RADU TUDORAN

ULTIMA POVESTE

RADU TUDORAN

ULTIMA POVESTE

1956

PARTEA ÎNTÂI
Sfârșitul vacanței

Capitolul I
O SEARĂ ÎN ODAIA CANTONULUI

La căderea serii trecuse huruind pe pod un tren de marfă și acum se lăsase liniște de-a lungul văii, de se auzeau numai apele Gârlei-mari clipocind adormite pe prund. Iar Cazimir, cantonierul, chircit lângă vatră, cu o oală mare pe genunchi, scotea din ea, cu linguroiul, fagure dulce de miere, și le întindea pe rând celor patru oaspeți ai săi, povestindu-le pățania cu ursul, de pe urma căreia se îndulceau ei acum.

Oaspeții erau făpturi omenești de vârstă fragedă, patru copii, dintre care trei îl ascultau cu gurile căscate, cu ochii lucind în lumina flăcărilor de pe vatră, tremurând încetișor și clănțănind uneori din dinții încleiați în fagure, fiindcă deși istoria nu se putea numi fioroasă, glasul tainic și ciudat al cantonierului făcea mai tainică și mai ciudată clipa înnoptării și liniștea întinsă pe vale, în sus.

Al patrulea, oaspete nou la canton, se ținea mai de o parte, cu un zâmbet de neîncredere pe față, fiind, prin vârstă și învățătură, trecut de timpul când crezi cu ușurință în asemenea născociri.

Dar, până una alta, povestitorul nu băgase de seamă neîncrederea lui, de aceea își spunea năzdrăvănia, încredințat că toți ascultătorii sânt la fel de uluiți:

— Voi știți când am fost deunăzi la Curmătură, sus, să iau brânză de la ciobani… la să vedem când s-a întâmplat asta… luni, marți, joi, aha, vinerea trecută… Știți?

Sfârșind întrebarea rămase nemișcat, cu linguroiul în mână și se uită stăruitor la primii trei copii, cunoscuți mai de mult, cătând să-i prindă pe toți într-o privire. Fiecare din ei se grăbi să răspundă — știm — deși în glasul lor se simțea oarecare îndoială și nedumerire; vinerea trecută, după câte își aminteau, Cazimir dormise toată ziua, pe prispa cantonului, sforăind.

— Dacă știți — urmă cantonierul — să vă spun ce mi s-a-ntâmplat atunci…

Și în așa fel rostea el aceste cuvinte, încât auzindu-l, micii ascultători uitau că în ziua aceea povestitorul nu plecase nicăieri de la canton și deci nu putuse să i se întâmple nimic, decât poate prin somn. Învăluiți de taina serii, de glasul încă mai tainic al cantonierului, de murmurul tainic și el al apelor pe prund, ei așteptau urmarea cu gurile căscate, încredințați că într-adevăr Cazimir fusese la Curmătură, sus, la stânile ciobanilor — și că acolo, pesemne, se petrecuse ceva nemaipomenit. Iar simțământul de teamă, de neliniște și nerăbdare se amesteca în chip turburător cu gustul dulce-leșios al fagurelui sleit pe cerurile gurilor și cu mirosul acrișor al fumului de pe vatră, amestecat la rândul lui cu fumul de la luleaua lui Cazimir — alcătuind toate laolaltă o stare de vrajă care ar fi putut să amețească mintea unui om în toată firea, nu numai mințile unor copii.

— Era pe la ceasurile trei după prânz — povestea între timp cantonierul — și eu coboram pe potecă zorit, cu zimbilul în mână, prin aluniș, când deodată, aud din desișuri glas jalnic, gemând: mor-mor, mor-mor!… Ia te uită, îmi zic, ăsta nu-i glas de creștin, e glas de urs. Și mă opresc pe potecă, să cercetez ce-o fi…

Aici povestitorul zăbovi câteva clipe și iar se uită la fiecare dintre ascultători, de data asta cuprinzându-l și pe al patrulea în priviri, dându-le timp să se pătrundă și să se minuneze de îndrăzneala lui: păi cum? — să auzi ursul lângă tine și în loc să rupi pământul de fugă la vale, tu să stai locului așteptând în drum?

Copiii se uitară la ușă, parcă temându-se să n-o vadă sărind în lături și fiara să se ivească în prag, mormăind. Fără voie se strânseră mai tare unul în altul, cu mierea înghețată în gât, și chiar al patrulea dintre ei, neîncrezătorul, simți un fior rece coborându-i pe șira spinării. În odaie se făcuse parcă frig, toți dârdâiau mărunt — iar fumul focului și fumul de tutun se îngroșaseră, punând pe ochii lor văluri cenușii, așa că pe povestitor îl vedeau acum nelimpede, cu trăsăturile obrazului pâlpâind, cum se văd chipurile răsfrânte în ape plumburii.

Și cantonierul, cu glasul mai tainic, mai ciudat, își reluă povestirea lui:

— Haide, ursule, arată-te în drum! strig. Dar în desișuri, nici o mișcare — numai glasul jalnic, gemând: mor-mor, mor-mor!… Cobor eu de-a latul, pe râpă, dau tufișurile în lături, și ce să vezi? — un urs mare cât ușa asta, dacă nu de două ori pe-atât, întins pe frunziș, cu laba umflată și țeapănă, butuc.

Se uita dihania la mine, cu ochii lăcrămând — și numai că nu mă ruga, cu glas de om: „Dă-mi o mână de ajutor, pane Cazimire, că mă prăpădesc!”

Cu aceste cuvinte glasul povestitorului slăbi, făcându-se duios, iar ochi i se aburiră, încât copiii, uitând teama de mai înainte, își simțiră inimile pătrunse de o mare milă pentru bietul urs.

— Și tu ce-ai făcut? întrebă, cu sufletul la gură, Uță, cel mai mic dintre toți și deci cel mai plăpând la inimă, deși nu tot așa la trup, deoarece, fiind mâncăcios, era rumen în obraji și grăsuț.

— Voi ce-ați fi făcut?

Cazimir avea, pe lângă altele, acest obicei ciudat de a le încerca mințile și pornirile cu asemenea întrebări puse fără veste în clipele cele mai încordate ale povestirilor.

— Dac-ai întrebat, spune tu, Uță cel mic!

Băiatul păli și rămase mut, cu ochii mari în ochii lui Cazimir.

Acesta potrivi focul pe vatră, mai puse un lemn deasupra — și câteva clipe, până ce flăcările se ridicară iarăși, odaia zăcu în întuneric, fiindcă serile lampa din perete nu ardea, spre a nu se face risipă de gaz. De când cu războiul, găzarii treceau mai rar cu butoaiele prin sate — și casele rămâneau de multe ori pe întuneric. Firește, drumul de fier dădea la canton partea trebuitoare iluminatului, dar Cazimir socotea mai nimerit să n-o risipească și să ia în schimbul gazului brânză de la ciobani, ori, mai des, țuică de pe la oamenii din sat.

— Dar tu ce-ai fi făcut, Culaie?

Culai se chema Niculae, după înscrisul de la biserică și de la primărie, dar, ca oricărui copil și ca în toate locurile, i se micșora și i se încălzea numele, fiindcă era și el încă în vârstă fragedă, având abia unsprezece ani, împliniți toamna trecută, deci numai doi ani și șase luni mai mult decât Uță, care la Mucenici împlinise nouă.

Văzând că și al doilea întrebat tace, cu buzele tremurând încetișor, parcă de obidă, Cazimir întoarse ochii spre al treilea, fratele mai mare al celui care fusese întrebat primul:

— Spune tu, Trică!

Băiatul înghiți un nod, îndulcit de mierea rămasă în gură, dar el nu simți nici dulceața mierii, nici nu putu să răspundă.

— Atunci ia să te văd pe tine, Șapcaliule!

Se înțelege că numele acesta, cu care cantonierul se adresase celui de al patrulea, era numai o poreclă, scornită acuma, fiindcă noul oaspe purta șapcă, în loc de pălărie țărănească, ori căciulă. Pe băiat îl chema Petruș, numele întreg fiindu-i Ionescu Petre, ca al orășenilor. Era chiar orășean dealtminteri și se ivise în sat abia în vacanța Paștelui, când taică-su, domnul șef de gară, sosise aici cu slujba, aducându-și mobila, cotețele de păsări, cocoana și copiii, cu vagonul. Dar curând băiatul șefului de gară plecase iarăși la oraș, unde învăța liceul și nu se întorsese decât acum câteva zile, o dată cu sfârșitul anului pe la toate școlile.

— Haide, spune Șapcaliule! stărui Cazimir, punând în glas un pic de batjocură, cum nu făcuse până acum cu niciunul.

Cel întrebat avea și mai multă minte și mai multă învățătură decât restul copiilor, încât ar fi putut răspunde în felurite chipuri acuma, dar porecla neașteptată și batjocura din glasul cantonierului îi umplură inima de sfială și de mâhnire — și-l amuțiră. Venea la canton prima oară, adus de Culaie, cu care legase prietenie încă din primăvară, deoarece cu toată firea lui tăcută, era dornic să se apropie de oricine, fie el copil, fie om în toată firea. Culaie îi spusese despre Cazimir toate minunățiile, așa că venise cu grabă și cu bucurie la ușa cantonului, mai cu seamă că de multă vreme se gândea la o născocire — să întindă telegraf între casele copiilor, treabă pentru care ar fi fost foarte folositor ajutorul cantonierului; și când colo, acesta îi vorbea în batjocură, ca nici unuia — și-i scornea porecle, ocolindu-i numele! De unde să bănuiască el ce înrâurire putea să aibă asupra lui Cazimir șapca de licean — și ce ghimpi putea să-i scoată în suflet gândul că-i băiatul șefului de gară?

— Haide, Șapcaliule! stărui încă mai batjocoritor cantonierul.

Apoi, la tăcerea băiatului, plină de sfială, zâmbi, mulțumit că-l făcuse pe licean de rușine și își continuă povestirea, reluându-și glasul de mai înainte, plin de fior și de taină:

— Păi ce era să fac într-o clipă ca aceea? Am coborât alături, am luat laba fiarei în mână și-atunci am văzut că avea un ghimpe în carne, de la care se făcuse coptură…

Afară, în această clipă se auzi scârțâit de căruță, care conteni în fața cantonului, și după o clipă răzbi glasul căruțașului:

— Hei, măi cantonierule, n-ați mai reparat podul?…

Aici era o ciudățenie ori o nechibzuință; podul acesta — aflat peste Gârlamare, la locul unde dealurile încep să ia înălțime, vestind, pe undeva, mai sus, munții — folosea, pe o singură lățime, atât pentru drumul de fier, cât și pentru căruțe. Socoteala nu putea fi în folosul nimănuia; podul fusese un loc de spaimă și de primejdie pentru toți drumeții, fiindcă nu odată se întâmplase să prindă trenul căruțele pe linie și să le facă fărâme. Cantonierii mai plecau după vreo treabă, ori se strica mașinăria clopotului care vestea trenul, ori chiar șefii de gară uitau să-i dea drumul, așa barierele rămâneau nepuse și din asta se trăgea nenorocirea.

Și încă, în anii dinaintea războiului nu treceau trenuri prea multe, linia neavând căutare, fiindcă nu unea orașe bogate ci se pierdea în mijlocul munților; patru curse de călători se numărau toată ziua, încolo câte un mărfar răzleț coborând lemne de foc la câmpie.

De vreo patru ani de zile însă se pornise forfotă pe linie, treceau trenuri mai multe, unele având vagoanele plumbuite, puse sub pază mare — și atunci lumea care le vedea știa că se cară muniții. O fabrică de pulbere zicea că se făcuse prin apropiere, în pădurea Hristoveanca, dar în care loc anume nu putea să știe nimeni, fiindcă pădurea se întindea peste șapte dealuri, putând să ascundă în adâncul ei șapte fabrici, nu una. Dar, fapt știut de toată lumea, e că de la gara Șipotul, aflată patru kilometri mai spre munte, se trăsese anii trecuți cale ferată în pădure, se căraseră apoi vagoane fără număr, cu cărămidă, lemnărie, fiare și mașini de toate felurile — și că de acolo ieșeau astăzi trenurile plumbuite.

— Hei, măi cantonierule! strigă iar omul de afară.

Putea să strige mult și bine, mai cu folos ar fi strigat pereților, poate pe ei tot i-ar fi făcut să se miște. Pesemne era un căruțaș de la munte, ducându-se în jos, după bucate, unul care ori se încăpățâna, ca prostul, ori avea de pierdut vreme, dacă zăbovea așa, în fața cantonului, — altminteri știa toată lumea starea podului și lipsa de zor a celor ce s-ar fi cuvenit să-l repare.

Blănile de fag, puse la înălțimea șinelor, putreziseră cu timpul și cum nu le mai schimbase nimeni, din primăvara asta nu mai fusese chip să treacă pe sus nici o căruță, altfel ar fi rămas acolo, iar caii și boii și-ar fi rupt picioarele. Direcția drumurilor se mulțumise să pună la cele două bariere câte o scândură, pe care scria spre știința drumeților: „Podul în reparație — trecerea prin vad” — și cu asta își socotise încheiată datoria.

Fiind vreme de război, grija tuturor se îndrepta spre locurile pe unde treceau convoaie militare. Aici nu era o asemenea trecere, drumul se înfunda în munți, ca și calea ferată, nerăspunzând nicăierea. Pentru lemnele de foc și pentru cherestea, tot ce se scotea mai cu folos de pe vale, erau de ajuns trenurile. Altminteri cine să-și bată capul tocmai acuma, cu nevoile muntenilor care se duceau la câmpie?…

Oamenii treceau prin vad, ușor pe vreme de vară — dar vai de mama lor ce pătimiseră în primăvară, la topirea zăpezilor, când gârla împotmolise prundurile — vai de mama lor ce-aveau să pătimească la toamnă, odată cu începerea ploilor!

Cât despre automobile, acestea ocoleau locul, ferindu-se de el ca dracul de tămâie — și dacă treceau unele, asta se întâmpla numai în zilele bune.

Un singur om ar fi putut să se bucure de necazul tuturora, Cazimir, cantonierul, care așa nu mai avea grija barierelor — și s-ar fi bucurat, că nu prea iubea oamenii, dacă nu i-ar fi fost milă de bietele dobitoace, caii și boii. Dar ce putea el face, că nu-i stătea în putere să repare singur podul?…

După o vreme, căruțașul de afară se apropie, târșâindu-și opincile și bătu încăpățânat cu codirișca în ușa cantonului.

— Mă, cantonierule, ce faceți mă, cu podul, nu-i mai dați drumul?

În această clipă, Cazimir tocmai le povestea băieților, umplându-i de înfrigurare și de uimire, cum, apucând laba bolnavă a dihaniei și scoțând custura, îi spintecase buboiul dintr-o împunsătură, făcând să țâșnească afară tot răul.

— Și ursul ce-a făcut, Cazimire? întrebă dârdâind Uță, cel mai mic dintre toți și cel care întreba totdeauna primul.

Iată altă ciudățenie! Nu se știe cum și din ce începuturi, copiii îi spuneau cantonierului pe nume, obicei cu totul necunoscut la țară — în vreme ce oamenii în toată firea nu-și luau niciunul această îndrăzneală.

— Ursul?… Ei, biata fiară, o doare și pe ea, ca pe tot omul… Când am împuns cu cuțitul, a apucat doar să geamă odată, din adâncul inimii, că a vuit pădurea — și-apoi a rămas moale pe frunzișul putred; îl doborâse leșinul.

Ascultătorii înghițiră cu toții un nod de înfiorare și strânseră pumnii, ca și cum durerea dihaniei s-ar fi răsfrânt, prin glasul cantonierului, în plăpândele lor inimi.

— Mă cantonierule! strigă a treia oară căruțașul, bătând iar cu codirișca în ușa cantonului.

Oricât de curat și de blajin ar fi sufletul copilului, acum, dacă ar fi avut putere, fiecare din cei patru ascultători s-ar fi repezit afară să-și bage mâna în beregata celui care turbura clipa cea mai încordată a povestirii.

— Lasă-l în plata domnului, Cazimire! Spune ce-a fost pe urmă cu ursul! îl îndemnară în șoaptă, aplecându-se spre povestitor, ca să-l audă mai bine.

Afară, căruțașul scoase o înjurătură, apoi se duse în drum și își îndemnă caii, întorcându-i de la barieră. Căruța se auzi scârțâind pe pământul tare, prin spatele cantonului, bușind într-o groapă, apoi în alta, pe urmă zdrăngănind la vale, pe ruptura de drum care cobora în marginea prundului.

Cazimir, în acest timp, povestea cum storsese bine buboiul fiarei, să iasă din el tot răul, cum apoi își trăsese cămașă afară din betelie și rupsese o bucată din poale, ca să oblojească după cuviință vătămătura.

— Și dac-am terminat cu doftoritul, mi-am luat eu zimbilul în mână și am urcat sus, în potecă, să mă duc la ale mele. Dar atunci iar l-am auzit pe urs mormăind în urmă și-am întors capul, să văd ce-o mai vrea cu mine. El stătea întins pe spate, cum stă bolnavul în pat, la spitale, cu laba oblojită deasupra pieptului și mă urmărea cu ochii, lăcrimând omenește — și-n mormăitul lui numai că nu mi-a spus: „Îți mulțumesc, pane Cazimire!”…

Iată pentru ce anume se strângeau seara la canton copiii, fiindcă dacă s-ar fi dus în sat n-ar fi găsit pe unul să-i minuneze cu povestirile lui în aceeași măsură, să-i minuneze, să-i înspăimânte și să le farmece inimile. Spunea povești și moș Aron, morarul, bunicul lui Uță și-al lui Trică, spunea și Dumitru Vânătorul, macagiu în gară, și alții încă, povestea lui Harap-Alb, a lui Făt-Frumos din lacrimă, povești cu zmei, cu zâne și cu Sfânta Vineri, dar pe acestea ei le mai auziseră și altădată, semănau unele cu altele, le citiseră și-n cărțile de școală, înțelegeau că erau născociri măiestrite, făcute anume pentru a fermeca mințile ascultătorilor. Pe când Cazimir nu le spunea povești, ci întâmplări adevărate, petrecute în lumea vie din preajmă, așa cum o cunoștea fiecare — întâmplări de necrezut câteodată, dar pe care ei se grăbeau să le creadă, de vreme ce în desfășurarea lor era totdeauna parte însuși povestitorul.

Când povestitorul — om viu, pe care îl vezi colea, aproape, cu luleaua în gură, punând lemne pe vatră, mișcându-se și grăind ca orice ființă

omenească — alunecă uneori cu un pas în lumea basmului și se mișcă în ea ca la el acasă, cum să nu crezi că lumea basmului există aievea, înnădită în chip tainic de lumea ceastălaltă?

De aceea, oricum ar fi fost vremea, iarna sau vara, pe arșiță, pe ploaie sau pe zăpadă, îndată ce găseau prilejul s-o șteargă de acasă, Trică și Uță își luau picioarele la spinare și nu se opreau decât în bătătura cantonului.

Lor încă le venea ușor, moara aflându-se aproape; mai greu era pentru bietul Culaie, care trebuia să vină de peste gârlă, din mijlocul satului. Acum însă se bucura de prietenia lui cu băiatul șefului de gară — că dacă veneau împreună, nu trebuia să se mai întoarcă singur noaptea…

Avea și ziua farmecele lui cantonul, Cazimir se străduia să fie într-una pe placul musafirilor, desfătându-i cu ceea ce socotea el că dorește sufletul și mintea copilului. Și câte nu erau desfătările!? Zmeul de hârtie, făcut din două coale, cu spetezele groase cât degetul, cu coada de paisprezece metri, cu zbârnâitoare s-o auzi din înaltul cerului: pușcoacele de soc, lungi cât pistolul haiducului, lucrate cu atâta iscusință încât își trimiteau glonțul de câlți din ușa cantonului până în barieră; omul de zăpadă, iarna, înalt până sub streașină, cu șapcă de ceferist în cap și cu felinar în mână; săniuța cu tălpicele de fier, cum n-avea niciunul din copiii țăranilor, ușoară și sprintenă ca aeroplanul… Și altele, și altele, destule ca să-ți fure gândul și inima și să nu-ți mai dai seama cum trec ceasurile și ziua.

Dar istoriile nemaipomenite, care întreceau toate desfătările, Cazimir nu le povestea decât seara, ca și cum glasul lui s-ar fi hrănit din taina întunericului. Cum povestea, de pildă, acuma, întâlnirea lui cu ursul bolnav, din pădure.

— Asta a fost, măi copii, vineri; așa e? reîncepu cantonierul, după oarecare trecere, al cărui rost era să sporească nerăbdarea ascultătorilor.

— Așa e! recunoscură într-o singură șoaptă aceștia, dornici să știe urmările.

După felul cum fusese rostită întrebarea, se simțea că abia de aici înainte venea partea mai ciudată și mai tainică a întâmplării.

— Ei, numărați de vineri până ieri — sâmbătă, duminecă, luni, marți — au trecut, cum se vede, patru zile. Ieri seara, să zicem noaptea mai bine, că era mult după trenul de zece, mă pregăteam tocmai de culcare. Nu se simțea țipenie de om pe drumuri, nu mișca nimic afară, venise și Miroslav și dormea colea, sforăind, cu burta în sus, plină… când, deodată, deslușesc

pași înfundați prin ogradă și îndată aud mormăit la ușă, uite-așa: mor-mor, mor-mor…

„Ursul”! se gândiră, cuprinși de spaimă, toți patru copiii, întorcând fără voie capul spre ușă.

O clipă mai înainte, Uță vroise să întrebe dacă se poate ca motanii să sforăie și să doarmă cu burta în sus, ca oamenii, că el nu văzuse până azi niciunul. Acum însă întrebarea îi fugi din gând ca luată de viscolul iernii, totul în ființa lui îngheță — și un timp rămase înlemnit, ca și ceilalți mai mari, cu ochii zgâiți la chipul povestitorului.

Acesta îi lăsă să aștepte așa, își umplu luleaua, luă un tăciune cu mâna, îl puse peste tutun și în sfârșit își urmă povestirea, slobozind cu nepăsare pe nări fumul acriu al buruienii:

— Mă ridic eu nedumerit, măi copii, deschid ușa și-n prag pe cine credeți că văd?… Chiar pe el, pe moș Martin al meu, oblojit de mine, cum v-am spus adineaori. Vedeți voi, bolnav-nebolnav bietul urs, dar a coborât până la canton, drum lung, spre a-mi mulțumi după legea fiarelor din pădure, lege mai bine chibzuită și în mai mare cinste decât ale noastre, legile oamenilor… Se uita moș Martin la mine și parcă-i râdeau ochii, că, de grăit, la ce-aș minți, n-a grăit nimic, dar cred că n-a lipsit mult să spună: „Pane Cazimire, pentru îndrăzneala ta și pentru sufletul cu care m-ai îngrijit, iată ce ți-am adus!”… Ba, la drept vorbind, cred că le-a și grăit, dar nu le-am auzit eu bine, fiindcă mă doborâse uimirea… Ei, și cu aceste vorbe, moș Martin mi-a pus pe prispă… ce credeți voi că mi-a pus?… Un stup de miere, doldora de faguri până sus. Uite, asta-i mierea din care vă îndulciți voi acum!

Și, sfârșindu-și povestirea, cantonierul băgă iar linguroiul în oală, în timp ce copiii scoteau strigăte de uimire, uitându-se uluiți unii la alții. Numai Culai se duse cu gândul în altă parte și rămase tăcut, ceea ce Cazimir băgă de seamă cât ai clipi.

— Ce, tu nu crezi? Ori îți închipui că eu scornesc povești? îl întrebă, cu glasul asprit.

— Nu, Cazimire, dar să știi că ursul a furat stupul din prisaca lui moș Visarion, fiindcă tocmai ieri dimineață l-am auzit înjurând.

Cantonierul păru, numai o clipă, descumpănit.

— Sânt oameni care înjură și la pagubă și la câștig! mormăi apoi, fără mare legătură cu cele de până atunci.

Iar prostul de Culai, în loc să tacă, adăugă, numaidecât:

— Zicea că se duce la șeful de post…

Și-abia după aceea, dându-și seama că vorbele acestea alungaseră vraja țesută de povestirea lui Cazimir, se făcu palid și începu să clipească repede, uitându-se cu căință la cei din jur.

Cantonierul îl cercetă, bănuitor, pufăi din lulea, apoi îl întrebă, scurt:

— Zicea că se duce la post?

— Da; așa l-am auzit.

— Moș Visarion ăsta e om iabraș, să știi!

Băiatul nu cunoștea cuvântul, așa că tăcu, încă mai obidit. Iar Cazimir pufăi încă odată din lulea, și oftă adânc:

— Ei, bietul moș Martin!

Era atâta amărăciune, atâta milă în glasul lui, încât Culai își simți sufletul tremurând.

— De ce, Cazimire? Ce-o să fie acum?

— Păi tu nu te gândești? Șeful de post, dac-o afla ce și cum a fost, adică cine mi-a adus stupul plocon, o să mâne jandarmii prin păduri pân-or da de bietul moș Martin, și-atunci o să-i pună belciug în nas, și-o să-l dea la ursari, să-l poarte cu toba pe drum.

Trică, mai răsărit și mai copt la minte decât Uță cel mic, întoarse capul spre băiatul șefului de gară pe care azi îl vedea întâi și se priviră într-un anumit fel, totuși fără a îndrăzni vreunul să-și arate întreaga neîncredere pe chip.

Însă Culai, speriat de prostia lui, și Uță, aflat la vârsta când poți fi ușor amăgit, nu mai aveau tăria să cugete care puteau fi legile privind furtul stupilor de către urși. Mai cu seamă acum, în clipa de taină a nopții, în lumina flăcărilor de pe vatră, care-și jucau umbrele pâlpâitoare, în liniștea care împresura cantonul, făcând să-ți țiuie urechile și-n țiuitul lor să-ți auzi inima ticăind! Lor nu le rămânea decât să-l căineze din toată inima pe bietul moș Martin, că doar el nu furase mierea pentru a se îndulci cu ea, ci pentru a-și arăta, după putința lui, recunoștința față de un om inimos și bun.

— Nu-i decât o scăpare! continuă Cazimir. Dar pentru asta trebuie să faceți jurământ.

— Jurăm orice, numai să-l scăpăm pe moș Martin! ziseră aproape cu aceleași cuvinte și în același glas cei doi mai mici.

Cantonierul se uită la ceilalți.

— Voi ce stați așa?

— Jurăm, Cazimire!

— Atunci jurați să nu spuneți la nimeni ce-ați auzit aici! Nici de miere, nici de urs, că eu l-am oblojit și el mi-a adus stupul, drept plată și răspuns. Oamenii sânt răi și jandarmii sânt mai răi decât toți.

— Jurăm!

— Așa, dacă tăceți, n-au să aibă cum lua urma lui moș Martin.

Cu aceste cuvinte Cazimir se ridică, apucă oala cu faguri și o ascunse adânc sub pat, lingura o dădu prin cenușa de pe vatră, ca până una alta să nu se mai cunoască mierea pe ea, iar Uță și Culai răsuflară liniștiți, în sfârșit.

Numai că farmecul povestirii se pierduse, pluteau unde de neîncredere în odaia cantonului, iar cantonierul tot mormăia ceva, nemulțumit, să fi zis că luase tocmai glasul lui moș Martin.

Și, în această apăsare, se auzi, colac peste pupăză, glasul lui Petruș:

— Moș Cazimire, dar de Androcle ai auzit?

Noul oaspe vorbise cu mare sfială și cu multă bunăcuviință, acestea stând în firea lui. Totuși, cantonierului nu-i plăcu nici întrebarea, nici felul cum fusese rostită, tot așa cum nu-i plăcea șapca de licean a lui Petruș. Încât ridică ochii spre el și mormăi:

— Mie ori să-mi spui Cazimir, ori să nu-mi spui în nici un chip!

Apoi, după ce mai bombăni ceva, întrebă, privindu-l chiorâș:

— De cine ziceai dac-am auzit?

Băiatul șefului de gară cetise într-o carte, după care învățase anii trecuți, o istorie, cum că unul Androcle, un roman de pe timpul lui Neron, întâlnise un leu rănit, pe care-l îngrijise ca pe un semen al său. Iar mai târziu, acest Androcle trecând la creștinism și fiind dus în arenă, să fie dat pradă fiarelor pentru credința lui, s-a pomenit în fața unui leu care, în loc să se repeadă să-l sfâșie, s-a așezat la picioarele lui și a început să-i lingă mâna, recunoscător.

Ajungând cu povestirea aici, Petruș se opri, destul de stânjenit și se uită cu destulă nedumerire la Cazimir.

— Spune așa în carte? întrebă acesta, bănuitor.

— Da: am cetit chiar eu.

Cantonierul cugetă un timp, uitându-se cu oarecare ciudă la musafirul încă necunoscut — apoi chipul i se lumină deodată și zise, ridicând degetul în sus:

— Vedeți? Asemenea fapte din partea fiarelor sânt cunoscute din vremurile vechi! La ce v-ați mai mira acum?

Într-adevăr, cuvântul era atât de hotărâtor, încât nici Trică, nici Petruș nu se mai îndoiau, sau poate nu-și dădeau seama de îndoiala lor.

— Cazimire, întrebă Uță, el, unul, nu din vreo îndoială, ci fiindcă era firea lui să ceară lămuriri cu orice prilej. Dar de unde a știut ursul că stai la canton — și cum de ți-a luat urma până aici?

Întrebarea, căzută din senin, îl puse în încurcătură pe cantonier — și ca să nu mai zăbovească în căutarea unui răspuns, acesta ridică din umeri, ca și când lucrul nu l-ar fi privit pe el:

— De unde să știu eu? Asta-i treaba lui!

— Poate după miros; nu-i așa? zise Petruș, bucurându-se că avea prilejul să-l îmbuneze pe Cazimir.

Cantonierul îl privi iarăși bănuitor, dar, dându-și seama că băiatul nu urmărea să-l atragă în vreo cursă de unde să nu mai poată ieși, ci se uita la el cu ochiul limpede și cinstit, încuviință numaidecât:

— Firește că după miros: păi altfel cum?

Răspunsul îi mulțumi pe toți, ceea ce se vedea limpede pe chipul tuturor. Totuși, cantonierul socoti că trebuie să se arate supărat de atâtea bănuieli, ca să nu piardă încrederea lor în viitor — așa că întrebă aproape răstit:

— Ce, ori voi socotiți că eu îmi pierd timpul să născocesc povești?

— Nu, Cazimire! se repeziră să răspundă cu toții, spre a-l îmblânzi.

— Da’ că de Sfântu’ Petru, când am fost pe Măgură, l-am întâlnit pe Zmeu, credeți?

— Credem! ziseră Uță și Culai, într-un glas.

Și răspunzând așa, inimile li se înfiorară iarăși la amintirea istoriei aflate atunci.

Trică răspunse mai târziu și mai încet, după ce îi aruncă o privire furișă lui Petruș:

— Cred!

Dar era limpede că stăruia o îndoială în el. Adevărul este că seara, la canton, credea câte ceva, numai că a doua zi, pe lumină, credința îi slăbea, cum slăbesc umbrele într-o odaie când se aprinde lampa de sus.

— Dar tu? se răsti cantonierul, întorcându-se spre Petruș.

— Eu… Nu știu despre ce-i vorba.

În clipa aceea, afară, sub streașina cantonului se auzi clopotul bătând.

— Trenul de zece! șopti Culai, speriat că se făcuse atât de târziu.

Apoi își aduse aminte că de data asta nu mai trebuia să plece singur, ci cu Petruș, și se liniști.

Curând locomotiva se auzi fluierând în gară, trenul porni și ceva mai târziu trecu pe pod stârnind huruit adânc.

Între timp, băiatul șefului de gară tot mișca din buze, cu ochii la Cazimir, parcă vrând să spună ceva și neîndrăznind. Dar în sfârșit, după ce trenul trecu, își luă inima în dinți și vorbi, cu sfiala lui:

— Eu m-am gândit la ceva: dacă dumneata ai vrea să ne ajuți…

— La ce să vă ajut? întrebă batjocoritor Cazimir.

— Să facem un telegraf!

— Ce-i aia?

— Un telegraf…

— Și unde să-l pui?

— Nu știu încă bine: de la gară până la Culai, că nu stă departe, sau poate chiar până aici…

Copiii întoarseră capetele, cu uimire și curiozitate spre Petruș.

— Asta nu-i de nasul tău! zise cantonierul, aproape mâniat.

Dar nu era numai mânie în glasul lui, era și un fel de teamă, și un fel de mâhnire, amestecate într-un singur simțământ. Fiindcă văzuse privirile celorlalți copii, a lui Trică îndeosebi — și își dădea seama că băiatul șefului de gară năruia, cu o vorbă, toată urzeala țesută de basmele lui.

— Ce-i ăla telegraf, nene? întrebă Uță, agățându-se de frate-su.

Trică însă se trăsese spre Petruș, așteptând lămuriri.

— Nene, nu-mi spui?

— Las' că-ți spun mai târziu!

De Cazimir parcă uitaseră cu toții, uitaseră și de moș Martin, acum stăteau cu ochii la Șapcaliu, dornici să afle o vorbă mai limpede despre telegraful lui…

După ce se frământară o vreme, cu acel amestec de simțăminte în suflet, cantonierul se ridică deodată în picioare și, cătând spre ușă, șopti tainic, cu degetul la gură:

— Sst! Ia stai!

Afară nu se auzea nimic decât murmurul gârlei, pe prunduri și un lătrat de câine, departe, care făcea liniștea serii mai mare, dar urechea lui prindea,

se vede, zvonurile mai bine decât toate urechile copiilor strânși în jurul lui Petruș.

— Să nu miște unu'! șopti Cazimir tainic. Stați aici, că mă duc afară să iau seama ce e!

Uță și Culai, poate și Trică, dacă nu cumva chiar Petruș, uitară de telegraf și rămaseră înlemniți. După glasul lui Cazimir, afară puteau fi toate primejdiile din lume, toți urșii și toți lupii din pădure — și chiar oamenii lui Marin Carabela, tâlhar cunoscut în împrejurimi.

Ușa scârțâi prelung și subțire, făcând să-i treacă pe toți un fior pe șira spinării și-n deschizătura ei se căscă bezna, în care cantonierul se pierdu ca într-o hrubă. Copiii rămaseră nemișcați, cu picături reci de sudoare la rădăcinile părului.

Afară se auzeau foșnete ciudate, pașii lui Cazimir dădură ocol cantonului, se deslușí parcă, în spate, un mormăit și-o vorbă nelimpede, apoi o bușitură, iar după un timp ușa scârțâi iarăși.

— Era Necuratul! zise cantonierul, fără nici o turburare, cum ar fi spus „bună seara".

Și se așeză la loc, lângă vatră, cu luleaua între dinți, cu haina pe umeri.

Inimile copiilor înghețaseră de spaimă, mai mult decât mințile de nedumerire.

— Necuratul! repetă cantonierul. Dădea târcoale, trimis de Scaraoțchi, numai că i-am înmuiat eu oasele și l-am pus pe goană. Hai, acu duceți-vă acasă!… Repede, până nu vine iarăși!

Dar cum să ieși tocmai acum pe ușă, înfruntând întunericul nopții, după această veste de spaimă?

— Glumești! zise Petruș, încercând să zâmbească și nădăjduind că gazda va zâmbi de asemeni, spre a le arăta că voise numai să-i sperie.

Cantonierului însă nu-i ardea de glumă.

— Așa crezi tu? întrebă ridicându-se și îndreptându-se iarăși spre ușă. Hai cu mine să-ți arăt urmele de copită!

Petruș, cât era el de răsărit la minte, se trase în lături, fiindcă în vorba cantonierului simțise aproape o amenințare.

Văzându-i teama, Cazimir se îmblânzi, cu mulțumire — și-i îndemnă să se ducă fără nici o grijă.

— Dacă vă spun eu, nu vă fie frică! Duceți-vă, că nu mai vine el acum, cu una cu două.

Ieșiră, toți patru, cu spinările înghețate, jurându-se să nu mai umble noaptea pe drumuri.

Sub streașina cantonului clopotul prinse să bată iarăși, de data asta vestind un tren de la munte. Uță începu să dârdâie.

— Hai fuga, nene! bâigui, agățându-se de mâneca fratelui mai mare, care și el își simțea inima cât o furnică.

Și fără să mai spună „noapte bună”, porniră amândoi prin mijlocul șoselei. Noroc că până la moară nu era departe, câteva sute de pași de-ai copilului, drum să-l străbați într-o fugă. Se și deslușea umbra cenușie a morii, se auzea apa curgând pe scocuri — dar pe deasupra mai foșneau copacii, aruncându-și în jur umbrele negre — și nu puteai ști ce se ascunde în spatele fiecăruia.

— Hai mai iute, nene! scânci Uță, cu ceafa țeapănă, neîndrăznind să-și arunce ochii în lături.

Trică se uita din când în când în urmă, semn nu de vitejie, ci de teamă, să nu se pomenească fără veste cu Necuratul de care pomenise cantonierul.

Doar odată vorbi, cât ținu drumul, zicând, cu glasul cam înghețat în gură:

— Ar fi strașnic să punem un telegraf! Băiatul ăsta, Petruș, are ceva în cap, pe semne!

De data asta însă Uță nu mai simți nevoia să întrebe ce-i telegraful, gândul fiindu-i în altă parte, să nu le iasă în cale cel necurat și să-i mâne spre iad, cu coarnele.

Ceilalți doi, Culai și Petruș, se aplecară pe sub barieră și porniră să urce drumul către calea ferată, care se afla mai sus decât locul cantonului. Ei doi aveau de făcut cale mai lungă, trebuiau să treacă podul, iar după pod mai mergeau o bucată de drum împreună pe linie, casa lui Culai nefiind departe de gară.

Cerul era plin de stele, dar luminile lor scoteau numai coamele dealurilor din umbră: în jos valea rămânea plină de întuneric. Schelăria podului, vopsită în culoare deschisă, se vedea ca o dantelă cenușie împletită printre stele. Dincolo de apă, în stânga, licăreau palid felinarele gării, galbene, verzi și roșii: alte lumini nu se vedeau nicăierea, nici la cârciumă, nici la postul de jandarmi, nici la primărie, satul camuflându-se împotriva avioanelor.

Copiii mergeau repede, scoțând aburi pe gură, cu spinările țepene, fără să se uite în urmă, ascultându-și răsuflarea gâfâitoare.

— Oare unde-o fi santinela? întrebă în șoaptă Culaie.

Înainte podul nu fusese păzit de nimeni, că doar n-avea cine să-l fure, dar, de la apropierea războiului, venise un sergent cu zece soldați și-l luase în primire. Ei stăteau într-o baracă de scânduri, făcută pe malul celălalt al gârlei și doi câte doi, cu rândul, se așezau la capetele podului, veghind să nu se apropie vreun trimis al dușmanului, ca să-l arunce în aer.

Dar soldații, rezerviști luați de la vatră la vârsta când uiți ale milităriei, pare-se nu-și băteau prea mult capul cu podul, dovadă că în seara asta nu se vedea niciunul din ei păzindu-l, cum le era datoria.

— O fi dormind! răspunse Petruș, tot în șoaptă, la întrebarea șoptită de Culaie.

Și cu asta, nu mai scoase niciunul din ei o vorbă, parcă temându-se să nu stârnească santinela sau poate duhurile rele. Dar abia făcuseră câțiva pași pe scândura podului, când deodată, în spatele lor izbucni un țipăt năprasnic — și, răsucindu-se amândoi, cu aceeași spaimă, văzură o umbră uriașă năpustindu-li-se pe urmă, o dihanie înspăimântătoare, cu un singur ochi, ca ciclopii și cu nările roșii.

„Necuratul”! gândi Petruș, într-o clipă. Și tot în aceeași clipă se căi că jos, la canton, nu crezuse în vorbele cantonierului.

Dar în clipa următoare, mintea i se limpezi și zise, ca să-l liniștească pe Culai, care se agățase de mâna lui, tremurând ca bolnavii de friguri:

— Trenul!

Dacă plecând de la canton n-ar fi fost speriat de născocirea lui Cazimir, ar fi trebuit să se gândească la tren, că doar auzise sunând clopotul!

Amândoi copiii se feriră în lături, lipindu-se cu spatele de balustrada podului. Petruș era deprins cu trenurile, huruitul lor și fluierele locomotivelor ținuseră loc, în copilăria lui, cântecului de leagăn și dezmierdărilor.

— Să nu te temi! îl îmbărbătă pe Culaie.

Prietenul lui clătină din cap: nici lui nu-i era frică de tren, îl mai prinsese șl altădată pe pod — e drept că numai ziua — dar, oricum, mai bine așa decât cu Necuratul!

Îndată grinzile de fier începură să tremure, făcând să le bâțâie coatele și genunchii copiilor, iar prin urechi capul li se umplu de huiete. Stăteau țepeni, cu spinarea în balustradă, numai la doi pași de șinele lucioase. Trenul venea de sus, de la munte, coborând hoțește: locomotiva nu se

ostenea să pufăie, de aceea n-o auziseră cum se apropie. Ea le trecu dogorind prin față, silindu-i să se lipească mai strâns de balustrada rece. Un fir de abur, cu miros de funingine și de unsoare caldă le atinse obrazurile: după aceea podul începu să se hâțâne, să zici că o să-și desfacă legăturile și o să se arcuiască în jos până ce va da cu burta de prundul gârlei.

Vagoanele trecură ca niște fulgere șterse prin fața lor — erau vagoane de marfă, deschise, încărcate cu scânduri albe, care, în viteza trenului, alcătuiau o singură sclipire, arar întreruptă de ghereta vreunei frâne…

— Ne agățăm? întrebă Petruș, care acum își venise cu totul în fire.

— Mi-e teamă: merge prea repede.

Dacă trenul ar fi avut viteza mai mică, s-ar fi agățat de ultimul vagon și cât ai clipi din ochi ar fi fost la gară. Petruș era deprins să se agațe de trenuri sau să sară din mers, pe marginea liniei, întocmai ca frânarii și macagiii. Și nici Culaie nu era cu totul străin de asemenea îndeletnicire — și el își pierduse multe zile prin gară: de altminteri chiar de aici pornea prietenia lor, începută la Paști, când se întâlniseră amândoi printre linii…

Acum însă, într-adevăr, trenul gonea la vale ca niciodată: poate mecanicul se grăbea să ajungă mai repede acasă, fiindcă îndată avea să se facă noapte târzie.

Ultimul vagon trecu, legănându-și felinarul roșu dintre tampoane. Și când huruitul trenului se stinse iar podul își sfârși legănarea, în aer se lăsă o liniște aspră și rece, care iar îngheță inimile copiilor…

Și-n clipa aceea de liniște, din urmă se ridică o miorlăitură înfiorătoare, o umbră neagră răsări între șine, dincolo de pod, unde începea drumul, două sclipiri albăstrii luciră în întuneric.

De data asta copiii scoaseră amândoi un icnet și rămaseră țepeni pe marginea podului. Două spaime, una după alta, e greu să le îndure o inimă fragedă. Lui Culai i se tăiară picioarele: acum era chiar Necuratul, care tot mai dădea târcoale cantonului, așa cum de altminteri îi vestise chiar cantonierul.

Umbra neagră din mijlocul drumului scoase încă o miorlăitură, apoi ridică o coadă până la ceruri și, făcându-și vânt, se aruncă în lături, pe taluz, rostogolindu-se până în ușa cantonului, unde miorlăi iarăși.

Atunci se auzi ușa scârțâind și glasul lui Cazimir se desluși limpede, cu o blândețe și cu o dragoste care copiilor le sună nespus de ciudat în această clipă de spaimă:

— Haide, pane Miroslave, vino! Pe unde mi-ai umblat până acuma?…

Capitolul II
MIROSLAV ȘI CAZIMIR

Copiilor nu li se mai păreau ciudate numele acestea, al cantonierului și-al cotoiului său, deși erau nume necunoscute prin partea locului. Uneori cotoiul se așeza pe genunchii lui Cazimir și stăpână-su îl mângâia, spunându-i cuvinte într-o limbă necunoscută de ei. Desprindeau numai un cuvânt *pan*, pe care cantonierul îl repeta ades, legându-l de numele lui Miroslav — și când într-o zi aflară că în limba polonă cuvântul înseamnă „domn”, își dădură seama că adresându-i-se cu acest titlu, prietenul lor îi păstra cotoiului nu numai dragoste, ci și respect.

E drept că avea și de ce, Miroslav fiind într-adevăr un cotoi cu însușiri care puteau să minuneze și un om în toată firea, nu numai o minte de copil.

Cel ce vă povestește acestea, a citit de curând o năzdrăvănie cu o domnișoară americană care se lăuda unui marinar, e drept la beție, că ar avea acasă o mâță atât de deșteaptă, încât, pentru a prinde șoarecii mai cu spor, mănâncă mai întâi brânză și-apoi, suflă pe borta unde se ascund rozătoarele, ademenindu-le fără greș și fără a pierde timp — timpul costând bani în America, după cum e știut.

Istoria asta, chiar dacă n-ar fi o născocire, se petrecea însă mult mai târziu decât cele povestite aici, cu alte cuvinte mâța domnișoarei din America venise pe lume după Miroslav, și dacă dovedea însușiri rafinate în prinderea șoarecilor, cotoiul lui Cazimir le dovedise cu mult înaintea ei.

Iată, Uță cel mic îl văzuse chiar el, cu ochii lui, lingându-și botul, plin de zer pe mustăți, dovadă că umblase la putinica de brânză a lui Cazimir. Iar după ce se linsese bine de tot, cu limba lui roșie și lungă ca a niciunui cotoi, Miroslav se așezase pe patru labe în fața cunoscutei borte pe unde șoarecii obișnuiau să iasă la plimbare în lipsa lui — și începuse să sufle înăuntru mirosul de brânză, ispită împotriva căreia nu poate să lupte nici un rozător.

Uimit de întâmplare, copilul ieșise din canton și se dusese după Cazimir, să-i spună și să-l pârască pe Miroslav pentru paguba făcută la brânză — când, în urma lui, în odaie se pornise mare chițcăit: până să se dumirească Uță asupra ciudatului tărăboi, cotoiul se și ivise în ușă, nu cu un șoarece în gură, ci cu trei.

— Vezi tu, măi băiete — îi spusese cantonierul atunci — te miri de unde atâta iscusință la un dobitoc necuvântător și de unde atâta minte într-un cap mai mic decât pumnul meu. Miroslav are însușiri pentru care ar putea să-l pizmuiască până și un om — și încă unul din cei mai isteți! El dacă mă vede pe mine făcând ceva, îndată face la fel, fără să-l dăscălesc nici un pic. Ba aș putea spune că unele le face mai cu folos decât m-aș fi priceput să le fac eu. Iată, de pildă…

Cantonierul avea obiceiul să doarmă uneori, după prânz, pe prispa cantonului, cu fața în sus și cu gura căscată de-un cot. Și cum dormea el așa într-o zi, sătul, că mâncase un chil întreg de brânză luată de la ciobani, se pomenește deodată cu un șoarece că-i sare în gură, ademenit de miros, din gură i se duce pe gât, bâldâbâc — și nu i se mai oprește decât în pântece, unde începe a se roti, năuc.

Ascultându-l, Uță nu știa dacă să râdă; cu tot hazul întâmplării, el mai de grabă se simțea îngrozit. Să-ți treacă un șoarece peste picior și pot să te cuprindă o mie de fiori, dar'mite să-ți intre pe gură și să umble în tine ca în sacul cu grâu!

— Și tu ce-ai făcut, Cazimire?

— Păi ce era să fac? L-am lăsat să-mi mănânce brânză din pântece, altfel n-ar fi fost chip să scap de el. Miroslav, care-l simțise, se rotea pe lângă mine, zgândărit, mă râcâia cu ghiara pe piept, se repezea să-mi bage laba în gură, dar degeaba, că n-avea cum să-l scoată afară pe șoricel. Ei, și-a mâncat lighioana de șoarece toată brânza pe care o înghițisem eu — și când am simțit că-mi umblă cu ghiarele pe stomacul gol, m-am aplecat peste oala cu zer, am tras aer în piept și-atunci oaspetele meu, răsucindu-se în loc, a luat-o înapoi, după miros: numai așa am scăpat de el. Din întâmplarea asta, cred eu, Miroslav a tras învățătură și folos, fiindcă iată-l, suflă pe borta șoarecilor miros de brânză, când vrea să-i aducă la el.

Acestea însă se petreceau mai de mult, când Uță cel mic era și mai mic și când nu se vorbea încă de război. Pe atunci, putinica de brânză de la canton era plină mereu — că afurisitul de cotoi făcea nazuri în fața ei, vroia carne și pește — și când se întâmpla, mai rar, ca astea să lipsească, îl privea mustrător pe stăpână-su.

Acum, de vreo doi ani, toate se găseau cu greu, ciobanii scoteau brânză numai după ce te rugai mult de ei; cât despre carne, o vedeai doar rareori, iar pește nu se mai pomenea defel. Încercase cantonierul să-și învețe cotoiul

la murături, cu care se ospăta el de obicei, dar la asta Miroslav nu se lăsase ademenit.

În seara aceea, după ce speriase copiii pe pod, cotoiul lui Cazimir se opri la ușa cantonului și începu iar să miorlăie, de zor.

Stăpână-su lăsă făcălețul, că tocmai aștepta să mestece mămăliga, pusă la foc după plecarea copiilor, și se duse să-i deschidă, ca unui boier.

— Haide, pane Miroslav, vino! Pe unde mi-ai umblat până acum?

Drept răspuns, cotoiul se opri în prag, își flutură coada, mânios, și uitându-se la cantonier scoase un miorlăit înfiorător.

— Ți-e foame, hai? întrebă Cazimir, cu glasul lui de om, blând și destul de mâhnit.

— Mi-e foame, firește! răspunse Miroslav, cu glasul lui de cotoi, foarte arțăgos și pornit.

Apoi cotoiul se apropie de vatră, se ridică în două picioare, să zici că nu-i mâță, ci om, mirosi mămăliga din ceaun, strâmbă din nas, nemulțumit, ba chiar și stupi — și iar scoase miorlăitul lui mânios.

Era un cotoi cum rar poți întâlni, cu trupul cam cât al unui ieduț, cu ochii verzi, mari și lucioși, cu mustăți mai lungi și mai țepoase decât ale oricărei pisici și cu o coadă, să zicem așa, cam de vreun cot, grea și stufoasă, pe care acum și-o vântura în aer, foarte supărat pe stăpână-su.

Din păcate, la acel timp, poate fiindcă nu mânca în fiecare zi după pofta lui, părul, negru și lucios în alte vremi, avea înfățișarea unei blăni roase de molii, burta subțiată îi lungea trupul mai mult, și, în totul, Miroslav semăna c-o arătare venită de pe alte lumi.

— Ți-e foame, Miroslave? Ce să-ți dau eu ție? grăi cantonierul, scărpinându-și părul bățos și chinuindu-se cu gândul să găsească un leac pentru foamea lui Miroslav. Poate vrei miere, ce zici?

Și bucuros că mai are faguri destui și că-și adusese aminte de ei, cantonierul se aplecă sub pat, de unde trase oala cu miere, dosită cum ne mai amintim. Cotoiul făcu un pas, mirosi fagurele gălbui și după aceea stupi din nou, încă mai supărat.

Orice o să mănânce o mâță, când a răzbit-o foamea, orice, chiar dacă nu-i pe gustul ei, afară de miere și de murături.

Miroslav se uita la cantonier și din mâniat, miorlăitul i se făcu batjocoritor.

— Atâta lucru nu știi, Cazimire, și ești om bătrân! îi spunea cu glasul lui pisicesc.

Daca-l văzu așa de năzuros, cantonierul socoti să nu-și mai pună mintea cu el. Deci, lăsându-l în plata domnului pe cotoi, se duse la vatră, luă ceaunul pe de foc, răsturnă mămăliga, puse fundul de lemn pe pat, că masa nu era la canton, și, așezându-se alături, începu să îmbuce mămăligă și murături, vechi, de anul trecut, gândindu-se că poate i-o face poftă afurisitului de cotoi.

Miroslav îl lăsă să mântuie cina, apoi prinse să se frece de picioarele lui, cu spinarea arcuită și cu coada pe sus, și iar miorlăi, de data asta nu mâniat, ci jalnic, să-ți rupă inima dacă nu erai om hain.

— Așteaptă până mâine, și mergem la moară, să aruncăm volocul în iaz, poate prindem ceva pește! îl îmbărbătă stăpână-su, hotărât să se țină de cuvânt.

Pesemne că Miroslav înțelegea multe din vorbele stăpânului său, numai acum nu voia să înțeleagă nimic.

— Așa-mi trebuie, dacă te-am învățat prost, cotoi rău ce ești! mai zise cantonierul.

Și văzând că miorlăiturile nu contenesc, se ridică hotărât:

— Taci, că mă duc să-ți aduc! De unde naiba mai ai duh în tine, să miorlăi atât?

Apoi cantonierul apucă găleata, puse apă în ceaun, stinse cu vătraiul focul de pe vatră, își luă haina pe întuneric și ieși.

După plecarea lui, cotoiul se liniști, ca și cum de data asta ar fi înțeles vorbele stăpânului. Câtăva vreme se plimbă prin odaie, mirosind din loc în loc, căscă de câteva ori, se uită pe pereți, se apropie de găleata cu apă, pusă după ușă, pe scăunel, se ridică în două picioare, își aplecă botul înăuntru, mirosi din nou, lipăi de vreo două ori, ca și când i-ar fi fost sete și parcă nu — pe urmă dintr-un salt fu pe polița de deasupra patului, locul lui obișnuit — și se întinse cât era de lung.

Peste vreo jumătate de ceas, când se întoarse cantonierul, Miroslav dormea dus. Cazimir intră ferit, uitându-se în urmă, să vadă dacă nu vine cineva după el, lăsă ceva jos, lângă vatră, închise ușa cu grijă, puse zăvorul și, scăpărând un chibrit, se apropie de lampa agățată în perete, între cele două geamuri acoperite cu hârtie neagră, care dădeau spre prund.

Odaia se lumină, pâlpâind.

— Te-ai culcat, hai? întrebă omul, văzând că motanul se cocoțase la locul lui. Hai că ți-am adus să mănânci. Găină ți-am adus, auzi tu?

Cotoiul deschise numai un ochi, se uită la el adormit, miorlăi fără glas, deschizând gura a lene și arătându-și limba ca petala de trandafir sângeriu — apoi se culcă la loc, ca și când n-ar fi fost el acela care-și mânase noaptea stăpânul pe drum, să-i aducă mâncare de unde o ști.

Cazimir se uită la el cu mâinile în șolduri, clătină din cap și se apropie de vatră, în fața căreia zăcea, cu gâtul tăiat, o găină mare, albă și grasă, numai bună să faci din ea borș. Ceva mai târziu focul ardea iarăși, apa fierbea în ceaun, și, jumulind orătania, cantonierul îl ocăra încetișor pe Miroslav, care dormea cu limba între dinți, fără să-i pese de ocara lui:

— Mă pui noaptea pe drumuri, hai, pane, și tu pe urmă te culci? Ei lasă, dacă-i așa, ai să mănânci tu găină când oi mânca eu busuioc!…

Cazimir venise la canton de vreo cinci ani de zile, atunci când Uță mergea cu cămașa afară din nădragi și nu pricepea nimic din rosturile lumii în care avea să ajungă om mare și el. Dar pe cantonier îl ținea minte încă de pe atunci, că moara nu era departe de canton și ajungea uneori până acolo, sau cu fratele mai mare, Trică, sau cu dulăul Cristei. Cristei murise între timp, — era un câine bătrân — dar cantonierul nu se mai urnise din loc.

Când îl văzuse prima oară, Uță se cam speriase de el: Cazimir nu semăna cu oamenii de pe aici, mai mult scunzi decât înalți, negricioși, guralivi și iuți în mișcări. El era din cale afară de înalt, deși cu umerii cam aduși, scămoșat, de parcă ar fi tot râcâit cineva din el și din vestmintele lui, cu părul cenușiu căzându-i lățos peste urechi, cu fața bălaie însă arsă de soare și argăsită de vremi, cu o mustață de culoarea cânepei, nici răsucită, nici pieptănată, crescând la voia întâmplării ca niște fuioare bătute de vânt, cu ochii albaștri, lipsiți de gând, sau poate pierduți în depărtări.

Cantonierul nu mai era la vârsta puterilor, anii lui se numărau peste cincizeci și pe deasupra mai avea și un beteșug, pe care puteai să nu-l vezi, o mână înțepenită din cot, urmarea unei nenorociri, o ciocnire de trenuri, de pe vremea când era pe locomotivă mecanic la drumul de fier. După ce zăcuse prin spitale, alegându-se cu acest beteșug, drumul de fier socotise să-l facă mai bine cantonier decât să-i dea pensie înainte de timp.

Așa se ivise Cazimir pe aici, fără să-și amintească cineva dacă Miroslav venise o dată cu el, sau se pripășise mai târziu la canton — după cum nimeni nu mai știa altceva despre el, decât că era singur, fără nevastă și fără copii.

Cantonul, aflat în jos de pod, pe marginea drumului, la cincizeci de pași de prund, era o căsuță ciudat de înaltă pe lângă celelalte dimensiuni ale ei, cu ziduri albe, cu acoperiș de țiglă roșie, cu brâu de cărămidă la ferestre și cu o singură odaie înăuntru, fără tindă și fără bucătărie, care fuseseră socotite netrebuitoare pentru cantonier. E drept că afară, lipită de zidul din spate, se afla o magazioară, bucătărie de vară cum se spune prin unele părți, dar aceleia Cazimir îi dăduse cu timpul alte întrebuințări; acolo adunase el câteva scule, cu care meșterea câte ceva la mașini și la căruțele muntenilor, altminteri fiind priceput la tot felul de treburi, și de mecanic și de fierar și de dulgher. Știa să strângă un șurub la un automobil, să pună și o obadă nouă la roata căruții, să tragă și o șină pe ea, să bată și-o potcoavă, la cai sau la boi — încât, ducându-i-se vestea printre căruțași, nu era zi să nu tragă măcar o căruță la atelierul lui.

E drept că pentru acest meșteșug Cazimir nu lua plată mare, ia, acolo, un căuș de mălai, un pumn de nuci, o oca-două de mere, ori, la fel de bucuros, un clondir de rachiu.

În curtea cantonului se mai afla un puț cu roată, un șopron pentru lemne, apoi un coteț de păsări și o cocină, amândouă pustii, cantonierul neavând nici orătănii, nici porc.

Adevărul este că, în afară de frământările și de amărăciunile pe care le-o fi avut în suflet, Cazimir nu ducea aici trai greu — și Uță, pizmuindu-l pentru viața lui fără griji, visa ca, odată și odată, să ajungă cantonier în locul lui.

Dar dacă azi copiii erau prieteni cu el, nu înseamnă că prieteșugul se născuse de la început. Când îl văzuseră prima oară, țeapăn și înalt, stând în bătătura cantonului de parcă ar fi avut rădăcini, cu părul lățos încâlcit de vânt, ei se speriaseră și ocoliseră locul mult timp. Culai, cu mintea înfierbântată de povești, îl asemuise cu căpcăunul care se hrănea cu copii, și Căpcăunul îi fusese porecla la început.

Când se duceau la moară, să se scalde în iaz, sub scocuri, unde erau bulboane adânci, copiii din sat treceau prin gârlă, numai să nu dea pe la

canton, iar când îi luau părinții, să meargă la măcinat, se uitau în ograda lui Cazimir cu teamă, ascunși în căruță, printre sacii cu grâu.

Cel dintâi se apropiase de canton Uță, și se apropiase în neștiința lui, fiindcă la anii aceia el nu avea minte nici cât Cristei. Într-o zi, când Trică și Culai se duseseră pe prund, să caute piatră de cremene, cu care gândeau ei a se îmbogăți vânzând-o pentru amnar țăranilor care veneau să macine, Uță, rămas singur fiindcă nu vroiseră să-l ia cu ei, pornise de capul lui, pe drum, către pod, adică nu chiar de capul lui, ci cu Cristei.

Ajungând în dreptul cantonului, câinele se oprise în drum și începuse să mârâie, cu părul zburlit. De după gard, o mâță neagră și mare, cum Uță nu mai văzuse până atunci, se zburlise și ea și, cu spinarea arcuită în sus, ca o toartă de oală, stupea de zor către cei din drum.

Copilul nu înțelegea vrajba dintre dulăul său și motanul străin deoarece la ei, la moară, aceste dobitoace trăiau în cel mai mare prieteșug, spre desmințirea cuvântului cunoscut.

Tocmai vroia să-l tragă mai departe pe Cristei, spre a curma vrajba asta nelămurită minții lui, când, deodată, pe prispa cantonului, îl zări pe cantonier.

Cazimir se încălzea la soare și avea aceeași înfățișare cunoscută de toți, cu părul lățos căzut în ochi și peste urechi, numai că, de data asta, cine știe cum, o mustață îi atârna în jos iar alta stătea zburlită în sus, în chipul cel mai hăzos.

Uță se puse pe râs, arătând cu degetul spre Căpcăun. Acesta zâmbi, cu o duioșie necunoscută nimănui, se ridică de jos, arătându-se în toată înălțimea lui, ceea ce pe copil îl sperie un pic, se apropie de poartă, îl certă pe Miroslav cu glas blând, însă într-o limbă din care copilul nu înțelegea nimic și scoțând din haina de ceferist, ponosită, o jumătate de covrig, i-o întinse micului drumeț, îmbiindu-l, cu același zâmbet duios:

— Ține de ici! Uite covrig… Ia, că-i bun!

Se înțelege că la moară copiii nu duceau lipsă de pâine: asta nu însemna însă că aveau și covrigi! Care copil, la orice vârstă, nu i-a dorit? Și apoi omul de după gard, deși uriaș, părea prea blând și prea dornic de prieteșug ca să nu te apropii de el, cu ochii ca de broscoi și cu glasul sfios.

— Mulțumesc! zise Uță, cuviincios, luând bucata de covrig.

Apoi, neîndrăznind încă să muște din el, tot răsucindu-l în mână, mirat de mărimea covrigului și a celui care i-l dăduse, copilul întrebă, vădindu-se de

la început foarte doritor să știe rosturile tuturor din jurul lui:
— Cine ești tu?
— Cazimir.
Copilul îl privi cu mirare și neîncredere. La cei patru ani pe care îi avea atunci, nu înțelegea: Cazimir era un nume sau un meșteșug? De aceea stărui, aplecându-și capul pe umăr, ca să poată privi mai bine în sus:
— Așa te cheamă?
— Da.
— Și ce faci aici?
— Păzesc podul…
— Să nu-l fure?
— Nu: să nu dea trenul peste căruțe.
— Da?
Acest da nu era o afirmație, nu mai era nici o întrebare, ci semnul neînțelegerii, peste care mintea copilului, nedumerit, nu are tărie să mai stăruie, pentru a cere lămuriri.
— Bomboană vrei? întrebă Cazimir.
— Vreau!
Cantonierul se scormoni în buzunar, de unde scoase un ghemotoc de jurnal, iar din jurnal despături, anevoie, fiindcă hârtia se lipise, o bomboană mare, roșie, ca un bob de smeură, cu scame albe și cu litere negre rămase pe ea.
— Mulțumesc! zise Uță, din nou, luând bomboana lipicioasă și înghesuind-o la un loc cu covrigul, în pumn.
Apoi, uitându-se printre uluci, întrebă, dând urmare curiozității lui:
— Și aici ce e?
— Cantonul.
— Da?… E al tău?
— Nu, al drumurilor de fier.
Copilul înghiți în sec, nedumerit. De drumul de fier știa, dar nu înțelegea de ce-i casa lui, ce face cu ea și cum de-i poate fi stăpân el, lucru nemișcat și neînsuflețit, fiindcă, din câte văzuse până acum, case aveau numai oamenii.
Pe urmă Uță descoperi puțul, cotețul de păsări și cocina; astea îi erau cunoscute din bătătura lui așa că se învioră:
— Ăla e puț?

— Da; ți-e sete?
— Nu. Găinile unde sânt?
— N-am găini.
— Nici rațe?
— Nici.
— Noi avem. Avem și gâște, și două curci. Tu n-ai nimic; ești sărac?

La această întrebare, Cazimir nu mai răspunse nimic, ci doar zâmbi, cu zâmbetul lui blajin. Uță între timp privea în curtea cantonului, să vadă ce mai e de descoperit, uitându-l pe Cristei, care tot mârâia în mijlocul drumului, cu coada între picioare, cu ochii la cotoiul de după uluci.

— Dar tu al cui ești? începu să întrebe acum Cazimir.
— Al lui tata.
— Și cum îl cheamă pe el?
— Oprea morarul; moara de colo e a lui.
— Păi nu-i a lui moș Aron?
— A lui amândoi. Moș Aron e bunicul!

Văzând că Uță se tot uită printre uluci, curios, Cazimir deschise portița și-l pofti:

— Vino înăuntru! Alunele îți plac?

În timp ce cantonierul străbătea ograda, ducându-l de mână pe Uță cel mic, de pe prund, se ridică deodată un strigăt de copil, subțirel și plin de spaimă, risipindu-se peste ape și lunci:

— Trică, sări! Pe Uță l-a luat Căpcăunul! Fugi după tat-tu!

Copiii care căutau piatră de cremene ajunseseră la canton și cum în partea prundului cantonul nu avea uluci, bătătura fiind slobodă privirii oricui, Culai ridicase ochii tocmai când Cazimir, luându-l pe Uță de sub subsuori, gest atât de firesc și de cunoscut în raporturile unui bunic cu nepotul lui, îl sălta până la cer și apoi îl lăsa, ca pe un fulg, pe prispa plină de soare și de făgăduinți pentru micul musafir.

Înspăimântat, Trică o luă la fugă spre moară, în vreme ce Culai rămânea pe marginea gârlei, cu ochii zgâiți la canton, clănțănind din dinți și dârdâind ca și când i-ar fi fost frig.

Trecu o vreme până să vină Oprea morarul, cu Trică după el, care se mira că taică-su nu luase și pușca asupra lui, sau măcar toporul, ori furca, să-l împungă pe Căpcăun.

Când se dădu ușa în lături și omul intră în canton, alb de făină de sus până jos, alb la păr, la sprâncene și la ochi, să zici că-i bunic, Cazimir stătea pe pat, curățind alune verzi, iar Uță se sălta pe genunchii lui, ronțăind alunele și trăgându-l ca de două hățuri, de capetele celor două mustăți cânepii. Și cu toată casna la care se lăsa supus, lui Cazimir îi stăruia pe chip aceeași blândețe duioasă cu care își întâmpinase oaspetele mic. Și morarul văzu, cu uimire, că din ochii cantonierului curgeau lacrimi, în două șuvițe subțiri, alunecându-i pe obrazul zbârcit. Și, în loc să se răstească, zâmbi, și zise, apropiindu-se, stânjenit:

— Sântem vecini și uite că nu ne-am cunoscut până acum.

Și, în timp ce Oprea morarul dădea mâna cu cantonierul, Trică și Culai, care mai înainte se uitaseră pe lângă tocul ușii, feriți și încă speriați de ceea ce putea fi, pășiră unul după altul înăuntru. Iar Uță, mândru că o luase înaintea lor, se sălta mai departe și cu mai mult sârg pe genunchii lui Cazimir, trăgându-l mai nemilos de mustăți, în timp ce acesta, rușinat de atâta lume strânsă în jur, își ștergea cu dosul mâinii lacrimile de pe obraz.

Pe urmă Oprea se duse la moară, că nu putea să-l lase multă vreme singur pe bătrân — și când să iasă pe poartă, Cristei, deprins să trăiască în prieteșug cu mâțele, se apropiase de gard, dând din coadă și-l mirosea pe Miroslav printre uluci. Iar cotoiul, stând în trei picioare, cu o labă din față ridicată nehotărât, nu mai stupea, își lăsase spinarea drept — numai părul îi mai era puțin zburlit.

Morarul se duse, dar copiii rămaseră — și de atunci înainte veniră la canton cu orice prilej…

Asta se întâmplase mai de mult; trecuseră peste patru ani de atunci — în care timp se schimbaseră multe, și-n lume, și-n împrejurimi. Cristei se stinsese de bătrânețe, după ce bolise destul, orb și lipsit de puteri. Tatăl copiilor, Oprea, plecase la război și murise pe front — iată, în vara asta a lui 1942 se împlinea un an de atunci.

Copiii erau orfani și-i creștea bunicul, moș Aron, om bun și el, dar plin de necazuri și de griji. Mama lor, Stanca, femeie voinică, vrednică și frumoasă, după care se dăduseră în vânt mulți flăcăi, îmbătrânise înainte de timp. Acum umbla cu broboadă neagră până peste ochi, aprindea candela, la icoane — și de multe ori, intrând fără veste în casă, cei mici o găseau lăcrimând, cum îl găsiseră în acea zi pe Cazimir… Numai că lacrimile ei le înțelegeau, plânseseră și ei, plâns de copil, când aflaseră vestea de la război

— pe câtă vreme lacrimile cantonierului păruseră fără înțeles, nu lămuriseră nici până azi rostul lor…

În seara asta Cazimir stătea lângă vatră — uitase lampa aprinsă; cotoiul dormea mai departe, pe poliță, gemând din când în când, ca omul trudit și răsucindu-se prin somn, să te minunezi cum de nu cade jos; găina fierbea în oală, odaia începea să se umple de aburi călduți.

După un timp cantonierul se ridică, cercetă carnea, să vadă dacă mai are mult, gustă fiertura, îi mai puse sare, îi puse legume, o ceapă, un morcov uscat, câțiva cartofi, câțiva ardei iuți; aburii leșioși de până atunci începură a aromi — și el îi adulmecă, mulțumit.

Trecu astfel încă vreo jumătate de ceas; între timp un șir de căruțe se auzise scârțâind, prin spatele cantonului, se auziseră căruțașii îndemnând boii la deal. Cazimir se ridică iarăși, încercă încă o dată găina, cât de bine s-a fiert și, văzând că e gata, o trase afară, cu lingura și cu mâna, fără să-l frigă, de parcă ar fi avut mână de fier.

Miroslav deschise un ochi, adulmecând în aer, dar, simțind ticălosul de departe fierbințeala mâncării, închise ochiul la loc, să mai doarmă un pic.

Stăpânu-su luă o ulcea cu zeamă de murături și-o turnă în oală, altminteri, fiertura leșinată n-ar fi avut nici un gust. De bună seamă ciorba ar fi fost mai bună dacă fierbea laolaltă carnea cu acritura; dar Cazimir era pățit: cotoiul, oricât de flămând, ar fi făcut iar nazuri, simțind, cât de cât, gustul de murături.

În sfârșit, totul fiind gata, omul trase oala de pe foc, scoase ciorbă în altă strachină și o puse pe pat, lângă aceea în care găina se vedea încă aburind. Acum, în sufletul lui, cum își plimba el ochii între cele două străchini, ai fi zis că se dădea o luptă, care îl frământa mult.

La urmă rupse un hartan și o aripă, pe care le puse în strachina lui. Dar, după ce iar cugetă, cu ochii la străchini, scoase hartanul și îl puse înapoi, rămânând numai cu aripa. Și văzând cu prilejul acesta că găina se răcise destul, îl chemă pe cotoi, în graiul lui polonez., cum îi vorbea de obicei, cu vorbe care s-ar tâlcui cam astfel:

— Miroslave, hai, vino, somnorosule!

Cotoiul se ridică alene, ne mai arătându-se de loc grăbit, mieună încet și gros, din gât, se întinse — și, în sfârșit, sărind pe pat, veni lângă strachina

cu carne, pregătită pentru el. Însă înainte de a purcede la ospătat, mirosi în strachina lui Cazimir, să vadă dacă el nu are ceva mai bun…

Chiar dacă ar putea să te scârbească atâtea nazuri din partea unui cotoi, cum să nu te minunezi după aceea și cum să nu-l îndrăgești, văzându-l cum mănâncă, la fel de dichisit ca un om, dacă nu chiar mai mult decât atâția din ei?

Miroslav alese mai întâi hartanul pus înapoi de Cazimir, îl luă cu lăbuțele de un cap și de altul, el stând așezat pe coadă, ca lighioanele de la circ, și începu să muște din carne, aplecându-și capul când pe o parte, când pe alta, făcând fasoane fără număr, clipind, alintându-se și după fiecare înghițitură lingându-se delicat pe botișor.

Dacă îl văzu că și-a început cina, Cazimir scoase din ștergar mămăliga rămasă de cu seară, se așeză pe scăunel, lângă pat și începu să mănânce și el. Dar înainte de a băga lingura în ciorbă se închină și zise, mai mult rușinat decât evlavios:

— Îngăduie-mă, doamne: pe lumea cealaltă ți-oi plăti!

Cuvinte fără înțeles, sau cu înțeles ascuns!

Miroslav între timp îi dădea înainte cu carnea, lăsându-l pe stăpână-su să mănânce doar zeama. Și, cu tot felul lui omenesc de a mânca, pare-se nu avea spor mai mic, că până să termine Cazimir ciorba, din toată găina nu mai rămăsese decât oasele, așezate în strachină cu același dichis.

— Ai dat-o gata! se minună cantonierul. Mâncăule! Mai bine lăsai și pentru mâine un pic!

Drept răspuns, Miroslav se apropie de strachina lui, o privi și dădu, nu chiar hotărât, să apuce cu lăbuța amărâta de aripă rămasă pe fund.

— Ajungă-ți! se răsti Cazimir scos din fire acum.

Cotoiul se lăsă pe toate patru picioarele și abia atunci se văzu că burta, suptă înainte, mai-mai că-i dădea de pământ. Cu toate astea, el începu să miorlăie, firește nu de foame, ci de afurisit. Și totuși, pe Cazimir nu-l răbdă inima să-l audă plângând, de-aceea, după ce clătină din cap, luă aripa cu mâna, o rupse în două, de la încheietură, și jumătate i-o dădu lui. Numai așa cotoiul se liniști, și, după ce se linse pe labe și pe bot, scoase un ultim miorlăit, mai blând, cum ar fi spus: „Îți mulțumesc, Cazimire, dar mai bine mi-ar fi priit două găini!” Pe urmă dădu să sară pe poliță, la locul lui, numai că nu izbuti: încercă o dată, încă o dată, — zadarnic! — burta îi atârna prea greu, așa că, după ce se uită chiorâș la poliță, se roti de vreo două ori prin

pat, cu pasul leneș, să-și caute culcuș — și în sfârșit se culcă pe perna lui Cazimir.

Acesta, după ce rămase visător un timp, își întoarse ochii asupra lui, privindu-l cum dormea mulțumit.

Și-atunci, atâta blândețe i se lăsă pe chipul aspru și argăsit, atâta duioșie i se citi în ochi, încât ai fi zis că-i un părinte care își priveghează pruncul adormit. Să-l fi văzut cineva atunci, mare și vânjos cât doi haiduci, cu părul lățos, cu mustățile ca un snop răvășit, cu brațele groase atârnând pe lângă trup, cu pumnii grei și bătătoriți, s-ar fi minunat de blândețea înscrisă pe chipul lui. Și dacă i-ar fi privit și ochii, mistuiți de gingășie și de doruri adânci, acel cineva și-ar fi zis:

„Doamne, să fi avut omul acesta un suflet de copil lângă el, pesemne că l-ar fi iubit tare mult!"

La o vreme Cazimir se ridică, oftând, deretică odaia puțin, strânse fulgii spre a-i dosi, apoi luă săpunul de pe dulăpior, ștergarul din cui și ieși pe prispă, unde se spălă îndelung. Când se întoarse, puse totul la loc, se așeză pe scăunel, și așa rămase mult timp, cu ochii pierduți în depărtări; și cu cât treceau clipele, cu atât privirea cantonierului se ducea mai departe, încât ai fi spus că trecea peste dealuri și văi, peste munți, peste hotare de țări…

După altă vreme, cu ochii duși astfel, Cazimir se ridică din nou, șovăind, se aplecă sub pat și trase afară un cufăraș verzui, bătut cu ținte aurii, din care, după ce scotoci adânc, scoase un teanc de hârtii, învelite într-un jurnal învechit.

Nu umbla la cufăr în fiecare zi, mișcările lui vădeau turburare, mâinile mari îi tremurau pe aceste lucruri mici.

Cu hârtiile în mână, omul se așeză iarăși pe scăunel, își netezi cu dosul mâinii mustățile, care nu se puteau netezi — și înainte de a desface jurnalul, șovăi încă un timp.

Pe pod trecea un tren, cu huruitul lui cunoscut; lampa pâlpâia în cui…

Cantonierul scoase dintre hârtii, cu mișcări domoale și parcă stăpânite de fiori, o fotografie gălbuie, ștearsă de timp — și rămase cu ochii pironiți asupra ei. Numai că pe chipul lui se lăsară umbre prelungi iar privirea i se aburi, ca la omul care are lacrimile în suflet, nu în ochi, la vederea oricui.

Fotografia, a cărei vechime nici nu se mai putea dovedi, înfățișa, nedeslușit, un flăcău înalt și voinic, părând de prin alte părți, după portul lui, alături o femeie, chipeșă se putea bănui, iar între ei, doi copii, două

capete bălaie, cu obrajii rotunzi și cu ochii măriți. Din toată fotografia, veche și făcută fără mult meșteșug, singure chipurile lor rămăseseră limpezi; prin cine știe ce ciudățenie, vremea le crușase tocmai lor trăsăturile mici.

Despre rest, ce să spui?… Și totuși, fără să găsești o asemănare anume între ei, ceva te îndemna să crezi că flăcăul din fotografie ar putea să fie chiar cantonierul, din vremea necunoscută a tinereții lui.

Pe drum se auzi scârțâit de căruțe, venind domol, din sus. Lampa cu gaz puțin, ardea de mult; flacăra ei începu să pălească și chipurile copiilor din fotografie își pierdură limpezimea, până ce liniile lor fură gata a se risipi.

— Mă, de la canton! strigă un glas din drum.

Căruțele opriseră la barieră și oamenii se adunau în față, vorbind între ei.

— Ce faci, cantonierule? strigă un altul, curând.

Erau pesemne munteni, care plecau de cu seara, ducând obezi de roți, doniți, șindrilă, să fie dimineața cu ele în târg.

Căruțașii așteptară o vreme, apoi unul din ei se apropie de canton, intră în bătătură și, făcând un pas pe prispă, bătu cu codirișca în ușă. Cazimir nu-l luă în seamă. Lampa pâlpâia, din ce în ce mai palid — și în fotografie nu mai puteai să vezi nimic cu ochii, poate doar cu închipuirea.

— Măi frate-meu, n-auzi? strigă iar omul străin. Vino să bați o potcoavă, că-mi șchioapătă calul până la târg!

În clipa aceea, lumina din ferestrele cantonului, atât cât se vedea pe la colțuri, pe sub hârtia de camuflaj, se șterse și geamurile, înnegrite, răsfrânseră sclipirea palidă a stelelor de pe cer.

— A stins lampa, stinge-s-ar sufletul în el! blestemă un om din drum. Hai mă, degeaba mai stăm aici. Dii, dii boală, n-auzi?!

Căruțele cârmiră și se duseră, scrâșnind peste bolovani. În odaia cantonului era întuneric ca-n hornul necurățat. Se lăsase liniște, după ce scârțâitul carelor se pierduse pe gârlă, în jos. Nu se auzea decât răsuflarea cotoiului care dormea pe perna lui Cazimir, iar afară apele clipoceau pe prund.

Încolo, nimic; nu se deslușise scăunelul târșâit, podeaua gemând sub bocancul greu, nu se simțise patul scârțâind. Ai fi zis că totul era încremenit…

Poate, în întuneric, Cazimir veghea în același loc, cu fotografia în mâini.

Capitolul III
PETRECERE LA ȘEFUL GĂRII

În seara aceea, la șeful gării era masă, cu musafiri; nu mulți: șeful de post, singur și perceptorul, cu nevasta lui.

Petruș stătea pe banca de pe peron și, pe geamul deschis, auzea fiecare vorbă a lor: uneori se ridica, să arunce o privire înăuntru, pe sub transperant, dovedind o curiozitate pe care, la firea lui sfioasă, nici nu o bănuiai.

Nevasta șefului de post nu venise, rămăsese acasă cu fiică-sa, domnișoara Eleonora — socotea că șeful gării și perceptorul nu-s de rangul ei: nici pe bărbată-su nu-l socotea mai presus, dar n-avea ce face, era cununată cu el.

Masa se făcea, fără nici un prilej; oamenii, fiind prieteni buni și în casele lor găsindu-se de toate din belșug, se adunau, pe cât cu putință mai des, să mai pună țara la cale și să bea un pahar de vin. Paharul de vin, se înțelege, cerea și altele pe lângă el, adică un boboc pe varză, ori un purcel la cuptor, înaintea acestora un pilaf gras sau pește rasol — și înaintea tuturor o țuiculiță, cu slănină afumată sau cu ghiuden…

Înfulecând și deșertând paharele, mesenii se plângeau că treburile merg prost, că nu mai pică nimic, că țăranii nu mai au nici ei, că mulți, din iarnă încoace, nu mai mănâncă decât mămăligă cu murături, că țuica și poamele le-au vândut de mult — și dacă nu au ei, de unde să mai ai tu?

Aici oamenii clătinau din cap — și perceptorul, cu o bucată de carne în fălci, de-i umfla obrazul ca și când ar fi fost bolnav de măsele, zicea, amărât:

— Trebuie să strângem cureaua, domnule, altfel nu-i rost!

La care jandarmul, umflat în amândoi obrajii, el fiind mai lacom ca toți, adăuga, mestecând de zor:

— O să murim de foame, dacă mai ține mult! Vine ziua de apoi, ascultați ce vă spun eu!

Șeful gării nu zicea nimic, ci mânca, să prindă puteri, încuviințând fiecare vorbă a celorlalți. Era un om nu prea înalt, dar chipeș, după gustul oricui, cu obrazul trandafiriu, ca al oamenilor sănătoși și într-una mulțumiți — deși el avea destule necazuri pe sufletul lui — cu un păr negru și lucios, pieptănat foarte lins, cu un nas mic, arcuit și sub nas cu o mustață tot neagră și

lucioasă, cât un cărăbuș. Cu șapca roșie în cap, cum era negricios, părea un om plin de putere și hotărâre, mai cu seamă că avea ochii negri, neosteniți, vii de parcă ar fi umblat în ei furnici.

Înainte de a veni aici șef, fusese impiegat la oraș, dar, mutându–l și mărindu-l în grad, nu câștigase nimic, decât că era mai toată ziua slobod și nu avea pe nimeni deasupra lui. Altminteri, gara era săracă, nu aducea venituri ca gările unde se încarcă grâu, dacă-s la câmpie, sau lemne, dacă-s în sus, și unde negustorii, pentru a avea vagoane la timp, plătesc șefului douăzeci de lefuri și poate chiar mai mult. Aici nu se încărca nimic: țăranii care plecau cu trenul n-aveau de ce să dea bacșiș, că doar era tren pentru toată lumea, nu anume pentru ei poruncit.

Noroc cu perceptorul și cu jandarmul; lor le pica destul, deși de când îi cunoscuse îi auzise doar văicărindu-se pe amândoi. Și cum cocoanele lor, din pricini felurite, nu-și luau sarcina ospețelor, mesele se dădeau aici, cucoana Natalia, nevasta șefului de gară fiind vestită ca gospodină de neîntrecut. Iar dacă asemenea mese se făceau, de pildă, miercuri și sâmbătă, uneori chiar mai des, cu bunătăți pe care jandarmul și perceptorul aveau grijă să le trimită din timp, șeful de gară se alegea cu de-ale gurii pe toată săptămâna, ba îi mai și prisosea, leafa rămânându-i astfel pentru alte nevoi.

Perceptorul, care-l știa de calic, dar altminteri om cu școală și iscusit la anecdote și la șolticării, adică tocmai ce se cere unui bun comesean, zicea adesea, uitând că o clipă mai înainte se arătase pesimist:

— Toate se aranjează, coane Manole! Noi să fim sănătoși!

Șeful de post încuviința din cap și el, iar a doua zi trimitea la gară un curcan și o balercă de vin.

Oameni mărinimoși!

În afară de sala de așteptare și de biroul telegrafului, gara avea două odăi, pentru șef; prima, o odaie mare, în care se intra de pe peron, era dormitorul, unde se punea și masa, când veneau musafiri. În a doua, mai mică, legată printr-o ușă cu cea din față, stăteau copiii — și mai folosea și de sufragerie, în mod obișnuit. De-aici, în sfârșit, intrai în bucătărie și din bucătărie ieșeai în curtea de din dos, numită nepotrivit astfel, fiindcă n-avea gard, și pe-aici treceau țăranii, când veneau la tren, căscând gura la gospodăria domnului șef și la rufăria cucoanei, pusă la uscat, pe sârmă, între doi stâlpi.

În seara aceea, Valerică, băiatul mai mare al gazdelor, stătea în odaia a doua, la masă, și mâzgălea într-un maculator, cu o carte în față, învățând la

geometrie, fiind corijent.

Șeful gării îi era tată vitreg, dar îi purta mai multă grijă decât lui Petruș, căruia îi era tată bun. Când se însurase, a doua oară, acum vreo zece ani, și el, și cucoana Natalia veniseră în căsnicie cu câte un copil, care deveniseră frați, fără să se fi cunoscut, tot așa cum părinții lor deveniseră soți. Dar, deși legați astfel toți patru la un loc, deosebirile rămâneau foarte mari, și între copii, și între părinți.

De pildă, cucoana era voinică și poruncitoare, pe când șeful gării, oricât de bărbat și oricât de hotărât ar fi părut el altora, n-avea, la suflet și la trup, nici jumătate din puterea ei. Bietul om se supunea poruncilor nevestei, iar necazul și-l vărsa pe macagii.

Cu un asemenea tată și cu o asemenea mamă, nu era de mirare că lui Valerică, băiatul mamei, i se cuvenea totul, iar lui Petruș, băiatul tatălui, nu-i mai rămânea nimic.

În schimb, Petruș venise pe lume cu o zestre pe care nu i-o putea scoate nimeni, din cap si din suflet, ca să o dea fratelui vitreg, foarte sărac în aceste privințí.

Astfel, deși Valerică, băiatul mamei, avea șaisprezece ani, doi mai mult decât celălalt, se împotmolise în clasa a doua, pe când fratele mai mic trecuse în a patra și făgăduia să le treacă pe toate ușor, fără ajutorul nimănui. Pe el nu trebuia să-l salte nimeni de urechi, cum făcea șeful gării cu fiul vitreg

Chiar și anul acesta, de pildă, domnul Manole, căruia cucoana îi spunea Manolică, fusese nevoit să se ducă de câteva ori la oraș cu plocoane, din mila perceptorului și a șefului de post, altminteri Valerică ar fi rămas iar repetent.

De dragul nevestei, tatăl vitreg își făcuse la început planuri mari cu băiatul, să-l scoată doctor sau inginer, dar de la o vreme își dăduse seama că n-o să fie chip; acum era mulțumit să-l ducă măcar până la a patra, să aibă adică gimnaziul complet, și p-ormă să-l dea la „Școala de mișcare și telegraf" a drumului de fier, de unde ies impiegații din gări: acolo poate i-ar fi fost mai ușor, și, oricum, se putea spune că în școală avea oamenii lui.

Cucoana Natalia însă continua să nutrească gânduri mari în privința fiului ei, așa că domnul Manole nici nu îndrăznise să-i mărturisească gândul lui mai mărunt. Ea vedea că băiatul, la școală, nu-i printre cei dintâi, — să

spună mai rău despre el, firește, nici gând! — dar socotea că asta nu-i vina lui.

— Îl persecută, și tu nu faci nimic! își mustra bărbatul în unele seri.

Șeful gării stătea pe scaun, la picioarele patului și, cu cămașa de noapte, țărănească, ridicată până la genunchi, își ținea picioarele în ligheanul cu apă fiartă, cu un praf alb, pentru bătături. Petruș îi auzea, de alături, ciorovăindu-se:

— Tu m-asculți, ori nu m-asculți? stăruia cucoana, fierbând.

— Te-ascult!

— Atunci, de ce nu faci nimic?

— Ce să fac?

— Să te duci, să vorbești!

— N-am fost?

Aici domnul Manole ofta, își scotea picioarele din lighean, se ștergea cu prosopul și apoi, ghemuit cu pieptul în genunchi, începea să-și taie bătăturile înmuiate, cu limba mică a briceagului, ascuțită brici.

— Se poate, un copil așa inteligent, să i-o ia alții înainte și noi să stăm cu mâinile în sân?! zicea cucoana, aproape plângând.

La asta, șeful gării, atent să nu-și taie degetul, nu răspundea nimic.

— Taci, Manolică?

— Păi ce să zic?

— Spune, e inteligent, sau nu?

— Este, zic eu altfel?

— Mai inteligent decât Petre!

Pe Petruș nu-l mângâia, îi lăsa numele aspru și întreg, ca al oamenilor mari — ceea ce nu făcea, de pildă, cu domnul Manole, om mare într-adevăr.

— Spune, Manolică!

— Ce să spun?

— E mai inteligent decât Petre! Să nu te încăpățânezi!

— Este! ofta șeful gării, peste bătături.

— Atunci, de ce nu-l ajuți?

— Cum?

— Să te duci la școală, să stărui, să vezi cine-l dușmănește, să-i facă dreptate, că-i mai rău decât o crimă să nedreptățești un copil!

— Așa e!

Cu chiu, cu vai, anul acesta Valerică rămăsese numai corigent. Acum băiatul învăța, în odaia mică, la masa învelită cu mușama. De câte ori trecea, la bucătărie, maică-sa stătea o clipă în loc, înflorind, admirându-și odrasla sârguincioasă, pe urmă îi mângâia părul gălbui și sărutându-l în creștet, zicea:

— Învață, puiu'mamei, învață, dar vezi să nu obosești.

Școlarul, cu cartea de geometrie în față, silabisea despre cerc:

— Cercul, este o, suprafață, plană…

Dincolo, cheful era în toi. Sfârșind cu friptura, în așteptarea prăjiturii și a cafelelor, mesenii se îndeletniceau cu vinul, vin vechi, gălbui, adus de la Valea Călugărească. Șeful de post, că el îl adusese, se umfla în gușe la cuvintele de laudă ale celorlalți. Era cu două palme mai înalt decât șeful gării și bine clădit, cu o privire trufașă cât timp nu lua încă damf de la vin, semănând în măreția lui cu un general, nu cu un plutonier major, acesta fiindu-i gradul mic.

Petruș însă îl vedea cu alți ochi decât prietenii sau supușii lui, descoperea că jandarmul era trupeș mai ales la mijloc, adică burtos, având capul, brațele și picioarele cam mici pe lângă rest. Acum se uita la el, pe sub transperant, și se întreba cum de se putea ca domnișoara Eleonora să fie fata lui?

— Când ne-o fi mai rău, să ne fie ca acum! zicea perceptorul, închinând paharul cu vin.

Din odaia vecină se auzea glasul lui Valerică. Băiatul citea definiția cercului, intonând molâu, și când ajungea la capăt, o lua de la început, fără oprire, ca și cum ar fi spus o poezie fără de sfârșit:

— Cercul este o suprafață plană, mărginită de o circon-fe-rință sau linie curbă, ale cărei puncte sânt la distanță egală de un punct fix, numit centru…

După ce repetă astfel de vreo douăzeci de ori, Valerică puse palma pe carte și încercă să spună pe de rost, dar nu putu duce fraza până la sfârșit.

Faptul nu-l neliniști: era școlar vechi, avea iscusința lui: începu să citească din nou, cu același glas monoton, băgând învățătura în cap, că avea loc, iar el umblând în acest timp cu gândul prin alte părți. Ochise în magazie, la perceptor, o cameră veche de automobil, și își făcea socoteala s-o înhațe, să-și toarne din ea o praștie mare, cum văzuse la un orășean, băiatul boiangiului, o praștie cu crăcană, firește, dar cu elasticul din mai multe fire, răsucite la un loc. Băiatul boiangiului zicea că așa capeți mai

multă forță, fără să încordezi brațul mai mult — și piatra bate mult mai departe, negreșindu-și ținta de loc.

Valerică avea mare dragoste pentru prăștii și prin buzunarele lui se găseau vreo cinci, mai mari și mai mici, cu sau fără crăcană, cu cauciucul mai subțire sau mai gros, de automobil — și el știa să le mânuiască destul de dibaci. Când ostenea cu învățătura, ieșea pe linie și ochea în vrăbii, izbutind adesea să nimerească în bietele păsărele care nu-i făceau nici un rău.

Maică-sa era o ființă miloasă, care n-ar fi omorât nici o muscă, după cum spunea chiar dânsa, adesea; încalte, când acarul tăia păsări, ea se ducea în odaia din față, să nu le vadă cum se zbat sângerând în ușa bucătăriei. Și de vrăbii îi era milă, le arunca firimituri în fiecare zi. Însă, oricât de miloasă ar fi fost, când Valerică se întorcea de la vânătoare, aducând triumfător o biată vrăbiuță cu aripa ruptă, nu îndrăznea să-l mustre pentru cruzimea lui.

Dar Valerică mai făcea și alte isprăvi, fără ca maică-sa să-l dojenească, sau dojenindu-l cu mare ocol: ochea în trecători și uneori se întâmpla să-i nimerească, ba chiar și în cap, ceea ce odată s-ar fi putut să aibă cele mai nenorocite urmări, ochea în felinarele de la semafoare și macazuri, bucurându-se când vedea făcută țăndări sticla verde și roșie, pusă acolo cu un scop neînțeles de el, spărgea chiar și geamurile la gară, ceea ce pe domnul Manole îl mânia rău, deși nu-și mustra nici el băiatul, decât cu și mai mare ocol.

Noroc că toate pagubele acestea le îndura drumul de fier. Domnul șef încheia proces-verbal asupra stricăciunii, folosind de la caz la caz explicația: „forță majoră”, „accident” sau „inexplicabil”, și Serviciul întreținerii, de la oraș, punea geamurile la loc, fără să-și mai piardă vremea cu cercetări pentru niște lucruri de nimic, mai ales că era vorba de o treabă între colegi.

Dar slăbiciunea cea mai mare a lui Valerică era să vâneze ceștile de porțelan de care erau legate firele telegrafului pe stâlpi. Asta era o treabă mai grea, de-aceea îl înverșuna mai mult, trăgând până îl luau nădușelile, ca să atingă o ceașcă, în sfârșit. Dar ce bucurie, ce desfătare să vezi ceașca zburând în bucăți, iar firul, eliberat, zbârnâind și făcând burtă în jos, ca și cum s-ar fi dat huța pe el o sută de draci!

Deci, în seara asta, învățând despre cerc, Valerică se gândea cum să alcătuiască o praștie nouă, cu cătare, prin care să iei ținta la ochi, ca la

puștile ostășești. Maică-sa, trecând odată pe afară, dădu peste Petruș, ghemuit pe banca de pe peron.

— Să vii și tu să mănânci! îi zise înciudată, deși băiatul nu făcea nici un rău nimănui stând aici.

Dar cum să nu aibă venin în inimă, când vedea deosebirea dintre odrasla ei și Petruș, chit că nu o vedea în întregime, ci numai pe un sfert, sau chiar mai puțin?

Chiar în vara asta, venind Valerică în vacanță împovărat de corijențe, iar Petruș promovat, printre cei dintâi, domnul Manole spusese, îngrijorat de soarta școlărească a primului:

— Ce-ar fi să-l mediteze Petruș?

Cucoana sărise până în tavan:

— Cine?… Manolică, ți-ai pierdut mințile? Are nas Petre al tău să-l mediteze pe Valerică? Nu-l vezi cât este de pirpiriu?

Într-adevăr, acesta putea fi un argument, în felul lui. Pe lângă Valerică, bine hrănit, îndopat numai cu bunătăți, Petruș, mai firav, deși înăltuț, părea tare plăpând. Șeful gării ar fi vrut să spună că aici e vorba de puterile minții, nu ale trupului, dar tăcuse, fiindcă până la urmă tot n-ar fi avut cuvânt.

Și astfel, acum Petruș stătea afară, pe peron, ca un copil părăsit, fiindcă n-avea voie să intre în casă cât învăța frate-su, — iar Valerică își băga singur învățătura în cap, după metodele lui.

Lăsându-se păgubaș de definiția cercului, el trecuse în clipa asta la o treabă mai plăcută și mai de folos, cu atât mai de folos cu cât nu se îndepărta de obiectul învățăturii lui: deschisese compasul și pe o foaie mare de hârtie trăsese un cerc. Foarte frumos făcut!

Valerică îl privi mulțumit, și, în mijloc, trase altul mai mic, — concentric, după cuvântul necunoscut lui.

După ce contemplă iarăși un timp lucrul, arătându-se încântat de ideea sa și de iscusința cu care o dusese la bun sfârșit, băiatul trase încă un cerc — și dacă se porni, îi dădu drumul făcând cercuri din ce în ce mai mici, foarte apropiate unul de altul și toate fără cusur, alcătuind un disc cenușiu. Privit de aproape, desenul scotea ape ciudate, ca și când în mijlocul lui ar fi mișcat ceva viu. Valerică rămase cu ochii la el uitând că mai avea de învățat pe ziua de azi, despre cerc ca și din urmă, despre triunghi…

Între timp maică-sa ducea sticle de vin și cafele mesenilor — cafea de orz că de cealaltă, de când cu războiul, nu se mai găsea.

— Cucoană Natalițo — zicea glumeț perceptorul, repetând o vorbă auzită de el la oraș — dacă ne mai dai mult orzoaică de asta, o să încep să nechez, ca un cal!

Petruș îl vedea de afară, cu ochelarii pe nas, lungindu-și gâtul cu pielea roșie și încrețită ca la curcan, așteptând ca mesenii să facă haz de vorba sa.

Era un om a cărui înfățișare n-ai fi putut-o descrie cu ușurință celor ce nu-l cunoșteau. Băiatul, care fără știința lui avea înclinare să cerceteze amănunțit totul, punând impresiile într-o anumită ordine în cap, se străduia de multă vreme să-l asemuiască pe perceptor cu ceva.

Bunăoară, pe maică-sa vitregă o vedea ca pe un cozonac, rumen, afânat, dar cu sare în loc de zahăr, adică nefiind bun de mâncat.

Pe Valerică și-l închipuia ca un vițel dolofan, sugând la vacă, iar vaca lingându-l pe spinare și pe grumaz: singur, fără vacă, păscând sau sărind peste zăplaz, nu era chip să-l așeze în mintea sa; după cum se desfășura această impresie în capul lui de copil, Valerică urma să ajungă plăvan, dar să rămână neînțărcat.

Iată însă că imaginea perceptorului era mai complicată: cu vorbe de oameni învățați, nu o puteai sintetiza. Perceptorul era mic și slab; ai fi putut să-l asemuiești, mai simplu, cu un păstârnac. Și cum, pe nevastă-sa, mare și lăbărțată ai fi putut-o lua drept un dovleac, imaginile se înrudeau, amândouă înglobându-se în regnul vegetal și căpătând astfel un oarecare haz.

Dar acesta nu era perceptorul cel adevărat, fiindcă el avea trăsături complicate, care nu se supuneau unui singur regn, mai cu seamă unuia așa de sărac. Astfel, avea păr ca lâna de oaie, urechi ascuțite la vârf, însă neatingând lungimea celor de măgar, nas de croncan, ochi de viezure, gură de broască, gât de curcan, glas de țap, umeri ca semaforul din gară, brațe ca vrejul de bostan, sub braț servietă de școlar, iar pe nas ochelari de om învățat. Petruș îl privea, pe sub transperant, căutând să simplifice această imagine complicată, și nu izbutea.

— Ia mai liniștiți-vă un pic să vă cânte Valerică ceva! se auzi glasul cucoanei Natalia, adresându-se musafirilor destul de înfierbântați la acest ceas. Dragul mamei, ia-ți vioara și hai!…

Valerică făcea nazuri, nu avea chef de cântat, dar la stăruințele maică-si se ridică și se ivi în prag, cu vioara în mâna stângă, cu arcușul în dreapta, și cu o batistă băgată sub guler, ca un concertist adevărat.

Acum, că era în picioare, puteai să-ți dai seama de ce-l asemuia Petruș cu un vițel dolofan: băiatul stătea bine cu sănătatea, înalt și voinic, cu obrajii bucălați, rumen la față și odihnit, ca și când atunci s-ar fi ridicat din pat.

— Cântă, dragul mamei, nu te rușina!

Tânărul viorist nu se simțea de loc rușinat, nu se simțea în nici un fel — maică-si i se părea că în asemenea clipe băiatul trebuie să fie foarte emoționat, fiindcă ei una îi venea tot sângele în obraz.

Valerică se rezemă de sobă, își înfipse vioara sub bărbie, și încercă arcușul pe coarde, scârțâind barbar.

— Sst! făcu mustrătoare mama băiatului, către meseni, care vorbeau tare între ei, ca oamenii afumați.

Scârțâitul se prefăcu într-o melodie lâncedă, amintind în chip stângaci o romanță cunoscută în vremea tinereții celor trei bărbați. Valerică o învățase după ureche: avea profesor, la oraș, dar, după trei ani de când lua lecții, nu putea să cânte pe note: de știut le știa, numai că dacă punea mâna pe vioară, toată notăraia de pe portativ i se încurca în cap.

— Cântă cu sentiment! observă perceptorul, deșertând un pahar.

Așa scârțâită și scâlciată, pe domnul Manole melodia îl făcea sentimental, se lăsa furat și de arcuș și de vinul dulceag.

— Cântă și din gură, Valerică, puiule, hai, cântă-i lui tata! zise, rezemându-se în spătar.

Valerică își drese glasul, și începu, fără să se mai lase rugat:

Călugărul
Din vechiul schi-i-it

Se făcuse miezul nopții, nu mai venea nici un tren. Dumitru Vânătorul moțăia în sala de așteptare, cu urechea la telefon. Petruș trecu pe lângă el și se duse alături, la telegraf.

În odaia mică, unde pendula bătea rar și unde, la lumina unei lămpi afumate puse pe birou, alămurile aparatelor sclipeau tainic, băiatul șefului de gară își făcuse o lume, pe care nu o bănuiau ceilalți. De mic trăise prin gări și telegraful fusese una din tainele care fermecaseră copilăria lui. Dar acum nu mai era o taină; nu-l învățase nimeni și el îl știa, știa cum se apasă pe „manipulator”, cum se duce curentul pe fir și mișcă „releul” în celelalte gări, transmițând țăcănitul de aici la mari depărtări. Știa cum se cere „liber”

pentru un tren, cu ajutorul acestei mașinării, numai cu puncte și linii, folosind un alfabet cunoscut de el pe de rost. Punctele și liniile se duceau pe fir, și un fel de peniță, prinsă de releu, le scria de-a lungul unei benzi care se mișca pe un tamburaș de aramă, trasă de o mașinărie cu arc, ca a unui ceasornic. Telegrafistul însă nici nu se mai uita la ele, înțelegea cuvintele după țăcănit, banda folosea numai ca o dovadă scrisă a mișcării trenurilor, pentru cazul când s-ar fi întâmplat vreun „carambol”, cum se spune în lumea gărilor unei ciocniri sau altui accident.

Ce viață ciudată pentru un copil! Era ora când el ar fi trebuit să doarmă al doilea somn, și iată-l că veghea aici, în odaia cu mașinării.

În casă musafirii chefuiau, fără să-l mai ia în seamă pe viorist, iar Valerică, dacă începuse, acum cânta înainte Călugărul din vechiul schit, de parcă ar fi avut arc și el ca aparatul „morse” de pe birou. Cânta și se gândea la ale lui, la praștii, la cercul desenat de el, la camera de automobil pe care vroia s-o șterpelească de la perceptor… Maică-sa obosise să-l admire atât — și se așezase pe pat, cu ochii în pământ, cu un semn de descurajare în ochi: oare își dădea seama în clipa asta că răsfățatul fecior era un nătâng? La un moment dat avu o tresărire și ridicând capul întrebă, ca și când s-ar fi trezit din vis:

— Dar pe unde o fi Petruș?

Nimeni n-o auzi, și deci nimeni nu băgă de seamă că rostise numele de alint, afară de Valerică, vioristul, care răspunse, cu răutate, apăsând mai tare pe arcuș:

— Haimana, mamă, Petruș!

Petruș s-ar fi putut numi haimana, într-adevăr, fiindcă mai toată ziua era printre linii, pe la macazuri, prin biroul telegrafului. Dar cum altfel, dacă nimeni nu avea grija lui, dacă în casă nu putea să stea, fiindcă acolo era stăpân Valerică, pe care nu trebuia să-l tulbure nimeni nici de la învățătură, nici de la somn?

— Învață Valerică!

— Doarme Valerică!

Iată cuvintele care se rosteau în casă, cu evlavie, ca și când ar fi fost luate din Sfânta Scriptură.

— Dar Petruș pe unde-o fi? se auzea, mai rar, glasul tatălui.

— Nu-i purta grija; se descurcă el! răspundea mama atunci.

Pentru maică-sa, Petruș era descurcăreț, iar Valerică inteligent și simțitor: descurcăreț, spus cu pizmă și cu dușmănie. Cel mic trecea clasa fiindcă era descurcăreț, cel mare rămânea repetent fiind prea simțitor și prea punând la inimă cuvintele aspre ale profesorilor.

Nedreptatea pe Petruș nu-l mâhnea: îi învățase gustul de mic, când taică-său îi dăduse altă mamă, în locui celei a lui…

Acum el stătea aplecat peste masa telegrafului, uitat de ceilalți și asculta aparatul țăcănind… Împlinise paisprezece ani, deunăzi, șl era înăltuț pentru anii lui — numai că atât de firav, încât i-ai fi dat mai puțini. În lumina lămpii de pe birou, obrazul palid părea străveziu, cu umbre viorii sub ochii negri ca antracitul ud — și după ochi i-ai fi dat ani mai mulți, fiindcă uneori treceau prin ei îngândurări necunoscute la un copil…

Telegraful țăcănea departe de-aici: punct-linie-punct, punct-două linii-punct… Gara Lespezi chema ultima gară a liniei, Repedea, aflată în munți. Firul local era pesemne rupt undeva, de-aceea chema pe firul direct, care se auzea în toate gările, de sus și până la gara cea mare de la oraș: punct-linie-punct…

Petruș nu fusese niciodată până sus, dar știa gările pe de rost, fiecare cu apelul ei — și când telegraful repeta cele două litere RP, RP… el înțelegea numele întreg, Repedea — mirându-se că impiegatul nu răspundea numaidecât.

Dar nu înțelegea numai atât, vedea, cu gândul, gara din munți, cu zidurile de piatră, cu brâuri de cărămidă roșie la ferestre, cu sala de așteptare, pustie, cu lampa arzând în biroul telegrafului: poate și-acolo era petrecere, la șeful gării, poate și-acolo era un perceptor și un jandarm, deșertând paharele și râzând gros, ca oamenii amețiți. Poate și-acolo, în odaia musafirilor, băiatul șefului de gară cânta la vioară, o romanță fără sfârșit…

Deodată telegraful își schimbă țăcănitul: gara Repedea răspundea la apel. Petruș prinse mesajul pe care-l transmitea Lespezile:

— Punct-linie-două puncte, două puncte, linie-trei puncte… Liber trenul cinci?

Era trenul de persoane care trecuse pe aici la ora zece și care ar fi trebuit să ajungă demult; dar pesemne întârziase pe drum — locomotiva era veche, trăgea greu la urcuș…

După un timp, gara Repedea răspunse și Petruș deslușí:

— Liber trenul cinci pe linia întâia!

Însă descifrând acest mesaj, el înțelegea mai mult decât un impiegat care-și face meseria somnoros și plictisit. În clipa asta el vedea semaforul ridicându-se, arătându-și lumina verde — semnul drumului liber — auzea locomotiva fluierând, aburii fâșâind, bielele își porneau mișcările arcuite și lungi, roțile patinau și trenul, urnindu-se greoi, se ducea, huruind, în sus. Îl vedea, îl auzea, ca și când ar fi trecut prin fața lui, cu lumina roșie dintre tampoanele ultimului vagon pierzându-se printre munți…

Apoi se făcu liniște în acele depărtări, se făcu liniște aici. Numai dincolo, în odaie, se auzea râsul musafirilor și vioara lui Valerică scârțâind.

Petruș se așeză pe scaun, coborî fitilul lămpii, își lăsă capul pe masă și adormi lângă telegraful amuțit.

Capitolul IV
DESPRE OAMENI PAȘNICI ȘI DESPRE ZURBAGII

Uță se trezi cu soarele în geam, dar nu-l trezise soarele, ci un zgomot ciudat. Nu vuietul apei în scocuri, pe acela nici nu-l mai auzea, nici frecătura pietrelor, nici glasurile oamenilor adunați în bătătura morii, cu carele, la măcinat, ci un huruit de darabană, amestecat cu clinchete de zurgălăi, cu strigăte și chirăieli. Era singur în odaie; frate-su o zbughise pe ușă, în clipa când el abia se trezea.

Băiatul se repezi la geam, și făcu ochii mari: în fața morii, dincolo de iaz, se vedeau câteva căruțe, cu boii dejugați, o mână de oameni, mai cu seamă moșnegi, că oamenii tineri erau plecați din sat, vreo câteva femei și o droaie de copii, cei care se scoală cu noaptea-n cap și se agață de codârlă, când e vorba de mers la măcinat. Iar între toți aceștia strânși roată lângă pălimar, se vedea un urs, în două picioare, jucând tontoroiul, în huruitul darabanei și-n strigătele cu care îl îndemnau cei doi ursari.

Inima lui Uță se opri în loc; îndată își aminti istoria spusă aseară, de Cazimir și se gândi, înspăimântat:

„Dacă l-au prins pe moș Martin?”…

Bietul băiat se repezi afară, trecu peste iaz, se apropie de mulțime și — făcându-și loc printre oameni, ajunse în față, la doi pași de ursari.

Ursul, mare și slăbănog, cu belciug în nas, cu părul murdar și năpârlit, ca o blană de boier scăpătat, se rotea fără chef în mijlocul cercului gol, uitându-se neputincios la oameni, cu ochii lui mici și negri ca murele care s-au copt.

— Ia să te prindă în pădure, ce te-ar mai pune și el pe tine să joci! zise un moșneag, către unul din ursari.

Erau țigani lăieți, cu părul căzut pe umeri, soioși, cu mustăți și cu bărbi mari, cu cămăși zdrențuite, dar având deasupra veste înflorate și împodobite cu ținte de argint, care luceau. Unul ținea ursul de lanț, și, cu un ciomag în mână, îl tot îmboldea:

— Hai Mario, hai Mario, ha!…

Celălalt bătea într-o tamburină cu clopoței, scoțând din gât numai un sunet, gros și răgușit, în același ritm cu bătăile lui și cu îndemnul celuilalt:

— Ha, ha, ha!…

Uță băgă de seamă din capul locului că ursului îi ziceau Maria, deci era o ursoaică și asta însemna că nu putea fi vorba de moș Martin cel beteag. Dar poți să fii sigur? Inima copilului încă se mai zbuciuma.

Umblând cu ochii prin mulțime, îl zări în partea cealaltă a cercului pe Trică — și numaidecât își făcu loc, să ajungă la el.

— Tu vezi? îl întrebă, îngrijorat.

— Ce să văd?

— Ursul…

— Îl văd: și ce?

— N-o fi el?

— Care?

— Ăl cu stupul; l-or fi prins jandarmii!

— Hai nu fii prost, că aia a fost basm!

Acum pe lumină, Trică nu mai credea de loc în povestea lui Cazimir; cum'ar fi putut crede? Se vedea cât de colo că-i o născocire, bună pentru copii ca Uță, mai puțin luminați la cap. Dar, ce-i ciudat, aseară nu se îndoise cu totul și își dăduse seama că nici Petruș nu se îndoia.

Uță între timp tot dădea târcoale ursului care juca, fără să-i fi pierit îngrijorarea de pe obraz. Apoi, deodată, chipul i se lumină și se întoarse spre Trică, răsuflând ușurat:

— Nu-i el! Uite, n-are bubă la picior! Dac-ar fi fost moș Martin, trebuia să fie legat cu cămașa lui Cazimir, nu-i așa?

— Hai, măi țigane, lasă-l, că-i ajunge! zise, către ursari, moșneagul de adineaori. Vino să-ți dau un pumn de mălai.

Darabana conteni și ursul se lăsă pe toate patru picioarele, oftând, ca un om posac. Țiganul legă lanțul de stâlp și se duse, împreună cu celălalt, printre căruțe, să capete câte ceva de la țărani.

Copiii nu se îndurau să plece și se tot învârteau în jurul ursului ferecat. În frunte se afla Uță, care se străduia să vadă mai bine laba bietului animal, să se încredințeze că nu are urmă de vătămătură la vreuna, fiindcă îndoiala îi intrase iarăși în cap. Dar nu, chiar dacă buba s-ar fi vindecat, ar fi trebuit să se mai vadă măcar o urmă, ursul ar fi trebuit să șchioapete, or era limpede că nu șchiopăta.

Stanca, văduva, nora morarului, venea fuga, pământie la obraz:

— Hai să mâncați, dracilor, că de când vă caut!

La moară nu prea era lume azi; de o vreme se sfârșise cu îmbulzeala. Înainte țăranii vindeau țuica și poamele la târg și se întorceau cu grâu, iar grâul trebuia măcinat. Acum morarul avea poruncă să nu mai macine grâu pentru nimeni, făina trebuind la armată și la oraș, unde li se dădea orășenilor pâine cu dramul, dar încă și aceea, făcută numai jumătate cu făină, iar restul cu mălai.

La țară, oamenii aveau voie să macine doar porumb, și nu fiecare după bunul lui plac, așa că, de unde înainte cele două pietre ale morii nu-i pridideau, acum mergea numai una — iar în unele zile chiar și aceea mai mult stătea.

Dar, dacă se răriseră mușteriii, în schimb crescuse numărul copiilor veniți să se scalde la iaz. Bărbații în putere erau plecați, cu războiul, alții lucrau, cu ordin de mobilizare, pe la oraș sau, câțiva în pădurea Hristoveanca, la fabrica tainică, despre care aveau poruncă să nu vorbească nimănui, altfel o pățeau. La fabrică trăiau în cazărmi și trebuiau să se supună oricărei porunci, întocmai ca niște ostași, dacă nu, îi judecau militarii, la Curtea Marțială, de unde nu era chip să scapi.

În sat nu mai rămăseseră decât jandarmii, șeful gării, perceptorul, primarul, secretarul primăriei și notarul, încolo numai uncheși. Chiar pe învățător îl chemase, la sfântu Petru, când terminase cu școala, — și se zvonea că de la toamnă înainte, în locul lui o să-i învețe carte socru-su, domnu' Aristide, poreclit Gât Mort, care fusese învățător înainte și acum era pensionar.

În lipsa bărbaților, grijile toate le duceau nevestele și uncheșii, așa cum puteau. Cât despre copii, cei mai potoliți puteau fi ținuți în frâu, mai stăteau în unele ceasuri pe acasă, să dea vreun ajutor, pe când ceilalți, naiba-i mai prindea, de dimineață până la prânz și de după prânz până înnopta. Ba unii nu se vedeau toată ziua; cine știe pe unde căpătau un boț de mămăligă, ori poate se hrăneau numai cu poame, că nici la prânz nu veneau.

Ei băteau împrejurimile, în cete, ca niște haiduci, se duceau pe Gârlamare în sus, nădăjduind că au să dea de izvor, veneau la moară să se scalde în iaz… Unii se duseseră odată până la pădurea Hristoveanca, dar acolo o pățiseră rău, fiindcă la o sută de metri de marginea pădurii däduseră în sârmă ghimpată, și-ndată porniseră să sune clopote, să latre câini și să se repeadă soldați. Îi luase pe toți la corpul de gardă și-i descususe un ofițer, până pe seară, de parcă ar fi fost iscoade, trimese de vrăjmaș: numai pe

urmă ofițerul, bănuitor și tare încruntat, dumirindu-se că nu erau decât niște copii neastâmpărați care se jucau, le dăduse drumul, amenințându-i însă că dacă se mai arată vreodată pe acolo, îi pune în lanțuri și nu-i mai scapă nici dumnezeu din cer.

Trică și Uță nu se duceau niciodată cu ei, ci se jucau la moară, sau la canton, că aveau cu ce.

Moara era o magazie mare, de scânduri cenușii, pusă pe stâlpi groși de lemn, deasupra iazului. Iazul pornea din Gârlamare, la vreun kilometru mai sus, unde era făcut zăgaz, ca să îndrepte apa încoa.

Peste iaz se afla casa morarului, cu două odăi și cu tindă la mijloc; într-o odaie stătea moș Aron, în alta noră-sa, văduva, cu copiii amândoi. Casă mică, așa cum o găsise, că nu era moara lui — dar altminteri morarul avea gospodărie bine întocmită, cu bucătărie în spatele casei, sub șopron, cu vatră și cuptor de pâine, cu magazie alături, cu coteț de păsări și cu cocină pentru porc.

Dincolo de toată această gospodărie se întindea, cam pe două pogoane de loc, o livadă de pruni, mărginită de un al doilea iaz, numit de copii Iazul Sărac, care o închidea, alcătuind o insulă, pământ împrejmuit de ape, nemaiavând nevoie de gard.

Rostul celui de al doilea iaz, săpat de mână omenească, lucru trudnic, de care te-ai fi putut mira, că nu învârtea nici o moară, nici vreun fierăstrău, era ca să aibă pe unde se scurge apele înspumate, primăvara, sau în timpul ploilor, să nu se năpustească în moară și s-o ducă la vale, ca pe un copac dezrădăcinat.

Așa stând lucrurile, în gospodăria morii nu puteai să intri decât sau prin moară, sau trecând pe podeț. Or, seara, moara se încuia, iar podețul era în fața casei, încât greu ar fi putut să treacă un răufăcător, fără să-l simtă câinele, trezindu-l pe moș Aron.

Pe toată valea fusese doar un tâlhar, de care se temeau toți, acel Marin Carabela, căruia nu putuse să-i vină de hac nici un șef de post. Omul avea casă și nevastă, ba chiar și copii, avea căruță cu cai și ca meserie lumea îl știa drept cărăuș. Numai că dacă venea să-l tocmească vreunul, să care piatră de temelie, ori vreun boloboc cu țuică, Marin Carabela se lăsa greu. Prea rar făcea el vreun drum; altminteri dormea toată ziua, să te miri din ce-și tine casa. Dar noaptea, spuneau oamenii, ieșea pe furiș, prin fundul curții,

și nu se întorcea decât în zori, alteori în zorii zilei următoare, fără să se știe unde și ce tâlhărea el.

Se zvonea că ar avea câțiva de-ai lui, din alte sate, și, trecând peste dealul Măgurei, în șoseaua mare, oprea automobilele și-i prăda pe călători, luându-le ceasornicele, banii, inelele și tot ce mai găsea asupra lor. Că se întâmplau acolo asemenea tâlhării, nu era minciună, scria chiar și în jurnal, dar hoții nu putuseră fi dovediți.

Aici, în sat, oamenilor nu le lipsea nimic; la urma urmelor, ce să le lipsească? Marin Carabela nu-și pierdea vremea cu găinile, cu porcii sau cu balercile de rachiu… Oamenii trăiau mai mult cu spaima decât cu paguba de pe urma lui.

Dar acum îl luase și pe el la război — și fiindcă nu venise până azi veste să fie rănit, mort sau prizonier, poate fura și pe acolo, tunuri, dacă pentru asemenea marfă găsea mușterii.

Care să fi fost atunci hoțul, că de la o vreme, din cotețul morarului piereau păsări, când o rață, când o găină, niciodată mai mult, să te și miri! Ce hoț în lumea asta se mulțumește numai cu atât? Dacă ai ajuns la coteț, de ce să iei doar o orătanie și nu douăzeci?

— Mare drăcovenie! zicea moș Aron, clătinând din cap, mirat din cale afară, deși văzuse multe minunății în viața lui.

În dimineața asta, în timp ce Uță și cu Trică, spălați proaspăt, cu săpun, pe obraz, pe urechi, pe gât și pe mâini, cu cămăși curate, stăteau sub șopron, la masa de lemn, în fața străchinilor cu lapte aburind, mama lor umbla pe la coteț și drăcuia, după felul ei, fiindcă de la moartea bărbatului drăcuia mereu:

— Unde te-ai ascuns, fir-ai să fii?

Apoi se apropie de copii, cu broboada pe ochi, le mai turnă lapte în străchini și zise, cu glasul ei asprit, care ar fi putut să te sperie, dacă n-ai fi știut-o și blândă, dar din alt timp:

— Trică, dacă mănânci, să te duci pe iaz, sa vezi, nu dai de moața aia albă, că nu știu unde s-a dus!

Trică era un băiat isteț, învăța bine la școală, citise chiar și cărți de liceu și nu lua nici un lucru ușor, băgându-l pe o ureche în cap și lăsându-l să iasă pe cealaltă, cum fac alți copii. Dar deși vrednic și săritor, el când se pornea la o treabă, vroia mai întâi să pătrundă limpede rostul ei.

— Ce să caute pe iaz? întrebă el în primul rând.

— Pe iaz, sau prin livadă, du-te și tu, de vezi!

— Dar azi dimineață, când le-ai dat drumul, era?

— Nu știu; nu m-am uitat.

— Păi de, mamă! făcu Trică, mustrător.

Stanca-văduva își puse mâinile în șolduri și se uită la băiet, atât de nedumerită în fața chipului cum o judeca el, încât nu mai avea pe unde da drumul mâniei din sufletul ei.

— Tu să te duci să vezi! zise, la sfârșit, oprindu-și drăcuitul în piept.

Trică înclină din cap și răspunse, cuviincios:

— Mă duc, mamă, dacă zici dumneata, dar să știi că o găină nu pleacă singură, așa, de capul ei.

— Măi, că deștept ești tu!

Uță intră în vorbă, cu gura plină de lapte, cu un sugaci nesățios:

— Găinile se țin după cocoș!

— Mamă, — continuă Trică, la fel de cumpănit ca și până atunci — dar aseară moțata era?

— Era; am văzut-o când le-am închis în coteț.

— Asta e sigur?

— Sigur, auzi vorbă! Doar am văzut-o cu ochii mei!

Băiatul clătină din cap, într-un chip care dovedea că el, unul, era pe deplin lămurit:

— Atunci degeaba o mai caut; cum ai văzut-o aseară, ai fi văzut-o și azi — că doar moțata aia albă îți sărea în ochi: n-o știu eu? Înseamnă că a furat-o din coteț.

Maică-sa se uită lung la el; judecata copilului era înțeleaptă, dar cine naiba și mai ales cum îi tot fura, când cotețul era colea, lângă casă, și câinele n-ar fi stat fără să latre, doar îl știa că e vrednic și păzitor?

— Adică să fi fost hoții? întrebă, mirată de ciudățenia acestei întâmplări.

— Știu eu, mamă?! făcu băiatul, mirat și el. O să mă mai gândesc.

Și în timp ce Uță hăpăia de zor, lapte cu mămăligă, Trică puse lingura jos și se încruntă, dovedind că îl frământă întâmplarea și e în căutarea dezlegării ei.

Tocmai atunci, dincolo, în față, unde așteptau căruțele, se stârnea mișcare printre țărani.

— Ia uite la ăla, mă!

Pe marginea șoselei venea, să zici că-i o arătare, Cazimir, cu șapca lui de ceferist în cap, de sub care îi cădea peste urechi părul lățos, cu haina descheiată, cu pantalonii sumeși până la genunchi, iar în jos cu piciorul gol. Pe umăr ducea un voloc, o plasă de pescuit, cu prăjină și-n voloc stătea, tolănit, să te prăpădești de râs, Miroslav cotoiul, foarte mulțumit, privind în jur cu ochii pe jumătate închiși și cu limba-i roșie apărând între dinți.

— Uite motanu-ncălțat! strigară copiii, repezindu-se în întâmpinarea noilor veniți.

Cantonierul trecu printre oameni, fără să le zică bună ziua, ca și când n-ar fi avut ochi și gând pentru ei, să te miri cum putea fi așa de ursuz, el atât de blând cu copiii. Dar lasă că nici țăranii nu-l priveau mai frumos, deși ar fi trebuit să țină seama că de la venirea lui, cât timp podul fusese bun, nu se mai întâmplase o dată să prindă trenul o căruță și s-o facă bucăți.

Cazimir păzea podul cu strășnicie, punea barierele la timp — și nu le ținea mai mult decât ar fi trebuit, silindu-i pe căruțași să aștepte în fața lor o jumătate de zi. Dar altfel, se uita la oameni chiorâș: dacă se ducea la cârciumă bea singur, într-un colț, fără să intre în vorbă cu ei, că nu-l știau nici de unde vine, nici ce hram ține pe lume el.

Din câtă suflare omenească era prin partea locului, numai cu moș Aron morarul și cu fie-su Oprea legase prieteșug. Ceilalți oameni nu-i auziseră nici măcar glasul, l-ar fi putut lua drept surd și mut; chiar când le deschidea bariera nu le spunea nimic, să zici că-i o sălbătăciune ridicată în două picioare și pusă să stea de pază la pod. Numai ochii, uitându-se pieziș, parcă vorbeau, dușmănos, în locul lui:

„Păi dacă păzesc podul, să nu credeți că mi-e de voi: mi-e de bietele dobitoace, să știți și să nu uitați în veci!”

— Unde te duci, Cazimire? întrebară copii, ținându-se după el.

Cantonierul arătă volocul și făcu semn în jos, la iaz, că se duce la pescuit. De față cu oamenii, parcă se sfia să le răspundă cu graiul oricui.

— Cu momeala asta să știi că o să prinzi o căruță de pește! Să ne vinzi și nouă câte un chil! zise un unchieș, glumeț, momeală socotindu-l pe Miroslav.

În lumea de la moară erau și vreo doi flăcăi, dar ei se zbenguiau cu fetele, pe după căruțe, încât nu-l băgară în seamă pe Cazimir.

Acesta coborî râpa la iaz, mai jos de moară, în vreme ce oamenii, sus, mormăiau încă pe seama lui.

— Sile, vino înapoi, drace! strigă o femeie după copilul ei, văzându-l că se duce pe urma cantonierului, împreună cu cei de-o seamă cu el.

Dar copilul parcă nici n-o auzi.

— Cazimire, îi faci baie cotoiului? întrebă un băiat, când fură jos.

Acum, că era numai între copii, cantonierul zâmbi și chipul lui aspru se făcu dintr-o dată blând.

— Nu-i fac baie, că s-a spălat azi dimineață: nu-i leneș, ca voi! zise, lăsând volocul jos, împreună cu răsfățatul cotoi.

— S-a spălat și cu săpun? continuă băiatul, făcându-le cu ochiul celorlalți, semn că-l încearcă la glumă pe Cazimir.

Dar acesta luă întrebarea în serios, și răspunse, cu un ton care nu lăsa nici o îndoială la mijloc:

— Păi sigur că și cu săpun! Are săpunul lui, veniți să-l vedeți.

— Și cum se spală? Așa, ca un om?

— Întocmai; eu îi torn din găleată, iar el face clăbuc: întâi se spală pe labe, pe urmă pe bot, pe ochi, prin urechi.

Vorbea atât de serios și cu atâta hotărâre în glasul lui, încât copiilor nu li se mai părea cu neputință ca un cotoi să aibă deprinderi omenești, mai cu seamă că nu era un cotoi de rând.

— Se spală și pe dinți! continuă Cazimir.

Aici micii ascultători se puseră pe râs; ei nu cunoșteau acest obicei decât din auzite și îl socoteau caraghios.

Cantonierul făcu un pas spre unul din ei:

— Ia deschide gura!… Ei, vezi că ți-a rămas mămăliga între dinți?! Să te uiți la Miroslav, să vezi ce curat e! Tu de ce nu te speli?

Tot spunând acestea, Cazimir căuta din ochi locul unde să arunce volocul. Mai venise și alteori la pescuit, dar fără mare folos. Sub scocurile morii, iazul se lățea, ca un lac rotund, de vreo cincizeci de pași și era adânc că nu-i puteai da de fund — dar peștele, chiar dacă ar fi fost, fugea din aceste locuri pline de vârtejuri și de vâjâit.

În sus de satul Șipotul, spunea lumea, era eleșteu, făcut de un cârciumar bogat — și-acolo trăiau crapi chiar de un kilogram. Cazimir nu-i văzuse —

și nici Miroslav.

Dar asta nu era numai o vorbă; eleșteul acela se afla acolo și avea chiar crapi, dovadă că, tocmai în dimineața asta, moș Aron primise vreo cinci, înveliți în jurnal, trimiși prin argat de către acel cârciumar, drept mulțumire pentru o treabă tainică săvârșită la moară, în folosul său, fără să mai știe și altcineva: morarul îi măcinase noaptea, pe furiș, când toată lumea dormea și nu mai era cu putință să se arate pe acolo vreun jandarm, doi saci de grâu, cârciumarul nemulțumindu-se să macine numai mălai.

Crapii se aflau acum în tindă, legați într-un ștergar — și nu mai așteptau decât să fie spintecați, curățați de solzi și puși să fiarbă, cu borș, cum poruncise bătrânul morar.

Uță chiar se uitase la ei, îi pipăise, curios cum îi era firea, iar unuia îi căscase gura, dar cum în clipa aceea peștele parcă se zbătuse în mâna lui, ceea ce n-ar fi fost cu putință, fiind toți cinci morți de-a binelea, îl lăsase în pace și o zbughise pe ușă, destul de speriat.

— Uite-l pe Cazimir! zise Trică, venind din sus, de pe iaz, unde fusese cu unele cercetări, fiindcă furtul găinilor nu-i ieșise din cap.

— Unde-i?

— Colo, după moară; uite-l cu plasa!

Cei doi copii nu semănau unul cu altul, deși erau frați, tot așa cum nu semănase Oprea, tatăl lor, cu bunicul Aron.

Uță era scund, bălai și dolofan, Trică înalt și subțirel, de statura lui Petruș, fără să fie slab. Văzându-i împreună, aseară, Petruș îi asemuise, după firea sa, pe primul cu un bursuc, pe al doilea cu un cârlan neastâmpărat. Însă, în ceea ce îl privește pe Trică, se înșelase, fiindcă, deși băiatului îi jucau tot timpul ochii în cap, deși ai fi spus că nu poate sta la o treabă nici măcar o jumătate de ceas, dornic să stârnească zarvă și să le dea toate peste cap, firea lui era azi alta. Fusese, ce-i drept, un copil cam zurbagiu și cam zvăpăiat, dar se schimbase dintr-o dată, de când, murindu-i tatăl, socotise că datoria lui este să fie bărbat.

Acum n-o mai necăjea pe maică-sa, ci dimpotrivă îi stătea de ajutor cu orice prilej, și-o îmbărbăta — și chiar dacă se ducea de-acasă, seara la canton, ori ziua pe iaz, nu făcea un pas până nu-i dădea de știre și n-o întreba.

Și-n moară, când era gloată, stătea pe lângă moș Aron, ori chiar păzea pârghia de unde potriveai piatra, să nu iasă mălaiul prea mărunt, dar nici

prea mare, bun doar pentru păsat. Nu avea putere cât un om mare, dar, la o nevoie putea să ridice până sus stăvilarul așa că, dacă într-o zi bunică-su ar fi fost bolnav, băiatului nu i s-ar fi părut cu neputință să pornească el moara și să primească oamenii, la măcinat.

Înainte, pe Uță nu-l lua în seamă: pleca de-acasă cu copiii mai mari, iar pe el îl lăsa să plângă până nu mai putea. Nu socotea să-și încurce ziua cu un mucos care se mișca greu, că era scund și gras, îi curgeau mucii, smiorcăia, și nu vedea un lucru fără să se oprească și să întrebe despre el câte nu știai nici tu, de te înnebunea.

De un an însă, s-ar fi părut că îl îndrăgise dintr-o dată pe mezin, și îl luase sub oblăduirea sa. De-atunci nu făcea un pas fără Uță, oriunde ar fi fost să se ducă — și-l aștepta, răbdător, să se uite la toate câte întâlneau, silindu-se să-i răspundă după știința sa, când cel mic cerea lămuriri și, slavă Domnului, le cerea! Iar când el nu se pricepea să răspundă la unele, întreba pe alții, fără să se rușineze — pe maică-sa, pe moș Aron, pe Cazimir, ori pe învățător, care știa mai multe, fiindcă avea atâtea cărți și pe toate le citea.

Într-un cuvânt, la doisprezece ani, Trică își luase apucături cumpănite și așezate, de om cu mintea la cap.

Pe când cei doi copii treceau podul, jos Cazimir aruncase volocul în iaz. Miroslav stătea cocoțat în spinarea sa, dintr-un umăr până în celălalt, arcuit leneș pe după grumaz, tot gâdilându-l cu coada pe la nas — și nu știu cum se ținea el așa, că nu cădea în vreo parte, orice mișcare ar fi făcut stăpână-su, oricum s-ar fi aplecat.

În jur se strânsese toată suflarea copilărimii, iar sus, pe mal, se adunaseră roată mai toți oamenii mari, și se uitau cu toții și râdeau și se minunau.

Cazimir se scormoni într-un buzunar, scoase o bucată de mămăligă și, după ce o fărâmă în pumn, aruncă firimiturile deasupra volocului, ca să momească peștele, așa cum face oricare pescar.

— Vezi să nu-l scoți pe regele peștilor că seacă iazu'! strigă, în batjocură, un flăcău, de pe mal.

Era un tinerel de vreo optsprezece ani, purtând pe jumătate port țărănesc, pe jumătate de oraș, cu un smoc de păr atârnându-i pe frunte, de sub pălărie, cu o mustăcioară subțire sub nas, — vioi și dezghețat, venit dintr-un sat mai de departe, că lumea pe aici nu-l prea cunoștea. Dar cu purtările lui glumețe, cu vorba neobișnuită, cunoscută mai mult pe la oraș, izbutise să

atragă privirile tuturor fetelor asupra sa — ba chiar și nevestele se uitau la el și se veseleau.

La vorbele lui, codanele râseră, ca și cum le-ar fi gâdilat. Cazimir însă își văzu de treabă și nici copiii, de jos, nu făcură haz. Flăcăul însă, înfierbântat de râsul fetelor și socotind că toată lumea era uimită de istețimea sa, îi dădu cu gura mai departe, zădărându-l pe bietul pescar:

— Mă unchiule, stai s-aduc caii, că altfel n-ai să poți trage plasa, de grea!

Iar râseră codanele și iar se umflă în pene flăcăul, în timp ce cantonierul tăcea, neturburat, fără să se întoarcă, de parcă vorbele de batjocură ar fi privit pe altcineva.

Dacă văzu că pe pescar nu-l întărită — și socotind că trebuie să-și arate mai departe istețimea, tinerelul se luă de Miroslav. Întâi începu să miorlăie, ca pisicile, și-i drept că mieuna cu multă iscusință, încât ai fi zis că are o mâță ascunsă în mintean. Cotoiul lui Cazimir însă știa mai bine decât oamenii, ce-i acela un mieunat; el nici măcar nu întoarse capul, să vadă mâța care îl cheamă de sus, de pe mal.

Dându-și seama de neizbânda sa, fiindcă fetele nu mai râdeau, flăcăul luă de jos o piatră și ochi în Miroslav, gândind să se arate viteaz: dar piatra, în loc să nimerească în cotoi, îl lovi între umeri pe Cazimir, care tocmai trăgea volocul din iaz.

Tot în clipa aceea se apropiau dinspre moară Trică și Uță, grăbindu-se să vadă ce pește o fi picat.

— De ce dai? întrebă aspru Trică, oprindu-se lângă flăcău și neținând seama cât era el de plăpând pe lângă acela.

Flăcăul îl privi întâi mirat, pe urmă, ridicând mâna în silă, îi dădu un bobârnac în obraz:

— Ce, mă țâncule, ai mâncat mătrăgună, ori vrei să-ți scot borșul pe nas?

Acestea erau vorbe pe care le învățase, pesemne, doar la oraș, însă Trică înțelese ce însemnau — și sângele îi năvăli în obraz.

— De ce dai cu pietre în om? Ți-a făcut ceva? întrebă, apropiindu-se încă un pas.

Celălalt îi puse mâna în piept și-i răsuci cămașa, mirat de atâta îndrăzneală din partea unui băiețaș firav. Dar băiețașul ridică pumnul și când îl lovi peste braț, flăcăul, luat pe neașteptate, îl scăpă din mână și se îndoi de mijloc, de parcă l-ar fi lovit în stomac. O clipă stătu locului, auzind cum fetele din jur râdeau — și, de bună seamă acum nu mai râdeau de

istețimea sa — apoi își propti picioarele în pământ și se năpusti, ca un taur înfuriat.

— Stai la un loc, Stane, că-i al morarului — să nu dai de belea! zise un moșneag, punându-i-se în față și crezând că l-ar putea îmblânzi.

Acum însă flăcăul nu mai avea cum să dea înapoi — sângele înfierbântat și rușinea, că fetele încă râdeau, îi stârneau un fel de vâjâială în cap.

— Poate să fie și-al lui Vodă, nu-l las până nu l-oi vedea lat! gâfâi, îmbrâncindu-l cât colo pe bietul moșneag.

Cealaltă lume, în loc să împace lucrurile, mai mult le încurca.

— Nu-l lăsa, Stane! se auzi un glas.

Nevestele stăteau ca proastele, cu mâna la gură; fetele chirăiau.

Trică își scoase pălăria și i-o aruncă mezinului, fără să-l slăbească din ochi pe flăcăul înfuriat; după toate semnele, n-avea de gând să fugă, să caute scăparea în moară, lângă moș Aron, ceea ce n-ar fi fost o faptă de rușine dată fiind nepotrivirea dintre el și celălalt; dimpotrivă, așa cum își sufleca mânecile, ca un bărbat viteaz, se vedea că vrea să înfrunte în luptă pe zurbagiul acesta vânjos și de două ori mai înalt.

Dar mai de mirare era că Uță, în loc să se pună pe plâns, ori să țipe, ca să cheme pe cineva, stătea alături, neturburat, decât că strângea în pumni pălăria de pâslă a lui frate-su, și-l îndemna:

— Nene, țin-te țeapăn! Auzi, nene, să nu te lași!

— Măi Stane, nu-ți pune mintea cu el! se rugă o femeie, speriată de ceea ce va urma.

Acesta fu ultimul glas împăciuitor. În clipa care urmă, flăcăul, cu părul în ochi și cu sângele în obraz, se năpusti spre bietul băiat, să zici c-o să-l zdrobească dintr-o lovitură, ca pe un gândac. Dar Trică, numai sârme și oțel în trupul lui altminteri firav, îl așteptă, încordat, și când bătăușul fu la un pas, nu făcu decât să se aplece în față, proptindu-și capul sub pântecele lui și icnind, îndesat. Grumazul băiatului trosni, creierii i se învălmășiră sub țeastă, urechile îi pocniră, în schimb flăcăul arțăgos zăcea la pământ, lat.

— Nu te lăsa, nene! șopti, printre dinți, Uță, fără să se arate bucuros de prima izbândă, cum nu se arătase la început speriat.

Toate acestea se petrecuseră atât de repede, gâlceava, lupta, încât cei aflați mai departe nici măcar nu le știau. Cazimir tocmai arunca volocul, cu spatele spre mal: Copiii de jos prinseră de veste că se întâmplă ceva numai când auziră strigătele celorlalți. Fiindcă, văzându-l pe bătăuș în țărână, pus

jos de un copilaș, lumea, fete, femei, unchiași, trecură cu toții de partea celui mai viteaz și începură să-l huiduiască pe Stan.

— Ce cauți pe jos, voinice? Ai pierdut ceva?

— Ifosul și l-a pierdut! Caută-l bine, să nu te lași păgubaș!

În capul lui Trică toate se învârteau, îi vâjâiau urechile, ochii îi lăcrimau — în vreme ce se uita țintă la celălalt, gata să-l înfrunte iar.

Flăcăul se ridică, năuc, dar năprasnic în furia sa. O femeie cu mai multă minte decât ceilalți, dădu fuga la moară, să-l cheme pe moș Aron:

— Hai repede, taică, să nu-ți omoare nepotu', că s-a luat cu un nebun și s-au încăierat!

Moș Aron se ivi în ușa morii tocmai când bătăușul se repezea a doua oară, cu ochii roșii, cu bale la gură, și mai înfuriat. Trică măsurase din vreme, cu privirea, pașii care îi despărțeau — și pașii pe care îi avea în spate, până la mal. De data asta, Stan se repezise dintr-o coastă, ferindu-și pântecele, să n-o pățească la fel ca rândul ălălalt. Băiatul îl așteptă, încordat, și când vrăjmașul fu doar la un pas, se trânti la pământ, în calea sa, încovrigându-i-se de picioare, cum se încovrigă cârcelul de arac…

Și atunci, moș Aron din ușa morii, și Cazimir, care tocmai întorcea capul, mirat, și toată mulțimea care se afla, îl văzură pe trufașul Stan făcând un salt prin aer, să zici că era înaripat, ducându-se cu capul înainte, peste muchea râpei și prăbușindu-se de-a rostogolul la vale, ca să nu se oprească decât lângă iaz, cu picioarele în apă și cu ceafa pe pământul jilav.

Și toată această mulțime mai văzu și altceva: Miroslav, care până atunci stătuse neturburat, — neluând în seamă vorbele de ocară ale omului care spusese să facă din el momeală, puțin păsându-i de râsetele celorlalți, nelăsându-se ademenit de niște miorlăituri care poate pe un alt cotoi măcar l-ar fi mirat, — de data asta, când îl văzu pe Stan bătăușul zăcând lat, se ridică în spinarea pescarului, se zburli, își vântură coada ca pe o elice de aeroplan și aplecându-se spre el îl stupi cu dispreț, cum i-ar fi spus: „De, Stane, asta-i vrut, asta-i avut!"…

— Ce fel de om oi fi dumneata?! zise, cu mirare și supărare femeia care se dusese să-l cheme pe morar, văzându-l acum că râdea, ca și cum nu pe nepotă-su era să-l zdrobească Stan. Dumneata râzi și mie auzi cum îmi ticăie inima.

— Și de ce n-aș râde?

— Dacă ți-l ologea?

— În neamul nostru nu s-a lăsat niciunul ologit până azi! răspunse, cu trufie, bătrânul morar.

Jos, lângă iaz, bătăușul se săltase într-un cot și își rotea ochii în jur, dezmeticindu-se și dumirindu-se de rușinea sa. Sus, mulțimea încă râdea, în timp ce Uță, la fel de grav, netezea pălăria lui Trică, boțită în pumni, singurul semn care ar fi arătat cât fusese de încordat.

— Nene, mi-a plăcut cum l-ai bumbăcit. Acum să mai poftească și altădată!

Stan mai rămase o clipă la pământ, rezemat într-un cot, ochind cu viclenie un bolovan, să zdrobești cu el chiar capul unui elefant — apoi sări ca o lăcustă de jos, îl înhăță și se repezi la mal.

— Aoleu, îl omoară! Săriți! izbucniră strigăte în mulțimea care până atunci râdea.

Trică înlemnise: cu bolovanul celuilalt nu mai putea lupta.

— Nene, acum ce faci? întrebă Uță, nu cu spaimă, ci curios și poate puțin îngrijorat.

— Fugi, măi băiete, ori ți s-a făcut de spital? strigă o femeie, uitându-se speriată cum venea Stan.

În clipa aceea Cazimir lăsă jos prăjina volocului, se întoarse fără să-l lepede pe Miroslav și, întinzând de două ori pasul lui uriaș, fu cu mâna în părul bătăușului viclean.

Și mulțimea îl văzu iarăși pe Stan zburând, tras de păr și purtat pe sus de brațul lui Cazimir, ca de o macara. Și după ce-l roti astfel până lângă iaz, cantonierul îl buși de pământ și-i puse piciorul pe piept, lăsându-l să se zvârcolească dedesubt ca o gânganie prinsă în ac. Apoi, ținându-l așa, își scoase luleaua din buzunar, o umplu cu tutun, scăpără chibritul, pufăi din ea — și numai după aceea se aplecă spre flăcăul buclucaș și-i vorbi astfel:

— Măi nătărăule, ai crescut ca un găligan și n-ai minte nici cât cotoiul meu! Spune, Miroslave, oare nu-i așa?

Cotoiul miorlăi, ca și când ar fi încuviințat.

Râseră numai copiii, râs neștiutor — ceilalți tăceau, nebănuind ce-o să mai fie, cum o să-l judece Cazimir pe făptaș — și-n clipa asta le era într-un fel teamă, într-un fel se simțeau aproape de acest om ciudat pe care ei unii nu îl cunoșteau.

— Să dai într-unul mai slab e o ticăloșie! urmă cantonierul, în timp ce Stan se zvârcolea zadarnic sub talpa lui grea. Să nu fugi din fața unuia mai

tare înseamnă că ești viteaz!

Zicând acestea, Cazimir își aruncă ochii pe mal, îl văzu pe Trică — dar nu-și opri privirea asupra lui, ca și când vorbele din urmă nu l-ar fi privit pe el, ci pe altcineva.

Băiatul își lăsă capul în jos, cuprins de o sfială de neînțeles la el, care îl înfruntase pe bătăuș fără să clipească din ochi. În schimb Uță, alături, simțea că i se umflă pieptul, să te miri că plămânii nu îi plezneau.

Iar jos, Cazimir între timp zicea:

— După cum i-am auzit, oamenii te cheamă Stan. E o potriveală pe care n-am făcut-o eu: să nu-mi porți dușmănie, dacă ți-or zice de azi înainte așa cum i se cuvine unuia de felul tău. Cum o să-i ziceți, oameni buni, hai?

Lumea de sus tăcu: vorbele cantonierului li se păreau cu tâlc, dar tâlcul nu-l înțelegeau.

Îmboldit de rușine și de furie, bătăușul care se tot zvârcolea, vru să se răsucească pe o parte să scape de batjocura acestui ceas, dar Cazimir, prinzând de veste, își propti mai tare piciorul în pieptul lui, cum ar fi călcat pe o saltea.

— Cum o să-i ziceți, măi copii? urmă el, netulburat.

Tăcură și copiii: numai câțiva chicotiră sub mal.

— Uță, ia spune tu!

Uță ridicase două degete, să răspundă el, ca un școlar care știe lecția mai bine decât ceilalți. Și, făcând un pas înainte, băiatul zise, cu glasul acelui școlar:

— O să-i spună Stan-pățitu'! Iac-așa!

Atât de tare izbucni lumea în râs, încât Miroslav tresări în spatele lui Cazimir și se zburli, speriat.

— Și-acum umblă sănătos! continuă cantonierul, slobozindu-l pe bătăuș. Dacă ai înțeles ceva, se cheamă că, oricum, ești în câștig pe ziua de azi!

Iar după ce rosti acestea, se întoarse, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, apucă volocul și-l aruncă în iaz.

Bătăușul se ridică de jos, tot una de nămol și praf și neîndrăznind să se mai arate mulțimii, o luă rușinat pe sub mal. Numai când fu la vreo cincizeci de pași, se întoarse, scuipă cu necaz, și după ce înjură, îl amenință pe cel ce-i fusese naș:

— Dacă nu ți-oi pune eu foc la canton, să nu-mi mai zici mie Stan!

— Păi nici n-o să-ți mai zică! strigă după el Uță, de sus, de pe mal. N-ai auzit cum te-am botezat?

Moș Aron stătea în ușa morii, pe jumătate râzând, pe jumătate încruntat, neștiind ce vorbă s-ar cuveni să spună nepotului care îl înfruntase pe Stan. Pe urmă îl strigă:

— Trică, ia vino încoa!

Bunicul copiilor era un om de vreo șaizeci și cinci de ani, scund și îndesat; în privința asta, Uță îi semăna lui, pe când Trică îl moștenise pe taică-su, care fusese subțirel, dar vânjos și înalt. Dacă ai fi luat un sac cu făină, un sac mare și bine îndesat, i-ai fi trecut pe mijloc un chimir iar deasupra i-ai fi pus de pildă un bostan, ai fi putut să ai, într-un fel, însăși imaginea bătrânului morar. E drept însă că la asta mai lipsea câte ceva — nu poți face un om dintr-un sac și dintr-un bostan.

Trebuia să mai adaugi părul, sprâncenele și mustața, albe în zilele când se măcina făina, gălbui când se măcina mălai, ochii vii ca de flăcău, dar nici cât două gămălii de ac, grumazul vânjos ca al calului care a tras mult la ham — și glasul pe măsura acestui grumaz, prăvălindu-se ca tunetul și putând să doboare de la distanță un vrăjmaș, ca și când i-ar fi dat cu buzduganul în cap.

Acum însă nu strigase cu întregul lui glas, Trică îi era nepot, nu vrăjmaș:

— Trică, ia vino încoa!

Băiatul se apropie, cu ochii în ochii lui, fără să clipească, fără să-și lase privirea în pământ, fiindcă, deși moș Aron îl învăța să nu fie bătăuș, de data aceasta socotea că fusese în dreptul lui, de la care nu putea să-l oprească nici un bunic.

Bătrânul îl apucă de ureche, cu mâna care mirosea a mălai cald, dar nu-l strânse rău și nici nu-l zgâlțâi.

— Ce-ai avut cu el? întrebă, cu glasul strunit.

— A dat cu pietre în Cazimir.

Un alt bunic ar fi întrebat:

— Nu minți?

Moș Aron nu întrebă: știa că Trică, dacă a spus un cuvânt, a spus adevărul, nefiind în firea lui să umble cu fofârlica, după obiceiul atâtor

copii luați din scurt.

— Pentru asta nu trebuia să sări la bătaie! îl judecă bătrânul, încruntându-se la chip. Așa te-am învățat eu? Ce vrei tu să ajungi, bătăuș?

—- Nu; mecanic! răspunse Trică, senin.

Bunicul numai că nu zâmbi, în fața acestui răspuns. Și, simțind că își pierde puterea de judecător, strânse urechea băiatului, uitându-se în ochii lui, să-l vadă temându-se, sau lăcrimând, semn că l-a strâns destul. Dar băiatul nu lăcrimă, nu clipi, spre ciuda și nedumerirea bătrânului.

— Nu te doare? îl întrebă, și înciudat și curios.

— Ba da! răspunse băiatul, scurt.

— Atunci de ce nu ceri iertare?

— Cu ce am greșit?

Judecata se lungea și moș Aron n-avea acum timp de băiat — că piatra începuse să huruie altfel, semn că pornise să meargă în gol.

— Mă cuscre, toarnă în coș! strigă, către un moșneag, care moțăia sus, lângă coșul pietrei, rămas fără porumb.

Apoi băgă mâna în chimir și, scoțând un pol de aramă, gălbui, îl întinse nepotului:

— Na, când te duci în sat să-ți iei bomboane pe el!

Dar, deodată, dându-și seama că judecata se sfârșise, fără să-și dea seama, după inima nu după capul lui, adăugă, încruntându-se iar și luându-și un glas mânios:

— Despre isprava aia o să mai vorbim noi!

Trică se duse jos, unde pescuia Cazimir. Numai Uță rămăsese în preajma cantonierului — și-i povestea, cu înflorituri, cum începuse gâlceava, sus, și cum se bătuse frate-su, ca un zmeu. Ceilalți copii plecaseră și se scăldau gălăgioși lângă scoc: acum Cazimir se posomorise și nu-și mai punea mintea cu ei.

Era de felul lui posomorit cantonierul, dar întâmplarea de adineaori îl posomorise mai rău. Lumea de la moară, de bună seamă în afară de Stan-pățitul — poate o și uitase, dar el, fără să se gândească anume la ea, o mai avea încă în cuget, unde mocnea. Nu-i făcuse nici un rău acelui flăcău, nu avea nimic de împărțit cu el — și nici Miroslav nu-l supărase de fel — și iată că totuși zurbagiul se luase de ei. Asemenea întâmplare îi aducea în minte întâmplări mai mari, în care erau amestecate popoare și lumi întregi.

Sânt pe lume oameni pașnici și sânt zurbagii — și zurbagiii năvălesc peste ceilalți și-i cotonogesc…

— Ia trage, Cazimire! zise Uță, arătându-se nerăbdător. Vezi, poate a căzut ceva!

Cazimir uitase de voloc — gândul lui călătorea prin alte părți. Pe dealul din față și mai către miazănoapte se vedea, peste copaci, acoperișul de tablă al unei clădiri lungi. Acolo fusese, înainte vreme, ocnă de sare și-n clădirea lungă îi ținea pe ocnași. Mai pe urmă, ocnele se surpaseră, năvălise apa și se iviseră lacuri sărate, bune pentru a tămădui unele boli. Dar de trei ani se opriseră și băile — și-n casa lungă, care se vedea de aici, erau închiși ofițeri și soldați străini…

Lumea de prin sate nu prea știa rostul lor, că zice, erau polonezi și nu se numeau prizonieri, țara noastră nefiind în război cu a lor. Se numeau „internați”, 'dar cuvântul în sate fiind necunoscut și greu de înțeles, lumea le zicea „iernați”, căci fuseseră aduși aici la sfârșitul toamnei, pesemne pentru a ierna, cum socoteau oamenii în neștiința lor. Numai că trecuse iarna, venise primăvara, și vara, și încă un an și încă doi — iar polonezii iernau mereu.

Această vecinătate și aceste întâmplări stârneau în cugetul lui Cazimir o turburare pe care nimeni n-o putea bănui. Nu-i văzuse pe polonezi venind, că-i adusese cu trenul, noaptea, și de-atunci nu-i scosese niciodată pe drum, la lucru, ca pe prizonierii obișnuiți, dar poate că pentru ei ar fi fost mai bine să-i muncească, decât să-i țină tot timpul închiși, ca pe răufăcători.

Și-i închipuia acolo, în săli mari cu ferestre zăbrelite, fără nădejdi și fără știri, neputând să afle nimic despre țara lor, care fusese și țara lui. Și-i închipuia vorbind între ei, același grai pe care îl vorbea și el cu Miroslav în unele seri — și atunci simțea, în inimă, ca o durere adâncă și grea, dorința de a se apropia de ei, de a-i privi și de a le spune măcar un cuvânt.

Numai lui moș Aron îi mărturisise o dată amărăciunea și dorința lui, cerându-i sfat cum ar putea să se apropie de polonezii închiși.

— Mai bine stai liniștit! îl povățuise bătrânul morar. Și așa mă-ntreb cum nu te-au descusut jandarmii până acum, că doar lumea te știe de străin.

— Ce să aibă jandarmii cu mine? E război între polonezi și români?

— Nu, dar polonezul s-a bătut cu neamțul — și neamțul este acum aici!

Cazimir ascultase sfatul și își păstrase gândul ascuns — cugetând neputincios la oamenii pașnici și la zurbagii, așa cum cugeta și acum.

— Hai, Cazimire, trage plasa, că s-o fi umplut! îl îndemnă Uță, nerăbdător, în clipa când se apropia și Trică, de sus, cu banul lui moș Aron în pumn.

Cantonierul apucă prăjina, trase de ea, domol, și volocul se ivi deasupra, scuturându-se de stropi.

— Uite c-ai prins, ai prins! strigă Uță triumfător.

În fundul plasei apa fierbea, ca și când ar fi răscolit-o o mie de pești. Curând însă, chipul copilului se lungi, semnul unei mari dezamăgiri. Tributul iazului, la sfârșitul acestei lungi așteptări, era doar un peștișor, e drept că foarte neastâmpărat și zglobiu de putuse să stârnească atâta fierbere în jur, acel pește cunoscut pentru mișcările lui iuți și numit „fâță”, de la care s-a tras și verb și adverb pentru unele făpturi omenești cu aceleași însușiri ca ale lui.

Cazimir îl luă în mână, scârbit și după ce-l privi în silă, îl întinse cotoiului. Dar Miroslav, deși dornic de pește, ca oricare din pisici, strâmbă din nas, năzuros — fie că nu mistuise încă găina de aseară, fie că, în fața unui asemenea prânz sărăcăcios, se simțea adică jignit.

Dacă văzu așa, cantonierul dădu să arunce peștișorul în apă, dar Uță îl opri:

— Nu-l arunca: poate mai prinzi și iese de-un borș!

Bună judecată din partea unui copil! Cazimir băgă fâța în zimbil și aruncă plasa din nou, răbdător, că de pierdut, ce putea pierde, decât timp? Dacă nu mai treceau căruțele pe pod, el n-avea ce face la canton, rămânându-i ziua slobodă, s-o irosească după pofta lui.

Așa trecu o vreme, în care copiii se scăldau gălăgioși lângă scoc, volocul era aruncat și scos fără nici un folos, locul cu hărmălaia copiilor nefiind potrivit pentru pescuit. Uță și Trică stăteau cuminți lângă pescar, amărâți de neizbânda lui, cotoiul moțăia la vechiul lui loc, cocoțat pe umerii lui Cazimir, iar acesta cugeta la Stan-pățitul și la cei de felul lui, la oameni pașnici și la zurbagii.

Altceva, tot timpul lung până spre prânz, nu se întâmplă nimic, decât că odată Uță își făcu drum acasă, cu cine știe ce gând ascuns, fiindcă intră în tindă cam pe furiș și de întors se întoarse încă și mai ferit.

Pe urmă, dacă văzu că nu mai pică nimic, Cazimir își luă volocul, zimbilul și se duse, cu Miroslav pe umăr, către cantonul lui.

Iar în casa morii, Stanca-văduva se crucea și drăcuia pe rând în acest timp. Fiindcă vrând să pregătească ea borșul de pește și umblând la ștergar, găsise numai patru crapi din cinci, al cincilea scăzând la mărime și prefăcându-se în fâță — ca și când cu peștii s-ar fi putut petrece minuni, ca-n timpul lui Isus — ba încă în pagubă, nu în folos, ca atunci!

— Ei drăcie! zicea biata femeie, drăcuind și crucindu-se, crucindu-se și drăcuind. Aici e vrajă și altceva nimic!

Apropiindu-se de casă, Cazimir văzu cu mirare că băiatul șefului de gară se învârtea pe lângă canton, uitându-se când la acoperiș, când la geamuri, când la stâlpul de telegraf de unde veneau firele aici.

Simțindu-l pe cantonier, băiatul se întoarse spre el, roșu în obraz ca și când ar fi greșit și își scoase șapca de licean, salutându-l cuviincios, dar neîndrăznind a-i vorbi, fiindcă nu putea să-i spună pe nume, iar să-i spună moș Cazimir îi fusese oprit.

— Ce vrei? întrebă cantonierul, burzuluindu-se mai mult — urmărit iar de gândul acela despre oamenii zurbagii.

Petruș răspunse, sfios, însă fără să-și ferească ochii dintr-ai lui:

— Mă uitam pe unde s-ar putea trage un fir…

Cazimir nu mai zise nimic, ci intră pe poarta cantonului și băiatul, luându-și inima în dinți, îl urmă, tot uitându-se pe sus.

În sufletul cantonierului se pornise altă frământare acum: ce căuta aici băiatul ăsta, cu șapca lui, să le turbure tihna în care trăiau cu toții de atâta timp? Sfios și bine crescut, dar, oricum, nu era nici el altceva decât tot un zurbagiu!

— Ai fost la pescuit? îl întrebă Petruș.

— Am fost, dar am prins numai o fâță, răspunse Cazimir, căscând gura zimbilului, nespus de scârbit.

Iată însă că, spre uimirea lui, înăuntru zăcea un crap de vreo două șchioape, gras cât brațul unui om voinic și cântărind pe puțin vreun chil.

Cantonierul făcu ochii mari și, cât era el de deprins cu toate, rămase năuc. EI, care țesea cu închipuirea basme pentru copii, se vedea acum în fața unei întâmplări de basm pe care o țesuse altcineva, peste închipuirea lui.

— Ce e? întrebă Petruș, văzându-l atât de uimit.

Și-atunci cantonierul, fără să se fi dumirit, dădu drumul basmului, de data asta poate mai mult pentru el decât pentru copil:

— Uite peștele ăsta, îl vezi tu? El e împăratul crapilor și când l-am prins eu, era abia prunc. Dar la împărații crapilor un an înseamnă cât ar fi la noi un minut, că, de la moară până aici..,

Dar deodată, văzându-l pe Petruș că umblă cu ochii pe sus, Cazimir se opri. Și de unde o clipă mai înainte păruse mai îmblânzit, se burzului iarăși și aproape că se răsti:

— La ce ziceai c-ai venit?

— Să vedem cum am putea pune telegraful… Am făcut rost de un manipulator și de ceva fir: dacă dumneata ai vrea să m-ajuți…

Cazimir se uită la el lung. Cu băiatul ăsta nu părea să mai poată ajunge la un trai bun, prea se arăta încăpățânat în hotărârea lui, Dacă-i intrase în cap telegraful, avea să-i zăpăcească și pe ceilalți copii.

Și după ce-l privi așa, cantonierul se simți tare amărât și mormăi ca un urs, mai mult pentru sine, fiindcă băiatul nu-l auzi:

— Zurbagiu!

Capitolul V
DIN OGRADA LUI CULAI

Sânt pe lume bunici și bunici, fiecare cu alte însușiri, că nu toți au același sânge în ei, dar că unii ar fi înalți iar alții scunzi, unii blajini, alții mai aspriți, unii sfătoși iar alții posomoriți — ei păstrează totuși ceva, uneori greu de dibuit, care îi face să semene între ei, altfel nu s-ar mai potrivi cu ceea ce trezește în mintea fiecărui copil acest cald cuvânt. Moș Visarion însă, vecinul lui Culai, cel cu stupii, n-avea în el nimic de bunic.

Mai întâi, nepoții lui, și erau vreo șase numai aici, acasă, pe lângă alții aflați cu părinții lor în străini, nu văzuseră de la el, de când se știau, un bănuț coclit, un covrig cât de mic, o bucată de fagure ori măcar un cuvânt bun. Nimic!… Ba da, sudalma și pe sfântu' Nicolae din cui!

Din cinci feciori, câți adusese pe pământ, trei plecaseră în lume, de răul lui, iar pe cei doi rămași îi chinuia mai rău ca pe păgâni. Mai avea și trei fete pe lângă cei cinci feciori — noroc de ele că, măritându-se cu oameni de înțeles, plecaseră la casele lor, fără să ceară nimic de la bătrân.

Acum, feciorii rămași pe lângă el erau duși unul la război, altul lucra cu un negustor, la oraș, și nu se arăta pe acasă decât o zi pe săptămână, când înghițea destule de la taică-su, să-i țină de luni până sâmbătă. Restul timpului, moș Visarion își chinuia nurorile și nepoții, numai că de la o vreme dracii de copii învățaseră să fugă de acasă, ca să scape de răul lui — și bătrânul se mânia în gol ori se certa cu cine trecea pe drum.

În fiecare vecin vedea un dușman, se ciorovăia cu ei de dimineață până la prânz și de la prânz până după apus. Se ciorovăia nu numai cu ei ci și cu câinii lor, cu vacile care mugeau în staul, cu caii care nechezau în grajd, cu orătăniile care cotcodăceau, cârâiau sau măcăiau în bătătură, se certa până și cu fumul care ieșea pe horn.

— Lele Filofteio, iar ai aprins focul? striga, bunăoară, către vecina de sus.

— L-am aprins.

— Și de ce, lele Filofteio, fir-ai să fii?

— Să fac fiertura: ori vrei dumneata să las copiii flămânzi?

— Stinge-l numaidecât, că-mi alungă albinele de la stupi!

Asta, dacă vântul bătea din deal: dacă bătea de dincolo, se certa cu vecina de jos, de sub coastă, ori cu cea de la miază-noapte, de la miază-zi — după rotirea vântului. Și dacă vedea că nu ajunge cu vecinii la nici un căpătâi, începea să-și verse mânia pe fum, suflând asupra lui și blestemându-l ca neoamenii, crezând că l-ar putea întoarce din drum:

— Pfu, pfu! înapoi, nemernicule, să nu vii la stupi!

S-a mai văzut sat fără câini? Avea și moș Visarion dulăul lui, pe care îl hrănea prost și-l bătea des, ca să-l țină rău, fiindcă se temea de hoți, ca unul la care se găsea ce să furi — dar pentru alții nu îngăduia aceeași trebuință — și-ar fi dorit ca în tot satul să nu fie decât câinele lui. Noaptea, când îi auzea hămăind prin curți, simțea mâncărime la inimă și-adesea, ieșind pe prispă, la ceasuri cât de târzii, se apuca să strige dușmănos peste garduri, la bieții vecini:

— Mă Dobrine, Dobrine, surdule!

Într-un târziu, omul, trudit de muncă și buimăcit de somn, scotea capul pe geam, cu ochii lipiți:

— Ce-i, moș Visarioane, de strigi așa? Te pradă hoții, sau ce?

— Potolește-ți câinele, că nu mă lasă să dorm!

Omul se crucea în sinea lui.

— Păi ce pot să-i fac eu, moșule?

— Să-i pui botniță, ori să-l alungi, că dacă nu, îi dau șoricioaică, m-auzi?

Culai, unul din cei trei prieteni mai buni ai lui Cazimir, stătea peste drum de bătrânul hapsân, și-adesea venea să-i ajute acestuia la treburile gospodăriei, pentru un leu-doi, în casa lor fiind copii mulți, multe nevoi și bani mai puțini.

Taică-su, Ilie Țeposu, numit așa nu fiindcă ar fi fost afurisit, avea de la bătrânul lui o livadă mică, numai cu vreo treizeci de pruni, de pe urma căreia n-ar fi putut trăi. Într-o vreme ținuse și cazan, să facă țuică singur, dar birul pentru rachierie crescând, vânduse cazanul și plătise perceptorului o parte din datorii.

Acum dădea prunele la povarna lui moș Visarion și, cu cât își lua bătrânul partea lui, cu cât îl mai fura la socoteală, că în privința asta era cum nu se poate mai priceput, Ilie Țeposu se alegea toamna cu douăzeci, douăzeci și cinci de vedre de țuică, din care, oricât de bine ai fi vândut-o, nu puteai să ții o nevastă și trei copii.

Omul mai făcea și alte treburi, la încărcat piatră, la tăiat păduri, la reparat drumuri, fără a se pricopsi. De doi ani intrase la lucru în pădurea Hristoveanca și acolo, că era sau nu pe placul lui, trebuise a se statornici, fiindcă, făcându-se legi anume pentru timp de război, alții hotărau când să vii și când să te duci.

Dar, bine sau rău, fabrica tainică însemnase norocul lui, fiindcă așa nu-l mai luase pe front, era mobilizat pentru lucru, cum scria în hârtii — și măcar o dată pe săptămână putea să vină să-și vadă copiii, aducându-le pâine de grâu, cum nu se dădea la civili.

De vreo trei zile Culai nu se mai arătase, nici pe la gară, nici la moară, nici la canton, și în după amiaza asta Petruș venea să vadă ce-o fi pățit. Mai venea el și cu un scop tainic, pentru care roșea adesea, cum pot să roșească numai băieții de vârsta lui și pe care nu l-ar fi mărturisit cuiva pentru toate bogățiile Lumii.

Mama lui Culai spăla rufe în albie când se ivi Petruș. Era numai cu copilul cel mic, Lixăndrel, care, în mijlocul bătăturii, pocnea voinicește dintr-un bici de trei ori mai lung decât el, speriind orătăniile.

— Culai nu-i acasă! zise femeia, când îl văzu pe Petruș intrând.

Băiatul șefului de gară era cuminte și cuviincios, își scotea șapca de licean și dădea bună ziua țăranilor, nețiindu-se mândru că venea de la oraș, dar cu toate astea, oamenii, ca și Cazimir, se uitau la el cam chiorâș și nici mama lui Culai nu-l privea mai frumos.

— Dar unde-i, țață Mario? întrebă Petruș, vorbindu-i cu aceeași bunăcuviință țărănească pe care ar fi putut-o dovedi cel mai cuviincios copil de țăran.

— E la moș Visarion, cu frate-su mai mic, răspunse femeia, ridicând o clipă privirea din albie și mirându-se și ea că n-avea ochi prea buni pentru acest musafir.

Băiatul își aruncă ferit ochii peste gard, în curtea postului de jandarmi, aflată alături și mai jos, la șosea. În curte, un jandarm își lustruia cizmele — și altceva parcă nu mai era de văzut. Dar dincoace, sub gard, Petruș descoperi un hamac legănându-se, legat între pruni — și fără să deslușească limpede făptura care se legăna astfel, obrazul i se înroși.

— Păi atunci mă duc după el, zise, șovăind.

Moș Visarion era în fundul livezii și umbla printre stupi, ca o momâie, cu o cârpă pe față. Văzându-l pe Petruș că deschide poarta și intră, se zburli.

Nimeni afară de jandarm și de perceptor nu intra nechemat în ograda lui.
Câinele, legat cu lanț în fundul ogrăzii, începu să latre și să se smucească, fiindcă nici el nu era deprins cu oameni străini — și doar pentru asta, ca să latre și să-i păzească avutul îi dădea de mâncare stăpână-su. Norocul lui Petruș că era legat, altfel s-ar fi năpustit asupra lui și l-ar fi rupt!
— Ce vrei? strigă bătrânul repezindu-se spre poartă, cu o ramă de stupi în mână, gata să lovească la mir cu ea, ca si cum ar fi întâmpinat un răufăcător.
— Bună ziua! vorbi cuviincios noul venit. Îl caut pe Culai…
Moș Visarion se stropși:
— Culai are treabă! Du-te de-aici!
Albinele se luaseră după el și zumzăiau în jurul lui, iar din casă se auzea un altfel de zumzăit, rotirea neîntreruptă a unei mașinării. Și peste zgomotul acelei ciudate mașini, se auzeau, mai ciudate, două glasuri de copii, zicând necontenit:
— Tatăl nostru carele ești în ceruri, sfințească-se numele tău, vie împărăția ta, facă-se…
Petruș își lungi gâtul să se uite pe fereastră și cu mirare îl văzu pe Culai, nădușit, învârtind împreună cu frate-su mai mic, de mânerul pus la roata unei mașini: o recunoscu după formă, o văzuse într-o carte de stupărit, „centrifuga” cu care se stoarce mierea din faguri. Dar nu-l mira nici mașina, nici truda celor doi copii: de mirare era rugăciunea lor necontenită:
— Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi…
— Culaie, mai rămâi mult? întrebă băiatul șefului de gară, încercând să facă un pas.
— Așteaptă-mă acasă! răspunse prietenul său gâfâind.
Apoi își reluă repede litania întreruptă.
— Și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de cel rău…
— Ce mai stai? se răsti moș Visarion la Petruș.
Nici la înfățișare nu semăna bătrânul cu vreun bunic. Era înalt și sfrijit, făcut parcă nu din carne și oase ci numai din așchii ascuțite pe muchi, că nici cămașa nu stătea pe el ca pe un om viu, ci ca pe o sperietoare de ciori, pusă pe câmp. Iar deasupra acestui trup uscat ca un stâlp, se bălăbănea, pe un gât neînchipuit de lung, un cap lătăreț, nepotrivindu-se de fel cu cele aflate dedesubt, ca și când din greșeală ar fi fost așezat nu în picioare, ci culcat, cu o ureche spre cer și cu una spre pământ.

Numai că urechile se aflau la locul firesc al unor urechi, ca două foi de ștevie ciugulite de pui, ochii erau și ei firesc așezați, deși atât de îndepărtați, încât la mijloc ar fi încăput, cu prisos, încă un ochi, de ciclop, nasul, așijderi, căta pe linia cunoscută a oricărui nas, dar veșted și lung ca un morcov uscat, iar în creștetul îndreptat către cer, lipsit de orice urmă de păr, ca și obrazul spânos, se ridica un cucui ascuțit, de parcă, la asemenea statură ieșită din orice măsurători, se cerea negreșit și un paratrăsnet.

— Hai, du-te, ce mai stai! se răsti încă o dată bătrânul, către Petruș.

Ba încă, dacă ar fi fost altul, l-ar fi dat afară în brânci. Dar îl știa de la Paști, când îl văzuse peste drum, la Culai — că vedea pe oricine venea la vecini — și aflase numaidecât că e băiatul șefului de gară; acum, nu că ar fi avut el cu gara ceva — mirosise între timp că șeful gării legase prietenie la toartă cu perceptorul și cu șeful de post — și cu ăștia doi nu se putea pune rău.

Din casă se auzea mereu mașina huruind și glasul copiilor, zicând, fără oprire, ca și când ar fi fost și ei tot mașini:

— Tatăl nostru carele ești în ceruri, sfințească numele tău…

Petruș trecu drumul și se întoarse în ograda lui Culai, prilej să-și arunce din când în când ochii, pe furiș, peste gardul jandarmeriei, atras de o imagine greu de lămurit altui ochi, dar arătându-se nespus de luminoasă ochilor lui.

Domnișoara Eleonora. fata șefului de post, învăța la pension și era într-a patra de liceu. Aici nu o vedea nimeni plimbându-se pe drum: maică-sa, care năzuise să se mărite cu un căpitan, nu cu un plutonier, visa pentru domnișoara Eleonora, ca o îndreptare a nenorocului ei, cel puțin un colonel — și pentru asta trebuia s-o pregătească din timp.

Până una-alta, timpul măritișului fiind încă îndepărtat, domnișoara nu avea voie să se arate nicăieri unde ar fi putut s-o pângărească un ochi de ghiorlan. Când pleca la școală, însoțită de maică-sa, venea după sosirea trenului, ca să nu aștepte ele pe peron, între mulțimea de țărani nespălați — și nici să nu trebuiască să intre în vizită la cucoana șefului de gară, socotită de jandarmerească mai prejos decât ea.

Domnul Manole nu dădea drumul trenului să plece, fiind înștiințat despre sosirea lor și le aștepta, pe peron, cu mănuși albe în mâini, de se mira lumea din jur.

Cum sosea, cucoana șefului de post îi răspundea numai din vârful buzelor la salut și se urca, împreună cu fiică-sa, drept în vagonul de clasa întâia, deși aveau bilete pentru o clasă mai jos; dar, pe această linie mică, unde oamenii se cunoșteau între ei ca într-o familie cu membri numeroși, deși nu toți de același rang, — nevestei unui șef de post putea să i se facă, de către toată lumea, orice hatâr.

În urma lor venea Pandele, jandarmul, aducând geamantanele și, după ce domnul Manole se uita pe geam, să vadă dacă le-a pus în plasa de sus, mai saluta o dată, ducându-și mâna înmănușată la cozoroc — și, în sfârșit, îi făcea mecanicului semn să plece la drum.

Petruș o văzuse o singură dată pe domnișoara Eleonora, cu un asemenea prilej, dar nu apucase să-și întipărească în minte imaginea ei. În casa lor, bineînțeles când erau între ei, taică-su și maică-sa o numea în batjocură „prințesa”, deși, într-un fel destul de nelămurit, șeful gării se gândea că o dată și o dată l-ar putea însura pe Valerică, fii-su mai mare, cu fata șefului de post.

Firește, nu mărturisise nimănui gândul său și deci nu avea de unde ști că, dacă mama domnișoarei Eleonora visa să-și mărite fata cel puțin cu un colonel, mama lui Valerică dorea pentru fiul ei mult mai mult. Așa că, o asemenea încuscrire, visată nelimpede de domnul Manole în naivitatea lui, pentru amândouă mamele ar fi însemnat o „mezalianță” — adică o căsătorie între doi oameni de alt rang — care le-ar fi îngrozit.

La începutul acestei veri, Petruș o văzuse pe domnișoara Eleonora de aproape, la Teatrul Orășenesc, cu prilejul serbării de sfârșit de an, dată împreună de liceele de fete și băieți. El avea să recite „Mircea și Baiazid”, iar ea, cu alte patru fete de vârsta ei, dansau un dans cam nelămurit, dar foarte grațios, legănându-se după muzică și purtând pe sus niște cercuri mari, împodobite cu flori.

O văzuse dansând și rămăsese uimit, în culise, lângă un panou, nemaiputând să-și ia ochii de la ea, zărindu-le numai ca pe niște umbre pe cele din dreapta și din stânga ei, fiindcă domnișoara Eleonora ocupa locul din mijloc, ca o stea.

Era înaltă, slăbuță și blondă, cu picioare și brațe subțiri, în rochie trandafirie, de culoarea norilor acelora străvezii aflați atât de sus încât parcă-s deasupra cerului — și avea flori albastre la cingătoare, pe umeri și-n păr.

Atât o văzuse, cât ținuse acel dans vrăjitoresc — iar la urmă, când trecuse prin culise, ea parcă își aruncase, visătoare, ochii albaștri asupra lui.

Și de atunci Petruș purta o înspăimântătoare taină cu el, care îl zbuciuma și-l făcea să viseze necontenit, deoarece n-avea nici o îndoială asupra simțămintelor născute în sufletul lui.

Dar simțămintele lui țineau mai mult de lumea viselor, în lumea astălaltă, unde respira el, neavând decât un caiet, în care caligrafia, de sute de ori, numele ei: Eleonora, Nora, Norica, făcând asemănare între numele acesta și norii de pe cer, tot atât de îndepărtați, de vaporoși, de neatins.

Și mai era, în lumea asta, colea, peste gardul lui Culai, hamacul, ca un ce însuflețit, legănându-se în ritmul dansului de atunci, ca o prelungire a acelei întâmplări… Altceva nu vedea nimic: doar uneori o carte, un braț slăbuț și grațios, o șuviță de păr fluturată de vânt: domnișoara Eleonora nu umbla pe drum, nu se arăta muritorilor de rând!

Se însera când veni Culai de dincolo, zdupăind peste drum, cu frate-su mai mic.

— Mamă, uite! zise băiatul, gâfâind bucuros, desfăcând pumnul în fața maică-si.

— Cât v-a dat?

— Lui un leu și mie doi!

Un kilogram de gaz costa atunci de trei ori mai mult, dar Culai, deși nu mai era tocmai copil, fiindcă împlinea doisprezece ani în curând, nu cunoștea prea bine prețul banului și i se părea că moș Visarion i-a îmbogățit. Cineva ar fi putut să-l creadă prost, pe câtă vreme el nu era decât un neștiutor și-un speriat, care se temea să afle prea multe despre lumea din jur. Chiar drumul la moară și la canton înfățișa pentru el îndrăzneli cu totul nepotrivite firii lui — însă se vede că-i intrase în suflet un drac, altfel, deși îi era teamă să se îndepărteze de casă, se ducea, strângând din dinți, oridecâteori avea prilej.

— Sta-i-ar în gât! drăcui femeia, văzând pentru ce-i trudise moș Visarion copiii, de la prânz până acuși. Țineți-i voi; ce să fac eu cu ei?

Petruș își luă ochii de peste gard și se apropie.

— De ce spuneați Tatăl nostru? îl întrebă pe Culai.

— Ca să nu mâncăm miere. Dacă aude c-ai tăcut, moș Visarion vine fuga și te găsește cu fagurele în dinți.

Asta ar fi putut să bănuiască și un copil mai puțin isteț decât Petruș, dar în mintea lui nu încăpea gândul că pot să fie pe lume oameni așa de hapsâni.

— Mâine ai treabă? îl întrebă pe Culai, cu glasul cam tainic.

— Moș Visarion a zise să venim și mâine, dar dacă e ceva, dă-l dracului, nu mă mai duc!

— Vino la gară, că am mai făcut rost de două bobine; trebuie să depănăm firul și să vedem pe unde nu-i bun.

— Viu! răspunse Culai, numaidecât.

Petruș urmă, aplecându-se mai tainic spre el:

— Ne mai trebuiesc încă trei; domnul Tudose mi-a făgăduit că mi le dă joi; dacă-i așa, pe săptămâna aialaltă putem să punem telegraful, că nu-mi mai lipsesc decât bateriile.

— Și pe-alea de unde o să le iei?

— Cred c-o să mi le dea tot domnul Tudose.

— Cazimir nu vrea?

— Nu: mormăie când îi spun.

Baterii erau și la canton, că fără ele nu putea merge clopotul, însă, într-adevăr. cantonierul nici nu voia să audă de rugămințile copiilor.

— Ce-o avea, de s-a făcut așa de sucit? întrebă în șoaptă Culai.

— Nu știu: dar o să-l punem și fără ajutorul lui.

— Adică tu crezi că săptămâna viitoare? Nu mă amăgești?

— Nu: ai să vezi!

Culai îl apucă pe Petruș de mâini și începu să-l învârtească țopăind în jurul lui — ceea ce era de mirare, de obicei fiind potolit ca un om bătrân.

— Stai cuminte! îl liniști prietenul lui. Nu trebuie să afle nimeni!

La fereastra gării, jos, se aprinse o lumină, care apoi se mistui; perdeaua neagră de camuflaj căzuse asupra ei. Un felinar se mișca printre linii.

— Nu mergi pe la canton? întrebă Petruș, uitându-se peste gard, în curtea postului de jandarmi, unde se așterneau umbre viorii.

Hamacul nu se mai legăna între pruni.

Capitolul VI
ÎNTRE MOARĂ ȘI CANTON

Câteva zile mai târziu, într-o dimineață, pe la ora opt, Petruș, Trică, Uță și Culai erau adunați la canton. Cu totul trecuseră cam două săptămâni de când venise prima oară Petruș aici — și în acest timp băiatul șefului de gară, prieten cu Culai, se împrietenise la cataramă și cu ceilalți doi, înnebunindu-i cu telegraful lui și făcându-i ca aproape să-l uite pe Cazimir.

Acesta îi vedea adunându-se adesea în bătătura cantonului, șoșotind tainic între ei, fără să le mai fie inima la basme și la născociri, lăsând naibii zmeul, pușcoacele și celelalte meșteșugiri.

Așezat pe prispă, Cazimir arunca spre Petruș câte o privire înciudată și mormăia, mocnind:

— Zurbagiu!

Era greu să se pună un telegraf, care să lege cu un fir casele tuturor. Întâmpinând primele piedici, Petruș se gândise să se lege între ei în alt chip, înțelegându-se prin semne, ziua cu stegulețe albe, noaptea cu lumini.

Casa lui Culai, fiind așezată mai sus, de la el se vedea și gara și cantonul și moara — și astfel acolo s-ar fi înființat „centrala” prin mijlocirea căreia știrile de la gară ar fi putut ajunge la moară și la canton.

Dar, după ce Petruș vorbise în privința asta cu domnul Tudose, de la Serviciul întrețineri, cel ce umbla prin gări inspectând telegraful, omul, cu minte mai multă decât el, îl sfătuise să-și caute de alte nevoi, fiindcă semnele ciudate, mai cu seamă luminile, pe timp de camuflaj, i-ar fi ridicat pe jandarmi cu bănuieli primejdioase asupra lor și ar fi ieșit mare tărăboi.

Un telegraf, ca la gară, da, asta n-ar fi atras ochii nici cui, numai că lucrul era mult mai greu de înfăptuit. Întâi, mai trebuia un manipulator, adică aparatul cu care țăcănești, apoi „relee”, cele ce prind țăcănitul la celălalt post, pe urmă sârmă, ca să meargă curentul electric pe ea și în sfârșit baterii de unde să iasă acest curent.

Al doilea manipulator nu fusese greu de găsit; în magazia lui de la oraș, domnul Tudose avea multe, mai învechite, dar încă în stare de a se folosi. În schimb, când venise vorba de relee, ridicase din umeri, neputincios; acestea erau aparate mai mari și mai costisitoare, nu le putea scoate din inventar așa de ușor. Fiind însă un om inimos, care putea înțelege chiar dorințele ciudate

ale unui copil, domnul Tudose îl sfătuise pe Petruș să folosească un „zumăr” în loc de releu.

Zumărul este un lucru de nimic, un fel de sonerie care nu sună în clopoțel, ci bâzâie ca un bondar și-i folosit în unele case, unde oamenii cu auzul prea ascuțit se tem de zgomotul unei sonerii.

— Ca să poți înțelege ceva la releu trebuie să ai ureche încercată, de telegrafist, altfel nu deosebești linia de punct, îl mai lămurise domnul Tudose atunci. Pe când la zumăr, linia se aude linie — bîîîz, iar punctul, punct, — bâz.

Pentru cei ce nu știu ce înseamnă un telegraf, linia și punctul ar putea să pară cuvinte fără înțeles. Dar Petruș, care trăise numai prin gări, le știa de mult și-i învățase și pe prietenii săi, făcându-și-i ucenici.

Ca să vorbești la telegraf folosești un anumit alfabet, vestitul „morse” cunoscut de mult timp, în care literele sânt alcătuite din puncte și din linii, adică din sunete scurte și din sunete lungi. În așteptarea aparatelor și Trică și Culai ba chiar și Uță cel mic învățaseră alfabetul morse ca pe Tatăl nostru, și nu așteptau decât să se folosească de el.

Așadar, neputându-i da lui Petruș un releu care nici nu i-ar fi folosit prea mult, domnul Tudose îi adusese un zumăr nou nouț, că ăsta nu costa cine știe ce.

Ceilalți copii nu puteau face nimic, nu le rămânea decât să aștepte aparatele ca unii care nu aveau nici o legătură cu drumul de fier. Dar asta nu înseamnă că așteptau liniștiți, lăsându-l pe Petruș să-și bată capul singur și să le aducă totul la nas.

În schimbul mașinăriilor lui, domnul Tudose primise o sticlă de țuică, adusă pe furiș de Culai — iar Trică și cu Uță cărau la gară, în sân, grămăjoare de porumb cu care, încetul cu încetul, umpluseră un sac, dosit de Petruș în fundul magaziei. Și când sacul fusese plin, ieșise ca din pământ încă un zumăr.

Cât despre sârmă nu puteau folosi din aceea obișnuită la telegraful drumului de fier, fiindcă atunci s-ar fi cerut s-o întindă pe cești izolatoare, așa cum erau pe stâlpi, ferind-o de orice atingere care ar fi furat curentul și l-ar fi dus în pământ. Firul lor trebuia să fie ascuns prin copaci, spre a nu fi văzut, deci se cerea să fie izolat pe toată lungimea lui.

Asemenea fir se putea scoate din bobine vechi, luate de la sonerii sau de la alte aparate din gări, știindu-se că bobinele se mai strică și atunci tu,

domnul Tudose, i le dai lui Petruș, pentru încă un clondir de rachiu.

În dimineața asta totul era pregătit ca să se aducă la îndeplinire stăruitorul lor vis. Numai că, din păcate, visul nu era cu putință să se înfăptuiască în toată întinderea lui. Ca să tragi fir de la gară la Culai, iar de aici la moară, pe acest mare triunghi, se cereau o sută de bobine, dacă nu mai mult. Unde mai pui că firul așa ar fi trebuit să treacă peste șosea, peste casele oamenilor, pe lângă postul de jandarmi, iar după aceea — și asta era încă mai greu — peste gârlă, adică pe pod unde păzeau soldații care îndată te-ar fi luat la ochi și pe drept cuvânt.

Așa că pentru început, Petruș hotărâse, nu fără părere de rău, să facă legătura numai între moară și canton, lipsindu-se de telegraf tocmai el, însuflețitorul tuturor. Însă singura legătură care se putea face numaidecât, cu mijloacele lor și fără a atrage privirile unui străin, era aceea hotărâtă acum.

Într-adevăr, moara nu se afla decât la trei sute cinci zeci de pași de canton, măsurați cu pasul întins, ceea ce însemna cam trei sute de metri, tocmai sârma de pe cele zece bobine aflate asupra lor acum. Mai mult, întreg locul de străbătut era înțesat de copaci, încât sârma se putea întinde din ramură în ramură, neștiută decât de ei și de păsărelele care zburau pe sus.

În dimineața asta copiii se sfătuiră încă odată asupra felului cum trebuia îndeplinit planul, altminteri chibzuit dinainte, până la ultimul amănunt.

Aici, la canton, treaba era mai ușor de făcut, deoarece n-aveau de cine să se ferească; îl vedeau pe Cazimir mocnind, dar nici nu se gândeau că el s-ar putea împotrivi, după cum în fierbințeala lor, nu mai stăteau să judece de ce oare era cantonierul așa de posomorât în ultimul timp.

— Cazimire, — vorbi Petruș — atunci manipulatorul îl punem la geam și-l înșurubăm în prichici.

Cantonierul stătea pe prispă și se uita la ei strâmb. Își dădea seama că nu le putea ține piept, telegraful îi scosese din minți — și-ar fi fost o ticăloșie, nepotrivită cu sufletul lui, să-i alunge tocmai acum: dar trăsese nădejdea că măcar îi vor cere un sfat, o mână de ajutor, să nu-l lase singur în drum.

Firește, la rândul lui, Petruș ar fi fost bucuros de sfatul și de ajutorul cantonierului, numai că nu îndrăznea să i le mai ceară, dacă îl văzuse așa de burzuluit când îl rugase întâi.

— Puneți-l pe geam, dacă așa ați hotărât voi! răspunse Cazimir, vrând să arate că el n-are nici un amestec, nu va fi vina lui dacă lucrul nu se va brodi.

— Atunci unde să-l punem? întrebă Petruș, descumpănit de acest răspuns.

— Dacă voi ați hotărât la geam, la geam fie!… Așa o să-i vină și cotoiului mai ușor să apese cu coada pe el.

Copiii o zbughiră în canton, râzând de gluma lui Cazimir, fără să simtă că, deși glumise, el era tare mâhnit. Numai Uță întârzie o clipă afară și-l întrebă, luându-i gluma în serios:

— Dar de ce să apese Miroslav pe telegraf, Cazimire?

— Păi cine o să răspundă în locul meu, când eu n-oi fi la canton?

— Și cum adică, o să răspundă el?

— El! Că n-o să tocmesc telegrafist pentru voi!

— Dar o să știe? întrebă Uță, din ce în ce mai uimit.

— O să-l învăț; Miroslav învață repede orice-i arăt.

Uță nu se îndoia de multe, când era vorba de Miroslav: știa că motanul lui Cazimir avea însușiri necunoscute la alte pisici. Dar ca să vorbească un cotoi la telegraf prea i se părea de tot. Și acum șovăia, în fața prietenului său, așteptând de la el alt cuvânt, fiindcă nu putea să-i arate că se îndoiește de cuvântul lui.

Între timp, înăuntru, ceilalți montau manipulatorul pe prichici. În magazia din spatele cantonului, Cazimir adunase toate sculele trebuitoare unui dulgher și unui mecanic, așa că pentru săvârșirea trebei lor, nu le lipsea nimic.

— Dă-mi sfredelul! îi porunci Petruș lui Trică, primul lui ucenic.

Și pe locul însemnat în prichici, făcu două găuri, pentru holțșuruburi.

— Șurubelnița!

Culai, al doilea ucenic, se prezentă cu obiectul cerut.

— Holțșuruburile!

Al treilea ucenic, Uță, asupra căruia se găseau holțșuruburile, se repezi de afară, gâfâind,

— Dacă nu-ți arde de lucru, mai bine pleacă, să nu ne mai încurci! îl certă Petruș, ca orice meșter care nu-și bate joc de meșteșugul lui.

Apoi potrivi manipulatorul la locul știut și-l înșurubă în prichici.

— Trică, du-te și adu-mi un sfredel subțire și lung!

Acum trebuia dată în pervaz o gaură, prin care să se scoată firul afară. Așteptând să i se aducă unealta cerută, Petruș se uita pe geam, peste prund.

Prin dantelăria podului se zărea dincolo, sub deal, un tricolor fluturând. Copacii închideau vederea mai jos, dar băiatul știa că acolo era postul de jandarmi și, în curtea postului… Dar ce ciudat, în clipa asta inima nu-i mai bătea pentru domnișoara Eleonora, îi bătea pentru telegraf și el și-o asculta cu uimire, întrebându-se îngrijorat cum poate să se șteargă un simțământ atât de profund.

Curând, gaura în pervaz fiind dată, Trică se duse iarăși în curte și, desfășurând capul unei bobine, vârî firul în canton. Nu mai rămânea decât să se îndepărteze izolatura de mătase verzuie, ceea ce Petruș făcu la iuțeală, cu ajutorul unui briceag — și îndată, sârma era legată cu tot meșteșugul cerut, la borna centrală a manipulatorului.

Acum urma instalarea zumărului, la o palmă de primul aparat, a cărui pârghie de alamă lucea de-ți lua ochii: de bună seamă niciodată și în nici o gară din lume nu fusese lustruită mai cu sârg o pârghie de manipulator.

Și iarăși se auziră poruncile date pe rând celor trei ucenici:

— Sfredelul!

— Șurubelnița!

— Holțșuruburile.

Zumărul fiind și el montat la locul lui, fu legat cu fir de a doua bornă a manipulatorului — iar a treia se legă la baterie, pusă pe dușumea, sub prichici, în lădița unde mai înainte își ținea Cazimir ceapa și cartofii, legumele acestea zăcând acum pe sub pat.

Curentul electric, știe oricine, se duce pe un fir și se întoarce pe altul, alcătuind, ceea ce se cheamă un „circuit închis”, fără de care rămâne în stare de odihnă și nu se face simțit. La telegraf, pentru a se ușura treaba și a se face economie, pământul, bun conducător de electricitate, înlocuiește al doilea fir. Ce noroc pentru tinerii telegrafiști! Câtă bătaie de cap ar fi trebuit să aibă, spre a strânge bobinele trebuitoare la două lungimi de fir, dacă pământul s-ar fi arătat mai hain cu ei, nedesvăluindu-și aceste însușiri!

Deci, dacă o bornă a bateriei se legă de manipulator, de la a doua se trase un alt fir, acesta se scoase prin pervaz pe lângă primul și coborându-se până jos, fu înnodat de o bucată de șină, care se îngropă în pământ.

— Acum circuitul e închis? întrebă Culai, folosind cam cu pripire cuvântul învățat la numeroasele premergătoare teorii.

— Nu! îl lămuri Petruș. Abia după ce o să instalăm și postul celălalt, la moară, o să se închidă, dar numai în clipa când apeși pe manipulator. Așa,

curentul o să se ducă pe fir, o să treacă prin zumărul de dincolo, de-acolo o să coboare în pământ, și prin pământ o să se întoarcă la bateria de aici. Pricepuși?

Culai răspunse puțin cam năuc:

— Nu.

— Las’ c-am să te mai învăț eu! interveni Trică, nu spre a se fuduli, ci ca să-l despovăreze pe Petruș, mai marele telegrafului, de prea multele lui griji.

— Dar tu știi? întrebă Uță, cu capul pe un umăr, uitându-se la el, în sus.

Nu că s-ar fi îndoit de puterile lui, dimpotrivă, vroia ca frate-su să-și întărească în fața tuturor știința, fiindcă el unul îl socotea pe Trică la fel de priceput ca pe Petruș, dacă nu chiar mai mult, și gata-gata să-l ajungă pe mai marele tuturor, Cazimir.

Trică pricepuse, într-adevăr, toate tainele telegrafului — și nici măcar nu i se păruse greu: pricepuse el altele, cu mult mai anevoie de dibuit, deoarece dorința lui de a se face mecanic nu pornea din vânt, ci se rezema pe anumite însușiri.

— Acum hai afară să tragem firul sus: eu mă urc pe acoperiș! hotărî Petruș.

— A fost vorba să mă urc eu! protestă Culai, care până acum nu făcuse decât să țină șurubelnița — și să întrebe o prostie, despre circuitul închis.

Iată că în băiatul acesta bălai, mărunțel și tare plăpând, cu ochii sperioși ca ai iepurelui, se nășteau îndrăzneli pe care nici nu le-ai fi bănuit.

— Lasă, ție o să-ți dau altceva de făcut; nu-i lucru ușor să urci firul sus.

Cazimir rămăsese pe prispă, la fel de posomorât: da, era limpede, micii săi prieteni îl părăseau, fugeau din lumea închipuirilor țesute de el pentru mintea lor și se îndreptau, cu iuțeală, spre lumi pământești, cu născociri tehnice, cu electricitate și mașinării, și el rămânea singur în drum, uitându-se după ei cum se duc.

— Unde-i scara, Cazimire? întrebă Petruș, ieșind.

— Ce să faci cu ea?

— Să mă urc pe acoperiș!

— Da’ ce-i acoperișul tău?

Acest răspuns, care semăna cu o împotrivire, tocmai acum când totul era pregătit, pe copii îi uimi.

— Vrei să cazi de-acolo și să-ți rupi picioarele, pe urmă să dau de belea cu domnu’ șef? continuă cantonierul, ca și când asta ar fi fost adevărata pricină a împotrivirii lui.

Apoi se ridică de pe prispă și hotărî:

— Pe acoperiș mă urc eu!

E drept că prin ciudata lui construcție, cantonul părea mai degrabă un turn — și trebuia scară lungă ca să ajungi până sus.

Bietul Cazimir! Se urca pe acoperiș la așa mari înălțimi cu mâna beteagă și cu toți anii lui, numai ca să nu rămână singur în drum!

— Hai, veniți încoa să punem scara! Ce stați și vă uitați așa?

Nu era lucru ușor, nu, să te urci pe acoperișul înalt și mult povârnit, să te cațeri pe țiglele alunecoase și să ajungi până la horn, unde trebuia tras firul! Bătea vânt de vară, călduț dar furios, mai cu seamă sus, fluturându-i cantonierului haina de ceferist și încâlcindu-i părul lățos laolaltă cu mustățile stufoase, de nu mai știai unde-i părul și unde-s mustățile; iar altceva nu i se mai vedea pe chip, ca la câinii aceia zburliți.

Ținându-se cu mâna sănătoasă de horn, cantonierul desfășură cu mâna cealaltă un ghem de sfoară, aruncându-l jos.

— Legați sârma, s-o trag sus! porunci.

— Trage, Cazimire!

Curând, firul tras sus era legat de horn: capătul liber atârna peste acoperiș, gata să se ducă pe drumul lui, luându-i cu el și pe copii.

— Îți mulțumim, Cazimire! zise Petruș, în numele tuturor, când cantonierul cobori.

De aici înainte Cazimir chiar că nu mai avea ce face spre a se ține pe urmele lor — îi scăpa din mâini și se întoarse pe prispă unde rămase posomorit, cugetând la ceva de înfăptuit, ceva pe lângă care telegraful să nu mai însemne nimic.

Glasurile copiilor se pierduseră, printre copaci; întindeau firul, se duceau spre alte lumi — și aici cantonierul cugeta și se frământa chinuit, cu fruntea în pumni…

După un timp Cazimir se ridică, având umerii ca niciodată aduși și, ocolind cantonul, intră în magazia unde se afla atelierul știut. Era o magazie

da scânduri, nu mai mare decât patru gherete de macagiu, dar în acest spațiu mic se aflau adunate sumedenie de unelte și de mașinării. În fund se afla tejgheaua dulgherului, cu toate cele trebuitoare pentru lucrat lemnul: fierăstrău, rindea, dălți, coarbă cu sfredele, rașpile, coli de glaspapir, cuie de felurite mărimi, de la piroane până la țintele cele mai mici; nu lipsea nici oala cu clei, nici plaivazul gros, nici compasul de tâmplar, cu care se însemnă ca să tai rotund.

Pe latura din stânga, sub geamul îndreptat spre moară, se afla bancul mecanicului, cu menghină, bomfaier, pile, mașină de găurit, foarfecă de tăiat tablă, lampă de benzină pentru încălzit letconul — și toate cele trebuitoare pentru lipit. Dedesubt se vedea, în diferite forme, „materia primă" folosită de cantonier: tăblărie, șine, vergele, șuruburi, și altele, o grămadă întreagă de fiare vechi, fără valoare mare, dar adunate trudnic.

Într-un colț zăcea părăsită sania cu șine de fier, care iarna trecută alunecase ca vântul pe toate dealurile din preajma cantonului.

Cantonierul oftă cătând cu ochii în jur…

Pe tejghea se vedea un cearșaf, împăturit, cu o ștampilă neagră în colț; îl căpătase, ori îl șterpelise de la soldații aflați cu paza la pod, — pesemne îl căpătase, altminteri s-ar fi grăbit să taie colțul cu ștampila de la regiment, care-l dădea de gol numaidecât.

Cantonierul avea numai un cearșaf pe patul lui; îl spăla sâmbăta, la gârlă și într-un ceas se usca, luat de vânt. Iarna era mai greu să se usuce, în odaia îmbâcsită de fum — așa că îl spăla la două săptămâni. Iată însă că, în sfârșit, făcuse rost de al doilea cearșaf, să-l aibă de schimb. Dar de ce oare îl adusese aici, în atelier, în loc să-l țină în casă, cum s-ar fi cuvenit?

Cazimir luă cearșaful, îl despături și rămase cu ochii la el, gândind.

Nu îl luase de schimb, nu! Vroia să facă din el un zmeu, cum nu s-a mai pomenit, cu hârtia lipită pe pânză, fiindcă la mărimea lui, hârtia goală s-ar fi rupt de vânt. Iar ca să pună carton, însemna să-l îngreuieze prea mult.

Făcuse și șipcile, erau colea, copiii îi ajutaseră cu toții, însuflețiți — găsiseră și sfoară tare să ridici cu ea o dublă de grâu — dar acum nu le mai păsa de zmeu, telegraful îi smintise pe toți, fugiseră de sub oblăduirea lui…

Omul părăsit aruncă oftând cearșaful la loc — și iar se uită în jur, muncindu-și gândul ce născocire ar putea întrece telegraful copiilor.

Îi vedea, printre copaci, întinzând firul pe drumul dinainte hotărât. Petruș era în frunte, cu Uță, desfășurând bobina pe pământ; Culai în urmă ridica

sârma sus, agățând-o de ramuri, folosindu-se de o prăjină lungă cu crăcană în vârf, așa cum îi văzuseră făcând și pe telegrafiști, iar Trică se cățăra din copac în copac, potrivind-o mai bine și legând-o la locul cuvenit, ca să nu fie luată și încâlcită de vânt.

Nu-i lucru ușor să întinzi un fir de telegraf, dar ce răsplată te așteaptă la capătul lui!

Peste două ceasuri echipa de telegrafiști trecuse peste Iazul Sărac, se afla pe insula morii, cu pantalonii sumeși până la genunchi, și duceau sârma mai departe, printre pruni.

— La toamnă, când or scutura prunii, au să dea de fir! zise Petruș, îngrijorat de soarta tainicei instalații.

Uță îl liniști:

— Păi cine-i scutură? Numai eu cu Trică! O să-l ferim!

— Ia du-te tu înainte, — îi porunci șeful echipei — și vezi unde-i maică-ta, să nu ne simtă venind!

Acum începea lucrul cel mai greu de făcut…

În mijlocul livezii se afla un dâmb, și la picioarele lui creștea, printre pruni, un ulm uriaș, cum nu se mai știa altul prin împrejurimi. Șase copii dacă și-ar fi unit brațele, abia ar fi putut să cuprindă trunchiul lui. Iar în trunchiul ulmului acesta nespus de bătrân, era săpată o scorbură, în care ar fi putut să intre toți cei șase copii.

Trică și Uță o știau de mult, își făcuseră înăuntrul ei un ascunziș tainic, pe vremea când fratele mai mare iubea încă basmul și nu visa la mașini. Aveau acolo masă și laviță, pe mărimea lor, ba chiar și felinar, cu lumânare, agățat deasupra mesei, în cui.

Ce loc potrivit să pui telegraful! se gândiseră ei, dintru început.

Pe urmă, chibzuind mai mult, găsiseră că locul nu era chiar așa de bun. La ce mai folosește un telegraf, dacă nu-l ai la îndemână oricând? Poate cineva să te cheme până înnebunește și tu să dormi în casă, neștiind nimic!…

Păcat, fiindcă altminteri, ce ușor ar fi fost să tragi firul aici!

Și astfel lăsând scorbura de o parte, după alte chibzuieli, rămăsese hotărât ca telegraful să se pună în podul casei. În odaia copiilor nu era cu putință, deși acolo l-ar fi avut la îndemână și ar fi putut vorbi cu cantonul chiar noaptea; dar ei în odaie nu stăteau singuri — ci cu mama lor, care i-ar fi simțit.

Bine ar fi fost și în podul morii, unde era loc mai mult — și-apoi, oricum, un pod de moară nu-i tot una cu un pod obișnuit — numai că acolo moș Aron avea drum în fiecare zi.

În schimb, dincoace, nu se urca nimeni, decât la Crăciun, când se puneau șuncile să stea la fum. Unde mai pui că, un nuc bătrân, aflat în spatele casei, își lăsa ramurile tocmai pe acoperiș! Nu aveai decât să aduci firul din pruni în nuc, și din nuc pe ochiul podului, să-l tragi înăuntru, la locul dorit…

Stanca văduva fierbea bucatele la vatra de sub șopron și șopronul, fir-ar sa fie, se afla tocmai sub nuc!

— Mamă, — zise Uță, dându-i târcoale — nu ai treabă în casă?

— Ba am, dar acum nu vezi că gătesc?

— Da?… Și ce gătești?

— Ciorbă de cartofi. Te pomenești că ai dori alte bunătăți!

— Aș, mă prăpădesc după ciorba de cartofi!

— Atunci du-te și-ți vezi de drăcii! Trică pe unde e?

— Nu știu: o fi prin moară, la moș Aron.

Trică era pitit după un prun, și-i făcea senine, nemulțumit. Uță ridică din umeri, spre el, arătându-i că-și dă toate silințele, dar nu poate face mai mult.

— Mamă, la ciorbă ai pus roșii?

— N-am pus.

Pe aici nu creșteau legume — și rar se întâmpla să treacă pe drum vreun grădinar, cu căruța, iar atunci când trecea, își vindea marfa scump: la moară, în schimb, se găseau bani puțini, fiindcă se împuținau din ce în ce și țăranii la măcinat porumb. Dacă mai ținea mult așa, aveau să lipsească până și grăunțele pentru păsări, și uruiala porcului.

— Dar ardei ai pus?

E drept că întrebările acestea nu erau nepotrivite cu firea lui Uță, copil curios si veșnic flămând.

— Am pus, răspunse maică-sa, sâcâită, în timp ce prăjea ceapa, într-o tingire, alături.

— Și n-o să fie iute ciorba?

— Gust-o, să vezi!

Uță se apropie de oală, îi luă capacul, scoase o lingură, suflă în ea, gustă, dar nu simți nimic. Parcă de ciorbă îi era lui acum! Ceilalți îi tot făceau semne, de după pruni, și el își pierdea cumpătul.

— Mamă, dacă ai treabă în casă, du-te, că prăjesc eu ceapa!

— Ia mai lasă-mă în pace! Ce, ți-ai pus în gând să mă înnebunești?

Băiatul se întoarse deznădăjduit la ai săi. Telegraful nu se putea pune din vina lui! I se dăduse să facă și el o treabă și n-o putea duce la bun sfârșit. Pe drum, îi veni un gând, un gând vitejesc, dar pesemne că nu se putea altfel. Pesemne, ca în legenda meșterului Manole, aflată de curând, la temelia oricărei mari înfăptuiri omenești, trebuie să sacrifici pe cineva. Uță hotărî să se sacrifice el.

— Nene! zise, curajos, privindu-l pe frate-su în ochi. Dă-mi un pumn!

— Ce-ai înnebunit?

Petruș se apropie și el, de după un prun, arătându-se nemulțumit.

— Mai bine fă ce ți-am spus!

— Să-mi dea Trică un pumn în nas, altfel nu pot să fac nimic!

Cei doi mai mari se uitară unul la altul, nedumeriți.

— Mă, tu ai mâncat bozii?

— Nu. Dar mama nu vrea să plece. Dacă o să vadă că-mi curge sânge din nas, o să meargă cu mine în casă.

Planul era desperat, dar sigur! În privința asta nu încăpea îndoială.

— Hai, nene, dă-mi un pumn în nas!

Petruș își lăsase ochii în pământ, stânjenit. Trică șovăi: la urma urmelor, nu-i mare lucru un pumn!

— Da’ n-o să te doară?

— Și ce dacă?

Buf!… Cruzime? Nu, treabă de om hotărât!

Eroul se apropie de șopron, bâzâind:

— Mamă, îmi curge sânge din nas!

— Doamne, dar ce-ai pățit?… Of, of, neastâmpăratule, o să mă bagi în mormânt!

Femeia îl luă pe erou de mână și eroul se duse cu ea, triumfând…

Parcă umbla cineva pe acoperiș.

— Ce-o fi asta? întrebă, mirată, mama eroului.

Eroul stătea întins în pat, cu cârpă udă pe frunte și cu două ghemotoace de câlți în nas, de parcă ar fi fost, mai mici, mustățile lui Cazimir.

— Stai puțin să văd ce-o fi. Parcă umblă cineva pe acoperiș.

Eroul gemu:

— Nu pleca mamă, mi-e frică singur! Pe semne că-i mâța.

— Care mâță? Nu vezi că-i aici!

— Atunci ciorile…

Pașii de pe acoperiș se stinseră; în curând se auziră alții, prin curte, zdupăind. Firul era pus! Două fire, unu! pentru pământ!

Eroul sări din pat, cu câlții în nas și-o zbughi pe ușă, dar în tindă dădu piept în piept cu ceilalți trei.

— Mamă, — strigă Trică, — fugi că se arde ceapa!

— Uf, dracilor!… Vezi tu de Uță că-i curge sânge din nas!

— Bine, mamă, lasă-l în seama mea, dar du-te!

Ce era mai greu, fusese făcut! În pod, se schimba socoteala, acolo nu-i vedea nimeni, erau la largul lor…

Peste un ceas, Petruș cu Culai coborau să se ducă la celălalt post. Punând piciorul pe scară, mai marele telegrafului se opri, și le spuse încă o dată, tainic, celor rămași:

— Postul vostru se cheamă T. U., Trică și Uță — linie, două puncte-linie. Țineți minte, așa am să vă chem. Voi mă chemați C — de la Cazimir — linie-punct-linie-punct. Să nu apăsați pe manipulator până nu dau semnal eu!

Uță își scosese câlții din nas, nu-i mai curgea sânge: uitase că fusese erou.

— Da’ o să meargă? întrebă, înfrigurat, dorind să știe o clipă mai devreme dacă nu fusese zadarnic sacrificiul lui.

— De ce să nu meargă?

— Poate nu e pământul bun.

„Pământul” nu era ca la canton, șină de fier îngropată adânc, ci numai un cuțit ruginit, înfipt lângă un prun, unde cobora al doilea fir.

— O să meargă! răspunse Petruș.

Apoi coborî, însoțit de Culai, ieșiră din casă și trecură podul morii, grăbiți.

— Ce faceți, copii?

Moș Aron stătea la stăvilare, poate de mult timp — și de-acolo avea în ochi casa, cu acoperiș cu tot.

— Dacă ne-o fi văzut? întrebă Culai, pălind.

În prima clipă bătu și inima lui Petruș, apoi se liniști. Morarul le zâmbea — și dacă i-ar fi văzut, n-ar mai fi zâmbit el acum.

— Bună ziua, moș Aroane! răspunseră, văzându-și de drum.

— Grăbiți, grăbiți? stărui bătrânul, cu același zâmbet pe chip.

Băiatul se bâlbâi:

— Ne ducem, da, moș Aroane, ă… ne-așteaptă Cazimir.

— Dar dracii mei nu știți pe unde or fi?

— Ăă, sî-sânt și ei pe-aici.

Când se îndreptară destul, Petruș zise, hotărât:

— Nu ne-a văzut!

— Sigur! Nu ne-a văzut! întări Culai.

Apoi își luară picioarele la spinare și o zbughiră spre canton, nerăbdători să audă telegraful mergând.

În urma lor, moș Aron rămase zâmbind, cu ochii la firul care se vedea coborând din nuc — că bătrânul morar, la anii lui, avea ochi de vultur. Știa de mult, de la Cazimir, ce uneltesc dracii de copii, dar dacă s-ar fi arătat că știe, oare în ochii lor taina telegrafului ar mai fi prețuit tot atât?…

Când Petruș și însoțitorul lui năvăliră pe ușa cantonului, zumărul bâzâia de zor, puncte și linii. Afurisiții de dincolo nu ascultaseră de cuvânt!

Dar ce mai însemna această neascultare a lor de vreme ce telegraful mergea, izbutise de la început — umplea odaia de bâzâituri: linie-punct-linie-punct — litera C, de la Cazimir, repetată la nesfârșit?…

Miroslav se săltase în picioare, pe polița lui, unde dormise până atunci și, cu urechile ciulite, cu ochii pânditori, cu coada răsucită ca un semn de întrebare pe peretele alb, asculta uimit chițcăitul acestui șoarece încă necunoscut.

Iar cantonierul stătea părăsit și trist pe marginea patului, cu părul zburlit, ca și când sunetele telegrafului, liniile și punctele, nu ar fi repetat într-una doar numele lui: linie-punct-linie-punct — Cazimir, Cazimir, Cazimir…

Capitolul VII
MOTOCICLUL NEMȚESC

Într-o după amiază, câteva zile mai târziu, Trică se afla pe prispa cantonului, descusându-l pe cantonier:

— Cazimire, pe domnul Tudose îl știi?

— Îl știu! răspunse cantonierul, posomorât.

— Te ai bine cu el?

— Da' ce-ți trebuie? Nu v-ați făcut telegraf? Acum vreți telegrafie fără fir?

Zilele care trecuseră, zumărul bâzâise de zor — și Culai cu Petruș fuseseră de dimineața până seara la canton, comunicând cu ceilalți doi, care, în schimb, de când aveau telegraful nu mai veneau pe aici decât în fugă, să se dumirească asupra unui mesaj încâlcit.

Firește că, puțin deprinși cum erau cu instalația lor, nu înțelegeau tot ce își transmiteau unii altora, dar oricum, din când în când tot mai prindeau câte un cuvânt. Petruș era fără îndoială cel mai priceput și, la postul celălalt, Trică venea pe urmele lui. Înființaseră câte un caiet la fiecare post. „Condică de transmisie și recepție" cum o botezase Petruș, în care scriau toate comunicările lor. În caietul de la canton, scria, de pildă:

„Cum e vremea la voi?"

Iar la moară întrebare, înscrisă de Uță, după dictarea Iul Trică, telegrafistul șef, care asculta încruntat la zumăr, suna puțin altfel:

„Cumetre mi-a dat boi".

Până la lămurirea prin viu grai, când se confruntau și condicele, asemenea întrebare îi lăsa destul de nedumeriți pe micii telegrafiști — care, după înțelegerea dinainte făcută, emiteau o serie lungă de puncte, semn că n-au prins. Atunci întrebarea se repeta, mai rar, și dincolo, căpăta o interpretare mai apropiată de adevăr, însă nu cu mai mult înțeles decât prima:

„Cum e nenea la voi?"

— Care nene? se mira Trică, privind încruntat aparatul.

Uță găsea însă numaidecât înțelesul ciudatului mesaj de la canton:

— Nenea ești tu: de tine întreabă! Răspunde că ești aici!

Și Trică, încruntându-se și mai mult, după ce înghițea în sec, cuprins în tot trupul de tremur mărunt, se apucă să apese pe manipulator: trei puncte, două puncte, linie, pauză, punct linie — și așa mai departe, transmițând:

— Sânt aici cu Uță.

În condica de la canton, răspunsul, scris de Culai la dictarea lui Petru, glăsuia:

— Sântu Aghiuță…

Asta nu din vina lui Petruș, ci a telegrafistului de dincolo care, pripindu-se, nu transmitea deslușit.

Barem în prima zi, credeau unii despre alții că și-au ieșit din minți… Apoi condicile, puse una lângă alta, seara, arătau din ce în ce mai puține nepotriviri.

Cazimir în acest timp stătea pe afară, posomorit, cu Miroslav în brațe, vorbindu-i în graiul lui polonez cuvinte de dojană pare-se, după ton, dar care parcă nu erau adresate cotoiului, fiindcă nici n-ar fi avut de ce.

În prima seară, după plecarea copiilor, îl muncise un gând mârșav, pe care mai târziu, spre miezul nopții, îl și pusese în aplicare, ca un răufăcător: se cățărase într-unul din copacii de lângă canton și dibuind firul telegrafului, îl rupsese, întrerupând legătura cu moara. Dar în zorii zilei următoare, după ce se chinuise toată noaptea, muncit de remușcări, se urcase din nou în copac și legase firul la loc.

Copiii însă nu se mulțumeau să bâzâie toată ziua la telegraf, ar fi vrut să-l facă și pe el telegrafist: lor nici prin minte nu le-ar fi trecut că prietenul lor, care le știa pe toate, n-ar fi știut și acest meșteșug — doar era vechi la drumul de fier!

— Cazimire, vino să transmiți și tu! Cei de la moară te cheamă, întreabă ce faci.

— Spune-le că-l învăț telegraful pe cotoi!

— Nu vrei să le spui singur?

— Nu: pentru mine o să vorbească Miroslav, când o învăța de-ajuns. O să-l fac secretarul meu!

Seara cantonierul se uita chiorâș la manipulator, se apropia de el, îl pipăia — ar fi vrut să țăcăne de vreo două ori, dar se temea că i-ar stârni pe dracii de dincolo și atunci l-ar înebuni cu bâzâitul lor. Apoi lua condica, aflată pe prichici, la locul ei, o frunzărea și din când în când își arunca ochii pe prima

pagină, unde era trecut, cu mare îngrijire, alfabetul „morse”, pentru folosul vreunui telegrafist uituc…

Așa trecuse timpul, o zi, două, trei, până ce Cazimir, din ce în ce mai posomorât, luase hotărârea să învețe și el telegraful — altfel nu mai era chip. Încât aseară îi vestise pe copii că astăzi pleacă după brânză la stânele de sus, să nu vină degeaba, cantonul va fi închis…

Îndată după prânz, Trică, ducându-se la gară, să se sfătuiască într-o privință cu Petruș — de data asta singur, fără Uță, fiindcă nu era vorba de joacă ci de un lucru serios care-i stătea în minte de un timp — văzu că pe hornul cantonului ieșea fum. Faptul îl uimi nespus, ba chiar îl și îngrijoră, știindu-l plecat pe Cazimir.

Acesta era însă plecat numai pentru ei, — stătea închis în odaie, și în timp ce oala cu ciorbă fierbea pe vatră, el, așezat pe marginea patului, mai posomorât ca oricând, spunea pe de rost alfabetul „morse”; uitându-se din când în când în caiet:

— A, punct-linie: b, linie-trei puncte: c, linie-punct-linie-punct; d, linie-două puncte…

Trică deschise portița, intră în curte și urcându-se pe prispă își lipi, nedumerit, ochii de geam.

— F, două puncte-linie, punct… mormăia cantonierul în acest timp.

Băiatul îi ciocăni în geam, făcându-l să sară în picioare — cu caietul ascuns la spate, ca un școlar pe care l-ai prins copiind.

— Cine e?

— Eu, Trică: te știam plecat și d-aia m-am mirat că iese fum pe horn.

Ei, și dacă venise, Trică putea să și rămână; de ce nu s-ar fi sfătuit cu Cazimir în locul lui Petruș?

Așa se întâmplase că stăteau acum amândoi pe prispa cantonului, cantonierul tot posomorit și repetând în gând:

„L, punct-linie-două puncte: m, două linii: n, linie-punct…”

— Știi de ce te întreb de domnul Tudose? îl lămuri Trică. M-am gândit că dacă ai vorbi cu el… Eu aș putea să-i fac rost de ceva porumb…

— Și ce vrei să-ți dea în schimb? întrebă cantonierul, scurt.

— O sonerie.

— Sonerie? Ce să faci cu ea?

Băiatul șovăi.

— E un lucru cam încâlcit… Aș vrea… Mă gândeam… Vreau să fac un contact la coteț, m-am uitat eu cum — și să trag un fir în casă, să sune când umblă cineva la găini.

Cazimir tresări, apoi își suci ochii și se uită la el pieziș. Băiatul părea nevinovat în gândurile lui, nu s-ar fi zis că venise să îl iscodească, umblând cu prefăcătorii.

— Să sune în casă? mormăi descumpănit.

— Da: în odaie la noi.

— Când umblă la găini?

— Când se deschide ușa cotețului.

Iarăși îl privi Cazimir pieziș, de data asta fără bănuială, numai neîncrezător.

— Și știi tu să faci așa ceva?

— Da: e foarte ușor. M-am gândit cum.

— Și-ți trebuie sonerie?

— Numai sonerie: sârmă a mai rămas, iar curent o să trag de la bateria telegrafului.

Cantonierul tăcu un timp: nu mai era posomorit, ochii îi jucau în cap, nu cu teamă, mai degrabă șoltic.

— Vă fură găinile?

— Da: chiar alaltăieri noapte, au pierit doi pui.

— Alaltăieri?… Hm… Oare cine v-o fi furând?

— Păi dacă am ști?!… Parcă poți să-l pândești toată noaptea? Și-al naibii Ursei nu latră de loc!

— Ce spui?! Așa ceva n-am mai auzit…

În clipa aceea, Trică întoarse capul și trase cu urechea spre drum. De sus, dinspre munte, cobora un pârâit de motor, și el când auzea glasul motorului, uita de orice.

— Parc-ar fi motociclu! zise, ridicându-se și repezindu-se în drum.

Pe șosea, departe, dincolo de moară, se ridica un nor de praf, învârtejindu-se spre cer.

— Sânt două! continuă băiatul, deslușind niște puncte negre care săltau pe drum, apropiindu-se cu repeziciune și răscolind praful adânc.

Cazimir se arătă și el în poartă, dar cu gândul nu la motociclete, că nu de asta îi ardea lui acum — ci la soneria lui Trică, și la găini. Nu-i purta nici o pică băiatului, doar se mira ce-i dăduse prin cap… Să pună sonerie la coteț,

ca la băncile mari! Pentru ce? Pentru niște găini care cresc fără cine știe ce cheltuială!… Dar, la urma urmelor, mai aveau și alții găini…

În acest timp motocicletele se apropiau, ajunseseră prin dreptul morii și pârâitul motoarelor crescuse, amenințând să devină asurzitor. Se vedeau motocicliștii, mergând alături, aplecați pe ghidoane, și, după felul cum mânau, se înțelegea că, ori îi zorea ceva neobișnuit, ori se luaseră la întrecere, neținând seama de drumul prost, cu gropi, care-i tot arunca în sus, să zici c-o să-i trântească la pământ..

— Ăștia-s militari! observă Trică, încordat, aplecat și el în față, fără voia lui, cu mâinile înțepenite pe un ghidon închipuit.

În clipa următoare, desluși uniformele verzui, pline de praf și adăugă:

— Sânt nemți!… Da' știu că mână! Parcă ar fi goniți de turci!

Acum, că se apropiaseră, săriturile besmetice ale motocicletelor se vedeau mai limpede — te și mirai că roțile nu se rup.

— Nu v-oți frânge gâtul! mormăi Cazimir, din poarta cantonului.

Dar nu sfârșise bine vorbele — și unul din motocicliști, în goana lui fără frâu, cârmi scurt, pesemne pentru a ocoli o groapă, sau un bolovan și-i tăie drumul celuilalt.

Trică înlemni, cu mâinile țepene pe ghidonul închipuit, apăsând din răsputeri pe o frână care parcă era sub piciorul lui.

A doua motocicletă cârmi, la rândul ei, pentru a nu se ciocni, dar din această mișcare bruscă se prăvăli pe o parte și se duse târâș, răscolind praful șoselei, până ce se pocni într-o bornă de piatră, și rămase țeapănă, cu o roată învârtindu-se nebunește în aer și cu motorul pârâind — parcă ieșit din minți.

— Caput! zise Cazimir.

Motociclistul zăcea în marginea drumului, ca un sac căzut din carul prea plin. Însoțitorul său mai merse o bucată de loc, cu roțile frânate, scârțâind și bâțâindu-se, apoi sări jos, culcă motocicleta pe o parte și se repezi la el, zăpăcit.

Trică dârdâia în drum, ținând încă ghidonul lui în mâini. Până să se dezmeticească și să sară în ajutor, îl văzu pe neamț întorcându-se, plin de praf și nădușit, cu ochelarii ridicați de pe ochi, uitându-se când înainte, când în urmă, cu firea pierdută de tot.

— Fernsprecher! Fernsprecher!… Telefon! gâfâi, apropiindu-se de canton.

Cazimir ridică din umeri, neputincios:

— Nix telefon!

Într-adevăr, telefonul de la canton era stricat de mult, și dacă șeful gării nu cerea să-l repare, Cazimir nu socotea trebuitor să stăruie el, de vreme ce lui, unul, nu-i folosea la nimic, mai ales acum când nu mai avea grija trenurilor, să ceară vreo lămurire, ca să pună barierele la timp.

— Kom, kom! zise neamțul, făcându-i semn să vină după el.

Cantonierul îl urmă și Trică veni după ei, palid, dar învingându-și spaima, hotărât să fie de folos în fața acestei nenorociri.

— Kom, kom! bâiguia neamțul, mereu.

Însoțitorul său zăcea fără simțiri, cu fața în sus, cu ochelarii căzuți; pe deasupra nu părea să aibă vreo vătămătură, însă în colțul gurii se vedea o șuviță de sânge, semnul unei lovituri înăuntrul trupului.

— Kom, kom!…

Îl apucară, neamțul de umeri, Cazimir de picioare și porniră încet către canton. În trecere cantonierul privi motocicleta căzută, al cărui motor tocmai se oprise, sfârâind, peste măsură încins.

— Kom, kom!…

Așezară rănitul pe prispa cantonului. Câțiva oameni, care treceau pe drum și văzuseră nenorocirea, se opriseră la canton, privind peste uluci.

— E mort? întrebă unul din ei.

N-avea cine să-i răspundă și atunci omul zise, ca încheiere:

— Dacă mână ca smintiții!

Neamțul teafăr se îndreptă spre poartă, tot întorcându-se din mers, făcând semne și spunând ceva pe limba lui. Cazimir înțelese că-i lasă rănitul în pază și se duce după ajutor.

Curând motorul se auzi pârâind, și motocicleta porni înapoi pierzându-se într-un nor de praf.

— Oare o să moară? întrebă Trică, lângă prispă, uitându-se cu chipul chinuit la omul fără simțiri.

— Cum i-o fi scris! răspunse posomorit Cazimir.

Apoi, după o scurtă tăcere, se îndreptă spre poartă, mânat de un anumit gând.

— Stai tu aici, — îi porunci băiatului — că vin numaidecât.

Oamenii tot mai căscau gura, peste uluci.

— Ce face? îl întrebară pe cantonier, poate din milă, poate de curioși.

Cantonierul îi repezi:

— Hai, duceți-vă, ce v-ați strâns ca la pomană? Altceva n-aveți de făcut?

Oameni plecară, înjurând:

— Uite mă, al dracului, parc-ar fi drumul lui!

Cazimir îi lăsă să se îndepărteze, apoi se îndreptă spre motocicleta căzută pe marginea șoselei și se apucă s-o cerceteze, cu o curiozitate de mecanic, că doar se pricepea la mașini. Din lovitură, cadrul se îndoise, ca un covrig, înghesuind motorul între cele două roți; jumătate din ghidon era frânt, ținându-se numai în cabluri, iar geamul farului se risipise în cioburi, prin praf.

Cantonierul îi dădu ocol, de vreo două ori, apoi se uită pe drum, în sus și în jos. Nu venea nimeni, decât o căruță, departe, dincolo de moară, iar alta trecea gârla, dincoace. Încolo, drumul era pustiu, iar soldatul de pază la pod nu se vedea nicăieri.

După ce se mai uită încă odată în jur, Cazimir se apleacă și, opintindu-se, împinse motocicleta în șanț, printre bălării; așa cum stătea acuma, puteai și s-o vezi, și să n-o vezi, după cât erai de grăbit…

Treaba asta fiind sfârșită, cu un scop greu de ghicit, cantonierul se întoarse acasă, mergând fără zor pe mijlocul drumului, dar pe dinăuntru fiind muncit de o înfrigurare ciudată, pe care i-ar fi citit-o în ochi numai cine l-ar fi cunoscut.

Trică stătea lângă prispă veghind asupra rănitului.

— Nu mișcă? îl întrebă Cazimir.

— Nu, dar mai adineaori a deschis ochii și a gemut. Oare l-o fi durând rău?

— L-o fi durând!

Cu aceste cuvinte, cantonierul se așeză alături și își pironii ochii asupra rănitului. Acum parcă uitase de treaba săvârșită în drum, fierberea de mai înainte se stinsese în el și-l stăpânea alt gând. Avea prilej să se gândească iarăși la polonezii închiși, la oamenii pașnici și la zurbagii. Și în sinea sa îi spunea neamțului întins alături:

„Măi Hans, ce-ai căutat tu aici? Nu-ți era patul moale și nu-ți era cald sub acoperiș?…”

Rănitul gemu iar și deschise ochii — și cum îi deschise, întâlni privirea lui Cazimir. Și-abia acum văzu Cazimir, că omul din fața lui era abia un copilandru, o făptură firavă, cu părul gălbui și cu ochii albaștri, turburați de spaimă și de dureri.

— Wass… wasser!… gemu rănitul.

— Trică, du-te și adă o cană cu apă!

Inima cantonierului se muiase deodată, de parcă ar fi fost ceară încălzită la foc… Acum douăzeci și cinci de ani, și tot vara, ca azi, zăcuse și el pe o prispă de țară, într-un sat din Moldova — așteptând căruța ambulanței să-l ducă la spitalul de front. Dar nu era zobit de motocicletă ci lovit de glonț sub umărul drept. Lupta, cu neamțul, în regimentul rusesc, alături de oștile românești. Și-l ardea rana, de parcă avea pârjol în piept — și un moșneag îi dăduse bărdaca să bea, cum îi dădea el neamțului acestuia acum. Și-i muriseră acelui moșneag amândoi flăcăii pe front — și plângând îi spunea polonezului: „Ia taică, să fie de sufletul lor!”

Neamțul sorbi o înghițitură de apă, gemu, obrazul firav i se strâmbă și închise ochii la loc. Cei doi copilași din fotografia veche, ținută în cufăr, ar fi fost azi oameni în toată firea, trecuți mult de anii acestui flăcăiandru rănit. Dar, printre miile și miile de acoperișuri arse, se prăbușise și peste copiii aceia un acoperiș — și din tot ce însemnaseră ei, scâncet, plâns, gungurit și surâs, rămăsese numai fotografia aflată asupra soldatului de pe front.

Și întorcându-se soldatul acasă, vindecată fiindu-i rana de glonț, nu mai găsise nici casa, nici satul, ci numai cenușa, câtă nu fusese luată de vânt. Și altă rană, mai crâncenă, sfârtecându-i lui sufletul, pornise prin lume, ca unul fără nimic al său — până ce se gândise să-l caute pe acel moșneag din Moldova, care-l îngrijise atunci, să-i fie de ajutor în locul flăcăilor morți.

Dar ajungând el acolo, în haine zdrențuite rămase de la război, nu-și mai găsise nici moșneagul — și peste satul acela trecuse pârjol.

Și-atunci iar pornise să rătăcească, nimic nelegându-l de vreun loc, muncind pentru un codru de pâine ici, dincolo pentru o ruptură să pună pe el și cu timpul se tocise puterea suferinții în sufletul lui. Și așa, pe jumătate sălbăticit își dusese traiul în lume, până ce se statornicise la drumul de fier.

Iar acuma trăia la acest canton, doar cu un suflet de mâță sub acoperișul său, căruia să-i vorbească uneori în graiul copiilor morți.

Numai doi oameni de aici știau cum se fărâmase viața lui Cazimir: moș Aron de la moară și fie-su, Oprea, care și-l apropiaseră de sufletul lor. Dar iată că Oprea plecase pe fronturi — și era anul de când murise și el.

Și privind acum soldatul altei țări care gemea aici, departe de casa părinților săi, Cazimir zicea în sinea sa, ca și cum i-ar fi vorbit lui:

„Măi Hans, ai și tu undeva o mamă, care te-o fi așteptând… Și dacă ai să mori, pentru ea va fi tot una că ai murit zobit de motocicletă sau că ai fost străpuns de glonț. Și dacă ai să mori așa și dacă ai fi murit altfel, moartea ta tot n-ar fi fost de folos cuiva…”

Pe urmă se auzi huruitul unui automobil — o ambulanță cu cruce roșie, semnul tuturor răniților de pe pământ, opri la canton, doi sanitari veniră cu targa și-l luară pe Hans cu ei. Camaradul său venise și el, fără motocicletă acum, și se uita cum îl duc, încă plin de praf și nedumerit. Poate îi era milă de rănit, poate se temea că va fi întrebat și va trebui să dea lămuriri despre nesocotința lui… Dar se duseră, în sfârșit, și în zorul lor nimeni nu se gândi la motocicleta rămasă în drum.

Numai Trică, după ce huruitul motorului se stinse în depărtări, tresări deodată și își duse mâna la gură, făcând ochii mari:

— Și motociclul? Au uitat de el…

— Cum o să uite? îl repezi Cazimir. Ce, un motociclu se lasă în drum, ca bălegarul? L-au luat în automobil.

Băiatul îl privi, nedumerit: el nu băgase de seamă să se fi oprit automobilul în acel loc, dar dacă spunea Cazimir…

— La ce veniseși tu? îl întrebă cantonierul după un timp.

— Să văd de o sonerie…

— Aha! Ca s-o pui la coteț.

Cazimir cugetă iarăși un timp, cu capul în pământ, pe urmă ridică ochii și zise, mâhnit:

— Mă Trică, tu nu văzuși? Ce mai înseamnă o găină pe lângă o viață de om?

Capitolul VIII
„CAZIMIR FACE ALT ZIMBIL”

Acum în capul lui Cazimir se născuse un gând care îl făcea să fiarbă, să se frământe și să înflorească, de parcă ar fi fost flăcău: găsise cum să vină de hac telegrafului! Dar, deocamdată copiii nu trebuiau să afle gândul lui.

În seara aceea, către amurg, sosise și Uță, de la moară, să-l caute pe Trică, fiindcă nu-l știa unde-i dus — și îndată după el, Petruș și Culai picaseră și ei, pe celălalt drum, socotind că la ceasul înserării s-o fi întors și Cazimir.

Aflând nenorocirea petrecută lângă canton, copiii nu se mai gândeau la telegraf, ci îl ascultau, cu înfiorare, pe Trică, povestindu-le întâmplarea, cum goneau motocicletele pe drum, parcă zburând, cum una se poticnise și se făcuse fărâme, iar motorul continuase să pârâie, până se sfârșise benzina din rezervor, așa cum credea el. Despre rănit vorbea mai puțin: după ce trecuse o vreme, în minte îi rămăsese mai vie aceea parte a întâmplării care privea înclinarea lui spre mașini.

— Și cu motociclul ce s-a făcut? întrebă Culai.

Trică se uită la cantonier, iar acesta răspunse în locul lui:

— L-au luat: l-au urcat în automobil.

Pe urmă copiii plecară, Petruș și Culai peste pod, ceilalți pe drumul lor, însoțiți de Cazimir.

— Hai să vă duc până mai încolo, că v-o fi urât, spuse el, pornind-o cu ei.

Îi era teamă să nu aibă Trică vreo bănuială și să se uite în șanț, printre bălării. Apoi, trecând de locul acela, mai merse vreo cincizeci de pași și se opri:

— Ei, acum duce-ți-vă, că nu mai e mult!

După ce copiii se pierdură spre moară, cantonierul reveni la locul știut, pipăi cu piciorul până dădu în fiare și se încredință că motocicleta era la locul ei, apoi își urmă drumul către canton. Acolo mai zăbovi o vreme, patrulând în sus și în jos, trase cu urechea, într-o parte, în alta — și încredințându-se că nu se simțea nimeni venind, se întoarse din nou la locul acela, și intră în bălării, unde se opinti.

După vreo două ceasuri de trudă, motocicleta se afla lângă cocină, în curtea cantonului. Nu fusese lucru ușor s-o târască până acolo, că n-o putea

împinge pe roți. Și nu o singură dată, auzind scârțâit de căruțe, Cazimir o trăsese în șanț și se ascunsese cu ea, printre bălării.

Acum, treaba cea mai grea fiind sfârșită, cantonierul se așeză pe prispă, să răsufle și să chibzuiască mai bine asupra celor ce avea de făcut. Pe urmă intră în magazie, luă un clește, un ciocan, și, ducându-se la cocina goală, îi desprinse scândurile peretelui din fund, cu grijă, să nu audă soldatul de pe pod cuiele scârțâind.

Treaba fiind gata, împinse motocicleta înăuntru, apoi, cu aceeași grijă, puse scândurile la loc. În ușa cocinii, pe unde s-ar fi putut vedea înăuntru, trase cotețul de păsări, având grijă să-l așeze astfel încât să pară că stă așa de mult timp. Acum nu-i mai rămăsese decât să șteargă, potrivind pământul cu lopata, urmele lăsate de coteț pe locul vechi. Dar Cazimir nu se mulțumi numai cu asta ci luă târnul, cu care răscoli praful în bătătură și pe șosea, până la locul de început, ca să nu se mai cunoască pe unde fusese târât motociclul.

De altminteri, chiar și cerul noros îi ajută în desăvârșirea acelei trebi, fiindcă îndată ce reveni la canton începu să plouă — și plouă așa până în zori, timp cât Cazimir dormi, după atâta trudă, ce-i drept, însă, chinuit de vise în care se vedea luat la cercetări.

Și într-adevăr, a doua zi dimineața, nu se luminase ca lumea și ploaia încă mai țârâia de sus, când îl treziră glasuri nemțești.

— Komm, her! strigă un soldat, când văzu capul ciufulit al cantonierului ivindu-se la geam.

Cazimir își luă haina pe umeri și ieși în drum. Un camion oprise la locul accidentului și câțiva nemți forfoteau în jur. Soldatul de ieri venise aici, el era cel care strigase la cantonier.

— Wo ist das Motorrad?

— Nix! răspunse cantonierul, ridicând din umeri, ca omul care nu știe sau nu înțelege nimic.

Nu vorbea limba nemțească, dar pricepea multe cuvinte, așa că își dădea seama ce vrea neamțul cu el: de altminteri, nici n-ar fi fost greu să-și închipuie pentru ce erau ei aici.

Crezând că n-a priceput, soldatul arătă pe drum și repetă întrebarea, imitând apoi pârâitul motorului:

— Das Motorrad? Hurrrr… Wo ist?

Cazimir ridică din umeri, la fel de nedumerit:

— Nix.

Apoi, luându-și o mutră mâhnită, întrebă, socotind că în felul acesta l-o abate pe neamț de la cercetările lui:

— Hans, tot?

Adică Hans a murit?

Neamțul nu pricepu:

— Hans? Welcher Hans?

— Kamarad caput… Hurrr, buf! Ist tot?

— A… Nein!… Er ist ganz gesund!

Adică Hans n-are nici pe dracu'!

Și văzând că nu poate afla nimic de la cantonier, neamțul se duse la ai săi, înjurând, vorbe pe care Cazimir le știa din celălalt război. După ce se sfătui cu ei, veniră cu toții la canton și începură a cotrobăi. Întâi intrară în casă, dar văzură îndată că aici n-ai fi avut unde ascunde o motocicletă: Miroslav se ridică supărat pe polița lui și îi stupi.

Mai puțin porniți decât la început și cu mai puține nădejdi, nemții își rotiră ochii prin curte, intrară în magazie și se uitară curioși la uneltele lui Cazimir. Unul se duse și la cocina de porci, dar nebănuind nimic, îi dădu cu piciorul și se lăsă păgubaș.

— Wo ist jandarm? întrebară, văzând că nu făcuseră nimic.

Cantonierul ridică din umeri:

— Nix.

— Jandarm! Wo ist jandarm?

— Jandarm?… Colo!

Nemții o luară la fugă înapoi, se urcară în camion și veniră în fața barierii.

— He…

Cantonierul le arătă spre vad:

— Podul caput! Caput!

Cuvântul se vede îi plăcea tare mult, că îl spunea bucurându-se ca un copil.

Camionul întoarse și o luă pe prund — iar Cazimir intră în canton și se culcă iar, liniștit.

A doua zi veni și șeful de post, cu un jandarm, la cercetări. Îi descusu pe soldații de la pod, intră în curtea cantonului, trupeș și sigur pe el, își făcu datoria să întrebe — și se duse, socotindu-și astfel cercetarea sfârșită. Când

faci război, se gândea el, trebuie să pui la socoteală că ai să pierzi și o motocicletă din când în când; nemții aveau destule — puteau să nu-l mai pună pe drumuri pentru un lucru de nimic! Și încheie deci proces-verbal, că nu se știa nimic de urma vehiculului pierdut, iar procesul-verbal îl înaintă șefilor săi, spălându-se pe mâini: cu asta, s-ar putea spune, motocicleta intră în proprietatea lui Cazimir.

Dar cantonierul nu socoti potrivit să se arate stăpân pe un lucru dobândit în asemenea condițiuni: mai întâi așteptă să treacă vreo două săptămâni, în care, ce-i drept nu stătu cu mâinile în sân ci roboti în magazie, la ceva tainic, fiindcă nu le mai îngădui copiilor să intre după el în acest loc, până atunci liber vederii oricui.

De altfel, copiii erau încă în frigurile telegrafului, pe care îl bâzâiau câte ceasuri mai multe se putea pe zi, desăvârșindu-se în acest greu meșteșug.

Numai Uță rămăsese în urmă, poate tocmai fiindcă dorea s-o ia înaintea tuturor, și când dădea să transmită ceva, manipulatorul pârâia așa de rău sub mâna lui, încât dincolo nu se înțelegea mai nimic. Iar la recepție, din aceeași grabă a lui, după primele litere ale unui cuvânt, părându-i-se că l-a și ghicit, ceea ce se întâmplă la destule cuvinte și altor telegrafiști, se grăbea să-l înregistreze, fără să asculte până la sfârșit, dar în felul acesta scotea de multe ori fraza anapoda.

Așadar, vreo două săptămâni Cazimir meșteri ceva pe ascuns, în atelierul lui, mai bine zis nu meșteri, ci își munci gândul în fața grămezii de fiare vechi, căutând lucruri trebuitoare planului lui, măsurând, cugetând, fumând din lulea, încruntat uneori, alteori mulțumit.

Odată, în cursul acestui timp, un automobil rămase în pană în spatele cantonului și zăbovi acolo până a doua zi, în paza lui Cazimir, șoferul fiind nevoit să se ducă la oraș pentru a căuta o piesă de schimb.

Bineînțeles, în acea zi telegraful fu părăsit și copiii puseră stăpânire pe automobil. Trecură la volan pe rând, certându-se care să-l țină mai mult, îl suciră, îl răsuciră, opintindu-se din răsputeri, — de mirare că nu-l rupseră, rostul unui volan nefiind să-l folosești când stai pe loc, cu roțile țepene între bolovani: desigur că dacă acel automobil ar fi străbătut drumul până la Paris, n-ar fi avut de făcut atâtea viraje și nici n-ar fi trebuit să dea atâtea semnale de claxon ca în acea zi.

Ce e mai de mirare însă, Cazimir le ținu și el tovărășie atunci și zăbovi întreaga zi în preajma automobilului, de parcă n-ar fi fost scârbit de mașini,

de pe vremea când făcuse pe mecanicul într-un garaj de la București, în anii de după război. Ba încă se băgă și pe dedesubtul mașinii cercetând curios unele din alcătuirile ei, poruncindu-i celui de la volan să îndeplinească felurite manevre și amintindu-și ușor rostul lor. De pildă:

— Ia apasă pe pedala aia mare, din dreapta!

— Aia-i frâna, Cazimire! îl lămurea Trică, dovedindu-se foarte priceput la toate ale automobilului.

— Fie și frână, dacă zici tu… Ia mai apasă o dată! Ține-o așa!… Acum dă-i drumul. Apasă pe a din stânga.

— Ăsta-i ambreiajul!

— Ce vorbești?!… Parcă eu n-aș ști! Ia învârtește de volan, la dreapta… La stânga!

Această cercetare ținu mult timp și nu se mărgini doar la atât. Într-un cuvânt, Cazimir se uită cu toată luarea-aminte la fiecare pârghie, la fiecare șurub, căutând să-i priceapă iar rostul și băgându-și-l în cap, ca și cum ar fi avut de gând să lase cantonul și să intre mecanic din nou.

Seara, după plecarea copiilor, săvârși încă o treabă, aceasta însă făcând-o pe furiș. Aduse din casă două bidoane de gaz goale și le umplu cu benzină din rezervorul mașinii, folosindu-se, al naibii, chiar de furtunul găsit în port-bagaj — și cu acest prilej nu pregetă să-și însușească niște „rulmenți" vechi și o parte din scule, socotite mai fără trebuință grabnică pentru șofer, ca omul să nu le observe lipsa numaidecât.

În sfârșit, a doua zi șoferul se întoarse cu piesa nouă, o puse la loc în mai puțin de-un ceas, cu ajutorul lui Cazimir, și se duse mulțumit, după ce-l răsplăti pe acesta cu o sută de lei și cu un chil de vin.

Cumsecade șofer! Bându-și vinul, pe prispă, și găsindu-l bun, cantonierul nu avu totodată și vreo mustrare de cuget, gândindu-se că bietul om va rămâne fără benzină pe drum.

„Las' că șoferii sânt oameni isteți! S-o descurca el în vreun fel!" își zicea, afurisitul! — sugând din clondir. Ba încă mai și râdea în sinea lui închipuindu-și nespusa uimire a aceluia — că doar își știuse rezervorul pe trei sferturi plin!

Împlinindu-se vreo două săptămâni de așteptare si văzând că nu mai vine nimeni cu cercetări mai adânci și mai aspre asupra motociclului dispărut, Cazimir purcese la desfacerea lui în bucăți, lucru care îi luă nu doar o noapte, ci vreo trei. Motorul îl duse în magazie, împreună cu farul, cu

claxonul și alte câteva piese mai mici; roțile le urcă în podul cantonului și tot acolo dosi cadrul, furca, acestea din urmă lucruri fără folos pentru el, dar pe care nu avea unde să le arunce: peste ele întinse o rogojină veche, socotind că păienjenii or pune și ei pânzele lor deasupra, desăvârșind camuflajul lui.

Cu motorul, urcat pe masa fierarului, ca în orice atelier, își pierdu vreo două zile, dichisindu-l cu mare grijă și făcându-l cât mai de nerecunoscut. Întâi îl spălă cu gaz, pe urmă pili locul unde se afla săpat numărul, care, la un motor e tot una cu numele la un om, adică identitatea lui — și pe urmă îl vopsi, făcându-l ca nou, — tot așa cum răufăcătorul când vrea să scape de urmăritori, nu se mulțumește să-și ia alt nume ci se străduiește să-și schimbe și înfățișarea, de pildă punându-și ochelari, pieptănându-se în alt fel, răzându-se de barbă și de mustăți…

Spre sfârșitul celei de a treia săptămâni, totul fiind gata, fiind și vopseaua uscată, Cazimir socoti că venise timpul să se răzbune pe telegraful care-i scosese pe copii de sub oblăduirea lui. Gândul care îl frământase în ultimul timp, făcându-l să înflorească, avea să-și dea rodul din plin!

Într-o dimineață, să fi fost pe la ceasul nouă, poate chiar mai mult, Uță încă dormea; dacă nu-l zorea nimeni, el era în stare să doarmă chiar până la prânz, spre deosebire de Trică, mai aprins ca fire și mai greu de ținut sub acoperiș.

Prin somn, băiatul auzi o muscă bâzâind, chiar la urechea lui — și dădu cu mâna, s-o alunge, foarte burzuluit. După bâzâit, era o muscă mare, din cele care se nasc la o mie una și pot să trezească până și un mort din somnul lui veșnic.

— Bîîîz, bâz-bâz-bîîîz!… făcea musca la urechea lui.

Uță se apăra iar cu mâna, și mai burzuluit, dar pare-se, gângania era hotărâtă să se țină de el până l-o înnebuni, dându-i înainte cu bâzâitul ei:

— Bîîîz, bâz-bâz-bîîîz!…

Băiatui se zbuciumă un timp, între somn și bâzâit până ce, deodată, scos din răbdare, sări în sus, hotărât să prindă musca și s-o chinuiască pe măsura chinului îndurat de el. Dar, căutând-o pretutindeni, cu ochii cârpiți, nu o văzu nicăieri, deși bâzâitul se auzea încă, sâcâindu-l ca și până atunci:

— Bîîîz, bâz-bâz-bîîîz!…

Uță se uită în tavan — și deodată se desmetici.

— Telegraful! strigă, încă buimăcit, repezindu-se în tindă și luând în brațe scara podului.

Zumărul bâzâia de mult timp, repetând semnalul de apel cunoscut, TU, linie, două puncte linie — și cei de dincolo începeau să-și piardă răbdarea.

— Poate n-o fi în casă, zise Culai.

— Ba este, că l-am lăsat dormind, răspunse Trică. Dar doarme buștean, al naibii bursuc!

— Mai cheamă-l! hotărî Petruș.

Culai și Petruș fuseseră azi primii sosiți, pentru a-și lua în primire postul de telegrafiști, ca în fiecare zi — deși instalația asta, care nu mai înfățișa nici o taină pentru ei, începea să li se pară lucru tocit. Dar iată că azi, la canton, Cazimir îi aștepta cu o veste care îi uluise și-i pusese într-o fierbere încă necunoscută ființelor lor de copii. Petruș se repezise la telegraf să-i cheme și pe ceilalți doi, fiindcă merita să-i pună pe drum pentru vestea lui Cazimir.

Trică primise mesajul pe la ora opt, și, mai înfierbântat decât ceilalți doi, se și repezise la canton, lăsându-l pe Uță să mai doarmă — prea dormea adânc! — și gândindu-se că l-o chema mai târziu.

În sfârșit, după acele îndelungate apeluri, telegraful de la moară răspunse, foarte adormit, repetând, după înțelegere, literele cu care fusese chemat până atunci.

— Lasă-mă să-i transmit eu! zise Petruș, luându-și locul la manipulator și dându-l la o parte pe Culai, care făcuse scurtă la mână ca să-l trezească din somn pe bursuc.

Miroslav dormea pe polița lui, iar Cazimir stătea pe pat, luminos la chip și fericit cum poate nu mai fusese decât în tinerețea lui. Doar între sprâncene i se vedea o umbră de gând, dovadă că în mintea lui se mai frământa ceva, nu îi era chiar totul lămurit.

Petruș își începu mesajul cu mâna parcă tremurându-i: nu se transmite o asemenea veste în fiecare zi! Pe geam vedea tricolorul de la jandarmerie, dar iarăși, ce ciudat, domnișoara Eleonora nu-i stătea în gând, ca ieri, ca alaltăieri. Fiindcă, în ultimul timp, de când telegraful se învechise, iar își făcea drum pe la Culai și iar se uita peste gard la hamacul care se legăna între pomi.

Azi însă, putea să se legene hamacul oricât, putea domnișoara Eleonora să-și fluture părul în vânt, putea să i se înfățișeze cu puteri vrăjitorești în ochi, cu rochia aceea trandafirie și cu cercul împodobit de flori, cum dansase atunci — pe Petruș nu l-ar mai fi scos din minți.

Și el își începu mesajul gustând de pe acum, ca pe o prăjitură cu unt mult și cu nuci, urmarea cuvintelor sale în mintea lui Uță, care aștepta dincolo, cu urechea la zumăr, căscând și frecându-și cu dosul pumnilor ochii cârpiți.

„Vino repede la moară! zicea mesajul. Cazimir face automobil!”

După primele vorbe, telegraful de dincolo tăcu — semn că Uță n-avea nici o nedumerire, le pricepuse pe deplin. Dar la sfârșit, zumărul începu să scoată un șir lung de bâzâituri.

— Dă-i mai rar! zise Trică, știind că frate-su nu recepționa încă desăvârșit.

— Crezi că n-a înțeles? Mai degrabă cred că l-am uluit!

Totuși Petruș repetă mesajul, mai rar, și parcă subliniind fiecare cuvânt:

„Cazimir face automobil!”

După o pauză, Uță transmise, cam bâlbâit, un V și un A, semn că a înțeles și nu mai are nimic de spus, apoi semnă TU, numele postului, așa cum se obișnuiește pretutindeni între telegrafiști și cum învățaseră cu toții de la Petruș.

Copiii rămaseră o clipă dezamăgiți. Se așteptau să se întâmple altceva, telegraful să zbârnâie cuvinte fără șir, semne de întrebare, de exclamație — și când colo, Uță nu zicea nimic!

— Ce să mai zică! își dădu părerea Culai. S-a zăpăcit. Stai c-o să vină el acuma, gâfâind.

Și cu toții se porniră pe râs, gândindu-se la zorul în care îl băgaseră pe bursuc. Și-l închipuiau dându-și drumul pe scară, din pod, trăgându-și nădragii și cămașa din mers și răscolind praful șoselei, gonind la canton, ca mânat de lupi.

Uță însă, în acest timp, stătea pe o ladă veche, sub ochiul podului, căscând încă buimăcit și uitându-se cu paianjenii somnului peste ochi, în „Condica de emisie și recepție” unde scrisese, literă cu literă, mesajul lui Petruș. Asta ce mai putea fi?

Cazimir avea un zimbil vechi, de papură, pe care îl știa din ziua când intrase el la canton, prima zi. Era un zimbil vechi, afumat și zdrențuit, de care cantonierul nu se despărțea niciodată când pleca la drum, gândindu-se

că poate-i pică vreun chilipir și să aibă în ce-l duce, — gând de om chibzuit. Ei și? Ce mare lucru, și ce să faci atâta tărăboi pentru zimbilul lui Cazimir?

Fiindcă în mesajul de la canton, pe care Uță îl citea și-l recitea, nedumerit, scria, literă cu literă, așa cum înțelesese el după bâzâit: „TU — vino repede la canton, Cazimir face alt zimbil!…”

Capitolul IX
CÂINII VRĂJIȚI

Satul avea trei ulițe, socotind și șoseaua mare, toate în dreapta gârlei, așezate pe dealuri, în sus. Casa lui Ilie Țeposu, tatăl lui Culai, se afla pe ulița de mijloc, pe partea ei din jos, iar moș Visarion stătea peste drum, pe partea din sus.

Un sat cu trei ulițe, se va zice, nu-i un sat mic: satul acela nu avea însă atâtea case cât să încapă pe asemenea loc, între ele se întindeau fânețe și livezi cu pruni, încât în multe părți, mai ales spre margini, n-ar fi fost cu putință să arunci o piatră, ba încă nici cu praștia, de la tine la vecin. Era mai degrabă un cătun sălbăticit, întins pe atâta loc cât să încapă un târg.

În după-amiaza acelei zile, câinii de pe a doua uliță lătrau, în chip neobișnuit, și dacă lătrau ei, lătrau și cei din sus, și din jos, molipsiți.

Moș Visarion, și temător și afurisit, își luă cârpa de pe față și se repezi la drum, să vadă ce-o fi. Câinii îl supăraseră totdeauna, afară de-al lui, dar până azi nu lătraseră așa decât dacă veneau soldații la rechiziții. Or, acum soldații cu rechizițiile degeaba ar mai fi venit, fiindcă luaseră de mult ultimul cal în putere — și nici fân nu se mai găsea la acest timp.

Și totuși, pe uliță venea om necunoscut, făcând mare zarvă, altfel câinii nu și-ar fi ieșit din minți.

Într-adevăr, moș Visarion văzu urcând, dinspre șoseaua mare, un om cât toate zilele, să fi zis că-i schimnic, să fi zis că-i haiduc, dacă n-ar fi avut șapcă de ceferist. Dar zarva n-o stârnea el, ci vreo patru copii care se țineau pe urma lui și ridicau glasurile, amestecându-și-le, fiecare voind să-și spună o părere despre felul cum ar fi fost mai nimerit să se facă lucrul la care erau purceși acum. Fiindcă lucrul acela, greu de înfăptuit, era cu atât mai greu cu cât cerea să ai de-a face tocmai cu moș Visarion, om bănuitor, certăreț, urâcios și hapsân. Cu altcineva, zadarnic ai fi încercat să ajungi la un căpătâi — trebuința lor neputându-se mulțumi decât de bătrân.

Omul care se apropia însoțit de copii, nu era altul decât Cazimir, iar copiii erau prietenii lui, și ei veneau aici fiindcă, după spusele lui Culai, în curtea lui moș Visarion se găsea un motociclu vechi, aruncat acolo de nu se mai știe când.

Culai își amintea că unul din flăcăii bătrânului, plecat azi la București, unde zicea că lucrează la strung, umblase într-un timp pe acel motociclu. De unde îl luase și câți bani dăduse pe el, ar fi fost greu de spus, dar pesemne nu mulți, fiindcă nu era mai nimic de capul lui, decât că pârâia și scotea nori de fum. Încolo, flăcăul nu izbutise să ajungă cu el decât până la pod, mergând adică la vale — iar la deal, înapoi, nu mai venise decât împingându-l, ca boul în jug. Și după alte câteva asemenea încercări, îl aruncase sub un șopron, unde de atunci ruginea liniștit, și se împodobea cu găinațul găinilor.

Lui Cazimir nu-i trebuia această vechitură ci numai roțile, dar mai ales vroia să aibă dovadă scrisă de la bătrân că a cumpărat, în bună regulă, motociclul din ograda lui. Fără asta, lucrând el automobilul plănuit, ar fi stârnit bănuielile oricui. De făcut, poți să-l faci, dar de unde motor, de unde roți, cum te poți apăra în fața învinuirii de furt?

Și-așa Trică, fără să fie jandarm, se uita cu un ochi cam ciudat, când la cantonier, când la motorul proaspăt vopsit, gândindu-se și la ciudățenia aceea, cu motociclul neamțului. Și încă, pe Trică putea să-l lase să-și bată capul oricât, gândind și socotind, dar ce făcea cu alții, mai ales cu șeful de post, care îndată ar fi mirosit?

Deci, aflând de la Culai despre vechitura din curtea lui moș Visarion, Cazimir își spusese, limpezit: „Fac rost și de roți, scap și de bănuieli…” Fiindcă îndată el își și croise un plan, cum să cumpere de la bătrân patru roți în loc de două, câte avea motociclul lui.

Văzând această deputăție venind, moș Visarion mormăi ceva, furios, neștiind că îl căuta tocmai pe el, strigă mâniat la câini, îi înjură pe vecini și se duse în fundul curții, la stupi.

Era singur în toată gospodăria — nepoții fugiseră la gârlă și nu-i mai putea prinde până la prânz, să-i dea o mână de ajutor, dar rămânea să se vadă dacă i-o prinde și-atunci; afurisiții copii mai degrabă răbdau de foame, decât să rămână în preajma lui, cum s-ar fi cuvenit.

Doar Lina, una din nurori, se afla acasă și jumulea un pui la bucătărie, pentru bătrân; cealaltă, Tudora, se dusese și ea prin vecini.

Și moș Visarion, învârtindu-se printre stupi, bombănea înciudat, înjurându-i pe toți, și pe nepoți, și pe feciorii plecați, și pe nurori, și pe cei care stârneau hărmălaie în drum…

Între timp, deputăția urca la deal, gâfâind — copiii certându-se încă asupra chipului cum să se ducă vorba cu bătrânul hapsân. Dar deodată tăcură și își lăsară capul în pământ parcă speriați, parcă rușinați, strângându-se mai mult lângă Cazimir.

Într-o ogradă, pe dreapta drumului stătea întins, pe un țol, un fel de om — că nu avea nici picioare, de la genunchi în jos, nici brațe, nici ochi — și lâncezea așa, la umbra unui prun.

— E nea Miluță al lui moș Tabacu, șopti Culaie după câțiva pași.

Petruș nu-l știa, dar Trică și chiar Uță își aminteau de el, îl vedeau pe la moară, bărbat vrednic și voinic, cu o mustață neagră, ascuțită la capete ca spicul de grâu — era abia anul de când omul venea să macine, luând sacul din căruță de parcă n-ar fi fost îndesat cu boabe, ci cu fulgi. Și acum iată-l că zăcea aici, jumătate din ce fusese el atunci, fără picioare și fără mâini, cu ochii ca doi bondari morți și putreziți, fără mustață pe chipul ciuruit, fără nimic din ce fusese al lui. Se întorsese așa, din spitale, numai de o săptămână — și de atunci lâncezea noaptea pe prispă, ziua sub prun, nimeni neștiind ce mai așteaptă el de la lume, ce nădejde îi mai rămâne în suflet, iar în cap ce gând.

— L-a lovit „brandul”, zise Culai, care știa, ca mai tot satul, cum fusese omul rănit.

— Ce-i ăla brand? întrebă Uță, curiozitatea învingând spaima în sufletul lui.

Cazimir mormăi posomorât:

— Un fel de tun…

Pașii lui acum șovăiau, nu mai aveau îndemnul de la început, i se mișca în minte un gând, dar nu știa nici cum să-l ducă până la cap, nici cum să-l spună acestor copii. Apoi mormăi alt cuvânt, mult prea mic ca să cuprindă sila și amărăciunea din el:

— Zurbagii!

În cugetul lui însă acest cuvânt se mărea, având înțeles mai larg, mai adânc și mai fioros decât înțelesul lui cunoscut, adunând laolaltă pe toți cei ce răsturnau pacea lumii și porneau prăpăd pe pământ.

Și după ce zise asta, adăugă:

— Ăsta-i războiul, măi copii!

Apoi dădu drumul la pas, fiindcă venise pentru altceva aici, să le facă o bucurie copiilor, nu să-i amărască în sufletul lor curat și plăpând. Dar copiii

mai văzuseră invalizi, unii ciungi, alții șchiopi, în sat erau până acum vreo cinci, fără cei rămași prin spitale, încă neînzdrăveniți, fără cei care n-aveau să se mai întoarcă nicicând.

— Cazimire, începu Culai, ca și când ar fi vrut să alunge mai repede amintirea omului ologit și să-i aducă pe toți înapoi, la treburile lor de copii. Să mă lași pe mine să vorbesc cu moș Visarion, că îl știu.

Asta făcu să se nască din nou gâlceava oprită un timp, numai că fiecare avea acum glasul scăzut, și parcă mai puțin convins.

— Ba să faci bine să nu te bagi; lasă-l pe Cazimir! zise Petruș, intrând în vorbă din aceeași dorință de a uita omul de peste uluci, deși, având mintea mai răsărită și-n suflet mai mari adâncimi, el știa că asemenea imagini nu se uită curând.

— Trică, tu ce zici? Nu-i mai bine să vorbesc eu? stărui Culai, devenit deodată îndrăzneț peste firea lui.

— Nu știu.

Rămas la câțiva pași în urma celorlalți, Trică n-avea acum gând pentru motociclul lui moș Visarion: băgase de seamă ceva, care îl uimise nespus: câinii își scoteau capul printre uluci și lătrau cu furie, stârnindu-i și pe cei din vecini, dar în urmă, la vale, nu se mai auzea niciunul, amuțeau cu toți la trecerea lor, de parc-ar fi fost vrăjiți. Vedeai și parcă era lucru de necrezut: cum se apropia Cazimir, fără să se ferească, trecând la un pas de uluci, câinele mai hămăia o dată, nehotărât, apoi se trăgea înapoi, cuminte și se uita după el, smerit.

„L-or fi cunoscând!“ își spuse Trică, la început.

Dar lucrul ar fi fost de mirare: de unde să-l cunoască, de vreme ce Cazimir nu umbla pe ulițele satului în fiecare zi? Și un câine nu se cheamă că poate să te cunoască, dacă treci pe la poarta lui o dată la cinci săptămâni!

Ajungând la a treia, la a patra, la a șaptea casă și lucrul întâmplându-se neschimbat, băiatul începu să se uite din ce în ce mai uimit la Cazimir. Oare nu avea o putere să-i vrăjească pe câini? întâmplarea cu ursul, în care nu crezuse atunci, reveni dintr-o dată în mintea lui, uimindu-l neînchipuit de mult. Da, poate că era ceva la mijloc, ce nu putea înțelege pe deplin, el cu capul lui de copil. Poate Cazimir avea însușiri deosebite de ale oricărui om, cu care își făcea prieteni și din fiare, și din câini, și din copii.

— Moș Visarioane! strigă Culai, când ajunseră cu toții la poarta bătrânului hapsân.

Acesta tocmai era cu capul într-un stup și nu-i auzi. Numai Gavrilă, dulăul lui, care până atunci hămăise înăbușit, stârnit și el de ceilalți câini, se rupse din fundul curții și se repezi spre drum, lătrând și rupând cu colții toți răufăcătorii închipuiți.

Când nu avea lume străină la lucru, oameni mari sau copii, bătrânul își lăsa câinele slobod, să se repeadă la oricine ar fi intrat în ograda lui.

Tocmai atunci își scoase și moș Visarion capul din stup și strigă, cu glasul pițigăiat, cunoscut de vecini:

— Care ești acolo?… Care ai intrat așa, ca-n ograda lui tat-tu? Șo, Gavrilă, șo pă el, rupe-l, anafura lui de pârlit!

Asta era știut: cine intra fără încuviințare în curtea lui moș Visarion, chiar dacă ieșea viu, își lăsa în gura dulăului măcar nădragii, dacă nu și-o halcă de carne din trup — și p-ormă, zadarnic umblai cu jandarmii și cu judecățile: bătrânului nu puteai să-i faci nimic, de vreme ce treaba se petrecea în ograda lui, unde el singur era stăpân.

— Fugi înapoi, Cazimire! răcni Culai, văzând că, fără să-l mai aștepte pe bătrân, cantonierul deschisese portița și înainta neturburat în întâmpinarea dulăului care venea năprasnic asupra lui.

Ceilalți copii nu mai putură spune nimic: rămaseră țepeni, cu mâna la gură, cu ochii zgâiți peste uluci.

Dar iată ciudățenie: întocmai ca leul lui Androcle din povestirea spusă atunci de Petruș, Gavrilă își domoli goana, din ce în ce mai nehotărât, lătratul i se prefăcu doar în hămăit și când fu la cinci pași de Cazimir se opri, cu ochii în ochii lui, privindu-l întrebător și supus: mai lipsea să-i lingă mâna, ca faptul să fie întocmai ca în acea poveste de necrezut.

Cantonierul se aplecă spre el, îi mângâie blana plină de praf, și-i zise, cu un glas, altul decât le vorbea oamenilor:

— Ce mai faci tu, măi Grivei? Latri așa la lumea care trece pe drum?

Iar dulăul se gudură, scheunând, cu toate că îl chema Gavrilă și nu Grivei.

Moș Visarion se apropie de la stupi, sub stăpânirea celei mai mari mânii și nedumeriri.

— Ce cauți aici? se răsti la cantonier.

Și după ce se răsti așa la el, se întoarse spre dulăul necredincios, dându-i un picior în pântecele supt, de se auziră mațele înăuntru ghiorăind.

Câinele se duse, cu coada între picioare și cu ochii în pământ, întorcând însă capul din când în când și privindu-l pe Cazimir.

— Am auzit că ai un motociclu, începu cantonierul, către bătrân.

Dacă n-ar fi avut cu el o treabă care se cerea făcută negreșit, i-ar fi pus mâna în ceafă și l-ar fi bușit de pământ, așa, fără altă pricină decât că era om al dracului și lovise de pomană un biet dobitoc.

— Ce te privește pe dumneata ce am eu? răspunse moș Visarion, încă mai arțăgos. Cine ți-a spus?

Acea motocicletă veche și ruginită, care nu mai era bună de nimic și pe care nici măcar nu o cumpărase el, cu banii lui, ci feciorăsu, nu-i ținea de cald câtuși de puțin, ba dimpotrivă, mai încurca locul fără nici un folos. Așa că, dacă ar fi fost să se topească, ori să intre în pământ, se cheamă că l-ar fi durut într-un cot. Dar când auzi că întreabă cineva de un lucru aflat în curtea lui, pornirile-i de stăpân se arătară în el — și se îmbățoșă și se aspri și își arătă țepii de arici și toate armele aflate asupra lui, ca și când ar fi avut în față un fur.

Cazimir se întoarse spre poartă:

— Hai, veniți încoace, copii!

— Asta e pramatia care ți-a spus! pițigăi bătrânul, arătând spre bietul Culai, care se apropia sfios, împreună cu ceilalți. Zi așa, ticălosule mic, te primesc în gospodăria mea, îți dau o pâine să mănânci și tu te duci să spui ce-ai văzut!

— Lasă băiatul în pace! îl opri Cazimir, fără să se arate aprig, dar cu un glas care ar fi putut să te înlemnească în liniștea lui. N-am venit să ne certăm cu dumneata, ci să-ți aducem câștig.

La auzul acestui cuvânt, capul lătăreț al bătrânului se lăți și mai mult, iar urechile, împinse în părți, se boltiră, ca și când ar fi vrut să prindă din zbor vorba de adineaori, să nu se piardă în vânt, ori să se ducă peste gard, la vecini.

— Ce câștig? gâfâi el repede, îmblânzindu-se pe neașteptate la chip.

— Vreau să-l cumpăr.

Hapsânul numai că nu se înecă. Vindea miere, vindea poame, țuică, și negustorii, care veneau de la oraș, aveau bună primire în casa lui: cine-ți cumpără, e trimesul lui dumnezeu, se cuvine să-l cinstești, să nu plece omul supărat și nemulțumit.

— Ai bani? întrebă, înghițind în sec.

— Să vedem cât ceri pe el.

Motociclul era aruncat în spatele casei, sub un șopron vechi, ca acoperișul prăpădit, prin care curgeau ploi și ninsori. Roțile zăceau pe jumătate îngropate în pământ și fierul, sub podoabele lăsate de orătănii, era numai rugină, încât puteai spune, nu spre a te cârcoti, că nu mai folosea la nimic.

— Oare cauciucurile or mai fi bune? întrebă în șoaptă Petruș.

— Pare că da, răspunse la fel Cazimir.

Apoi își îndreptă spinarea și se scărpină în cap, pe sub șapca de ceferist.

— Fier vechi! zise, ăsta fiind adevărul, nu ca să caute un preț mai mic. Cât cei?

Moș Visarion știa prețul poamelor, al mierei, al țuicii, nu și al motocicletelor vechi, dar socotea că astea trebuie să coste scump.

— Cinci mii! zise, cerând mai mult decât era în gândul lui și tot temându-se că a cerut prea puțin.

Copiii se priviră, dezamăgiți. Crezuseră că ar putea fi vorba de sute, nu de mii. De unde să scoată atâția bani Cazimir, că ei, unii, n-aveau nici de covrigi?!

— O mie ți-aș da, vorbi cantonierul, spre spaima însoțitorilor săi.

O mie de lei însemna jumătate din leafa pe care i-o plătea lui drumul de fier — și din asta, mai mult decât un sfert îi oprea pentru niște stricăciuni pe la canton, pe la bariere, puse în sarcina lui.

Culai îl trase de mânecă, șoptindu-i:

— Cazimire, ce faci?

Moș Visarion se mai uită o dată la ei toți, se uită la motocicleta îngropată în gunoi și iar înghiți în sec.

— Patru mii! zise, gâfâind.

Tocmeala ținu mai bine de un ceas, dar nu fiindcă ar fi fost în firea lui Cazimir să umble cu ciorovăielile: el ridică prețul până la o mie trei sute cinci zeci de lei — peste asta nemaiputând să adauge nici un leu.

Și-atunci rămase așa hotărât: să dea cantonierul azi o sută de lei, arvună, suta luată de la șoferul acela: peste două zile, când primea leafa, să mai dea o mie douăsute cincizeci — și atunci să poată ridica motociclul. Dar pe deasupra Culai, Trică și Uță să se lege că la toamnă vor căra fiecare câte o mie de găleți cu prune, din livadă până la povarnă, ceea ce făcea, după prețul de anul trecut, o sută de lei de fiecare, adică trei sute pentru toți.

Copiii se învoiră, fără nici o vorbă de prisos. Petruș în schimb se simțea foarte stânjenit: el nu putea căra prune la toamnă, atunci avea să fie plecat la școală — nici o sută de lei nu avea de unde scoate acum, ca să nu rămână mai prejos decât prietenii săi. Dar, în sinea lui, luă hotărârea ca la oraș să facă economie din puținii bani pe care i-i dădea taică-su, să aibă pentru o peniță sau un creion, și la Crăciun să-i aducă lui Cazimir măcar o sută de lei, dacă nu mai mult.

Târgul fiind încheiat, moș Visarion dădu mâna cu Cazimir și cumpărătorii plecară pe drumul lor. Culai avu prilejul acum să-l vadă și el o dată pe bătrân zâmbind, ceea ce îl miră nespus. Fiindcă zâmbetul hapsânului nu se asemuia cu al niciunei ființe omenești de pe acest pământ; când zâmbea el, cu gura, ochii păreau că plâng, urechile i se pleoșteau ca lipanul vestejit iar în cucuiul din creștet zvâcnea ceva, de parcă ar fi fost ou clocit și puișorul dinăuntru, venindu-i timpul să iasă la lumină, bătea cu ciocul, ca să-și facă drum.

Toți cinci, Cazimir cu al lui, erau foarte mulțumiți și coborau la vale, grăbiți, visând la viitorul automobil. Nimeni nu se gândea cum își va cârpi prietenul lor nevoile timp de o lună de zile, dacă-și dădea toată leafa pe acest timp; dar de grija asta cantonierul nu avea timp fiindcă altele îi stăteau în gând.

Și iarăși, nu băgă nimeni de seamă că la coborâre nici un câine nu mai lătra de după uluci, ci se uitau cu mare sfială la Cazimir. Nimeni, afară de Trică, fiindcă lui îi rămăsese mintea la această ciudățenie, încă mai de mult.

— Tu vezi? îl întrebă pe Petruș, trăgându-l de mânecă și ținându-l un pas în urmă.

— Ce?

— Câinii nu-l latră pe Cazimir.

— Ei, au obosit și ei să latre atât!

— Nu: n-ai văzut la Gavrilă, cum s-a repezit și p ormă s-a culcat la picioarele lui?

— Da… Poate câinii îl simt că-i om bun.

— Poate…

Trică se gândi iar la povestea cu ursul și prin inimă iar îi trecură fiori.

— E un vrăjitor! zise șoptit, cu toate că el nu mai credea în vrăjitorii.

Apoi adăugă, cu ochii la Cazimir care mergea înaintea lui:

— Un vrăjitor din cei buni!

Capitolul X
CIUDĂȚENII MARI ȘI MICI

Două zile mai târziu, așa cum rămăsese și hotărât, Cazimir veni cu leafa la moș Visarion, și după ce-i numără banii, îi ceru nu doar motociclul, ci și act scris.

Bătrânul, între timp, umblase pe lângă lucrul vândut, răscolise pământul în jurul lui, să vadă dacă nu poate desface ceva, să-i fie de vreun folos, ori să găsească alt mușteriu pentru el, orice lucru, cât de mic, măcar un șurub, dar nu fusese chip. Totul era ros, murdar, ruginit, n-aveai nici ce scoate, nici cum, și dacă văzuse așa, oftase adânc, socotind că s-a păcălit.

Auzindu-l pe cantonier că mai vrea și act scris, moș Visarion se înțepeni pe dinăuntru, ca și când în trupul lui ar fi crescut un par, cu spini.

— Nu-ți dau scris!

— Un motociclu nu se vinde fără hârtie, stărui Cazimir.

— Atunci nu-l vând.

Cantonierul își luă banii de pe masă, fiindcă bătrânul îl poftise înăuntru cu acest prilej: cum să numere banii la lumină, să te vadă toți de pe drum?

— Dă-mi arvuna înapoi!

— Aia n-o dau!

— Și de ce? Cu ce drept?

— Păi cum adică, mi-am lăsat albinele și-am pierdut timpul de pomană?

În chip ciudat, Cazimir nu mai stărui ci dădu să plece. Numai în ușă, întoarse capul spre bătrân și spuse doar un cuvânt:

— Biine!

Dar așa îl spuse, și așa privi, încât pe moș Visarion îl cuprinse un fel de tremur, ca și când cantonierul l-ar fi vrăjit și pe el, ca pe câini. Numai că privirea lui Cazimir nu fusese de data asta blândă, ci aprigă, ca de haiduc, având puterea să zobească țeasta, ca un topor și să străpungă inima, ca un cuțit.

— Și la ce vrei scris? întrebă bătrânul, privind când în ochii lui Cazimir, când la banii acestuia, mototoliți în pumn.

— Așa, ca să am dovadă că nu-i de furat.

— N-am hârtie! dădu s-o încurce iar moș Visarion.

Avea un top întreg pe care i-l dăduse un negustor, fără să-i ia bani pe el.

Culai, care asculta de afară, cu ceilalți, se repezi peste drum, acasă la el și veni cu o foaie de caiet.

— N-am condei! o lungi bătrânul.

Culai aduse într-o fugă și condei și călimară.

— Mi-s sparți ochelarii, se codi iar moș Visarion.

— Las' c-o scrim noi!

Petruș fu chemat în casă și scrise hârtia, precum că moș Visarion îi vindea lui Cazimir o motocicletă veche, marca „Harley Davidson", proprietatea sa…

— Asta să nu scrie! sări bătrânul. O vând, și gata, altceva ce mai vreți?

Învățase de când avea de-a face cu negustorii, că ajunsese uneori și pe la judecăți, să scrie în hârtii cât mai puțin și mai nelămurit. Nu se temea că ar putea veni fie-su, a cui era motocicleta, să-i ceară socoteală, dar de ce să scrie cuvinte fără nici un rost?

— Șterge! încuviință Cazimir.

Iar Petruș scrise mai departe: „marca „Harley Davidson", veche, în stare de nefolosință dar fiind întreagă…"

Aici, Cazimir, care se uita peste umărul băiatului, bolborosind în semn de încuviințare cuvintele scrise de el, scăpă, printre dinți, ca să nu înțeleagă limpede decât Petruș:

— …fiind întreagă și având două roți rezervă.

Bătrânului nu i se păru nimic ciudat; motociclul avea două roți, și dacă nebunul de cantonier voia să aibă scris și asta, nu socoti că are vreun rost a se împotrivi: cuvântul „rezervă", de la sfârșit, sau nu-l înțelese limpede, sau poate nici nu-l auzi, că nu făcu întrebare, ci iscăli hârtia, cu mâna tremurând de spaima hârtiei și a iscăliturii, nu a acelui cuvânt.

— Cum îl ducem, Cazimire? întrebară copii, care între timp despotmoliseră motocicleta, iar acum o curățau cu sârg.

— Să-l rugăm pe nenea Sandu, poate ne dă căruța lui, zise Culai.

Cazimir avea însă alt plan. Scoase din buzunar felurite chei și le puse jos.

— Mai întâi îl desfacem bucăți, hotărî el, așezându-se în genunchi, lângă motociclul ruginit și apucându-se să desfacă șuruburile vechi.

Firește, un șurub ruginit nu se desface ca unul nou! Unde piulița nu vroia să meargă, cantonierul punea dalta și ciocanul, făcând să iasă scântei și fierul să sară în bucăți.

Copiilor le părea rău să vadă motociclul astfel ciopârțit, dar se împăcau cu gândul că din el avea să iasă un automobil — iar ceea ce nimicea Cazimir însemna că nu-i un lucru folositor.

După vreo două ceasuri, motociclul era desfăcut în cinci bucăți: roțile, motorul, cadrul — și ghidonul cu furca.

— Acum haideți cu ele jos! hotărî Cazimir. Ia să vedem dacă sânteți voinici.

Lui Uță îi dădu roata din față, lui Culai pe cea din spate, pe Trică, fiind mai vânjos decât toți, îl împovără cu cadrul, lui Petruș îi rămase ghidonul cu furca, iar el luă motorul, lucru greu cât toate celelalte la un loc. Ba încă ar mai fi luat el ceva, dacă n-ar fi avut mâna aceea, beteagă din cot.

Și ciudata lor caravană, astfel împovărată, porni spre canton, avându-l pe Cazimir în frunte, iar în coadă pe Petruș. Dar ceea ce le părea ciudat tuturora, cantonierul nu luă drumul cel mai scurt, cum ar fi fost firesc la niște oameni care nu merg să se plimbe ci duc greutăți. El străbătu mai întâi ulița de mijloc, până la capul satului și de acolo se întoarse, pe șoseaua mare, pe la școală, pe la primărie, pe la postul de jandarmi — mergând prin mijlocul drumului și arătându-se tuturor.

Bineînțeles, convoiul ciudat stârnea mare uimire — și femeile, moșnegii, copiii, ieșeau pe la porți. Cu război, cu lipsuri, cu morți, cu răniți, satul își ducea înainte viața lui, supunându-se legilor firești ale acestei vieți.

— Ce-i aia, domnule Cazimir? întreba câte un om, mirându-se nespus.

Și cantonierul, care nu răspundea niciodată la întrebările oamenilor, de data asta îl lămurea bucuros:

— E, ce să fie, un motociclu!

— Da’ de unde-l ai?

— L-am *cumpărat* de la domnul Visarion.

— Așa?…

De asta oamenii nu se mirau: își aduceau aminte că Florea, flăcăul mai mare al bătrânului, avea un motociclu cu care chiar umblase pe drum, și dacă taică-su îl vindea azi, era cum nu se poate mai firesc, îi mira în schimb că îl cumpărase cantonierul și ar fi vrut să știe de ce.

— Da’ la ce ți-a trebuit, domnule Cazimir?

— Uite-așa, vreau să mă plimb cu el.

— Păi mai e bun?

— O să-l fac eu să fie bun.

Copiii, și curioși și pizmuitori, se luau după ei, iscodindu-l mai cu seamă pe Culai, care le era vecin și-l știau mai bine decât pe nepoții morarului: cât despre Petruș, să-l întrebe, nu îndrăzneau, numai că își dădeau coate și râdeau, arătând la șapca lui de licean. Întâmplarea îi stârnea cu atât mai mult, cu cât Culai, după înțelegere, nu le destăinuia nimic, răspunzându-le în doi peri, cum făcea și Cazimir cu oamenii mari.

Când ajunseră în fața primăriei, șoseaua era plină de copii.

— Da’ ce-i asta, nene Cazimire? întrebă secretarul, care tocmai cobora pe scări.

Cantonierul îi răspunse ca și celorlalți.

La jandarmerie, iacă și șeful postului, ieșind, cu trupul lui voinic și bine hrănit.

— Ce-i cu tine, mă banditule? îl întrebă pe Cazimir.

Nu-l întreba așa cu pornire: șeful de post socotea că se poate juca după placul lui cu vorbele, neavând de dat socoteală nimănui. Cantonierul însă nu era la fel de răbdător ca oamenii ceilalți: nici nu râse, nici nu-și scoase șapca, ci răspunse, burzuluit:

— Să mă faci bandit când m-oi prinde la drumul mare, dacă ai curaj să umbli noaptea pe drum!

La aceste vorbe, neașteptate, jandarmul se făcu roșu în obraz și cartușiera îi ieși cu o șchioapă înainte, semn că bojocii fierbeau dedesubt.

— Ia stai! porunci, făcând un pas aspru în drum.

Copiii străini se risipiră ca potârnichile și nu se opriră decât prin porți sau pe după uluci. Rămase doar Cazimir, oprit locului, mai scămoșat și mai lățos ca oricând, că parcă și din ochi îi curgeau lațe încâlcite și furioase.

Cei patru însoțitori ai săi așteptau, înlemniți; numai lui Petruș nu-i era frică de loc, fiindcă-l știa pe șeful de post bețiv, și dacă era bețiv de felul lui, degeaba făcea pe viteazul acum.

Jandarmul se îndreptă întâi spre el, mirat să-l vadă pe băiatul șefului de gară în asemenea tovărășii.

— Tu ce cauți aici, Petruș? îl întrebă, și mustrător, și blând.

Vroia să câștige timp, să se gândească la chipul cum să-l ia pe Cazimir, că ăsta nu era ca un țăran de aici, avea un rost la drumul de fier, — mare sau mic era slujbaș la stat, ca și el. Poate se pripise făcându-l bandit, cum îi făcea pe toți: de unde să știe că sălbaticul cantonier, în loc să râdă, avea să se burzuluiască așa, ca un urs?

— Sânt cu Cazimir, răspunse Petruș.

— Cu altcineva n-ai găsit să umbli? îl mustră șeful postului. Am să te spun lui tat-tu.

Băiatul știa că în lume tatăl său avea un rang și Cazimir altul, unul era șef de gară, celălalt cantonier și de-aici se trăgeau o sumă de deosebiri pe care oamenii le țineau totdeauna în seamă. Înțelesese starea asta chiar de la Cazimir, care se uitase la el altfel decât la ceilalți copii — și poate că și azi se mai uita, un pic.

Tatăl lui era șef de gară, avea leafă opt mii, iar Cazimir, două. Șeful gării purta șapcă roșie, iar cantonierul neagră. Primul avea două odăi, cu toate acareturile trebuitoare, al doilea nu avea decât una, pe jumătate cât cea mică a lor. La ei în casă erau paturi cu somieră, cu cearșafuri albe, subțiri, erau șifoniere pentru haine și scrinuri pentru rufărie, aveau perdele la ferestre, bufet cu farfurii și tacâmuri, lampă agățată în tavan, masă de șase persoane, care se putea întinde pentru zece — iar mâncare, prin grija șefului de post și a perceptorului se găsea pentru douăzeci. Șeful gării se spăla în baie, chiar dacă nu era o baie ca la oraș, ci una de zinc, în care turnai apă încălzită la mașina de gătit… Și astea nu erau toate…

Cantonierul se spăla pe prispă, sau la gârlă, dormea pe pat tare, în casa lui nu găseai nimic frumos, nici de preț, iar el nu avea pe lume decât un cotoi pe care îl mângâia ca pe un copil.

Astea toate, și altele, făceau deosebit rangul șefului de gară, de al lui Cazimir. Petruș știa, de mult, dar el îl iubea pe cantonier pentru însușiri care nu aveau nimic de-a face cu sărăcia și cu rangul lui, și pe care, desigur, nu le-ar fi înțeles nici un șef de gară, nici un șef de post, așa că zadarnic le-ar fi vorbit.

Dar el găsea acum prilejul să arate că nu se lepăda de prietenul lui — așa că îl înfruntă pe jandarm, clocotind, cu ochii plini de scântei, cum nu era de loc în firea lui de copil potolit.

— Cazimir e prieten cu mine! zise aproape trufaș, socotind că-i răspunde și șefului de post, și cantonierului, acestuia din urmă nu pentru a-l linguși, ci spre a-i arăta, în fața lumii, că nu se ține de alt rang decât el.

Apoi, deodată, Petruș păli. La fereastra de sus a jandarmeriei se mișcase o perdea, și o clipă, prin ochii lui trecuse așa cum trece fulgerul pe cer, orbindu-te și făcându-te să te dai înapoi, un braț slăbuț, trăgând perdeaua și perdeaua luând cu ea o șuviță de păr blond, mătăsos.

Băiatul strânse ghidonul în mâini, căutând sprijin în el — și-l găsi.

— Dacă-i așa, o să vezi tu bătaie de la tat-tu! zise șeful de post, descumpănit de îndârjirea băiatului.

Apoi se întoarse spre cantonier, mai puțin bățos ca la început, lăsând baltă vorbele îndrăznețe cu care-i răspunsese acela.

— Și astea ce-s? De unde le-ai… luat?

Vroise să întrebe, după felul lui: „De unde le-ai furat?” dar, lucru ciudat, el, șef de post, cu carabină la spinare și cu cartușieră pe buric, întărit cu mari puteri de către comandanții lui, el care băga spaima în om numai cât se uita la el, simțea deodată un fel de teamă în fața cantonierului.

— E motociclul lui Visarion, l-am cumpărat de la el.

Despre motocicleta asta știa și șeful de post, se mira numai și el, ca oamenii ceilalți, că o cumpărase Cazimir.

— Și ce ai de gând să faci cu ea? Altceva n-ai găsit să cumperi, sau te dau banii afară din casă?

— Oi face eu ceva…

Șeful de post se uită iarăși la părțile motocicletei, purtate de copii și nu mai găsi nimic de zis. Pe altul, nu-i vorbă, l-ar fi descusut până l-ar fi înnebunit. Abia la urmă își aminti să se mai lege de ceva, și întrebă, bănuitor, socotind că de data asta o să-l înfunde pe Cazimir:

— Dovadă ai?

— Păi cum nu? răspunse cumpărătorul, bucuros, scoțând de la piept hârtia iscălită de moș Visarion.

Pe scurt, întâmplarea asta stârni zarvă în tot satul, ceea ce nu s-ar fi întâmplat atunci când Cazimir ar fi luat drumul drept, la vale, de la moș Visarion, peste gârlă, la cantonul lui. Dar, se vede treaba, el ținuse anume să se iște tărăboi.

Și astfel la ceasul prânzului, când motocicleta făcută bucăți se afla în bătătura cantonului, satul întreg, cu primar, cu notar, cu secretar, cu jandarm, cu cârciumar, cu moșnegi, femei și copii, știa de fapta lui Cazimir, și se mirau și se întrebau și nu se mai dumireau.

În acest timp, Cazimir, cu ucenicii săi făceau planuri și meștereau, lucrul lor neoprindu-se decât un ceas, cât copiii trebuiră să fugă acasă, să îmbuce câte ceva, nu că n-ar fi putut să rabde de foame cu un asemenea prilej, dar ca să nu mai aibă gură cu mamele lor.

Cantonierul chiar trebuia să-și facă o fiertură și trebuia să-l mulțumească și pe cotoi cu ceva. El mâncă o strachină cu ciorbă de prune verzi, iar lui Miroslav îi fierse un ou, că mai multe nu avea, — puțină mâncare pentru pofta cotoiului.

— Las' că diseară îți aduc găină! îl liniști.

După prânz iarăși se apucară de meșterit și de chibzuit: cantonierul făcuse chiar și planul viitorului automobil, desenând pe o hârtie părțile lui mari, cum să se lege roțile din față cu cele dinapoi, unde să fie volanul și cum să miște de roți, unde să așezi motorul și cum să-l conduci, lucru greu de făcut chiar și pe hârtie și chiar pentru un om cu destulă pricepere la mașini.

— Cazimir, dar de unde o să iei încă un far, că automobilul are două?

— O să găsesc eu, nu vă gândiți voi.

Farul era în pod, de la motocicleta neamțului.

— Îi pui și goarna?

Goarna veche, cu pară de cauciuc, de la motocicleta lui moș Visarion.

— Aș! Îi pun claxon, ca la automobilele noi.

— Dar claxonul de unde îl iei?

— P-ăsta o să mi-l aducă Miroslav.

— Nu zău, Cazimire, de ce glumești?!

— Bine, dacă voi credeți că glumesc! Dar când oți vedea claxonul ce-o să mai spuneți? Ehe, voi încă nu știți cine-i Miroslav și ce puteri are el!

Lăsându-se întunericul serii, copiii se strânseră înăuntru, la canton, și ținură iarăși sfat cu Cazimir, despre fiecare parte a automobilului lor, cum va porni, cum va cârmi, cum se va opri la locul dorit.

Trică înțelegea aceste treburi cel mai bine dintre toți, mai bine chiar decât Petruș, care nu luase ca el seama la mașini, neavând dorința să se facă mecanic.

Culai și Uță nu prea se băgau în vorbă, nu pricepeau mai nimic, stăteau cu gurile căscate, dar tot așa de înfrigurați ca și ceilalți doi — iar de întrebat, dacă întrebau ceva, o nimereau prost. Ca de pildă, întrebarea lui Uță:

— Da' dacă nu s-o mai opri, până unde te duci?

— Prostule! (răspunsul lui frate-su) Cum să nu se oprească dacă are frână și ambreiaj?

— Sigur!

Asta era întărirea lui Culai, care nu știa încă nimic despre ambreiaj, dar credea în știința lui Trică tot atât cât în a lui Cazimir.

— Și benzină de unde luăm?

Asta era întrebarea firească pornită de la Petruș.

— Ei, o să găsim noi undeva! Să vedem, pentru început cred că tot Miroslav o să-mi aducă un bidon, două…

Abia la plecare, târziu, după trenul de zece, Trică întrebă și altceva, care, pe lângă automobil, îi stătea în minte de alaltăieri:

— Cazimire, de ce nu te latră câinii?

Vorba lui îi miră pe toți, dar mai cu seamă pe cantonier. Acesta se uită pieziș la băiat, bănuitor față de el de la un timp, întrebându-se de rostul ciudatei iscodeli.

— Care câini? mormăi.

— Așa, toți.

— Da' ce ți-a venit?

— Am văzut, când am fost la moș Visarion.

Cantonierul ridică din umeri.

— Știu eu? Parcă eu vorbesc limba lor, să-i întreb de ce pe unii-i latră și pe alții nu?… Eu numai cu Miroslav mă înțeleg, că îl am de mult și-am învățat să vorbesc cu el.

Desigur, pe Trică răspunsul nu-l mulțumi: Cazimir lua în glumă o întrebare pe care el o pusese în chipul cel mai serios.

— Cazimire, eu cred… Știi de ce nu te latră?

— Ei, spune, dacă te ții așa de deștept!

— Te simt că ești om bun!

— Hai, duceți-vă! se răsti cantonierul, burzuluit deodată, în loc să se bucure de acest cuvânt.

După plecarea copiilor Cazimir mai zăbovi un timp, certându-se cu Miroslav care venise și-i tot cerea găina făgăduită la prânz, apoi, uitându-se la ceas și văzând că se apropia miezul nopții, ieși din canton.

Umblau nori pe cer, umbrind un colțișor de lună răsărită de cu seara: pe spinările negre ale dealurilor, topite în noaptea la fel de neagră și ea, se întindea o dâră subțire și palidă de lumină, arătând locul întâlnirii

pământului cu cerul. Și apele Gârleimari sclipeau, din loc în loc, acolo unde se învolburau peste vreun bolovan: încolo locurile pluteau în beznă și-n încremenire, — nu se mai simțea suflare de vită ori de om în jur.

Cazimir intră în magazie, luă roțile motocicletei cumpărate de la moș Visarion și purcese să facă un lucru cu totul de neînțeles: cu ele în spinare și pășind tiptil, să nu-l simtă soldatul de pe pod, trecu gârla, fără să-și mai scoată bocancii din picioare, ajunse dincolo și o luă la deal, spre ulița de mijloc, dar nu pe drumul făcut la prânz, prin fața postului de jandarmi, a primăriei, ci pe altul, ferit, de altminteri drumul cel mai scurt. Satul dormea, în deplin întuneric: nu se vedea măcar un opaiț licărind undeva, ci doar câte un geam sclipind ca gheața, în clipa scurtă când fărâma de lună scăpa printre nori. La o casă pierdută printre pruni, se auzea un glas de femeie, jelind, cu o sfială potrivită tăcerii din jur, și plânsul ei stăvilit făcea să simți mai adânc durerea care o apăsa la acest ceas târziu; poate primise peste zi vestea că bărbatul, fiul, fratele îi era rănit sau căzut prizonier — sau poate vătășelul de la primărie îi adusese acel plic galben, sol al morții, care nu-ți mai îngăduia să nădăjduiești nimic… Lătra câte un câine, ici, colo, alții hămăiau pe la porți, dar la trecerea lui Cazimir amuțeau, scoțând doar scâncetul animalului dornic de dragostea unui stăpân.

Așa străbătu cantonierul ulița, urmărit de plânsul sfios al acelei femei, călcând cu bocancii prin praful gros ca pe puf și nestârnind nici un zgomot — că peste plâns nu se auzeau decât prunii din livezi, fremătând.

Ajungând la colțul ulucilor lui moș Visarion, se opri și trase cu urechea: în casă și în ogradă nu se simțea nimic mișcând, afară de pasul câinelui Gavrilă, care îl simți și se apropie, scâncind. Cazimir scoase din buzunarul hainei un codru de mămăligă și i-l aruncă, nu spre a-l momi, că n-ar fi avut de ce, apoi începu să urce la deal, pe după uluci, ocolind spatele casei — și când ajunse la șopron se opri.

Nici în această parte a gospodăriei nu se simțea nimic. Câinele se luase după el, pe lângă gard, și tot scâncea, ca și cum l-ar fi poftit:

„Dar vino, Cazimire, nu te mai feri atât!”

Poate dând urmare poftirii lui, cantonierul lăsă roțile, una câte una, să cadă în ograda lui moș Visarion, și punând un picior peste uluci, trecu și el dincolo, tocmai în locul unde zăcuse motociclul ruginit.

Ciudată treabă și de neînțeles pentru omul cel mai isteț! Cumpărase aceste roți chiar azi la prânz, și iată că le aducea acum înapoi, ca să le pună

la vechiul lor loc, acoperindu-le cu bălegar și țărână să nu mai știi dacă-i om întreg la minte, sau nu cumva s-a țicnit!

Sfârșindu-și el treaba de neînțeles, în prietenoasa tovărășie a câinelui, Cazimir se îndreptă de șale și se duse la cotețul de păsări, fără mare sfială, ca și când ar fi fost în ograda lui.

Găinile cârâiau prin somn, — unele mai încet, puicile mai sfioase și cu somnul mai lin, altele, găinile bătrâne, cârâiau gros — și cantonierul le cunoștea prețul după cârâit. Deci, băgându-și capul în coteț, trase cu urechea și, dibuind-o pe cea mai împlinită la trup, o înhață cu îndemânare și-o ascunse în sân, unde găina amuți.

Ar fi vrut să ia și o rață — pe moș Visarion era păcat să-l păgubească prea puțin — dar rațele măcăiau al naibii — nu merita să te-ncurci. Deci Cazimir își întoarse gândul tot spre găini, o dibui pe a doua în greutate după cea din sân — și vârând-o și pe aceea la locul cel bun, sări gardul înapoi, nu înainte de a mângâia blana lui Gavrilă, în semn de mulțumire pentru chipul cum fusese primit.

A doua zi dimineața, pe la ceasul zece, moș Visarion tocmai drăcuia în curte, numărându-și a suta oară găinile și nedumerindu-se de socoteala lui, când, iacă-tă, pe poartă intră Cazimir, cu cei patru copii.

— Îmi lipsesc două găini, pițigăi bătrânul, în locul oricărui alt cuvânt cu care poți să întâmpini pe noul venit.

Apoi se desmetici și întrebă, răstit, către Cazimir:

— Ce mai vrei?

— Am venit să iau roțile.

— Care roți?

— Ale motociclului.

— Pesemne c-ai înnebunit!

Așa ar fi putut să creadă și copiii, dacă pe drum Cazimir nu i-ar fi lămurit că…

— Nu le-ai luat ieri? se stropși bătrânul, uitând de găini.

— Am luat două, răspunse cantonierul, liniștit.

— Păi atunci?

— Am venit după celelalte.

— Mă omule, nu mă scoate din minți!

În loc să mai stăruie, că n-ar fi folosit la nimic, Cazimir se îndreptă spre șopron.

— Uite-le! Hai, copii, luați-le și să mergem!

Moș Visarion se cruci: avea și altminteri capul buimăcit cât numărase la găini, dar întâmplarea asta îi răsucea creierul, că îl simți zvâcnind prin cucui.

— Ce-s astea?

— Roți.

— De unde au răsărit?

— Erau aici: mă mir că nu le-ai văzut.

Nici copiii nu le văzuseră, dar ei îl credeau pe Cazimir: când ridicaseră motociclul de la locul lui, și-l trăseseră în mijlocul ogrăzii, să-l desfacă în părți, roțile astea de prisos rămăseseră dedesubt, așa cum se vedeau acum. De altminteri, faptul putea cel mult să te uimească, dar nu să-ți dea bănuieli; ce minciună, ce lucru necurat se putea ascunde aici — și mai cu seamă, ce putea să câștige Cazimir, mințind?

Așa socoti, în pripă, și moș Visarion cu toate că avea creierul sucit, și în pripă își zise că dacă nu câștiga nimic Cazimir, el avea prilejul să tragă un folos, negreșit. Deci se zburli și zise, apărând roțile:

— Astea nu ți le-am vândut!

— Ba da! Uite colea în hârtie, ai iscălit: un motociclu vechi… cu două roți de rezervă…

— Cu două roți, nu cu patru!

— Cu două ale lui și cu două rezervă!…

Asta nu era o treabă pe care s-o înțeleagă bătrânul acum, când paguba începuse încă de dimineață, cu găinile. Ce tărăboi pentru două roți vechi!… Venise lumea și din deal și din vale, să asculte pe lângă uluci.

— Nu ți le dau! pițigăia moș Visarion.

— Ba o să le dai! stăruia Cazimir, pufăind din lulea liniștit.

S-ar fi spus că zarva stârnită în jur era pe placul lui, deoarece n-o curmă decât atunci când văzu destulă lume în jur.

— Mă duc la șeful de post! zise atunci.

Și se duse, și oricât nu-l mistuia șeful de post pe Cazimir, nu socoti potrivit să se ia la harță cu el acum — îi cocea el ceva pentru mai târziu, când l-o putea încolți — așa că îi recunoscu dreptatea și trimise un jandarm la moș Visarion să-i spună cuvântul lui.

Și în felul acesta, toată suflarea satului, cu șeful de post în cap, știa acum limpede că moș Visarion îi vânduse lui Cazimir un motociclu cu încă două

roți — așa că roțile neamțului din pod puteau coborî pe pământ, ba chiar puteau să umble pe drum, fără a avea drept cineva să întrebe de unde, ce, și cum…

La înapoiere, când se duceau cu roțile la canton, Trică zise așa, din senin:

— Oare cine o fi hoțul din sat care tot fură găini?

Cazimir tuși. Dar nu, băiatul n-avea nici o bănuială, se citea limpede în glasul și-n privirea lui de copil.

— Că să vezi istorie! urmă Trică sub stăpânirea celei mai mari uimiri. A fost și la noi as-noapte, dar…

— Ei, și ce v-a furat? mormăi Cazimir.

— Tocmai că nu ne-a furat, ci ne-a adus o găină plocon!

— Fugi că minți! zise Culai.

— Ba să-mi saie ochii dacă te mint!

Cantonierul merse o vreme, tăcut, cu privirea pierdută în mari depărtări — în vreme ce copiii se ciorovăiau în urmă, pe seama acelei scorneli. Apoi zise cantonierul, curmând neînțelegerea lor:

— Cine știe ce-o fi?! Pe lume se întâmplă uneori și minuni!

Capitolul XI
LEGĂMÂNTUL CANTONIERULUI

N-o să fie nimeni atât de hain încât să-l socotească pe Cazimir hoţ, fiindcă luase o dată, sau poate de mai multe ori, miere din prisaca lui moș Visarion, fiindcă dosise o motocicletă fărâmată, care și așa n-ar mai fi folosit la nimic, și fiindcă uneori își băga mâna prin coteţele oamenilor, la găini. Aici, mai ales, s-a văzut că nu se lăcomea câtuși de puţin, ceea ce-i o dovadă că nu avea în el îndemnurile furului — și nici nu le lua pentru poftele lui, ci ale lui Miroslav.

Coteţul cel mai apropiat de canton fiind acela al lui moș Aron de la moară, acolo se ducea mai des Cazimir, stârnind la început mirarea stăpânilor păgubiţi și sfârșind cu hotărârea lui Trică de a pune o sonerie, spre a-l descoperi pe fur.

Mustrat în cuget, cu întârziere, pentru fapta sa, căci la început, îl socotise pe morar ca fiind bogătaș — cantonierul luase hotărârea să nu-l mai păgubească în viitor.

El vedea că nepoţii lui moș Aron erau cam sărăcuţ îmbrăcaţi, cu cămășuţele peticite pe oriunde se putea și că toată vara umblau desculţi, ceea ce nu se întâmplă cu odraslele unor oameni avuţi. Din spusele lor înţelesese că Stanca, mama lor, nu îi creștea cu bunătăţi și că la ei găinile nu se tăiau oricând, ci numai la zile mari — ba că, în ultima vreme pe unele le mai și vindeau, ca să cârpească alte nevoi.

Dar cum era cu putinţă? Moara nu aducea câștig deajuns?…

Mai întâi că moara, după cum Cazimir aflase abia acum, de curând, cu prilejul unui proces al lui moș Aron, nu era a lui, ci o avea în arendă de la o Bancă mare și Bancă vroia să-l scoată, să-i rupă contractul, ca s-o dea altuia, care ar fi plătit mai mult. Până una alta, procesul îl câștigase moș Aron și contractul rămânea bun, pe încă patru ani, dar cu acest prilej morarul trebuise să dea mulţi bani la avocat și pe la grefieri, altfel nici unul nu mișca un deget: ba le mai dusese și câte un săculeţ cu porumb, câte o gâscă, o curcă ori un răţoi, din împuţinatele orătănii aflate în coteţ.

Dacă mai ţineai seama că măcinișul mersese prost în ultimul an, iar anul acesta făgăduia să scadă mai mult, după cum își strângea tot ţăranul

cureaua, cu o gaură, cu două sau cu trei, înțelegeai că gospodăria morii nu înflorea ci scârțâia binișor.

Că aveau oamenii o curcă-două în coteț, trei-patru gâște, cinci-șase rațe, zece-douăzeci de găini și un porc, ar fi fost și rușine să nu le aibă, dovadă de lenevire, atâta timp cât în gunoiul morii se găsesc totdeauna grăunțe rătăcite, numai bune să hrănești orătăniile. Dar asta nu însemna bunăstare, cum crezuse la început Cazimir.

Și-acum, dându-și seama că păgubea niște oameni neînstăriți, pe lângă că mai erau și cu suflet bun — și având el mustrare de cuget, se hotărâse să lase în tihnă găinile lui moș Aron și, la o nevoie, să se ostenească până dincolo de gârlă, unde se găseau alte cotețe pe care să le poată dijmui.

Asta fusese hotărârea lui și, ca început, chiar dusese în cotețul morarului una din găinile luate de la moș Visarion, socotind ca, încetul cu încetul, să se plătească de paguba făcută în trecut.

Din a doua găină luată atunci, îl hrăni pe Miroslav trei zile la rând, fiindcă mai luase pe deasupra hotărârea să curme și din lăcomia cotoiului care îl punea așa des pe drum.

Dar a patra seară, la ora târzie când copiii plecaseră pe la casele lor, găsindu-se din neprevedere fără hrană pentru motan, Cazimir se simți prea ostenit să se ducă tocmai peste gârlă, căci lucrase toată ziua la automobil. Și-atunci se duse la moară că era colea, de unde luă înapoi găina lui moș Visarion: asta, va încuviința oricine, e departe de a se mai numi furt.

Iată însă că peste alte trei zile, seara, fiind iarăși ostenit, — iarăși lucrase din răsputeri la automobil — cantonierul se abătu iar pe la moară, și luă, de data asta un rățoi.

Cât despre mustrările lui de cuget, găsi un mijloc să le liniștească: el socoti că ia rățoiul *împrumut* și că îl va pune la loc cu primul prilej — ceea ce era hotărât să facă încă în cursul acestei săptămâni.

Din păcate, toată săptămâna, și săptămâna care veni, lucrară cu toții, el și copiii, atât de înverșunați la automobil, încât, din trei în trei zile, seara, când începea să miorlăie Miroslav, după tainul și așa redus, Cazimir se simțea prea ostenit să treacă gârla pentru a-l mulțumi. Așa că, așteptând un moment mai bun, se tot ducea pe la moară, și se tot împrumuta de găini…

Păgubașul însă de unde să știe că nu-i vorba de furt, ci de împrumut?

Marți dimineața, zicea Stanca, mama copiilor, drăcuind, drăcuitul fiind arma ei împotriva necazurilor:

— Fir-ar să fie! A pierit un rățoi!

Vineri drăcuia din nou:

— Ptiu! Trică, ia vezi tu, ce-o fi, că nu știu unde-i cocoșul pintenog!

Miroslav în acest timp își lingea botul, Cazimir se îngloda în datorii iar Trică începea iar să se gândească la mijlocul de a pune mâna pe un hoț atât de iscusit.

Ce nu-l certase el pe Ursei, ce nu-l îndemnase să fie mai isteț, să nu doarmă ca prostul, să stea treaz, că hoțul, pesemne, avea pasul foarte ușor. Fără nici un folos! Ursei își ducea viața lui de dulău, fără să înțeleagă paguba și zbuciumul stăpânilor, iar dimineața, când îi auzea drăcuind, se gudura pe lângă ei, socotindu-se câinele cel mai credincios.

Atunci, neavând încă soneria, lui Trică îi dădu prin minte cum să-l încolțească pe hoț, în alt chip. Poate nu chiar să-l încolțească, dar măcar să-l învețe minte pentru toată viața lui.

Într-o zi se duse în crâng, căută o ramură de alun, lemn tare și având însușirea să se arcuiască la fel de bine ca oțelul, iar seara îl potrivi într-un anumit chip la coteț, așa fel, încât să-ți sară în ochi cum ai fi deschis ușa. Bineînțeles, avu grijă să-i vestească pe toți ca nu cumva să se apropie de coteț, rămânând numai și numai în sarcina lui să dea drumul la păsări, a doua zi.

Dimineața care urmă, arcul se afla la locul lui. Trică deschise ușa cu grijă, ferindu-se să nu o pățească tocmai el. Dar, în noaptea aceea, nu pierise nici o găină din coteț — și nici în noaptea care urmă.

A treia dimineață, ce să vezi, când se sculă Stanca, orătăniile umblau slobode prin ogradă, cârâind, cotcodăcind, măcăind, gâgâind, fiecare după glasul ei — și ușa cotețului, slobodă, se legăna în țâțâni.

— Fir-ați voi să fiți! drăcuia femeia, alergând după orătănii. Trică, ia vino, să vezi ce mi-ai făcut!

Arcul lui Trică zăcea pe pământ, în fața cotețului și altceva n-aveai ce să vezi și ce să înțelegi, decât că hoțul, deschizând fără teamă ușa, la găini, se pomenise cu coarda de alun în obraz; era limpede: ceva se întâmplase cu el, altfel ar fi avut răgaz să închidă cotețul la loc. Dar cu asta ce câștigi tu, păgubașul de până acum?

— Mamă, ia vezi, lipsește vreuna?

Nu lipsea nimic. Da, era limpede, hoțul se dusese cum venise, bucuros că scăpase doar cu atât.

Trică își frecă mâinile, bucuros, încredințat că așa furului îi pierise pofta de găini — și plecă numaidecât la canton, nu numai fiindcă fierbea să meșterească mai departe la automobil, ci să se și laude cu isprava lui.

De obicei, oricât de dimineață ar fi sosit la canton, îl găsea pe Cazimir trezit de mult, ciocănind ceva în atelier, tăind un fier, pilindu-l, dând găuri în el, sau îndreptând o tablă, sau dând la rindea un lemn. Automobilul se înfiripa cu o repeziciune la care nu te-ai fi gândit.

Astăzi însă, în chip ciudat, nu se auzeau ciocănituri în atelier, deși ceasul trecuse de opt și soarele se ridicase bine pe cer; în schimb, dincolo, în față, Miroslav miorlăia — miorlăia și jalnic, și furios, cu o tărie de nebănuit la o vietate de mărimea lui, să zici că afurisitul cotoi avea gâtlej și bojoci de vițel.

Cazimir stătea pe prispă și primea abătut mustrările lui.

— Bună-dimineața, Cazimire! zise Trică, deschizând poarta și intrând. Petruș și Culai n-au venit?

Întreba de pomană, fiindcă ei veneau totdeauna mai târziu. Culai, ca ăl mai mare dintre copii acasă la el, mai avea de dat o mână de ajutor maică-si, de tăiat un braț de găteje, de adus o găleată cu apă de la puț. Petruș, până nu trecea trenul de șapte, după care taică-su intra în casă, să se culce din nou, nu putea s-o șteargă pe drum: dimineața era mai greu, din ciudățenii părintești, pe urmă, restul zilei uitau de el. Dar astăzi trenul întârziase, de aceea întârzia și Petruș.

Trică întrebase de băieți, fiindcă îl simțea pe Cazimir afară din apele lui și nu știa cum altfel să deschidă vorba acum.

— Taci! răcni deodată cantonierul, ridicând mâna asupra cotoiului care se freca de picioarele lui și miorlăia să te scoată din minți.

Băiatul tresări: în această mișcare, Cazimir întorsese capul, și abia atunci văzuse că avea ochiul drept oblojit, cu o cârpă trecută pieziș pe după ureche, prin părul zburlit și peste obrazul țepos, ca un bătrân rezervist întors de pe fronturi, purtând, cu nedumerire, urma glonțului inamic.

— Ce-ai pățit? întrebă Trică îngrijorat, apropiindu-se de el, cu o ciudată nedumerire pe chip.

— E, nimic! mormăi cantonierul. Mi-a sărit un fier în ochi.

Lui Trică îi era și milă de el, îi părea și rău că așa poate Cazimir nu mai era în stare să meșterească la automobil — simțea și nedumerirea de adineaori crescând.

— Te doare?

— E, un pic!… Taci că te jupoi, motan afurisit!

Niciodată nu-l auzise băiatul răcnind cu atâta pornire la Miroslav, căruia de obicei îi căuta în coarne ca unui copil năzuros.

— Poate că i-o fi foame! zise, încet, nu din milă pentru cotoi, ci ca să-l îmbuneze pe Cazimir.

Și cum se uita el așa la cantonier, neștiind, ce cuvânt să mai născocească spre a-l face mai blând, văzu deodată că de sub oblojeala ochiului ieșea și cobora pe obrazul drept, până deasupra fălcii, o dâră sângerie, făcută ca de un fier înroșit. Și deodată, în mintea băiatului licări o scânteie, care aprinse altele, dând înțeles nedumeririi de la început. Într-o clipă își simți capul fierbând de atâta lumină, lumină crudă și rea care îl ardea până în fundul inimei.

Își aminti de puterea lui Cazimir de a îmblânzi câinii și se gândi la câinele lor, care nu lătrase o singură dată când fuseseră hoții la ei. Privi semnul de pe obrazul cantonierului și își dădu seama că i-l făcuse arcul de alun care-i sărise în ochi… Cazimir era hoț de găini!…

Trică nu mai zise nimic, ci ieși pe poartă, în prada celei mai mari mâhniri. Dar cum era cu putință să fure, omul acesta pe care îl crezuse până atunci drept, înțelept, cinstit și bun ca pe un dumnezeu?

Băiatul porni spre pod, fără știre și fără drum, cu lacrimi grele în ochi. Numai când îi văzu pe Culai și pe Petruș apropiindu-se, își stăpâni mâhnirea și le zâmbi, ca nici unul să nu simtă zbuciumul lui.

— Ce este? se miră Petruș văzându-l aici, în loc să fie lângă automobil.

— Cazimir s-a lovit la un ochi.

— Și nu mai lucrăm?

— Nu știu; poate mai târziu… Petruș!

— Ce-i?

Trică rămase mai în urmă, șovăind, și Petruș rămase cu el, în timp ce Culai se ducea înainte, neștiutor.

— Petruș…

— Ia spune. S-a întâmplat ceva rău? O fi bolnav Cazimir!

— Nu! Cazimir… Cazimir fură găini!

Băiatul șefului de gară se opri.

— Nu cred!

— Ba da! zise Trică, trist, clătinând din cap, ca un om mare, doborât de amărăciuni.

— De unde știi?

— Ce să mai știu?! Aproape că l-am prins. Tu ai văzut, atunci…

Stăteau amândoi pe pod, în bătaia vântului aspriu, care venea de sus: sclipeau apele Gârleimari, susurând pe prund, firele telegrafului sub balustrada podului zumzăiau prelung și în timp ce Trică îi arăta lui Petruș temeiurile lui, toate acestea, vântul, murmurul apei și firele zumzăind parcă îngânau aceleași vorbe pline de dezamăgiri:

— Cazimir fură găini!… Fură găini!… Fură găini!…

Petruș oftă adânc, pe deplin convins. Apoi scutură din cap și zise, hotărât, nevrând să se lepede de prietenul lui:

— Nu le fură; le ia, fiindcă altfel n-are cum.

— Adică pentru Miroslav? șopti Trică, ridicând ochii spre el, în nădejdea că vor găsi alte temeiuri, ca să nu alunge din inimă un prieten așa de bun și de neobișnuit.

— Pentru Miroslav, sau chiar pentru el, e tot una. Ce să facă bietul om? Crezi că umblă să se îmbogățească? Dacă ar avea ce-i trebuie crezi că s-ar lăcomi să aibă mai mult?

— Nu!

Despre asta, Trică era încredințat mai mult decât ar fi trebuit.

Dacă prietenul lor ar fi fost un om lacom, dacă n-ar fi fost, dimpotrivă, darnic și bun, nu și-ar fi dat leafa pe o lună, așa, fără să-l fi silit nimeni, numai ca să le facă o bucurie lor, care nici măcar nu erau copiii lui.

— Pe un om ca el — continuă Petruș — ar trebui să-l iubească toată lumea, să-i care la canton tot ce-i trebuie și el să nu ducă lipsă de nimic.

Apoi, după o clipă de gândire, băiatul șefului de gară întrebă, din senin:

— Câte găini aveți voi?

— Vreo paisprezece.

— Și rațe?

— Opt…

— Nu știu cum o să fie, făcu gânditor Petruș. Noi nu ținem găini…

— Culai n-are? întrebă Trică.

— Da de unde, sânt săraci! Au și ei vreo două găini.

Sigur, cele mai multe păsări în sat le avea perceptorul, șeful de post și moș Visarion, dar ca să iei de la ei ar fi însemnat să le furi.

— Las’ că azi poate îi aduc eu o găină, mai pe seară, să nu mă simtă moș Aron! hotărî nepotul morarului.

— Mâine îi aduc eu un rasol, adăugă Petruș. Dar oare cu carne de vită nu i se-apleacă?

— Lui Cazimir?

— Care Cazimir!? El săracu’ mănâncă numai ciorbă de prune și urzici. Vorbesc de Miroslav.

— Treaba lui! I se apleacă, nu i se apleacă, să mănânce și el ce-o fi.

— Al naibii cotoi!

— Vorba e, ce facem pe urmă?

— Pe urmă om mai vedea.

Iar după o clipă, Petruș, care vorbise ultimul, întrebă îngrijorat:

— Dar cu ochiul ce-o fi? N-o să rămână beteag?

— Nu cred, răspunse Trică, remușcările chinuindu-l cât nu i se cuvenea. Mi se pare că l-a lovit mai rău în obraz.

În dimineața aceea copiii își pierdură timpul de pomană pe la canton, nelucrând nimic la automobil, fiindcă ei nu îndrăzneau să facă un pas fără Cazimir, și acesta, nu că n-ar fi vrut, dar nu era chip să scape de cotoi. Miroslav nu se mai deslipea de el, i se încolăcea pe țurloaie, trăgând opturi între piciorul drept și cel stâng, miorlăind tot timpul furios, ca o fiară venită din pădurile Africei, că bietul om nu mai putea face un pas de răul lui.

Dacă văzură așa, la prânz copiii plecară, dezamăgiți și nu se mai întoarseră, știind că în ziua aceea nu se va mai lucra nimic la automobil. Doar Trică, pe la șase seara, veni fuga, cu o puicuță cârâind în sân.

Cantonierul stătea pe prispă și cotoiul se răsucea printre picioarele lui, fără să-i fi scăzut glasul între timp.

— Uite, Cazimire, zise băiatul, așezându-se alături și scoțând darul din sân. Moș Aron ți-a trimes o găină.

Omul întoarse capul, ca într-o anumită zi, și se uită la el pieziș, cu ochiul rămas sănătos.

— El mi-a trimis-o? întrebă, după ce tăcu un timp.

Trică tăcu și el, lung, până să răspundă, cu glasul pe un sfert, că aproape nu și-l auzi:

— El!

Văzând găina, Miroslav începuse să se frământe și să miorlăie mai rău decât până atunci. Cazimir n-avu încotro: trebui să intre în canton, s-o

grijească după cuviință, să aprindă focul și s-o pună la fiert. Numai atunci dihania se liniști și, urcându-se pe polița cunoscută, se întinse cu lene, rămânând să-și păzească prânzul târziu.

Iar cantonierul, în timp ce găina fierbea spre desfătarea lui Miroslav, veni înapoi pe prispă și se așeză lângă băiat. Dar multă vreme nu zise nimic, ci doar se uită la el lung, cu ochiul pieziș, pesemne cântărind ce era în capul lui. Și după ce se scurse așa o tăcere, îl întrebă, din senin:

— Da’ cu soneria aia ce-ai făcut, că nu mi-ai mai spus nimic? Ziceai să vorbesc cu domnu’ Tudose.

Trică tăcu și el mult timp, cu capul în pământ, măsurându-și tăcerea cu a lui Cazimir, apoi zise, ca și cum i-ar fi fost rușine de gândul lui de atunci:

— N-o mai pun!

Și iar îl privi cantonierul, pieziș, dar cu o lumină ciudată în ochiul viu — și cu o lacrimă, ascunsă de cârpă, în ochiul beteag — și după altă tăcere, clătină din cap, încuviințător, și rosti, într-un anumit fel, parcă dând vorbelor un anumit tâlc:

— N-o mai pune!

Și fără alte cuvinte, amândoi simțiră că între ei, în clipa aceea, s-a făcut un anumit legământ.

Capitolul XII
TELEGRAFUL ESTE ÎNVINS!

Automobilul lui Cazimir nu era lucrat ca toate automobilele, așa nici nu s-ar fi putut, dar semăna cu ele și avea chiar să meargă singur, într-o zi; până atunci, nu mai era mult.

Cantonierul plănuise îndelung fiecare parte a lui și se sfătuise și cu copiii, cu Trică îndeosebi, care se vădise în toate foarte iscusit. Dar nici sfatul lui Petruș nu era rău uneori, în unele privințe — și atunci vedeau că deși băiatul nu avea înclinare spre mașini, dovedea în schimb cumpănire și bun simț. Culai și cu Uță făceau mai mult pe ucenicii; ei înțeleseseră că e mai bine să asculte de ceilalți, decât să spună prostii.

Pe scurt, avea automobilul acesta două osii, legate între ele cu un dric, ca la căruțe, sau mai potrivit „șasiu”, cum se spune la mașini, slujind să susțină restul complicatei alcătuiri.

Cum erau osiile, cum se lucrase șasiul, cum se îmbinaseră între ele ar fi greu să lămurești cetitorului care nu-i mecanic și n-are nici pricepere la mașinării. Dar încă mai greu ar fi să lămurești așezarea volanului, a motorului, a frânelor, a pedalelor și-a feluritelor măruntaie trebuitoare bunei funcționări a unui automobil, fie el chiar și un automobil pentru copii.

„Materie primă” se găsea la canton, cum știm, se găseau și țevi de fier, pentru osii și lemn de stejar pentru șasiu, și arcuri, rămase de la o trăsură lovită de tren mai de mult, ba chiar și coviltirul acelei trăsuri — se găsea și tablă, s-o tai, s-o îndoi, s-o nituiești dându-i cât de cât forma unei caroserii — ce-ar mai fi putut lipsi? Mecanicul era priceput și pe deasupra avea patru ucenici!

Dar atelierul cantonului nefiind uzină de mașini, lucrul nu se făcu așa, cât ai bate din palme, și nici după întregul dichis pe care l-ar fi dorit Cazimir. Lipsea „pornirea automată”, greu de înfăptuit, lipsea „marșarierul” și ca să dai automobilul înapoi trebuia să-l împingi, lipsea „diferențialul” din care cauză motorul nu învârtea decât una din roți — taine asupra cărora să nu stăruim acum, cei înclinați spre mașini le vor afla la timp.

— Acum să-l vedem pe Miroslav dac-o aduce benzină, zise Uță, într-o zi, amintindu-și vorba lui Cazimir.

În ziua aceea tocmai se pusese rezervorul făcut dintr-un bidon vechi — și de la el până la „carburator” se trăsese o țeavă, care avea chiar și robinet.

— Ce zici, Cazimire. — stărui cel mic — n-o să te facă Miroslav de rușine?

Îi stăruia în glas îndoiala, dar, spre uimirea lui, meșterul cel mare răspunse, hotărât:

— Mi-a și adus!

— Mă amăgești!

— Bine!… Du-te la cocină și vezi!

Trică zâmbea pe ascuns, ca să nu-l supere pe Cazimir tocmai acum, când lucrul era aproape sfârșit.

El stătea la volan și apăsa pe pedale, încercându-le, cum face orice șofer înainte de a porni la drum, fiindcă avea și pedale născocirea lor, ambreiaj, frână și accelerație, ca orice automobil.

Între timp Uță se duse la cocină și — ce să vezi?! — găsi acolo două bidoane mari, înfundate cu cocean de porumb. Încă neîncrezător, băiatul le scoase dopul primitiv, mirosi și rămase uimit. Nu încăpea îndoială, era benzină — automobilul avea cu ce porni. Dar parcă era prea gogonată povestea cu adusul ei de către Miroslav! Întâi, de unde s-o fi luat? Al doilea, cum să fi cărat el până aici două bidoane care fiecare atârna cât patru pisici?

Nu-i venea să creadă — ce naiba, nu mai era chiar copil mic! — dar, mai știi? Parcă Miroslav era la fel ca orice cotoi? Și apoi de ce-ar fi mințit Cazimir?…

Cu pusul rezervorului și cu găsirea benzinei, nu se chema însă că truda lor își aflase sfârșitul. Mai erau de făcut unele lucruri, mărunte ai fi zis, rămase la urmă tocmai fiindcă erau mai greu de înfăptuit.

Într-o zi cantonierul trebui să se ducă la oraș, anume pentru unul din aceste lucruri, pe care el singur nu putea să-l facă, întrecând priceperea lui și cerând alte scule decât cele puține de la canton. Ca să fi pus lanțul motocicletei pe vechea lui roată dințată, ar fi însemnat să mâi automobilul cu aceeași viteză ca a motocicletei — și motocicletele, se știe, sânt făcute să fugă repede, ceea ce s-a și văzut.

Cazimir avea trebuință, în spate, de un „pinion” care să micșoreze viteza automobilului și-n același timp să-i dea putere mai mare, ca să poarte nu doar un om, sau doi, ca motocicletele, ci patru sau chiar cinci, dacă se

punea la numărătoare și pe el. Un pinion făcut după al neamțului, dar cu un număr dublu de dinți, ducea tocmai la îndeplinirea dorinței lui.

Și atunci cantonierul se urcă într-un mărfar, joi, dis de dimineață, fiindcă nimeni nu-i ținea socoteala când pleacă de la canton, nimeni nu știa de rostul lui, dacă barierele erau lăsate, oprind căruțele să treacă pe pod. Plecând cu noaptea în cap, pe la ora opt putea să fie la oraș, unde avea prieteni printre mecanici, ca unul care umblase și el cu locomotiva, mulți ani. În atelierele depoului, avea să găsească un „frezor”, să-i facă la iuțeală pinionul, acesta nefiind lucru greu.

În seara acelei zile, Petruș îl aștepta pe Cazimir în gară, să vină cu trenul de zece. Până în amurg meșterise cu ceilalți copii la canton, îndreptând niște table vechi, după cum le poruncise meșterul lor; apoi, lăsându-se întunericul, fiecare se dusese acasă, deși ar fi vrut să vină cu toții în gară, nerăbdători să vadă cu ce se întoarce Cazimir. Dar Petruș îi sfătuise să-și vadă de alte nevoi, ca să nu stârnească cine știe ce bănuială în mintea cuiva care i-ar fi văzut strânși prea mulți la un loc — și-acum băiatul șefului de gară aștepta singur pe peron.

Personalul întârzia, tocmai trecuse în jos un tren de la Șipotul, păzit de soldați, dovadă că ducea muniții spre front. Aceste trenuri, care nu porneau decât noaptea, nu se opreau nici aici, nici în alte gări, până în gara mare de la oraș și linia trebuia să fie liberă în calea lor, pentru asta ținându-se chiar personalele în loc…

Petruș stătea pe o bancă, lângă puț, când, deodată întoarse capul și inima încetă să-i bată. Un pas greu de soldat ocolise gara, călcând cu bocancul țintuit în pietrișul mărunt — și pasul soldatului îl făcuse să se întoarcă — dar dacă înlemni, pricina era alta.

În fața soldatului, care o urma ca un câine de pază, mergea, plutea, domnișoara Eleonora, că nici nu-i auzeai pasul.

Se lăsase noaptea asupra gării dar lui Petruș îi era deajuns lumina stelelor ca s-o vadă, și-ar îi văzut-o, cu alți ochi decât ai oamenilor, chiar dacă n-ar fi fost nici stelele de pe cer.

Domnișoara Eleonora nu avea rochia de atunci, însă una tot așa de vaporoasă, tot trandafirie, ca norii colorați ai amurgului, și-avea același păr de mătase galbenă zburându-i pe umeri, și-aceleași flori albastre la cingătoarea care-i cuprindea mijlocul mlădiu.

Petruș simți cum se cufundă, se simți ducându-se în pământ, mai jos de izvorul puțului, — fiindcă îl năpădi răceala în creștet — și nemaiștiind ce să facă, se ridică în picioare, fâstâcit, răsucindu-și șapca de licean în mână, cum își răsuceau țăranii căciula când intrau în sala de așteptare — fără să mai audă clopotul de pe peron care tocmai atunci bătea. vestind apropierea trenului întârziat atâta timp.

Domnișoara Eleonora își învârti nasul pe sus, asupra peronului, se duse la felinarul camuflat din fața gării, se uită la ceasul micuț cât un bob de fasole, pe care-l avea pe brațul slăbuț și, după ce făcu o mișcare nerăbdătoare cu umerii, îl întrebă pe băiatul șefului de gară, cu glasul reginei care se adresează supusului umil:

— Băiete, ce e cu trenul?

Numai atât spuse, și băiatul nici nu avu timp să-i răspundă, fiindcă taică-su, trântind ferăstruica ghișeului în nasul unui țăran care ceruse bilet, se și repezise afară, potrivindu-și cravata, zâmbind, frecându-și mâinile și ploconindu-se de parcă într-adevăr domnișoara Eleonora ar fi fost o regină, coborâtă pe pământul supușilor ei de rând.

Dar atât cât îi vorbise, lui Petruș îi fusese de-ajuns să-și dea seama că nici un înger din cer n-ar fi putut să aibă un glas mai curat, mai dulce, mai suav, mai cristalin.

— Ce cinste pentru noi, domnișoară Eleonora! zicea domnul Manole, foindu-se pe lângă regină. Dar ce fericit prilej vă aduce în gară?

— O!… răspunse domnișoara Eleonora. Aștept o colegă, pe care am invitat-o să facă week-end-ul la mine.

Petruș știa ce înseamnă week-end, răgazul de sâmbătă până luni, cuvânt obișnuit în graiul englez, dar ascultându-l acum, din gura reginei, pe peronul unei gări românești, așa de armonios suna cuvântul sclifosit, încât el simțea că își pierde ființa, că se topește ca o bucățică de zahăr în ceai. Dar, oare rostul zahărului nu este să se topească, nu pentru asta l-au făcut oamenii, în Anglia ca și aici?

O perdea se dădu la o parte și cucoana șefului de gară își scoase capul printre zorele.

— Dar de ce nu poftești înăuntru, domnișoară Eleonora? Fă-ne plăcerea și servește o dulceață de rododendron!

După ce vorbise de uichend — aceasta fiind pronunțarea cuvântului străin, domnișoara nu mai răspundea nimic, ci doar își scutura părul, în

mișcarea cu care regina își potrivește gulerul mantiei de hermină — și râdea, arătându-și dințișorii printre care scotea o singură vocală, O! pe felurite tonuri, însemnând sau mulțumire, sau refuz, sau dispreț, după cum vroiai să crezi, după cum te îndemna inima.

Valerică auzise și el glasul reginei și lăsându-și învățătura se repezi pe peron, netezindu-și freza galbenă.

— Domnișoară Eleonora, îți recomand pe fiul meu, Valerică, zise șeful gării, uitându-se cu coada ochiului la fereastră unde se vedea, printre zorele, capul cucoanei.

Domnișoara exclamă, din înălțimea tronului:

— O!…

Și-i întinse mâna dreaptă, în timp ce cu ochii se uita la ceasul brățară de la cealaltă mână.

Petruș se făcuse palid; fratele lui mai mare, îmbrăcat în haine civile, bleumarin, cu pantofi roșii în picioare, cu cămașe gălbuie și cu cravată pembe se învârtea în jurul domnișoarei, rânjind tot timpul și săltând pe călcâie. O, dumnezeule, dar mai există cruțare în lume, viața nu-i atât de neagră încât să-i curmi firul! Domnișoara Eleonora nu se uita la Valerică, nu-l auzea, nu-l simțea, plutea cu ochii printre stele și era atâta înrudire între ființa ei și cerul palid, câtă înrudire era între numele ei și norii trandafirii ai amurgului, care se ghiceau încă, spre apus, în spatele gării.

Și uitând de toată lumea, de maică-sa, de taică-su, de Valerică tontul, Petruș își scălda ochii înlăcrămați în imaginea ei, cum se scaldă trupul înghețat într-o baie fierbinte…

Pe urmă se auzi fluierul locomotivei, în gară se stârni fierbere, țăranul rămas fără bilet umbla după domnul Manole, trenul sosi huruind, clempănind, scârțâind din frâne — și domnișoara Eleonora se repezi să întâmpine pe altă domnișoară, care cobora scara vagonului, tot înaltă, tot slăbuță, cu părul tot blond și cu o rochie la fel de trandafirie, de ai fi spus că era sora reginei.

Dar Petruș n-o vedea pe a doua domnișoară, ci numai pe adevărata regină și altceva nu mai vedea pe întreg peronul. Iar când regina trecu după colțul gării, cu jandarmul în urmă, ducând geamantanele, Petruș văzu că trenul plecase — și nici nu băgase de seamă dacă venise cantonierul. Dar ce însemnătate mai avea azi o roată dințată când păstra imaginea domnișoarei Eleonora în ochi și glasul ei în urechi, să-i farmece somnul la noapte:

— Băiete, ce e cu trenul?

Cazimir venise cu pinionul făcut pe măsură și mai adusese două camere de cauciuc, fiindcă pe cele de la motocicleta lui moș Visarion nu te puteai bizui, fiind scorojite și având petec peste petec. Mai adusese cantonierul alte lucruri, sârme, becuri, bandă izolatoare și chiar o baterie de motocicletă, gata încărcată, numai s-o pui la loc și să pornești motorul.

— Ai dat mulți bani pe ele, Cazimire? îl întrebară copiii a doua zi dimineața.

Întrebau degeaba, fiindcă știau prea bine că prietenul lor plecase la oraș fără nici un ban, ci numai cu două sticle de rachiu și cu o curcă în vestitul lui zimbil pe care îl purta cu el totdeauna. Dar ei nu cunoșteau socotelile Depoului, că și drumul de fier avea motociclete, pentru nevoile lui — și prietenii se mai ajută între dânșii chiar dacă n-ar fi vorba de curca și de rachiul cantonierului.

Acum nu mai aveau decât să înțepenească pinionul la locul lui, să așeze lanțul, să tragă o pârghie de la schimbătorul de viteze până la volan, fiindcă motorul se afla în spate, mai ușor de pus, nu în față ca la orice automobil și toată această lucrare se sfârși a doua zi după prânz.

În tot acest timp Petruș își văzu de lucru, făcând ceea ce îi dădea Cazimir să facă, numai că gândul lui era iar peste gârlă, iar trăgea cu ochiul la tricolorul jandarmeriei și iar repeta în sine, îmbătat de imaginea domnișoarei: Eleonora, Nora, Norica…

Dar pe la ceasurile șase seara, când auzi pârâind motorul, se duseră pe apa Gârleimari și norii și Norica… Oare când se făcuseră toate, că el parcă nici nu fusese acolo? Când se pusese bateria, când se turnase benzină în rezervor, când se apăsase — oho, și de câte zeci de ori, — pe pârghia de pornire?

Mergea motorul, pârâind, umplând de fum curtea cantonului, și copiii îl ascultau, parcă nevenindu-le a crede — iar Miroslav stupea de pe prispă, fluturându-și coada pe sus.

Nu era gata automobilul — dar mergea, și asta vroise să vadă Cazimir — motorul se dovedea bun, nu se smintise în căzătură.

După ce îl lăsă să meargă un timp, că începuse să miroasă a încins, „tăie contactul”, pus în fața volanului, ca la tot automobilul — și se arătă mulțumit.

Numai Uță, deși nu-și mai simțea urechile de pârâit și tușea de fum, întrebă dezamăgit:

— De ce l-ai oprit, Cazimire? Nu mergea bine? Acum dacă n-o mai porni?

— Cum n-o să pornească?! răspunse Trică, în locul lui Cazimir. Ce-i după el?… Trebuie să-i punem toba de „eșapament”.

Ce multe știa Trică, pe lângă frate-su — să te miri de unde le învățase, că pe la moară nu prea veneau mașini! Adică veniseră ele, anii trecuți, camioane militare să macine făină pentru soldații de pe zonă — și atunci Trică numai printre ele își pierdea vremea, iscodindu-i pe șoferi. Ba încă unul, îl lăsase să se urce la volan și să sune din claxon, iar o dată îi îngăduise și mai mult: să apese pe butonul care făcea să pornească motorul, huruind. Iar când camioanele plecau, Trică stătea și el, lângă șofer, învârtind chiar volanul, și se ducea așa până la Șipotul, că-i trebuia apoi un ceas să se întoarcă, pe jos.

Iată de ce pârâia așa motorul acum spre supărarea lui Miroslav — fiindcă nu avea tobă de eșapament. Toba fu pusă la locul ei, prinsă pe dedesubt și scoasă în spate, ca la orice automobil.

În seara aceea lucrul lor era gata, numai că nu aveau perne, pe care să stai, și caroserie, ca să te adăpostești.

— Ce zici, Trică, îi facem o probă? întrebă Cazimir.

Parcă mai trebuie să întrebi!

Cazimir era în aceeași fierbere cu copiii — și-i stătea și lui un bulgăre de gheață în sân. Proba se cuvenea s-o facă el, nu era îngăduit să-l lase pe Trică, nedeprins la mașini, să plece singur, de capul lui, și să intre în vreun șanț, să-și rupă picioarele și să fărâme automobilul. Partea proastă însă era că bietul cantonier, deși fusese mecanic, dovadă că făcuse această mașină chibzuind fiecare parte a ei, nu condusese în viața lui un automobil!

— Hai să-l scoatem în drum! se hotărî în sfârșit, cu inima cât un șurub mic.

Automobilul, așa neterminat, de i se vedeau toate încheieturile, fu împins pe poartă și așezat în mijlocul șoselei, cu fața la moară. Cantonierul puse o

ladă, cu fundul în sus, în fața volanului, și se așeză pe ea; volanul îi venea cam între genunchi.

De știut, știa el, ca orice mecanic, ce trebuie să facă, spre a porni, dar una e să știi cu mintea, și alta e să mai fi făcut.

— Mă Trică, vasăzică, în față e viteza întâia! zise, pipăind pârghia de lângă volan, pusă acolo cu toate ale ei, așa cum fusese luată de la motociclul nemțesc.

— Da, Cazimire; colea e „punctul mort”, în față viteza întâia, înapoi a doua, după ea a treia și a patra: uite că scrie.

Scria, într-adevăr, și cantonierul deslușea cifrele, dar parcă îi jucau în cap, fiindcă el văzuse altfel de schimbătoare de viteză în viața lui, nu de motocicletă, ci de automobil.

— Vasăzică, asta-i întâia…

— Lasă-mă pe mine, Cazimire! Zău că știu!

— Pesemne că vrei să mă bagi la pușcărie! Ai permis să conduci?

— Dar tu ai?

— Eu!… Eu!… Ce ai tu cu mine!… Hai, pornește motorul!

Trică apăsă o dată, de două ori pe pârghie, dar motorul nu pornea.

— Contactul l-ai făcut?

— Contactul? Aha, stai!

Parcă la contact era acum gândul lui Cazimir! Se uita la șoseaua albă, și se întreba dacă are destulă lățime pentru automobilul lui, că de gropi, puțin îi păsa.

De data asta, motorul porni numaidecât și începu să se rotească lin, scoțând pârâitul obișnuit.

— Merge frumos! observă Trică, trăgând cu urechea, ca un adevărat mecanic.

Cazimir făcea repetiție de conducere, mașina stând pe loc.

— Mă Trică, vasăzică debreiez, și bag într-a-ntâia. Pe urmă, ca să opresc…

— Apeși pe amândouă pedalele și aduci pârghia la punctul mort. Lasă-mă pe mine, Cazimire, zău!

Noul șofer strânse din dinți, apăsă pe pedala din stânga, s-o ducă până în pământ, împinse schimbătorul de viteze înainte — și pe urmă își înțepeni amândouă mâinile pe volan iar ochii și-i înțepeni în drum.

— Accelerează! îl îndemnă Trică.

Motorul începu să huruie, să zici că o să se rupă de la locul lui.

— Mai încet! Acum dă drumul la ambreiaj, ușor!

Cantonierul ridică piciorul stâng, încet, așa cum știa și el; ciudata mașină se smuci, cum ar fi bușit-o cineva din spate, și motorul tăcu.

— N-ai accelerat destul! zise Trică. Scoate din viteză, să-l pornesc iar.

De trei ori se poticni motorul, dar a patra oară mașina o luă din loc, așa de vijelios, încât copiii rămaseră în mijlocul drumului, uluiți, uitându-se unii la alții, pe jumătate râzând, pe jumătate speriați. Apoi, dezmeticindu-se, porniră fuga după automobil.

Pentru Cazimir fusese greu numai s-o ia din loc; după doi pași, i se părea că fusese șofer toată viața lui. E drept că stătea cu mâinile țepene pe volan, că nu îndrăznea să schimbe din viteza întâia într-a doua, dar dacă apăsa pe accelerator, vedea că automobilul îl ascultă, pornește mai repede, iar dacă ia piciorul, merge și el mai încet.

Curând copiii îl ajunseră și se ținură pe lângă el, într-un trap mărunt, răscolind praful din gropi.

— Zdruncină, Cazimire? întrebă Trică, văzând cum saltă șoferul cu volanul în mâini.

Cantonierul răspunse, înțepenit:

— Nu zdruncină prea rău, dar trage la dreapta.

— Fiindcă are „tracțiune” numai pe roata din stânga! răspunse Trică, dumirit numaidecât. Trage rău?

— Nu: trebuie să ții bine de volan. Dar te obișnuiești.

— Tot într-a-ntâia ești? întrebă băiatul, care simțea asta după sunetul motorului, că prea se învârtea repede și automobilul prea mergea încet. De ce nu bagi într-a doua?

Ușor să spui tu care mergi pe jos!

Curând motorul începu să scoată fum și să miroasă rău a încins.

— Oprește, Cazimire! strigă Trică. Oprește că-l topești!

Cazimir apăsă pe amândouă pedalele, cum știa — și, spre liniștea lui, mașina se opri mai ușor și mai repede decât ar fi crezut — numai că motorul sfârâia și mirosea, de parcă era pus la prăjit în ulei încins.

— Taie contactul!

Ceilalți copii, neavând griji tehnice, se repeziră la Cazimir, care cobora de pe ladă, cum descalecă un general când se întoarce victorios de la război: tot chipul lui mare, de haiduc, era numai îngâmfare și zâmbet.

— Ei, ați văzut că merge!

— Merge, Cazimire, și tu îl mâi ca un zmeu!

Ucenicii se învârteau în jurul lui, îl trăgeau de haină, îl îmbrățișau, scoși din minți.

Cât timp lucraseră la acest automobil, visaseră să se vadă într-o zi cu el pe drum, visaseră să-l audă măcar pârâind — dar avuseseră tot timpul o îndoială în sufletul lor, pe care nu și-o spuneau unul altuia, ca să nu se trezească din vis. Dar iată că automobilul mergea, făcuse două sute de metri pe drum, ar mai fi avut nițel să ajungă la moară, să se bucure și moș Aron și să se minuneze țăranii veniți la măcinat.

Numai Trică, stăpânit de alte preocupări, tot dădea târcoale mo-torului și clătina din cap.

— Cazimire, nu trebuie să mergi cu viteza întâia, că îl faci praf. Trebuie să mergi mai repede, altfel nu se face curent și nu se răcește, că doar nu are radiator.

Știa asta și Cazimir, dar pentru primul drum socotea că făcuse deajuns. Să te urci la volan — și pe urmă să spui!

Rămaseră în drum cam un sfert de ceas, până ce motorul se răci, apoi întoarseră mașina cu fața spre canton și Cazimir porni iarăși, de data asta fără s-o mai scrântească de loc. După vreo douăzeci de pași Trică îl simți că bâjbâie pe la ambreiaj, pe la schimbătorul de viteze, mașina își încetini mersul, dar pe urmă se smuci și o luă mai repede din loc.

— A băgat într-a doua! își vesti el însoțitorii, care alergau cu limba scoasă prin praful stârnit de roți.

După câteva zeci de metri rămaseră în urmă: așa cum mâna acum Cazimir, nu se mai puteau ține de el.

— A băgat într-a treia! observă Trică.

Dinspre canton venea o căruță cu cai. La început Cazimir vru să tragă pe dreapta și să oprească, prevăzător, pe urmă se răzgândi: la ce să-i fie teamă de o căruță care mergea pe drumul ei?

Auzind pârâitul motorului, țăranul, care moțăia în căruță, ridică ochii și se uită peste cai. Aceștia ciuliseră urechile, sforăiau neliniștiți și trăgeau spre șanț. Omul sări jos, îi apucă de căpăstru și-i ținu, luptându-se cu ei.

Într-o vreme, când se iviseră primele automobile pe drumuri, așa făceau căruțașii, fiindcă vitele lor, boi, cai, nu erau deprinse cu ele și le cuprindea spaima cum le simțeau venind. Dar de atunci au trecut zeci de ani, caii aceia

au murit, s-au născut alții, și alții, generații — care s-au deprins cu tot felul de mașini. Când le aud, sau când le văd, își cată înainte de drum, la pas, la trap, cum e mersul lor, fără să le pese de dihania care huruie pe drum.

Și caii țăranului acela știau de mașini, văzuseră multe în viață, iar pe unele chiar le trăseseră cu șleaurile din noroaie, bălegându-se atotputernici pe radiatoarele lor lucii.

Însă mașina care venea acum îi uimea și-i neliniștea cum îi neliniștise primele automobile pe strămoșii lor.

Ba chiar și căruțașul fu uimit, și își făcu o cruce repede, scuipându-și în sân. Îl uimeau peste măsură și automobilul și șoferul de sus.

Închipuiți-vă o căruță fără oiște, fără codârlă, fără dric, numai cu roți, mergând singură pe drum, pârâind și scoțând fum… Iar deasupra, închipuiți-vă o namilă de om, să nu știi de unde-i pogorât, din care lume, cu părul lățos căzut de jur împrejur, peste ochi și peste urechi, cu doi snopi de mustăți lăsate în urmă de vânt, ținând între genunchi un colac ca un volan de automobil — închipuiți-vi-l țeapăn pe lada lui, zgâlțâit în toate felurile cum se poate zgâlțâi un trup, dar mândru și luminos la chip ca un sfânt care aduce mântuirea oamenilor de pe pământ.

Copiii trecură în goană pe lângă căruțașul care încă se mai crucea, ținându-și caii stârniți. Doar Uță rămăsese în urmă de tot, gâfâind.

— Da’ știu că mână! zise Culai, cu pieptul arzând.

Petruș nu zicea, nu dorea nimic, decât să ajungă lângă Cazimir și să se uite la el, uimit de priceperea lui.

— A băgat în a patra! observă Trică, roșu în obraz și încins la trup.

Așa se duse Cazimir, săltând prin gropi, cu volanul între genunchi, că nu era pus pe înălțimea lui. Și privindu-l cum se chinuia la anii lui, cum îi lua vântul mustățile și i le răsucea ca paiațelor de la circ, cum îi flutura haina ponosită de ceferist, cum îi lăcrimau ochii, în viteza automobilului, îți venea și să râzi, și să te întristezi — și-ți stârnea în inimă o milă fără zăgăzuiri… Dar el se simțea mulțumit, și fericit cum greu simte fericirea un om, fiindcă toată truda dinainte și toată cazna de-acum era pentru copiii care veneau în urma lui.

De multă vreme se deprinsese cu telegraful, nu-i mai purta pizmă, ca la început, îi părea bine să-i vadă pe copii mulțumiți — dar îi părea și mai bine că azi telegraful fusese învins!…

Capitolul XIII
S-A IVIT UN BALAUR ÎN DRUM!

La căderea nopții Trică și Uță veniră la canton, singuri, pe întuneric, și-l găsiră pe Cazimir în fața prispei, învârtindu-se pe lângă automobil; ai fi zis că tocmai se pregătea să plece cu el la drum. Pe pod trecea un tren de marfă și baionetele soldaților care luceau aproape la fiecare vagon dovedeau că-i încărcat cu muniții, trebuitoare pe front.

— Ce-i cu voi? întrebă cantonierul, răstit, ca omul care nu se așteaptă la musafiri.

În seara aceea, după ce făcuse proba automobilului, îi gonise pe copii acasă, sub cuvânt că e obosit.

— Ți-am adus un pește, Cazimire! zise Trică, scoțând un crap mare din sân.

Iar fusese cârciumarul acela să macine făină, pe ascuns, și iar îi trimisese lui moș Aron, drept mulțumire, vreo cinci crapi din eleșteul lui. Întâmplarea căzuse bine, azi fiind rândul lui Trică să-l ospăteze pe Miroslav, și pentru pește, cotoiul lăsa bucuros orice găină.

— Bine, și acum duceți-vă! mormăi cantonierul. Nu mai umblați razna pe drum, că mâine o să fiți osteniți!

— Mâine ne apucăm de caruserie? întrebă Uță.

— De caroserie! îl îndreptă frate-su.

— Ne apucăm, doar așa a fost vorba! răspunse cantonierul. Numai duceți-vă odată, că vreau și eu să mă culc!

Să te culci!… Dar poți oare să dormi, fie că te cheamă Uță, fie că te cheamă Trică, Petruș, sau Culai, când știi că în curtea cantonului așteaptă un automobil și nu unul de jucărie, că doar l-ai văzut mergând, pârâind și scoțând fum?!

Până târziu, după miezul nopții, cei doi frați se părpăliră în pat; Stanca, mama lor, dormea dusă, peste zi se trudise destul — ca și ei altminteri, ca și Cazimir. Poate cantonierul dormea și el acum, numai de ei somnul nu se lipea, de parcă ar fi fost vrăjiți.

— Nene!

— Ce-i?

— Nu auzi pârâit?

— Îți țiuie urechile.

Vuia apa în scocuri, zgomot cu care ei erau deprinși, fremătau sălciile deasupra iazului și foșnea nucul pe acoperiș — nucul cu firul acelui telegraf aproape uitat acum.

— Nene?

— Ei!

— Ce-ar fi să-i sunăm lui Cazimir?

— La ce?

— Așa, să vedem ce face.

— Vezi-ți de treabă! O fi dormind de mult.

Și totuși, între vâjâitul scocului și freamătul copacilor, parcă se auzea și un motor, pârâind.

— Uță, ia ascultă!

Copiii se ridicară într-un cot și traseră cu urechea spre drum.

— Tu auzi?

— Adineauri parc-am auzit.

Așa trecură jumătățile de ceasuri, aci părându-li-se că aud motorul pârâind și nu departe, colea în drum, aci sgomotul pierzându-se și rămânând doar o închipuire.

— Nu este! hotărî Trică, într-un târziu.

— Aș, de un' să fie! recunoscu și frate-su mai mic.

Fiindcă începuse să-l gâdile somnul printre gene și nu-l mai putea ține în trezire gândul nici unui automobil…

Dar pârâitul motorului nu fusese doar o închipuire — se auzise la timpul acela când bănuiseră ei — și se mai auzea și-acum. Cazimir mâna automobilul între canton și moară, ducându-se și întorcându-se de nenumărate ori în lumina săracă a lunii care albea praful din drum.

Pentru cantonier, această plimbare de noapte nu era o desfătare; trecuse cu mulți ani peste vârsta când ar fi dorit asemenea desfătări — și chiar dacă ar fi fost la altă vârstă, după două drumuri, măruntaiele din el nu mai era niciunul la locul cuvenit. Dar el înțelegea că trebuie să se desăvârșească în meseria de șofer, să nu mai bâjbâie ambreiajul, vitezele, să țină volanul drept, ca în zilele celelalte copiii să vadă în el nu un ucenic, ci unul de la care să poată învăța fără greș cum se conduce un automobil.

Îi dăduse cotoiului să mănânce crap prăjit, că lighioana, dacă găina o dorea fiartă, peștele îi plăcea să fie rumenit în untdelemn încins. Acum

Miroslav dormea pe poliță, iar stăpână-su umbla hoinar cu mașina pe drum.

De pornit și de oprit nu se mai temea Cazimir, le făcea cu desăvârșire, fără icneli și opinteli — iar vitezele le schimba lin.

Din când în când se mai oprea, lăsa motorul să se odihnească și se odihnea și el, pufăindu-și luleaua și frecându-și cotul stâng, cel cu vătămătura, care îl cam durea după ce se luptase cu volanul atât timp.

Trecuseră alte două trenuri de la Șipotul, la o jumătate de oră unul de altul și ducându-se ele, cu huruitul lor, pe vale nu mai rămase decât pârâitul ciudatului automobil.

După miezul nopții, Cazimir trase la poarta cantonului, aduse din cocină al doilea bidon, turnă benzină în rezervor și iar porni.

Mai avea de învățat să întoarcă automobilul din mers: până acum, pentru această trebuință oprea în mijlocul drumului, se dădea jos și, săltându-l de la spate îl întorcea cu fața înapoi. Așa putea fi îngăduit la început, dar n-aveai să faci în felul acesta la nesfârșit, atunci mașina s-ar fi numit căruță, nu automobil.

Cazimir încercă primul viraj nu fără teamă și șovăieli: întâi trase mult pe dreapta șoselei, până lângă șanț, opri, suci volanul la stânga cât putea de mult și pe urmă porni la pas, șovăind, în viteza întâia, gata să oprească dacă o vedea primejdia șanțului de peste drum.

Dar mașina lui, mai scurtă decât orice automobil, cârmi pe mai puțin loc decât se aștepta el — și într-o clipă fu cu botul înapoi, până la șanț rămânând loc destul.

Dacă văzu așa, Cazimir se apucă să facă ocoluri, fără a opri mai întâi — și după ce se deprinse pe stânga, începu să le facă și pe dreapta, învârtindu-se în cerc, de nenumărate ori, răscolind praful șoselei și turburând cu pârâitul motorului ceasul târziu.

Putea să fie înspre zori când, simțindu-se pe de o parte stăpân pe volan, pe de alta frânt de oboseală și de zdruncinături, hotărî să se întoarcă în sfârșit la canton, ca să se odihnească amândoi, și el și mașina frecată din răsputeri.

Coamele dealurilor se făceau cenușii către răsărit, dovadă că ziua se spăla pe ochi, dându-și jos funinginea nopții, și că în curând avea să se arate albă la chip, când, la jumătatea drumului, între moară și canton, automobilul se opri din senin.

Cazimir coborî, apăsă pe pârghia de pornire, o dată, de două ori, pipăi motorul fierbinte, puse mâna pe carburator, ca și cum mașina ar fi putut să se lase înduplecată numai cu atât, apăsă iarăși pe pârghie, însă zadarnic. Asta este trezirea din beție, pe care trebuie să o încerce, fiecare la rândul lui, toți conducătorii de mașini.

Ce te faci, Cazimire, că uite, se luminează de ziuă și acum vin dracii de copii!?

Cantonierul își scărpină părul lățos, își întinse trupul chinuit, își frecă mâna beteagă la cot, apoi își aprinse luleaua, având grijă să arunce chibritul departe — nu se umblă cu chibritul aprins pe lângă mașini… De ce? Ei, asta o știa și Uță! Să nu ia foc benzina, care nu așteaptă decât o flăcăruie ca să te arunce în sus.

Benzina!…

Cazimir se repezi la rezervor, îl zgâlțâi, ciocăni cu degetul în el, luându-l de sus în jos — și cum înăuntru suna a gol, înțelese că rămăsese fără benzină în drum.

Dacă la ora aceea ar fi fost trecători pe șosea, l-ar fi văzut pe cantonier împingând ciudatul lui automobil, chinuindu-se ca un ocnaș, fiindcă nici n-avea de ce să apuce ca să aibă spor mai plin. Așa că bietul Cazimir fugea la spate, împingând de șasiu, atâți metri cât roțile din față nu cârmeau razna, din pricina vreunei gropi sau vreunui făgaș strâmb; atunci fugea în față, învârtea volanul, ochind printre gene ca roțile să cate drept în spre canton — și iar fugea la spate, să împingă în șasiu.

Așa se chinui el, cam un sfert de ceas, că altminteri drumul nu era lung, trecându-l toate nădușelile după câte altele îi mai îndurase trupul, peste noapte și peste zi, până ce, în sfârșit, se văzu cu automobilul în curtea cantonului.

Și când soarele se arăta pe culmi, se culca și cantonierul și adormea, trudit, cu simțământul că patul se zgâlțâie prin gropi și un volan închipuit se tot smucește să-i scape din mâini.

Cum dormiseră ucenicii lui în acea noapte, nu mai trebuie spus, dar odihniți, sau neodihniți, putină vreme după răsăritul soarelui, telegraful începu să bâzâie la canton, semnalul cunoscut.

Miroslav deschise un ochi pe polița lui, se întinse gemând, ca și când el ar fi împins peste noapte la automobil, apoi socoti să-și prelungească somnul, mai ales că și stăpânu-său dormea, dus.

Dar după o clipă de așteptare, zumărul începu să bâzâie din nou, supărându-l pe cotoi. De data asta Miroslav se zburli și stupi, după obiceiul lui, spre aparatul de pe prichici. Zadarnic! Trică și Uță, socotind că prietenul lor se trezise de mult, îl tot chemau, Cazimir, Cazimir!

Poate că la ceasul acela Cazimir auzea ceva, prin somn, dar nu telegraful, ci motorul mașinii, pârâind, așa că semnalul care îl chema, nu găsea răspuns…

Acum, lăsând la o parte glumele cantonierului, se cuvine să fie spus că Miroslav, fără să înfățișeze vreo minune, era un cotoi neobișnuit. El pricepea multe din faptele oamenilor, știa și care din copii aduce găină, care aduce pește și care numai rasol, așa că se purta cu fiecare mai prietenos sau mai zburlit, după cât îi era de plăcut darul lui. Pe bietul Culai, bunăoară, cel mai nevolnic dintre toți, îl mârâia, ca dulăii, numai cum îl vedea intrând…

Mai înțelegea și altele năzdrăvanul cotoi, de pildă că telegraful o dată pornit, nu va conteni curând, și mai cu seamă, nu va conteni dacă nu se scoală stăpână-su.

Ca urmare Miroslav sări de pe polița lui, drept pe pieptul lui Cazimir — ceea ce, acesta, prin somn luă drept o lovitură de volan, la una din gropile de pe drum, că îndurase destule de când se făcuse automobilist.

După o scurtă așteptare, cotoiul începu să-l gâdile cu lăbuța, pe la ochi, pe la mustăți, în timp ce zumărul bâzâia neîntrerupt. Zadarnic! Cazimir clipea, strănuta, mormăia, dar ca să se trezească, nici gând!

— Bîîîz-bâz, bîîîz-bâz! făcea zumărul pe prichici.

Miroslav începu să miorlăie la urechea stăpânului, întâi mai încet, pe urmă mai tare, pe urmă asurzitor, rotindu-și coada pe sus.

Hotărât — se gândea cotoiul — în dimineața asta nu mai era de dormit, pentru pisici, desigur, fiindcă oamenii dormeau, neîntorși, puțin păsându-le de miorlăitul lor.

Motanul mai așteptă astfel un timp, fierbând pe dinăuntrul lui, până ce, văzând că telegraful nu contenește, sări jos din pat, mai zburlit ca ariciul și, din două salturi, fu pe prichici.

— Bîîîz-bâz, bîîîz-bâz!… Cazimire, pe unde ești? făcea telegraful la urechea lui.

Miroslav își apropie botul de zumăr, mirosi, strănută, își flutură coada — și pe urmă începu să-l râcâie cu lăbuța, când îndrăzneț, când temător,

trăgându-se înapoi și iarăși asaltând, până ce deodată, gheara agățându-i-se într-o sârmuliță, telegraful amuți.

Mai mult decât atâta, cotoiul nici n-ar fi dorit, dovadă că se dădu jos de pe prichici, se duse la vatră, mirosi tigaia unde fusese prăjit crapul din ajun, vru să facă gură după alt crap, dar pe urmă simțindu-și-l în pântece pe cel de ieri încă nemistuit, se întoarse la polița lui și se tolăni.

Pe la ceasurile opt, Trică și Uță veniră la canton, găsiră automobilul lângă prispă, își lipiră nasurile de geam și-l văzură pe Cazimir dormind.

— E ostenit! zise cel mic. Tu crezi că e ușor să mâi automobilul?!

— Nu-i greu. Să mă vezi pe mine cum ți-l duc!

Trică nu se împăuna, era sigur de știința lui și de-abia aștepta prilejul s-o arate și fratelui mic.

— Îl sculăm?

— Lasă-l că a muncit destul!

După un ceas veniră și ceilalți doi, Petruș cu o bucată de carne macră în jurnal, că azi era rândul lui și se străduise să mai aducă și altceva decât obișnuitul rasol. Dar nu le rămase decât să aștepte, pe prispă, sau să dea târcoale automobilului, până ce, înspre prânz se trezi și Cazimir și ieși din canton cu ochii cârpiți și cu mustățile risipite pe tot obrazul, amestecate cu părul lățos.

— Îl pornim, Cazimire? strigă Trică, repezindu-se în întâmpinarea lui.

Cum să le spună cantonierul că prăpădise benzina până la ultimul strop, făcând școală de șofer în lipsa lor?

— Azi nu-l scoatem. Eri a fost altceva; i-am făcut proba! Acum trebuie să ne punem pe lucru și să-l mântuim.

Da, și asta trebuia făcut. Trică, oricât de nerăbdător ar fi fost, înțelegea mai bine decât toți că până nu-i făcea și caroseria, până nu-i puneau aripi, faruri și claxon, automobilul nu era automobil!

Se apucară deci de lucru, fără să mai aștepte alt cuvânt.

Mai întâi ridicară deasupra șasiului un fel de dric, ca la căruțe, de scânduri bine date la rindea, numai ca îi făcură și uși. De acest dric legară, în părți, cele patru aripi ale motocicletelor, după ce le mai ciocăniră, ca să semene între ele cât de cât. În față, dricul se întregi cu o capotă, de tablă, ca

să aducă a bot de automobil, chit că nu avea nimic dedesubt și pe această capotă puseră și farurile, scoțându-le însă din locașurile lor și îngropându-le dedesubt, ca la automobilele cele mai noi, deasupra nerămânând decât rama și geamul.

Ca să tragă sârmăria pe dedesubt, la faruri, la becul roșu din spate, deoarece nici acesta nu lipsea, și în sfârșit la claxon, nu fu lucru greu pentru ei, deprinși cu legile electricității de când erau telegrafiști.

Mai puseră pe urmă, cu toate că n-ar fi fost mare zor, chiar și kilometrajul de la motocicleta neamțului și-l așezară lângă volan, ca șoferul să poată vedea cu ce viteză merge și câți kilometri face pe zi.

Sfârșind cu părțile dinafară, trecură înăuntru și așezară bănci, una în față, la volan, alta în spate, și pe ele așezară chiar perne, aflate în podul cantonului de la acea trăsură făcută bucăți, de la care luaseră și arcurile.

O mulțime de lucruri adunate de Cazimir, să fi zis că încurcă locul, își găseau acum cel mai mare folos. Până și coviltirul trăsurii se dovedi bun la ceva, ca să-i adăpostească de ploaie pe automobiliști, numai că lăsară lucrul acesta să-l facă mai târziu, fiindcă erau trebuitoare schimbări în alcătuirea lui, lățimea întrecând cu două palme marginile dricului.

Acum nu mai rămânea decât să vopsească totul, dar ce e mai ușor și mai plăcut decât să vopsești — știut fiind că la orice strădanie meșteșugărească vopseaua vestește sfârșitul?

Toate acestea pomenite în fugă, luaseră din timpul lor o săptămână încheiată și intraseră într-a doua, care din nefericire număra și ea tot șapte zile, ca oricare din săptămâni — și apoi începeau școlile, fiindcă venise luna septembrie între timp.

Dar de ce să ne amărâm de pe acum? Câte nu se pot face într-o săptămână? Ai timp să te plimbi cu automobilul pe săturate, ba încă ai timp să-l și strici!

Cât despre benzină…

Ehei, se făcuse și fabrica de benzină, și încă din cursul primei săptămâni!

Fabrică?! Asta poate ca să-l prostești pe Uță și cel mult pe Culai! Ba nu, fabrică — dacă spunea Cazimir ceva, puteai să te bizui pe cuvântul lui!

Încă din prima zi, după noaptea de pomină când cantonierul rămăsese în pană, pe drum, Trică văzuse că rezervorul era gol: cum să nu vadă, dacă-și băga nasul peste tot la automobil?

— S-o fi scurs! răspunsese Cazimir în doi peri, la întrebarea lui.

— Și acum ce-o să facem?

— Ei, om vedea noi. Poate mi-o mai aduce Miroslav un bidon.

Asta i-o spui lui Uță, dar uiți că e Trică în fața ta, privindu-te întrebător și îngrijorat în ochi.

— Nu zău, Cazimire, lasă gluma! De unde o să luăm benzină acum?

— Păi dacă altfel nu-i rost, o să facem fabrica noastră! răspunsese cantonierul, care se vede, dospea mai de mult un gând în capul lui ciufulit și lățos.

Nici Trică, nici Petruș nu-l credeau, dar se supuseră poruncilor lui — și se apucară să sape în spatele magaziei, lângă uluci, o groapă, pe măsura dată de Cazimir. În această groapă se puse un butoi vechi, de fier, rătăcit prin curtea cantonului, iar de la vrana lui se trase afară, pe sub uluci, o țeavă al cărui rost era de nebănuit, de altminteri ca și rostul întregei alcătuiri.

În jurul vranei pe unde ieșea țeava, Cazimir puse o ramă de lemn, cu capac și-apoi totul se acoperi cu pământ, deasupra nerămânând decât capacul, în curte, și țeava dincolo, arătându-și doar capul ruginit în care cantonierul înfipse un dop.

— Iată fabrica! zise el, frecându-și cotul beteag.

— Cum adică? Asta o să facă benzină? întrebă Trică, nedumerit.

— Oho! Benzină de calitatea întâia!

Fabrica însă nu era gata, așa cum o plănuise Cazimir. În noaptea care urmă, el trecu gârla, pe drumul știut, urcă dealul, intră în gospodăria lui moș Visarion, fiind prietenește primit de Gavrilă, deși nu se mai văzuseră de mult timp.

Cotrobăind pe întuneric în povarnă, cantonierul dibui un maț lung de cauciuc, folosit la trasul țuicii și îl luă cu el. Ivindu-se prilejul de la sine, umblă și la coteț, înșfăcă două găini grase, le băgă în sân și vru să plece cu ele. Dar pe urmă, amintindu-și de un anumit legământ, se rușină și le dădu drumul înapoi, împăcat în suflet pe de o parte, pe de alta nemulțumit că îl cruța tocmai pe bătrânul hapsân… Ce să-i faci însă, legământul este legământ!

După ce stătu o vreme de vorbă cu Gavrilă, mângâindu-i blana plină de praf și mulțumindu-i cuviincios pentru mațul de cauciuc, Cazimir se întorsese la canton, neîmpiedicat de nimeni, pe același drum.

A doua zi, în timpul dimineții, pe când meșterul și ucenicii se îndeletniceau cu caroseria, se auzi un automobil huruind pe prund.

Pe șoseaua aceasta proastă, s-a mai spus, fiind și podul stricat de atâta timp, nu prea se vedeau automobile, dar acuma, nimerindu-se vreme bună, apele Gârleimari fiind scăzute și prundul uscat, unul-două tot mai treceau pe zi.

Cazimir ridică ochii, văzu mașina venind și zise, adresându-se copiilor:

— Hai, că dau drumul fabricii!

Apoi având asupra sa doar o sticluță de spițerie și mațul de cauciuc, ținu calea mașinei, după canton, la un loc dinainte hotărât — și luându-și cel mai cumsecade chip, îi făcu semn șoferului, de departe, să oprească puțin.

Spatele cantonului era bătut de soare, de dimineață până la apus: numai într-un loc se întindea, îmbietoare, umbra îndantelată a unui ulm.

Se știe că șoferul, rău, bun, tânăr sau bătrân, dacă e să oprească în drum, oricare ar fi pricina acestei opriri, trage, pe cât cu putință, la umbră, ca să nu-i prăjească soarele mașina, stând.

Isteț și afurisit, cantonierul se gândise de mult la acest obicei bun — și pe asta se întemeia tot planul fabricii lui.

— Ce este? întrebă șoferul, frânând întocmai în locul unde socotise și Cazimir.

— Fă-ți pomană cu un strop de benzină — începu omul din drum, smerit — că n-am de brichetă, și-n pustiul ăsta, de la cin’ să cei, dacă nu de la un șofer milostiv?

Ai oare inimă să te împotrivești unei atari rugăminți? Șoferul se scărpină în cap, neștiind cum să-i facă micul hatâr, că doar benzina n-o ții în buzunar, ci în rezervorul de la spate, unde nu poți ajunge oricum.

— Am eu furtun! se grăbi să-l scoată din încurcătură Cazimir, trăgând mațul din sân. Stai acolo, nu te mai osteni!

Acestea zicând, cantonierul se duse la rezervor, vârî furtunul adânc, trase cu gura, până ce simți benzina venind și își umplu sticluța cât ai clipi. Dar pe urmă, în loc să fie mulțumit cu atât, se aplecă la capătul țevii îngropate în pământ și, scoțându-i dopul, puse furtunul să deșarte din rezervor în butoiul lui.

— Ai mântuit? întrebă șoferul, întorcând capul, nedumerit.

Cazimir se apropie de el, cu sticluța în mâini.

— Bogdaproste! Să-ți dea dumnezeu sănătate, că ești om bun!… Da’ ai auzit?

— Ce?

— Cum adică, nu știi nimic?

Pe cine nu l-ar zgândări asemenea întrebare pusă atât de tainic și părând a ascunde atâta tâlc?

— Ia spune, ce-i?

— Păi cum, nu ți-a mai spus nimeni până acum?

— Haide, omule, nu mă mai fierbe atât!

— Vasăzică, nu știi! Ei atunci ascultă aici…

După gard, copiii făceau semne: să mai meargă fabrica mult? Pe fundul butoiului se auzea benzina clipocind, dar ulmul fremăta și el, sus, așa că, dacă nu aveai o bănuială, nu simțeai nimic.

— Colea, de la Șipotul un kilometru mai sus, s-a ivit un balaur în drum! povestea Cazimir, între timp.

— Ce vorbești?!

— Daa, un balaur cum nu s-a mai văzut decât în vremurile vechi — ihtiozaur îi spunea lui atunci — și a venit armata cu tunurile, altfel nu l-ar fi răpus.

— Dumneata vorbești serios?

— Păi de ce aș glumi?… Au chemat profesori să vină, de la muzeu, de la București… Dacă te duci repede, poate mai e acolo și-l vezi… Aoleu, stai că-mi uitam furtunul și te duceai cu el!

Așa începu să lucreze fabrica de benzină a lui Cazimir, și merse bine, încă din prima zi, fiindcă după prânz, cantonierul încolți alt șofer, care de data asta venea din sus — și pentru a-l ține de vorbă, nici măcar nu trebui să născocească alt basm.

— Vii de sus?

— De sus.

— Și l-ai văzut?

— Pe cine?

— Cum adică, să mă fi mințit?! Zicea cineva că s-a ivit un balaur, în drum.

— Unde?

— Colea, de la Șipotul, un kilometru mai sus.

— Păi eu n-am trecut pe-acolo acuși?

— Și nu era?

— Nu!

— Ca să vezi ce minciuni!… Aoleu, stai să-mi iau furtunul! Bogdaproste și drum bun!

În zilele următoare, lucrul merse la fel, din plin. Firește, uneori Cazimir mai dădea greș, găsea câte un șofer mai binevoitor care sărea jos să umble el la rezervor, sau nimerea mașini cu rezervorul în fața — cu alea nu era nimic de făcut — dar curând învățase să le cunoască și nici măcar nu se mai ostenea să le oprească sub ulm.

Și așa, „fabricând” uneori mai mult, alteori mai puțin, după cum se întâmpla și după cât era șoferul de guraliv — în ziua când sfârșiră cu vopsitul automobilului, era și butoiul din curte plin, nu le mai rămânea decât să plece la drum.

Capitolul XIV
ZILELE FERICITE

După cum rămaseră întipărite în mintea lui Petruș zilele acelea fură cele mai fericite zile ale vacanței care se apropia de sfârșit.

Când automobilul fu gata, proaspăt vopsit, vopsea cărămizie luată de la Depou, cu care se vopsesc pe dinăuntru vagoanele de clasa a treia, se urcară cu toții în el, și primul drum îl făcură la moară, să se arate lui moș Aron.

Cazimir stătea la volan, și volanul fiind așezat în mijloc, nu într-o parte, ca la alte automobile, de o parte și de alta se așezară Uță și cu Trică, înghesuindu-l pe uriașul șofer. Petruș și Culai stăteau la spate, lăfăindu-se ca niște boieri, dar fiecare ar fi schimbat bucuros locul cu cei din față, să fie lângă volan și lângă Cazimir.

Firește, bătrânul morar se miră nespus, văzând mașina în curtea lui. Plecase singura căruță care fusese după masă la măcinat și el tocmai își spăla la iaz mălaiul de pe față și de pe mâini.

Automobilul se opri în bătătura morii, lângă pălimar și Uță cu Trică începură să sune pe rând din claxon, nici unul neîndurându-se să se dea jos, pe pământ.

— Ăsta-i Ford, ori ce? întrebă moș Aron, apropiindu-se curios și făcându-se că nu-și dă seama de cârpeala lor.

— Vezi, Cazimire! șopti Trică. Eu am spus să fi scris o marcă în față, ca la orice automobil!

— Și a cui e mașina, frate? continuă bătrânul morar, făcând încă pe miratul, deși cunoștea istoria automobilului aproape la fel de bine ca ei.

— A noastră! strigară copiii, într-un glas, afară de Petruș, mai sfios decât ceilalți.

— Adică a lui Cazimir! zise acesta socotindu-se dator să restabilească adevărul, mai ales că el unul, în afară de ceea ce lucrase cu mâna lui, alături de ceilalți, nu băgase nimic în automobil, nici măcar datoria să care prune la moș Visarion.

Bătrânul morar, arătându-se tot timpul la fel de mirat, află din gura nepoților cum se făcuse automobilul, care era meritul lor, care al iui Cazimir.

— Și merge ca trenul! se îngâmfă Uță, la sfârșit. Am atins douăzeci și cinci de kilometri pe oră.

— Douăzeci! îl corectă frate-su.

— Ba douăzeci și cinci!

Asupra acestei cifre se certaseră și pe drum: Trică, stând în stânga lui Cazimir unde se afla și kilometrajul, vedea cadranul din față: Uță, din partea cealaltă, îl vedea pieziș, pentru ochiul lui acul arătător indicând altă viteză decât pentru ceilalți.

— Cu cât am mers, Cazimire?

— Ei, când cu douăzeci, când cu douăzeci și cinci! răspunse cantonierul împăcându-i pe amândoi.

Apoi șoferul fu poftit în casă, la un păhărel de țuică, lucru venit tocmai la timp.

— Cazimire, mă lași să pornesc? întrebă Trică, nemaiputând să îndure atâtea așteptări.

— Cum ai să pornești până nu te învăț?

Parcă asta era piedica adevărată, nu se dovedise oare Trică priceput la mașini? Dar dacă le dădea așa repede automobilul pe mână, Cazimir cu ce mai rămânea, după ce se trudise atât? I-ar mai fi prins oare pe la canton? Poate doar să ia benzină, ori să repare vreo stricăciune — și el ar fi rămas iarăși singur, să se certe cu Miroslav…

Așa cugeta cantonierul, în timp ce sorbea din țuica lui moș Aron.

Bătrânul morar îl chemase înăuntru și ca să-l cinstească, dar mai ales ca să-i spună o vorbă, auzită de la acel cârciumar care măcina grâu pe ascuns și care știa multe despre treburile țării și despre război.

— Umblă un zvon, zise moș Aron, după ce șovăi un timp, neștiind de unde să înceapă vorba și în ce chip.

Cazimir parcă nici nu-l auzi; ce-l priveau pe el acum zvonurile care umblau pe pământ? Ochii și gândul lui erau afară, la copii. Aceștia împinseseră automobilul lângă iaz și se apucaseră să-l spele, fiindcă de la canton până aici luase praf de un deget și ei nu sufereau să-l vadă așa, devreme ce era nou-nouț.

— Îți mai torn unul, Cazimire? întrebă bătrânul morar.

Cantonierul se uita când la păhărelul gol, când la clondir, când pe geam, la automobil. Ar mai fi băut, dar acum nu-i mai era îngăduit; se băgase, de voia lui, la al naibii stăpân!

— Nu beau! zise, deși jinduia mult. Trebuie să conduc!

Moș Aron îl privi, parcă ferit, apoi își lăsă ochii în pământ și vorbi, tot așa șovăind:

— Zice că nemții îi cer pe polonezii închiși.

Cantonierul nu făcu nici o mișcare, numai că umerii i se aplecară mai mult.

— La ce? întrebă, după un timp,

— Nu știu: le merge rău cu războiul, vor să-i ducă de-aici.

— Și-ai noștri ce zic?

Morarul nu înțelese cine erau „ai noștri” în întrebarea lui Cazimir: mai marii țării, de la București, sau polonezii de aici? Apoi socoti că nu puteau fi decât primii, ceilalți neavând cuvânt.

— Zice că se opun.

— Și nemții sânt mulțumiți?

— Nu: stăruie mereu după câte s-a auzit.

Cazimir tăcu o vreme după care mormăi, ca un urs, dând cuvântului acel înțeles mai vajnic, aflat în cugetul lui:

— Zurbagii!

Dar când ieși din casa morii, copiii nici nu băgară de seamă cât era el de posomorit. Acum, după ce se fuduliseră în fața bunicului, după ce-i văzuse și Stanca, fără să-și arate vreun gând, de bucurie sau de necaz, automobiliștii se urcară la locurile vechi și porniră înapoi, către canton.

Dar mai întâi Cazimir făcu în fața morii două viraje, ca un opt, în mare viteză, uimindu-i și pe cei de jos și pe cei de sus. Nimeni nu-și dădu seama că în aceste mișcări cantonierul își vărsa furia și mâhnirile lui…

Cum se făcuse seară, Trică socoti că trebuiesc aprinse farurile, și învârti de întrerupător, uitându-se mândru la toți. Farurile le pusese el cu Petruș și acum întindeau două dâre gălbui în praful șoselei umbrit de amurg.

Ajungând la canton, Cazimir nu trase mașina în curte, ci porni înapoi, până la moară și iarăși se întoarse, făcând drumul de nenumărate ori, fără să spună o vorbă, de parcă ar fi fost singur, ca în noaptea aceea când mânase automobilul până aproape de zori.

De unde să știe pasagerii lui ce frământare îl făcea să umble astfel pe drum, stârnind praful și nedându-i odihnă, că toată șoseaua era îmbrăcată în nori cenușii? Când se întorceau îl găseau în lumina farurilor pe cel stârnit la

dus, care nu mai apuca să se așeze și se contopea, îngroșându-se, cu cel nou ridicat acum.

Și așa, până la trenul de zece se tot învârtiră pe drum, desfătându-se copiii, dându-și ghionturi de mulțumire, că automobilul era bun, râzând, chiuind, fără să le pese de praf, fără să se mire că în tot acest timp Cazimir nu spunea un cuvânt… Acum dacă automobilul pornise, își ziceau ei, la ce să-l mai fi oprit?…

Iar zilele care urmară fură într-adevăr cele mai fericite din vacanța lui Petruș. Nimeni acasă nu întreba de el, nici dimineața, nici seara, nici la prânz, dându-i putința să se bucure, în tihnă, de mașina lui Cazimir.

Fiindcă se apropiau examenele de corijență, maică-sa și taică-su erau înnebuniți cu Valerică, nu mai știau decât de el, se foiau în jurul lui, îi ascuțeau creioanele, îi puneau cărțile în față, îi întorceau filele și nu-l mai părăseau, sperând că în felul acesta i-ar ajuta învățăturii să-i intre mai bine în cap. Orice gusturi i se năzăreau băiatului i le îndeplineau, cu repeziciune, temându-se că altfel strică orânduirea științelor în creierul lui.

— Mamă, vreau pepene verde!

— Pepene verde, dragul mamei? Cum să nu, puișorule!

Și îndată, Dumitru Vânătoru, macagiul, primea ordin să se urce în primul tren, să se ducă la oraș după pepeni — fiindcă aici nu se găseau — și seara să fie înapoi.

— Mamă, vreau cataif!

— Cataif, dragul mamei? De ce n-ai spus mai curând, că tot s-a dus Dumitru la târg?

— Eu vreau acum!

Noroc că între gări este telefon! Domnul Manole îl chema pe prietenul său, domnul Bostan, impiegat de serviciu în gara mare, și acesta era rugat să-l pândească pe macagiu, dându-i poruncă să aducă și cataif, dar proaspăt, și numai de la cofetăria Mazilu, nu din altă parte, că e bocluc.

Valerică dori stiloul lui taică-su și i se dădu. Ceru să i se făgăduiască o bicicletă, dacă ia corijențele — și i se făgădui. Domnul Manole n-ar fi scos cu inima ușoară zece mii de lei, cât costa gustul băiatului, dar nu se codi: poate, împotriva dorinței lui, era încredințat că Valerică o să rămână repetent, deslegându-l pe el de cuvânt.

— Tată, să-mi dai ceasul tău!

I se dădu și ceasul „Roskop-patent”, cu o locomotivă pe cadran și cu alta, mai mare, săpată în spate, pe capac. Domnul Manole îl avea din ziua când ieșise impiegat și i-l cumpărase drumul de fier, fiindcă impiegat fără ceas nu s-a mai pomenit.

— Mamă, vreau!… Tată, dă-mi!…

Așa începea orice vorbă Valerică, în acel timp când se străduia să bage ultima parte a învățăturii la cap: la prima nici nu se mai gândea, că o uitase: altfel n-ar mai fi fost loc pentru cea de-acum.

— Doamne, cum îi mai chinuiește pe bieții copii! zicea, cu orice prilej, maică-sa, frângându-și mâinile și văitându-se oricui.

Astfel Petruș putea să umble de capul lui, mai uitat ca oricând: și așa, în timp ce Valerică învăța botanică și geometrie, el învăța să conducă automobilul. Asta nu fusese o dorință anume a lui: îi plăcea să stea la spate, iar la volan să stea Cazimir: îi era chiar un fel de teamă să mâie mașina cu mâinile lui.

Dar, lăsând la o parte paloarea obrazului și inima chircită și leșinul pe care-l simțise în stomac, în ziua când îl așezaseră la volan, Cazimir stând alături, atârnând mai mult pe afară, peste caroserie, și când văzuse mașina pornind, ascultând de mâinile și de picioarele lui, în el se născuse o mulțumire, o fericire, o îmbătare la care nici nu visase până atunci.

Motorul era colea, pârâind în spatele lui, și dacă apăsa pe accelerație, se învârtea mai vârtos, iar mașina mergea mai repede, după dorința lui. Volanul era în față, îl ținea strâns cu amândouă mâinile, și dacă trăgea numai puțin de el, mașina cotea, mai repede și mai ascultătoare decât un cal blând. Toate acestea depășiseră așteptările lui Petruș, care de atunci înainte n-ar mai fi vrut să știe de nimic altceva decât de automobil.

A treia zi de școală mergea singur și se învârtea pe drumul dintre canton și moară, cu viteze din ce în ce mai mari, chiar și cu douăzeci și cinci de kilometri pe oră, puțin păsându-i de căruțe, știind că în orice clipă poate opri, fără să mai aibă nevoie să judece cum, fiindcă mâinile și picioarele făceau totul, neșovăitoare, neașteptând decât o scurtă poruncă, pornită, ca o scânteie, din creierul lui.

Cazimir hotărâse ca deocamdată șoferi să fie numai Trică și Petruș, așa că ei făceau cu schimbul la volan, fără să se certe și fără să se pizmuiască. Trică știa despre mașini mai dinainte și se dovedise mai curajos decât Petruș, dar acesta fiind și mai mare, judecând și mai mult, își însușise la fel

de repede deprinderile conducerii, încât nu se putea spune că unul ar fi mai bun și altul mai rău.

Cât despre ceilalți doi, Uță și Culai, ei nici nu năzuiau să facă pe șoferii, erau mulțumiți să se plimbe cu ceasurile, puțin păsându-le de zgâlțâielile năbădâioasei mașini.

Dar bineînțeles că nu se plimbau tot timpul cu automobilul, îl mai și îngrijeau, în unele ceasuri, așa cum se cere din partea unui șofer bun. Trică se băga sub el, de două ori pe zi, cu felurite chei și, fie că era nevoie, fie că nu, mai strângea câte un șurub, cum îi văzuse pe șoferi făcând. Seara nu plecau la culcare până nu ștergeau praful de pe el — și la două zile îl duceau la gârlă, sau la iaz, să-l spele cu grijă, atât pe deasupra cât și pe dedesubt.

Mai aveau și grija fabricii de benzină, deși automobilul lor nu consuma prea mult, dar era bine să aibă butoiul plin, fiindcă nu știau ce se putea întâmpla într-o zi. Apoi, mai trebuia din când în când schimbat uleiul la motor și fabrică de ulei Cazimir nu putuse încropi: atunci de unde și cum să-l iei, că bani n-avea nici unul din copii, țuică de anul trecut nu se mai găsea, iar până la cea nouă mai erau săptămâni. Noroc că se mai putea aduna câte o târnă de mere, de nuci, câte un căuș de mălai, de care duceau lipsă orășenii — și pe aceste daruri căpătau câte un bidon de ulei, de la șoferi.

Multă vreme alt drum nu făcură cu automobilul lor, decât între moară și canton. Mai departe începea urcuș, ceea ce n-ar fi fost prea bine pentru un motor așa de mic: pe urmă era teama de-a nu se îndepărta de casă și de-a rămâne în pană, cu o mașină ale cărei toane nu le cunoștea încă niciunul din ei, nici chiar Cazimir, deși el meșterise un timp la automobile în viața lui.

Totuși, într-o zi cantonierul hotărî să meargă cu toții până la Șipotul, să vadă ce-o fi cu balaurul acela, despre care vorbea toată lumea în împrejurimi, ba chiar scriseseră și jurnalele de la București.

El știa că asta fusese o scorneală a lui, ca să-l țină de vorbă pe un șofer — dar se vede că scornelile umblă în lume mai repede decât adevărul, dovadă că toți nu vorbeau acum decât de balaur. Șoferul acela, ducând mai departe născocirea lui Cazimir, îi pusese floricele, și ca să fie crezut se jurase, pesemne, că văzuse balaurul chiar el cu ochii lui. Așa, trecând de la unul la altul, povestea ajunsese la mari depărtări.

Acum se întâmpla, de pildă, ca un automobil să oprească sub ulm, la semnul lui Cazimir, spre a plăti birul cuvenit, și șoferul să deschidă vorba, înainte de a-i spune ceva tu:

— Unde-i balaurul ăla, domnule?

— Care balaur? făcea cantonierul, nedumerit.

— Ei, asta-i, ce nu știi? Zice că s-a ivit un balaur pe-aici.

— Unde?

— Nu știu bine, pe la Șipotul, în sus. Credeam că dumneata l-ai văzut.

De la o vreme Cazimir începu să creadă că poate balaurul chiar se afla acolo, altfel n-ar fi vorbit lumea atât și n-ar fi scris în jurnal. Nu-și mai dădea seama cum pornise vorba, poate că nu fusese o scorneală a lui…

Așa că, într-o zi, după prânz, automobilul porni la drum: Trică stătea la volan, Petruș în stânga și Uță în dreapta lui. La spate se înghesuise Cazimir, cu genunchii la gură, Culai stătea alături, iar între ei Miroslav.

Nu fusese lucru ușor să-l învețe pe cotoi în automobil. Oricât era el de deștept și priceput la toate, bunăoară să aducă benzină și să vorbească la telegraf, după cum spunea stăpână-su, pârâitul motorului ori îl supăra, ori îl speria, oricum îl scotea din ale lui: dacă-l auzea pornind, după ce stupea de vreo două ori, zburlit, fugea în canton și se ascundea sub pat, de unde nu-l mai puteai ademeni nici cu pește prăjit. Dar, încetul cu încetul, mașina năzdrăvană începea să se contopească și ea cu viața cantonului, cum se contopise telegraful mai demult și fiindcă Miroslav n-avea încotro, se făcuse și el automobilist.

Ba, de la o vreme, se poate spune că-i și plăcea să umble pe drum, ba chiar ar fi vrut să fie lângă șofer, cu lăbuțele pe volan, ca să-l bată vântul în plin. Cazimir, însă, îl deprinsese să stea lângă el — să nu-l încurce cumva pe conducător, și numai când trecea dânsul la volan îl lua în față și pe cotoi.

Mașina trecu de moară, sunând din claxon și stârnind mare praf, pe urmă, curând, dădu în coastă și Trică schimbă viteza, dintr-a patra într-a treia. Așa motorul pârâia mai tare, iar automobilul mergea mai încet; după câteva sute de metri nici viteza a treia nu mai trăgea cum trebuie, se simți nevoia de a doua, dar în chipul acesta nu mai merseră mult și motorul începu să miroasă a încins, așa că fură nevoiți să oprească în drum, spre a-l lăsa să se odihnească, altfel l-ar fi dat gata numaidecât.

— N-are aer destul! zise Trică, învârtindu-se pe lângă automobil.'

Într-adevăr, motorul de motocicletă, răcindu-se cu aer, se cere să fie lăsat liber, fără acoperământ, ca vântul să-l poată cuprinde din plin. Dar dacă-l lași liber, mașina ta seamănă a motocicletă, nu a ce dorești tu!

— O să-i tragem un burlan, din față, să aducă aerul peste el, chibzui Cazimir.

— Ar fi bine ca în burlanul ăsta să fie și o elice, să tragă mai mult, adăugă Trică, necăjit că pierdeau acum timpul, în loc să fie pe drum.

— N-ar fi rău nici cu elice, încuviință cantonierul. Adică una așa, ca un ventilator de automobil?

— Tocmai!

— ’Mda! Să vedem de unde tragem curea, ca s-o învârtim!

Firește, așa cum stătea, motorul nu era chiar înăbușit, mai primea aer pe dedesubt, altfel n-ar fi mers nici un kilometru, dar uite că trebuiră să plece mai departe cu întârziere, tot temându-se să nu-l încingă prea rău, la urcuș.

Trecură de gara Șipotul, lăsând satul în stânga, trecură și peste calea ferată care se desprindea de aici și se pierdea în pădure, la fabrica de muniții, făcură și acel kilometru, născocit de Cazimir, dar de jur împrejur nu se vedea nimic deosebit. Copiii strigau la căruțașii pe care-i întâlneau în drum:

— Nene, unde-i balaurul?

Oamenii ridicau din umeri, unii îi priveau mirați, alții râdeau ca proștii, numai de balaur nu știa nimeni nimic.

— Uite-l! strigă deodată Uță.

Și înlemni.

Automobilul se opri scurt, ca și cum s-ar fi poticnit. Era locul unde muntele, îmbinându-se cu dealul, lăsa să i se vadă pe alocuri trupul stâncos, ca și când ar fi avut vestminte de om sărac, roase de timp. În dreapta sus, atârna o stâncă alungită și cioplită ciudat de vânt, ca o șopârlă uriașă care stătea să sară în drum.

O clipă, toți drumeții, laolaltă cu Cazimir, crezură că era chiar balaurul și se chirciră în automobil. Barem cantonierul, în acea scurtă clipă, avu simțământul ciudat că poartă într-însul însușirea miraculoasă, de a născoci fapte care apoi se adeveresc.

— Nu vezi că-i o stâncă, prostule! vorbi Trică, numaidecât.

— E o stâncă! întări și Petruș. Dar ia uite ce formă ciudată!

— Păi sigur că e stâncă! zise la urmă și Cazimir, dezamăgit.

Totuși, multe zile după aceea, fiindcă drumeții tot mai vorbeau despre balaur, el nu era cu totul sigur că balaurul fusese numai o născocire a lui.

La întoarcere, așa cum se hotărâse de la început, Petruș trecu la volan — și drumul, cu toate că îi cerea aceeași grijă ca la urcuș, ba poate chiar mai multă, trebuind să frâneze necontenit, îl încântă în cu totul altă măsură decât plimbările scurte pe lângă canton.

Da, pentru Petruș acelea fură zilele cele mai fericite ale vacanței. Valerică plecase în oraș cu maică-sa, să-și dea corijențele, dar taică-su, rămas singur, nu se ținea nici acum de capul lui, fiindcă avea alte griji: umbla pe la șeful postului, pe la perceptor, să vorbească din vreme pentru un împrumut, ca să aibă cu ce cumpăra bicicleta făgăduită — altfel n-ar mai fi fost de trăit. Adevărul este că zece-cincisprezece mii de lei se găseau și la el, oricând, dar de ce să umble la ei când avea prieteni mai înstăriți, care păreau așa de mărinimoși?!

— Lasă, coane Manole — zicea perceptorul — nu te gândi dumneata la asta! Noi să fim sănătoși!

Șeful gării înțelegea că poate să se bizuie pe mărinimia lui. Dar perceptorul avea alt gând în cap, de-aceea se arăta așa de darnic și de senin: că Valerică n-o să ia corijențele și n-o să fie nevoie de nici un împrumut.

Dimineața, când Petruș venea în curtea cantonului, cu un hartan de gâscă în sân, cu vreo pârjoală, cu vreo bucată de mușchi, pentru cotoi, îl găsea pe Trică ștergând praful de pe automobil, pe Culai scuturând pernele, pe Uță umflând cauciucurile, asta fiind slăbiciunea lui, pe Cazimir priveghindu-i, ori fabricând benzină în drum… Pe urmă, toată ziua, automobilul era al lor, făcându-i să uite de orice griji…

Și vacanța lui Petruș s-ar fi încheiat la fel de fericită, dacă într-o zi n-ar fi săvârșit o mare nesocotință…

Datorită închipuirii neobișnuite a lui Cazimir, datorită strădaniei și bunătății lui, băiatul cunoscuse mulțumiri și bucurii neîngăduite unui copil ca el, oropsit de părinți. Iar astea se întâmplau în timpul cel mai nepotrivit pentru desfătări, când bubuia tunul departe, oamenii erau posomorâți și îngrijorați, femeile boceau la ușa primăriei, unde, din când în când, se puneau liste cu soldații din sat, căzuți ori rămași prizonieri, fiindcă uneori nimerindu-se mulți, secretarul nu se mai ostenea să scrie hârtii și să le trimeată văduvelor prin vătășel.

Era război în toată lumea, și chiar dacă pe această vale ferită nu treceau soldați decât arareori, nu veneau aeroplane, nu se auzea tunul — războiul se simțea și aici, în neliniștea mulțimii și-n zăbranicele femeilor, multe case avându-și soldatul lor prăpădit pe front.

Copiii însă, cu îndemnuri necunoscute de ei, puse poate de fire în sufletul lor, pentru a-i feri și-a face din ei bărbați teferi la anii potriviți, se străduiau să-și trăiască biata copilărie, cătând să uite, pe toate căile, de lipsuri, de zăbranice, de bocete și de tunul care bubuia în depărtări.

Și dacă uneori aveau și ei fruntea cutată și umbre viorii sub ochi, se refugiau în ale vârstei lor, ca într-un adăpost. Iar deasupra vârstei lor crude, cu toate nevoile, cu toate spaimele, la răstimpuri cerul copilăriei li se arăta albastru, senin, și ei se înfruptau cu sete din seninătatea lui.

Pentru Petruș, cerul senin era cantonul — și cantonul însemna Cazimir, blândețea și ciudățenia lui, însemna telegraful, acum învechit, căruia însă îi luase locul, cu mai multă putere, miraculosul automobil. Petruș nu se mai gândea acum la ochii albaștrii ai domnișoarei Eleonora — avea destul albastru sus. Dar într-o zi când se socotea cu totul și cu totul deasupra acelui simțământ turbure care îl urmărise atâta timp, făcându-l să scrie un anumit nume în caiet și să se tot uite la hamacul legat între pruni, socoti că spre o încheiere demnă, trebuia să se arate în ochii domnișoarei Eleonora de la adevărata lui înălțime de automobilist.

Capitolul XV
NESOCOTINȚA LUI PETRUȘ

Până atunci, nu se încumetaseră să treacă gârla în automobil, să se arate cu el și pe ulițele satului, fiindcă aveau cu ce se fuduli. Dar, ca să bagi în gârlă un automobil așa de mic era primejdie să rămâi cu el în apă, neputincios și înțepenit. Ca să treacă pe pod, nici gând, până nu se puneau scânduri bune în locul celor care putreziseră de mult — și pare-se, după luni și luni, nimeni nu se învrednicise să facă acest lucru mic. Cât era încă vară, treceau prin vad cu ușurință și căruță și automobil: dar dacă începeau ploile toamnei, curând, n-ar mai fi fost chip — și te întrebai, de pe acum, ce au să facă bieții oameni atunci?

Fusese o vară secetoasă, se istoviseră până și izvoarele din munți și ca urmare, de câteva zile, gârla curgea ca un fir subțire de apă risipit pe prund.

Petruș cercetă locul și găsind pretutindeni vad bun, începu să stăruie pe lângă cantonier:

— Cazimire, hai să mergem o dată în sat, zău!

— Da’ ce nevoie ai tu?

— Așa… Să trecem pe la Culai pe-acasă, să-i facem în necaz și lui moș Visarion.

— Da!… Și să ne vadă jandarmii și să se ia de noi că nu avem număr!

La asta nu se gândise până acum nici Petruș, nici ceilalți. Cazimir se gândea, adesea, scărpinându-se încurcat în cap, de aceea n-ar fi vrut să se îndepărteze prea mult de canton, unde, oricum, era acasă la el, n-avea de cine se teme. Să te duci însă în sat, ar fi însemnat să-i stârnești pe jandarmi.

— Parcă noi nu putem să-i facem un număr! zise Culai, neștiutor.

— Nu se poate! Numărul ți-l dă de la poliție, nu ți-l alegi tu, cum vrei! îl lămuri Cazimir.

— Atunci, — interveni Trică, — să punem două table și să scriem pe ele „Probă”: am mai văzut așa, la mașini.

Într-adevăr, pentru niște jandarmi de țară, o asemenea tablă ar fi putut fi îndestulătoare, ei poate necunoscând prea temeinic legile automobilelor.

Și iată că într-o bună zi, automobilul, cu table noi, lustruite, cu rezervorul plin, trecea gârla, Petruș fiind la volan iar ceilalți ținându-se pe lângă el, să-l împingă dacă s-ar fi împotmolit.

Numai că vânjoasa mașină se avântă prin apă ca un bidiviu, împroșcându-i pe toți din jur, și nu opri decât dincolo, după ce urcă pieptul vadului în viteză și ajunse în drum.

Inima lui Petruș bătea acum să-i rupă pieptul, dar nu de frica gârlei, lăsată în urmă, ci de gândul că domnișoara Eleonora avea să-l vadă conducând: nimeni pe lume nu bănuia această taină a lui.

Pentru acest prilej, astăzi venise îmbrăcat în uniforma nouă, de liceu, cu haină încheiată la gât și cu șapcă nereglementară, cu cozorocul lung. Ca să plece îmbrăcat astfel, trebuise să iasă din casă pe ascuns la ceasul când maică-sa plângea în dormitor, cu cârpe ude la ochi, fiindcă se întorsese chiar în ziua aceea, la prânz, aducându-și băiatul care rămăsese iar repetent. De știut Valerică zice să știuse bine la examen, dar profesorilor le cășunaseră pe el și-l trântiseră, fără șovăieli, chiar și cel de geometrie, cu toate că băiatul îi arătase cercul acela năzdrăvan și încă altele, mai năzdrăvane.

— Sânt niște ucigași, niște ucigași! suspina cucoana, în dormitor.

Șeful gării citea jurnalul, întins alături, în pat, mâhnit de înfrângerea suferită de băiat, bucurându-se pe de altă parte că nu mai trebuia să-i cumpere darul făgăduit.

Dar tocmai când se bucura astfel, cucoana, până atunci suferindă, azvârli cârpa de la ochi și se năpusti cu vorba pe el:

— Manolică, ești un nesimțitor!

— De ce?

— Așa! Eu mă perpelesc. Valerică se perpelește și tu citești politică în jurnal!

Valerică însă nu se perpelea, ci dormea dus, alături, — numai așa putuse să plece Petruș cu hainele noi.

— Mai bine te-ai gândi să-i cumperi bicicleta, așa cum i-ai promis! zicea dincolo maică-sa.

— Păi de ce, dacă a rămas repetent?

— Tocmai d-aia, ca să aibă și el o mângâiere, sărmanul băiat!

Aceste cuvinte Petruș le auzise în clipa când ieșea pe ușă, umblând încet, ca un hoț — și nu avusese timp să cugete asupra lor, fiindcă gândul îi era în alte părți. Iar acum, cu uniforma nouă, își aștepta însoțitorii în drum.

Curând sosiră și ceilalți, și se urcară în automobil, Trică și Uță în față, lângă șofer, iar ceilalți trei, adică motanul, Culai și Cazimir, în spate, la

locul lor.

Era pe la ceasul cinci după prânz și oamenii nu se iviseră încă pe la porți; în schimb, copiii, care se jucau în drum, se luară după automobil, sub stăpânirea celei mai mari uimiri.

Culai, cel mai cunoscut aici, stătea cu sfiiciune la locul lui, și parcă-i părea rău că stârnește pizma celor de jos; dacă ar fi fost după el, bucuros ar fi coborât, ca să lase altuia mulțumirea acestei plimbări.

Mai treceau automobile prin sat și toate stârneau curiozitatea copiilor, dar’ mite ăsta, așa de ciudat alcătuit, care pârâia ca un motociclu — și-avea în el atâția copii, ba încă și un cotoi, iar de mânat îl mâna șapcaliul, băiatul șefului de gară, în haine de liceu.

— Bă, uite-l pe Culai în otonobilă! striga câte unul, luându-se cu picioarele goale prin praf, după automobilul care îi lăsa în urmă pe toți.

Petruș își făcuse planul cu multă chibzuială: să intre în sat nu pe la gară, ci pe partea de sus, din spre pod, ca să meargă la vale, slobod, nu la deal, cu motorul gâfâind.

În afară de copii, se mai iveau în drum orătănii, gâște, rațe, găini, care, auzind claxonul, se năpusteau în șanțuri, gâgâind. măcăind, cârâind și bătând cu spaimă din aripi. Pe la primărie, Petruș încetini mersul mașinii și începu să sune mai stăruitor din claxon: de aici se vedea colțul jandarmeriei și inima în pieptul lui începu să se ia la întrecere cu motorul.

— Nu mai suna atât, că stârnești lumea! zise Cazimir.

El unul, deși dorise să le facă pe plac copiilor, ar fi vrut ca automobilul să nu atragă prea multe priviri — mai ales privirile jandarmilor, care erau colea, la o palmă de drum.

Dar ca să nu sune, Petruș ar fi însemnat să fi făcut de pomană tot drumul, de pomană să-și fi pus uniforma nouă, de pomană să-i fi bătut inima… Oare avea să se ivească domnișoara Eleonora la geam, avea să-i vadă în automobil, conducând?

Băiatul și-ar fi făcut mai puține griji în această privință, dacă ar fi știut că domnișoara Eleonora nu putea sta nepăsătoare când auzea un claxon pe drum, că doar automobilele nu treceau șir pe aici! Și apoi ce domnișoară trăită la oraș și crescută ca principesele, dar silită să stea la țară, nu ar fi turburată de acest sunet, care vine tocmai și tocmai din lumea viselor ei?

Deci, când automobilul ajunse la postul de jandarmi, domnișoara Eleonora se și afla la geam, cu perdeaua dată în lături, privind curioasă și

nerăbdătoare, ca și când s-ar fi așteptat să-l vadă venind pe Făt-Frumos.

Petruș o zări, cu ochii albaștri și cu părul blond — și totul în ființa lui se tulbură. El uită de ce vroise să facă acest drum: vroise să treacă mândru și demn, cu mâinile pe volan, fără să întoarcă ochii spre geam, să arunce doar o privire, furișă, ca să se încredințeze de triumful său.

Mâinile îi rămaseră pe volan, ce-i drept, dar ochii nu i se mai putură deslipi de chipul suav, — și o văzu deodată pe domnișoara Eleonora în rochia trandafirie, cu părul împodobit de flori, dansând dansul acela vrăjitoresc, și-i auzi glasul, vorbindu-i lui:

— Băiete, ce e cu trenul?

S-a auzit vreodată în lume glas mai limpede, mai hotărât și mai gingaș în același timp?

Și-n timp ce mâinile strângeau volanul să-l rupă, iar piciorul îi amorțise pe accelerator, Petruș iar o asemuia pe domnișoara Eleonora cu norii de pe cer, la fel de suavi, de străvezii, de neatins, și iar zicea, în sinea lui, nemaiauzind nici pârâitul motorului, nici glasurile celorlalți: Nora, Norica, Nora, Norica.

— Ține drept! strigă Trică, de lângă el, dând să tragă de volan.

Dar Petruș îl împinse cu cotul, numai că nu-l trânti jos din automobil. Cum, să pună cineva mâna pe volan, când conducea el — și tocmai aici, în fața ferestrei unde flutura părul blond și sclipeau, plini de uimire, ochii albaștri cum e cerul numai arareori?!

— Vezi că intri în șanț! strigă și Cazimir, începând să se mire de stângăcia șoferului.

Trică se repezi iar la volan, dar Petruș, iar îl îmbrânci, scrâșnind printre dinți cu ochii la geamul de sus:

— Lasă-mă!

— Petruș! mai apucă să bâiguie Uță, din dreapta lui.

Ceilalți la rândul lor avură timp să scoată câte un strigăt de spaimă — toate laolaltă întrecute de miorlăitul lui Miroslav, care sări în mijlocul drumului, mai sprinten decât orice automobilist.

Iar mașina, fără știința și fără înțelegerea lui Petruș, se lăsă deodată în dreapta, ca și când roțile din partea aceea ar fi fost de unt, și în clipa următoare se aflau cu toții în șanț, claie peste grămadă, învălmășindu-se în praf, cu brațele și cu picioarele amestecate, de nu mai știau care ale cui sânt.

Automobilul zăcea pe o coastă, cu pernele căzute peste automobiliști, și motorul încă pârâia, învârtind în aer roata care în neștiința ei credea că merge încă pe drum.

Petruș se ridică năucit, cu uniforma nouă plină de colb și de mărăcini, cu cozorocul șepcii dat peste cap — și văzând dezastrul se socoti pierdut.

Dezastrul de sus, nu de aici! — fiindcă automobilul nu pățise nimic — și nici ocupanții lui, degeaba făcea atâta gălăgie cotoiul lui Cazimir! Într-o clipă îl ridicară în picioare și văzură că doar o aripă, din dreapta, era strâmbată puțin: din rezervor cursese ceva benzină, înnegrind praful din șanț — încolo nici o supărare și nici o pagubă. Ba copiii chiar se puseră pe râs, înveseliți de tumba care nu le dăunase cu nimic — și până să se ivească vreun jandarm, automobilul plecă mai departe, pârâind.

Dar la volan nu mai era Petruș. Petruș nu era nici alături, nici în spate, lângă Cazimir, ci fugea spre gară, pe jos, cu capul în pământ, cuprins de o rușine și de o desnădejde care amenințau să rămână fără leac toată viața lui. Domnișoara Eleonora la geam și el răsturnat în praf sub ochii ei! Nu îndrăznise să arunce măcar o privire în sus, nu știa cum întâmpinase ea nenorocirea, râzând sau clăninându-l, dar oricum ar fi fost, pentru el viața de aci înainte nu mai înfățișa decât un chin și o rușine pe care cu nimic nu le putea tămădui.

Aceasta fu nesocotința lui — și urmarea ei, deocamdată nefericită doar pentru el, avea să se lege de alte urmări, cum se leagă între ele zalele unui lanț, aducând nefericirea tuturor.

Petruș nu putu să intre în casă fără ca halul în care i se aflau hainele să treacă nebăgat în seamă. Maică-sa încă suspina, în dormitor, iar taică-su ațipise cu jurnalul pe obraz, încât primejdia nu venea de la ei: în schimb, Valerică tocmai deschisese ochii și căsca, plictisit.

— Ce-ai făcut? întrebă, cu o bucurie de dușman, văzându-l pe frate-su plin de praf și mototolit.

Apoi, ridicându-se într-un cot, începu s-o strige pe maică-sa:

— Mamă, mamă, vino să-l vezi pe Petruș!

Băiatul se lipi de dulap, palid și speriat, făcându-i semn să tacă, să nu-l dea de gol.

Dincolo, patul scârțâi.

— Mamă, ia vino, vino să vezi! continua să strige Valerică, de parcă l-ar fi strâns cineva de gât.

Se auzi jurnalul, foșnind, apoi pașii domnului Manole străbătură odaia înăbușită în covor și ușa se deschise în fața lui Petruș.

— Ce este, ce tot strigi așa?

Glasul doamnei Natalia izbucni în spatele lui:

— Cum vorbești cu băiatul? Nu știi cât e de sensibil?… Ce e, dragul mamei, ce s-a întâmplat?

— Petruș, uite!

Amândoi părinții îl văzură atunci pe Petruș, rezemat de dulap, jerpelit ca un vagabond — și cu o disperare atât de adâncă pe obraz, încât în prima clipă se speriară, crezând că i s-a întâmplat o nenorocire pe care n-o puteau bănui.

Însă glasul lui Valerică, încă buimac de somn, dar plin de răutate, îi desmetici:

— Petruș derbedeu! Rupe haine!… Rău!

— Ce-ai făcut, haimana? sări cucoana, scoțându-și papucul, și repezindu-se asupra lui Petruș, cu atât mai furioasă cu cât simțea, deși n-ar fi recunoscut-o, răutatea celuilalt.

Și Petruș fu nevoit să povestească tot ce se întâmplase, ocolind numai pricina pentru care trecuse cu automobilul pe la postul de jandarmi: asta n-ar fi spus-o nici dacă l-ar fi spânzurat.

— Prin urmare de astea se ține Cazimir! zise șeful gării, la sfârșit. Am să-i fac raport să-l destituiască.

Petruș se aprinse, cu sângele în obrazul slăbuț:

— Ce vină are Cazimir, tată?

— Să taci! răcni maică-sa, ridicând iar papucul asupra lui.

Valerică ascultase mărturisirea lui Petruș într-o tăcere ciudată și cu o atenție pe care nu și-o putea aduna niciodată când citea din cărți.

Și deodată izbucni, cu vocea plângătoare, de parcă i-ar fi răpit cineva o praștie din față:

— Mamă, să-mi dea mie automobilul!

— Vezi că-ți dau un automobil să nu-l poți duce! izbucni taică- su.

Cucoana se făcu palidă — apoi roșie, galbenă și izbucni:

— Manolică! Vrei să-mi omori băiatul? Uiți ce-am vorbit odată?

Valerică între timp îi dădea înainte, ca și când nu i-ar fi auzit nici pe unul, nici pe altul:

— Mamă, vreau automobilul!… Vreau automobilul!…

Apoi deodată se opri, sări în picioare, lovi cu pumnul în masă și schimbând glasul răcni la taică-su:

— Să mi-l dai, n-auzi?!

Și o dată stârnit nu mai putu să se oprească: freza galbenă i se zburlise, sângele îi venise în față, înroșindu-i și ochii, nu numai obrazul, gura i se strâmbase, desgolindu-i dinții, într-o parte, iar el răcnea înainte, bătând cu pumnul în masă:

— Vreau automobil! Vreau automobil! Vreau, vreau!…

Tot în acel timp, ora când se lasă înserarea și se pregătesc lămpile în casă, la postul de jandarmi, domnișoara Eleonora își exprima și ea o dorință, dar cu alt glas, firește, glasul suav care se potrivea ființei sale gingașe:

— Papà, te rog, papà făgăduiește-mi că mi-o aduci: altfel n-am să dorm la noapte!

În felurite chipuri îi poate spune un copil lui taică-su, după cum îi e firea, mai aspră, sau mai râzgâiată: îi poate spune simplu și curat, „tată”, îi poate spune „taică” la țară, „tăicuțule”, „tăticule”, „ticule” și altfel: la Moldova se spunea o dată „babacule” — azi se spune doar în oarecare batjocură, la persoana a treia, „babacul”.

Domnișoara Eleonora învăța limba franceză, printre altele, și ca urmare, îi spunea lui taică-su papà, cum e cuviincios să spună orice odraslă spălată.

Închipuiți-vi-l pe plutonierul de jandarmi, cu ceafa roșie și încrețită, ca a țăranilor, cu obrazul țepos, cu nasul roșu și ascuțit ca plaivasul, cu fărâma lui de mustață căruntă, coborând de-a dreptul din nări, ca o scursoare cenușie a nasului, închipuiți-vi-l cu pumnii butucănoși, cu călcătura greoaie — spre a vorbi numai de însușirile trupului — și gândiți-vă cum i s-ar potrivi alintarea franțuzească.

Dar pentru domnișoara Eleonora el era taică-su, și când îi spunea „papà”, ei i se părea că-i ridică și gradul, din plutonier major făcându-l colonel, cum năzuise și maică-sa.

— Mi-o aduci, papà, mi-o aduci? Făgăduiește-mi!

Domnișoara jandarmului văzuse astăzi o pisică neagră, care o fermecase! Trecuse pe drum, înspre seară, o comedie de automobil-căruță, încărcată de copii, cu o namilă de om la spate, să zici că erau comedianți de circ, chemând lumea la reprezentație. Căruța-automobil se răsturnase chiar în fața postului și cu acest prilej domnișoara nu avusese ochi decât pentru acea pisică, nemaivăzut de frumoasă.

— Înțelegi, papà, parcă era cotoiul încălțat din basme! Avea o coadă, uite atâta, și niște mustăți hazoase! Ah, papa, și niște ochi, ca peruzeaua, și părul negru-negru, și lucios ca mătasea!

— Vreau automobil! Vreau automobil! răcnea Valerică, la gară, cu ochii ieșiți, cu gura înspumată.

Maică-sa aproape leșinase:

— Dar liniștește copilul odată, Manolică! Vrei să se prăpădească?

Taci cu mama, taci cu mama, puiule, că ți-l dă tata!… Manolică, făgăduiește-i odată!

Dincolo, domnișoara Eleonora se ruga, suavă și gingașă:

— Mi-aduci, papà? Te rog, îndeplinește-mi dorința asta!…

A doua zi, pe la nouă dimineața, șeful de post intră pe poarta cantonului, cu un jandarm în spate. Cazimir, așezat în genunchi, ciocănea aripa automobilului, vătămată. Ca ucenici nu-i avea la ora asta decât pe Trică, pe Uță și pe Culai: Petruș întârziase — poate-i era rușine de isprava lui, gândeau ceilalți — și nu îndrăsnea să se arate.

— Bună dimineața!… zise șeful de post, poticnindu-se.

Voise să adauge „banditule”, vorbă cu care îi era limba dedată, dar își amintise întâmplarea aceea când Cazimir îl înfruntase.

— Bună dimineața! răspunse cantonierul, ciocănind mai departe.

Plimbarea de ieri își arăta curând urmările proaste; dar, ce putea face, decât să se apere?

— Ce-i drăcia asta? întrebă șeful postului, uitându-se cu un ochi la automobil, cu altul căutând prin ogradă.

Copiii înlemniseră, alături, socotind că visul lor frumos începea să se fărâme.

— Hei, ia spune, ce-i asta?

Cazimir se ridică de jos, îndreptându-și spinarea cu greutate, și-atunci, cu toate că avea umerii aduși, se văzu că jandarmul, oricât era de înalt, nu se putea asemui la statură cu el, nici pe departe.

— Ce să fie? Ia, o jucărie pentru copiii ăștia.

— Jucărie cu patru roate?

— S-ar putea și cu șase: chiar mă gândeam să le fac o mașină, să meargă cu aburi.

— Și de unde ai luat toate astea?

— De la moș Visarion: ce, dumneata nu știi, că m-ai mai întrebat o dată?!

— Aia era motocicletă…

— Tot motocicletă este și asta, numai că are patru roate.

Jandarmul întreba și se tot uita prin ogradă.

— Unde ți-e pisica?

— Doarme.

— Și cu asta ce-ai făcut dumneata, crezi că poți merge pe drum, așa, fără acte?

— Am acte.

— Unde-s?

Cazimir scoase din buzunar, unde stătea împăturită cu grijă, scrisoarea lui moș Visarion, dovada vânzării.

— Asta am mai văzut-o o dată.

— Păi atunci ce-o mai ceri?

— Mă omule, zise șeful postului, socotind că nu-i nevoie să ridice glasul la el, ci mai bine să-l lămurească. O mașină, ca să poată merge slobodă, pe drumuri, unde îi place, trebuie să aibă hârtie de la prefectura județului.

— Pentru jucăria asta?

— Când are motor și poate da peste lume, nu mai e jucărie.

Șeful de jandarmi cunoștea legea: Cazimir se înșelase socotind că mașina lor va putea trece nebăgată în seamă.

— E pentru probă! sări Trică. Uite, scrie și-n față, și-n spate.

— Tu ține-ți gura, că îndată o iei după ceafă!

Apoi, ca să nu mai lungească vorba, jandarmul își luă un chip aspru.

— Suie-te-n el și adă-l la post! îi porunci cantonierului.

Culai se făcuse galben și-i tremura buza de jos, să zici că-l apucă plânsul; barem Uță, chiar începuse să smiorcăie.

— Nu ni-l lua, nene, că nu facem rău la nimeni!

Și apucând capota automobilului în brațe, se puse pe bocete:

— Mamă, ne ia automobilul, mamă, scapă-ne!

Nu mai vedea în jur, nu-și dădea seama că maică-sa era departe — și chiar dacă ar fi fost aici n-avea putere în fața jandarmului.

— Hai, dă-i drumul! porunci acesta, nelăsându-se înmuiat de lacrimi.

Trică îi dădu un ghiont lui Uță, apoi veni dârz în față.

— Să știi că dacă ni-l iei, e belea mare!

El nu știa care ar fi putut fi beleaua, dar era hotărât să apere mașina până și-ar fi dat sufletul.

— Vrei să te iau și pe tine la post? vorbi, abia stăpânindu-se, jandarmul.

Își dădea seama că s-ar fi făcut de râs, el șef de post, cu pușcă și cu cartușiere, încontrându-se cu un copil — dar nici cum să-l pună la loc altfel nu-i dădea prin minte, fiindcă în viața lui nu văzuse unul așa de îndârjit și de aprig.

— Ia-mă! răspunse Trică, înfruntându-l.

— Mă Pandele! zise șeful de post, întorcându-se spre jandarm — asta ca să mai câștige timp. Du-te până la Veta lui Stângaciu, să vină cu calul încoace.

Apoi, către Cazimir, făcându-se că nu-i vede pe ceilalți:

— Dacă nu-l duci singur, ți-l iau eu și o să fie mai rău, omule!

Cantonierul își lăsă umerii mai jos, și se arătă doborât, de parcă i-ar fi lovit inima. În el nu fierbea sângele lui Trică, avea altă minte decât copilul, o minte tocită, frecată de atâtea întâmplări potrivnice — și mintea asta îi spunea că zadarnic s-ar lupta cu jandarmii. Și astfel toată strădania lui, munca și gândul, avea să se ducă pe apa sâmbetei și copiii aveau să rămână în bătătura cantonului, mai doborâți decât dânsul.

— Dom’ le șef! zise supus, cu fața scăldată în suferință. Nu-ți face păcat cu anii mei, că nu mai am mulți de trăit, și nu-ți face păcat cu anii copiilor ăstora, că ei abia i-au început… Dom’ le șef, supune-mă la caznele care le vrei dumneata, iacă, scuipă-mă în ochi, dacă asta îți aduce folos, pălmuiește obrazul ăsta bătrân, ori poruncește-mi să stau în genunchi, și pune-mi piciorul în grumaz, să ai dovadă că m-ai doborât! Fă tot ce dorești dumneata spre bucuria dumitale și spre rușinea mea. Iar dacă nu ți-e de mine, fie-ți măcar milă de ei, că doi sânt orfani, a murit tatăl lor la război și n-au bucurie în casă, sărmanii!… Iacă, domnule șef, mai mult decât atâta nu am cu ce mă ruga și cu ce mă umili, dar îți cer ca lui Cristos, nu le lua copiilor joaca lor nevinovată, că ne-am trudit mult până s-o facem!

Șeful de post asculta, neclintit. Copiilor le pierise ultima picătură de sânge din obraz; în sufletele lor stăteau gata să izbucnească deopotrivă de năvalnice — și strigătul și blestemul și lacrima. Pandele, jandarmul, se întoarse cu fața spre drum.

— Ia hai să vedem unde-i pisica aia! zise șeful de post, după un timp.

Capitolul XVI
VIAȚA ÎNCEPE SĂ-ȘI IASA DIN ALE SALE

Uneori viața merge domol — faptele se înșiruiesc cu molcomeala colinelor care se pierd către șes, soarele răsare cu o liniște majestuoasă și majestuos se plimbă pe cer, iar când se culcă, la apus, lasă în urmă un lung crepuscul, îngăduind omenirii să mediteze profund înainte de a adormi.

Alteori, viața se mișcă la trap, întâmplările par pașii sprinteni ai unor dănțuitori și tot timpul în aer plutește, ai zice, clinchet zglobiu de clopoței și de zurgălăi.

Merge și la galop viața, când o îndeamnă un călăreț dârz; atunci se cuvine să stai aplecat pe oblânc ca să nu iei vârtejul în piept, să nu te doboare ramura copacului bătută de vânt. Dar și așa încă, uneori galopul vieții e un joc vesel și îndârjit, care stârnește freamăt în jur, freamăt pe cer, freamăt pe pământ, freamăt viu și nobil în sufletul omului.

Iată însă că uneori viața își iese din ale ei, pe cer se adună nori, torente curg pe pământ, și cade trăsnetul și tunetul se risipește înfricoșător purtat de vânt — și întâmplările se învălmășesc, încât nu le mai poți desluși: atunci trebuie să te ții cu amândouă mâinile de coama răzvrătitului bidiviu, să te faci una cu el și să fii viteaz, altfel, simțindu-te slab, viața-bidiviu te răstoarnă la pământ.

În vara asta, viața copiilor mersese când la pas, când la trap, poate și la galop uneori, de pildă când auziseră prima oară motorul automobilului pârâind. Nici o primejdie nu le stătuse în cale afară de cele din închipuirea lor — altfel merseseră veseli, săltând în șa și chiuind, auzindu-se doar în treacăt, uneori, cum e firea copilului neștiutor, când simțeau amărăciunea și frământarea lumii din jur…

Dar acum viața se involbura rău pentru ei, începea să vâjâie vântul, grăbind întâmplările, începea să duduie pământul de câte se năpusteau, deodată, asupra lor.

În ziua aceea, viața își ieșise din ale ei — și faptele se învălmășiră, scuturându-i năprasnic, să-i dea jos din șei…

Șeful de post plecase, la pas, că nu-l zorea nimic, cu jandarmul după el, la pas trecu podul, la pas se pierdu printre copaci, ducându-se la ale lui…

La pas venea șeful gării, către canton, curând după plecarea jandarmului, fiindcă nu se grăbea niciodată, așa fiindu-i firea, orice nevoi l-ar fi împins la drum. Nu-l scotea din pasul lui liniștit nici măcar sâcâiala lui Valerică — și băiatul îl sâcâia încă de la gară, tot țopăind în jurul lui și trăgându-l de surtuc:

— Tată, da' să mă învețe să conduc eu! Auzi, tată, să conduc eu!…

Petruș mergea în urma lor, la pas — dar în sufletul lui frământările trecuseră de galop. Automobilul răsturnat, domnișoara Eleonora la geam — și vacanța sfârșită: peste două zile pleca la liceu. Totul pierdut!

— Tată, să mă învețe să conduc!…

Avea și sufletul lui Valerică galopul lui!

Însă cine putea să bănuiască goana, învălmășeala, deznădejdea din sufletul celor de la canton?

— Ridică-te de-acolo, trogloditule! zise șeful gării, intrând pe poartă, cu pântecele împins înainte, ca și cum ar fi simțit nevoia unui crainic care să-l vestească din timp.

Vorba însă, deși aspră, îi rămase zadarnică. Omul căruia i-o adresase, cantonierul, stătea pe prispă, cu ochii în pământ, cu spinarea împovărată.

— Hei, nu auzi, bețivanule!

Cazimir ridică încet ochii plini de durere și de umilință și, văzând șapca roșie, se sculă în picioare, salutând ostășește:

— Să trăiți, dom'șef!

Valerică, între timp, fără să mai aștepte poftire sau încuviințare, socotind că din clipa asta mașina era a lui, se și cocoțase la volan și începuse să-l sucească, să-l hâțâne, să apese pe pedale — până ce găsi claxonul și-atunci în curtea cantonului nu se mai înțelese nimeni.

— Al cui este? întrebă domnul Manole, strigând la urechea cantonierului.

— Al… L-am făcut eu cu copiii ăștia.

— Tată, să-i dea drumul! striga Valerică, tot apăsând claxonul.

Petruș rămăsese obidit în colțul prispei și nu îndrăsnea nici să pășească mai departe, nici să ridice ochii, dar Valerică la volan i se părea o pângărire — pângărirea a tot ce însemnase muncă, zbucium, chin și înflăcărare în alcătuirea automobilului. Dacă n-ar fi fost taică-su acolo, ar fi tăbărât asupra lui, cât era el de mare și l-ar fi trântit în țărână.

Copiii ceilalți simțeau la fel în acele clipe, dar nici ei nu îndrăzneau să spună o vorbă, să facă o mișcare de împotrivire, în fața șefului de gară, care

avea asupra lui Cazimir toate puterile. Mai simțeau și-acum în inimi spaima pe care le-o lăsase jandarul — și durerea nemărginită de-a fi trebuit să plătească preț mai mare decât tâlharilor, ca să scape automobilul. Fiindcă șeful de post nu le luase nici banii, ei neavându-i, nici cămășile, fiindu-le peticite, nici viața, nefolosindu-i — îl luase pe Miroslav și-l dusese cu dânsul.

Ei se împotriviseră cu tărie, chiar Culai, speriat și tăcut până în clipa aceea, dar, ce ciudat, tocmai Cazimir îi domolise, cerându-le să păstreze tăcere. Și dacă văzuse că șeful de post tot stăruie și nu-i nici o putință de împotrivire, el însuși îl adusese pe Miroslav din casă și-l dăduse jandarmului.

Ai fi spus că în clipa aceea își pierduse mințile, fiindcă altfel nu poți să dai tu altuia, cu mâinile tale, ceea ce îți este mai drag pe lume. Dar ce durere era atunci în inima cantonierului, mai bine să nu știe nimeni!

Și iată, Miroslav se dusese — și se duseseră odată cu el toate năzdrăvăniile, tot râsul și bucuria. De-aceea stăteau ca la înmormântare, când picase, așa de nepotrivit șeful gării.

Petruș vedea amărăciunea din ochii cantonierului, vedea fețele copiilor, plânse, dar credea că se întâmplase o stricăciune mai mare automobilului — de-aceea nu îndrăsnea să facă un pas, să pună o întrebare, știind că el și numai el purta toată vina.

— Tată, să-i dea drumul! striga Valerică, tot chinuind volanul, claxonul și pedalele.

Șeful gării se apropie de automobil și-l privi cu nedumerire.

— Merge? întrebă în silă.

— Merge! răspunse Trică, strângând pumnii.

— Cine-l conduce?

— Eu!

Domnul Manole se uită la băiat cu o privire care ar fi vrut să-l ucidă. Lui Petruș încă îi mai ierta istețimea, fiindcă era totuși fiu-său, dar când vedea copii străini așa de desghețați și ageri la minte, îi venea ori să-și ia câmpii, ori să le bage mâna în beregată și să-i sugrume.

— Să-i dea drumu’, tată, să-i dea drumu’!

— Cazimire! strigă șeful gării. Cine știe să conducă?

Valerică începu să urle:

— Tată, vreau să mă învețe pe mine!

Și începu să smucească de volan, să izbească în pedale, mirat că automobilul nu mișcă, nu-l ascultă.

Trică nu putu să îndure mai mult această batjocorire și, uitând că acolo era șeful gării, se repezi la nepoftit, să-l alunge:

— Dă-te jos, că asta nu-i jucărie!

Poate că s-ar fi ales cu două palme, de la șeful gării, ceea ce nu pățise cu jandarmul, dacă nu s-ar fi amestecat Petruș, lăsând la o parte sfiala și rușinea:

— Lasă-l, Trică! Lasă-l, Cazimire! Să conducă și el puțin; n-o să facă nici o stricăciune.

— Nu vreau puțin! Vreau să mi-l dea mie, la gară!

— Domnule șef, — vorbi Cazimir. cu înțelepciune — să se liniștească și mergem să-i facem plăcerea. Uite, am să-i arăt eu tot ce se cuvine.

Fu nevoie de multă stăruință din partea șefului de gară ca Valerică să se dea jos de la volan, lăsând locul cantonierului.

— De ce huruie așa tare? întrebă el, năzuros sau poate speriat, când porni motorul.

— Hai, domnișorule, hai, nu-ți fie teamă, stai colea, lângă mine!

— Tată, urcă-te și tu! Nu merg singur!

Automobilul ieși pe poartă cu Cazimir la volan, având-l pe Valerică în stânga, iar la spate pe șeful gării, și o luă domol pe drum, către moară.

— Nu știi ce-a fost? se grăbiră copiii să-l înștiințeze pe Petruș, după ce rămaseră singuri, în poarta cantonului. A venit șeful de post să ne ia automobilul. Pe urmă l-a cerut pe Miroslav, că-l vrea domnișoara…

Băiatul înlemni, având amestecată în suflet și spaima și uimirea.

— Miroslav?… Și l-a luat?

— L-a luat jandarmul…

— Și Cazimir?

— N-a avut puterea să se pună cu dânsul…

O veste mai zdrobitoare n-ar fi putut să afle Petruș în ziua aceea, și el credea că nici în zilele care aveau să vină, în anii care i se deschideau în cale. Și numai el purta vina nenorocirei — n-avea s-o poată plăti niciodată, oricât s-ar fi căit, oricât și-ar fi zbuciumat inima — altă plată neprimindu-se pentru fapte ca ale sale…

Între timp, automobilul pârâia pe drum, între canton și moară.

— Eu mă dau jos! zise șeful gării, după două ocoluri, simțind că își pierde măruntaiele.

— Să nu te dai, tată! Vreau să conduc eu acuma.

Valerică își venise în fire, nu-l mai speria pârâitul motorului și conducerea i se părea o glumă.

— Uite, domnișorule, ține dumneata volanul! îl pofti Cazimir, el rămânând însă la locul lui, stăpân pe accelerație și pe frână.

Altminteri băiatul părea îndemânatic și se deprinse repede să țină drumul: e drept că pentru asta nu se cere atâta minte, cât ochi bun și mână neșovăitoare. Or, ochiul și mâna lui Valerică își dovediseră însușirile, el fiind cel mai bun trăgător cu praștia din toată școala și poate din toate școlile.

— Uite, tată, uite, conduc singur! Să mergem la gară, să ne vadă și mama!

Cu toate sgâlțâiturile, pe chipul domnului Manole se arăta un zâmbet de mulțumire: se bucura văzând îndemnarea fiului și-i părea bine că-i făcuse o bucurie. În capul lui începeau să se nască gânduri noi în privința viitorului — poate Valerică avea însușiri nelămurite până acuma, poate școala, rău alcătuită, nu izbutea să scoată ce are mai bun mintea copilului — cine știe ce inginer cu faimă avea să ajungă într-o zi băiatul acesta, dacă îl îndrumai pe calea pe care i-o dorea inima!

— Îți place, domnișorule? Nu te doare mâna?… Iacă, pune piciorul pe pedala asta; asta-i accelerația. Cât apeși, atât merge de repede mașina.

Și-n Cazimir începea să se simtă schimbare. El îl văzuse pe Valerică numai prin gară, dându-și ifose și înjurând macagiii, dar ce vină purta copilul? Numai ai lui erau vinovați, că îl râzgâiau și-i căutau în coarne. Sufletul copilului, zicea el, uitând că Valerică trecuse de vârsta copilăriei, tot suflet curat rămâne! Și se bucura, în bunătatea lui, cantonierul, că putea el să-i aducă acestui copil mulțumire.

Ajungând a patra oară prin dreptul morii, Cazimir opri automobilul.

— Domnișorule, treci în locul meu și-am să-ți arăt cum se schimbă vitezele, numai să fii cu grijă și să nu mâi prea tare!

Din ce în ce mai mulțumit era șeful gării! Nici n-ar fi bănuit ce însușiri stăteau ascunse în băiatul ăsta, pe care i-l huleau toți profesorii! Valerică învățase să conducă automobilul și numai în două ore! Singur îl pornea,

singur îl oprea, apăsând pedalele și râzând cu gura până la urechi, uimit de istețimea sa și de supunerea mașinei.

Acum băiatul îi îngăduise lui taică-su să coboare, îl dăduse și pe Cazimir jos și se făcuse stăpân pe automobilul copiilor, mânându-l fără odihnă.

— Tată, uite! Uite la mine! zicea de fiecare dată când se întorcea, micșorând viteza în preajma cantonului, ca să vireze și să pornească iarăși spre moară.

Cazimir zâmbea, din poartă, uitând în aceste clipe toate amărăciunile.

Numai Trică și ceilalți spumegau, în bătătură — și pârâitul mașinei pe care-o conducea altul parcă-i frigea pe inimă.

— Lasă că poimâine pleacă la școală! îi liniști Petruș, el unul însă neavând de unde-și aduce alinare în inimă.

Fiindcă și el pleca la școală — și până la Crăciun oprite îi erau toate bucuriile, și Cazimir, și cantonul, și prietenii, și automobilul.

Măcar dacă s-ar fi săturat Valerică să-l tot mâne, să-i rămână și lui timp astăzi, pentru un drum-două, să nu plece la școală cu amintirea rușinoasă de ieri, când se răsturnase în șanțul drumului!

Deocamdată însă Valerică nu dădea semne de oboseală, dimpotrivă, plăcerea conducerii, făcându-l una cu volanul și cu pedalele automobilului, îi întărea dorința arătată aseară de a fi numai el stăpân pe această jucărie. Cum să nu te câștige ascultătoarea mașină? Apeși pe o pedală — și fuge, apeși pe cea de alături și se oprește, să te prindă uimirea!

Venea cine mai știe a câta oară, săltând prin gropi și chinuind motorul, când Cazimir socoti potrivit să-l oprească, spre a pune benzină, altminteri fiind în primejdie să rămână în pană.

— Oprește, domnișorule! strigă cantonierul, ieșindu-i în cale și făcându-i semne cu mâna.

În clipa aceea se auzi fluierând o locomotivă, la deal, în pădurea de sub dealul Cumpenei, unde nu se vedea linia. Șeful gării își trase ceasornicul din buzunarul vestei, cum l-ar fi tras din burtă, printr-o tăietură și-l privi dintr-o obișnuință firească la un om care are în cap numai trenuri.

Era un mărfar, cu lemne, căruia îi dăduse „liber” încă de la ora nouă după ce se înțelesese la telefon cu șeful gării Șipotul, ca să nu iasă vreo încurcătură. Dar n-avea ce încurcătură să fie, alt tren nu mai putea să vină până la douăsprezece, când trecea personalul, garniturile cu muniții nepornind decât seara. Pentru rest, știind că el s-ar putea să întârzie la

canton, cu Valerică și cu automobilul, îi lăsase grija gării lui Dumitru macagiul, pe care îl dăscălise luni de zile, deprinzându-l din vreme să-i poată ține locul la o nevoie.

— Oprește, domnișorule! strigă iar cantonierul.

Valerică ori nu înțelese, ori nu auzi, fiindcă începea să crească de sus huruitul trenului.

Se dumeri abia la a treia strigare, când Cazimir răcni din toate puterile: dar atunci, neștiind ce s-a întâmplat, văzându-i pe toți în poarta cantonului, adăugându-se la zăpăceala asta și huruitul din ce în ce mai tare al trenului, în capul lui se stârni învălmășeală, rotițele creierului se încâlciră, neputând transmite numaidecât porunca piciorului. Iar când, în sfârșit porunca se duse, cu întârziere, băiatul apăsă pe pedală deodată, cu toate puterile.

Ascultătoarea mașină își încurcase însă și ea socotelile, în loc să se oprească, țâșni înainte, de parcă ar fi bușit-o cineva din urmă.

— Apasă pe frână! strigă cantonierul.

Valerică apăsă, cu mai mare putere, mirat de toanele automobilului, și, ca urmare, acesta făcu încă o săritură, iuțindu-și goana și așa sporită. Atunci în mintea șoferului, zăpăceala luă locul uimirii; și când mai văzu și bariera în față, zăpăceala, la rându-i, se prefăcu într-o mare spaimă.

— Tată, nu vrea să oprească! Tată!… începu să răcnească flăcăul, apăsând mai deznădăjduit pe pedală, care era pedala accelerației, nu a frânei.

Bariera îi venea în față, parcă prăvălindu-se, să-l fărâme — și singura mișcare pe care mai putu s-o facă Valerică în clipa aceea, fu să-și aplece capul deasupra volanului. Lemnul barierei nu-i mai fărâmă țeasta, dar îl atinse cu pocnet în creștet, zdruncinându-i creierii și schimbându-i în ochi toate culorile, înverzind drumul, înroșind cerul și presărându-l cu stele.

— Mi-ai nenorocit copilul! răcni șeful gării, găsind că toată vina era doar a cantonierului.

Drumul, dincolo de barieră, urca pieptiș, să ajungă la înălțimea podului și era mărginit în amândouă părțile de parapete groase, făcute din bârne. Automobilul, neavând multă greutate și pedala accelerației rămânând apăsată cu toată puterea, nu-și încetini decât prea puțin mersul când întâlni urcușul drumului.

— Tată, nu vrea să oprească! Tată, scapă-mă! răcnea Valerică, nemaiavând putere să facă nimic, nici să țină volanul, ci numai să apese,

disperat, pe ceea ce el socotea drept frână.

— Trenul! strigă în clipa aceea Petruș, ducându-și mâna la gură.

Șeful gării se făcu alb ca zidul cantonului și rămase locului, tăiate simțindu-și picioarele. Ceilalți, cu Cazimir în frunte, o luară la goană, pe urma automobilului, deși n-ar mai fi fost nici o putință să-l ajungă până sus, la linie.

Trenul, în acest timp, gonea la vale, apropiindu-se cu repeziciune. Deodată, locomotiva începu să fluiere, scoțând semnale scurte și fără număr, ca niște strigăte de spaimă care însoțeau strigătele șoferului.

Până la linie, automobilul mai avea să facă cincizeci de pași, ca să dea bot în bot cu trenul. Valerică își acoperi obrazul cu mâinile, lăsând în părăsire volanul — iar dacă gâtlejul nu-i înțepenise încă, răcnetele nu i se mai auzeau, în huruitul trenului și-n scrâșnetul frânelor.

Ceea ce se întâmpla apoi, fu limpede numai pentru unii, care rămăseseră cu privirea acolo, așteptând îngroziți împlinirea nenorocirei. Deodată, automobilul lipsit de conducere, se răsuci în loc, cu roțile abătute de un bolovan, sau de o groapă și se pocni, cu toată viteza, într-un stâlp al parapetului de pe marginea drumului. Apoi îl văzură pe Valerică zburând, pe deasupra bârnelor și căzând, moale, în mărăcinișul de pe taluz, în vreme ce mașina, cu botul fărâmat, scăpând de stâlpul care-i oprise goana, se rostogolea pe sub parapet și se ducea de-a dura la vale.

Când șeful gării își veni în fire, Valerică, teafăr, numai cu hainele rupte și cu zgârieturi pe mâini și pe față, venea, smiorcăind și ținându-se de șale, cu totul și cu totul nedumerit asupra întâmplării.

Automobilul copiilor însă nu mai era decât o amintire: după ce se dusese de-a rostogolul pe coastă, tăvălind mărăcinii, se oprise într-un copac, jos, și ceea ce mai rămăsese din el se făcuse fărâme. O roată căzuse în drum, alta sărise pe prund, celelalte, îndoite, cu spițele rupte, n-ar mai fi putut să fie îndreptate de nimeni. Din rest nu se mai înțelegea nimica, nu știai nici unde fuseseră băncile, ușile caroseriei, pe unde se pierduse volanul… Rezervorul de benzină își rupsese și el legăturile și zăcea, plesnit, ceva mai încolo. Motorul, încins, scotea fum, pălind frunza verde a mărăcinelui…

— Am să te ucid, tâlharule! răcnea șeful gării, scos cu totul din fire, cu ochii mai aprinși ca ai fiarelor, cu spume la gură.

Venea de la canton, ducându-l pe Valerică de mână — mistuind încă, în inimă, spaima prin care trecuse. Dar deasupra spaimei, începea să fiarbă

mânia.

— Era să-mi omori băiatul, ucigașule!

Cazimir, între copii, privea amuțit fărâmăturile automobilului. Muți erau toți, nu doar cantonierul — mințile lor nu puteau încă să cuprindă și să înțeleagă nenorocirea. Iată, strădania lor, și visele împletite în fiecare fier, în fiecare șurub, în volan, în roți, în pedale, totul zăcea spulberat aici, în mijlocul mărăcinilor.

Șeful gării îi îmbrânci pe copii în lături și, oprindu-se în fața cantonierului, ridică pumnul.

— Am să înfund pușcăria cu tine! răcni, dând să lovească, în prada mâniei.

Dar cantonierul, care se umilise de dimineață în fața jandarmului, puțin păsându-i că îl vedeau copiii, nu mai avea acum pe lume nimic pentru care să îndure altă umilire. Și, fără ca mânia să izbucnească într-însul, luând locul mâhnirii, Cazimir întinse mâna, mâna care meșterise automobilul, dând în lături, domol și fără opintire, pumnul ridicat asupra-i. Apoi, cu aceeași liniște și cu puteri nebănuite, își înfipse mâna în pieptul șefului de gară, ridicându-l în sus, ca pe o gânganie. Dar, sub liniștea care se vedea deasupra, în sufletul lui era mare răzvrătire.

— De ce-ai venit să ne chinuiești și să omori sufletul copiilor, dihanie?

Când un cantonier vorbește așa șefului de gară, pe timp de război, având de înfruntat judecata militarilor, e știut că îl așteaptă pușcăria, dacă nu chiar pedeapsă mai mare. Acum însă lui Cazimir nu-i mai păsa de nici o pedeapsă din lume, cum nu-i pasă de nimic fiarei ieșite în drum să sfâșie.

— Cazimire!

Petruș se apropiase de dânsul și-l strigase cu un glas în care se amesteca și teama, și nedumerirea. Îl vedea pe taică-su zbătându-se în mâna cantonierului, neputincios, cu șapca roșie căzută și dusă de-a rostogolul — și, dacă-l știa bine că îi este tată, nu-i mai venea a crede că e șeful gării Și dacă se gândea că îndată o să-l vadă zăcând pe pământ, cu oasele frânte, nu-l încerca mila de el, că îi era tată, ci teama de ce-ar putea pătimi cantonierul.

— Cazimire! strigă iar băiatul.

Și atunci Cazimir, socotind că Petruș își apără, după cuviință, tatăl, își slobozi brațul, cu silă, dându-i drumul șefului de gară. Iar când își simți mâna slobodă, se stinse și răzvrătirea dintr-însul, venindu-i în mintea povețele cuminți ale morarului.

De ce să-și ridice asupră-și armele jandarmilor? Cu un automobil fărâmat nu se sfârșea lumea! Poate mai era ceva de făcut, și poate, copiii, în spaima și-n mâhnirea lor de-acuma, așteptau de la el altă născocire. Uite, motorul părea încă teafăr, da, s-ar fi putut face, de pildă… Și mintea cantonierului se înfierbântase iarăși, ochii lui, privind printre gene, treceau peste necazul de astăzi, căutând iar depărtările.

— Ei bine, tâlharule, pentru asta să știi că te trimet la Curtea Marțială! scrâșni șeful gării.

Își venise în fire și își scutura, cu cotul, șapca murdară.

— Ultragiu în exercițiul funcțiunii! Hai, Valerică! Haide și tu, măgarule!

Măgar îi zicea lui Petruș, de parcă-i uitase numele, fiindcă altminteri copilul n-avea nici o vină decât poate că-l scăpase din mâna cantonierului.

— Uite ce e, domnule șef, vorbi Cazimir, potolit și cuminte. Că o fi ultragiu, poate, eu nu cunosc bine legile. Dar cu exercițiul funcțiunii las-o încolo!… Iar dacă ai să-mi trimiți aici jandarmii, astăzi, sau altădată, când ți-o veni mai bine, și au să mă ducă la Curțile Marțiale, am să întreb și eu, că atâta mi-o da voie: care exercițiu funcțiunii, când dumneata ești la canton, în loc să fii la gară, să primești trenul? Că, dacă-i așa, mai bine să-l pună șef pe Dumitru, macagiul, să nu-ți dea și dumitale leafă de pomană!

Șeful de gară se duse și Cazimir rămase singur, cu copiii, lângă fărâmăturile automobilului.

— Lasă, Uță, ține-ți lacrimile, c-am scăpat cu bine! O să facem noi altul, de două ori mai mare! Trică, ia hai să vedem ce-i cu motorul!

Zadarnic însă vroia să-i amăgească pe copii cantonierul, să se amăgească pe sine. Aveau să-și regăsească nădejdea, nu-i vorbă, dar nu astăzi; mâine! Astăzi abia își mai țineau sufletul de amărăciune.

Da, se vede, viața își ieșise din ale sale, pentru toată lumea!

Capitolul XVII
MIROSLAV LA AREST

Viața își ieșise din ale sale și pentru pisici, nu doar pentru oameni. Miroslav era prizonier, de azi dimineață, și nu-l mai chema Miroslav, ci Erika. Așa îl botezase domnișoara șefului de post, fiindcă așa se numea prietena sa cea mai bună.

— Erika! Vino încoa! N-auzi? Vino când te chem, lighioană!

Domnișoara dorea ca Miroslav s-o iubească, și îl învăța dragoste cu nuiaua în mână.

Harșt!

— Vino, n-auzi, spurcăciune!

Cum să scape de la postul de jandarmi o mâță, când nu pot scăpa oamenii?

Prin dușumeaua odăii se auzeau bușituri îndesate și răcnete, pe care Miroslav nu le înțelegea, fiindcă nu mai avusese niciodată de-a face cu jandarmii.

— Nu mai da, dom’ șef, că nu știu nimica! se deslușea câte o vorbă între răcnetele omului.

Om? Când spui vorba asta te gândești la un ins în toată firea. După glas, cel de jos era mai curând un băiețandru.

— Spune de unde ai luat talpa, pungașule! Altfel îți tăbăcesc pielea!

Sub odaia domnișoarei se afla cancelaria și șeful de post întors de la canton, cerceta o hoție. Perceptorului i se furase, de câtăva vreme, o curea de transmisiune, din cele late și groase, care mână batozele. Nimeni nu întrebase de unde avea el cureaua, că nu ținuse niciodată batoză de treier: ce să treiere cu ea, birurile?

O asemenea curea, talpă groasă, care atârnă cu zecile de kilograme, costă multe parale și nu-i nimeni nebun s-o cumpere, așa de florile mărului. Perceptorului i-o adusese însă un om, noaptea, când prețul lucrului scade la o zecime. Iar în altă noapte, la vreo două săptămâni după aceea, cineva desfăcuse o scândură din peretele magaziei și luase cureaua fără să plătească nici măcar zecimea. Câinele lătrase cu întârziere, și când ieșise perceptorul, cu pușca în mână, nu mai putuse să găsească decât paguba și spărtura din peretele magaziei.

Acel perete dădea spre ograda lui Petre Ciungu, dar, oricât ai fi vrut să-ți oprești asupra lui bănuiala, omul fusese plecat nu doar în noaptea aceea, ci toate nopțile săptămânii, fiindcă lucra la oraș și nu se întorcea acasă decât sâmbătă seara. Iar femeia lui, iarăși știa toată lumea, zăcea, de trei luni prin spitale, cu boală la inimă.

Pe cine să-ți mai pui cercetările? Vasile, băiatul cel mare, recrutase în toamnă și acum era la oștire: Eftimie, al doilea, învăța meșteșug, și el tot la oraș, fiind ucenic la o tâmplărie. Mai rămâneau fetele, Ioana și Gherghina, de nouă ani una, de unsprezece a doua, singure aflate acasă, cu grija gospodăriei. Cum să-ți pui mintea cu două copile?

Le cercetase, nu-i vorbă, jandarmul, dar așa, mai cu milă, și, după câteva ceasuri, le dăduse drumul. Ce naiba, era și el părinte, îl durea inima să schingiuiască două ființe plăpânde, și de bună seamă, nepurtând nici o vină.

Furtul rămăsese astfel fără lămurire, până aseară, când perceptorul venise la post să-l vestească pe șeful jandarmilor că Alexe al lui Costache Mangâru își pusese pingele noi la cisme — și cum talpa nu se găsea pretutindeni, fiind oprită vânzarea ei datorită războiului, însemna că flăcăul ori furase cureaua, ori avea cunoștință cu hoțul.

Acesta era deci temeiul cercetărilor.

— Să spui de unde ai luat talpa, Alexe, că altfel fac talpă din tine!

Miroslav trăgea cu urechea, mirat de atâtea sgomote necunoscute lui înainte.

— Aoleu, aoleu, nu mai da, dom’ șef, că n-am nici o vină!

— Erika! Erika, n-auzi?! Vino la mine!

Odaia domnișoarei Eleonora nu se asemuia nici pe departe cu cancelaria jandarmeriei; jos erau dușumele roase, pereți cenușii, ferestre cu cercevelele vopsite ca la cazarmă, o masă cu mușama neagră deasupra și un dulap încuiat grosolan cu lacăt cât pumnul.

Sus, pereții aveau culoarea cerului, iar tavanul era alb ca spuma — și tot alb, cu glanț, erau vopsite ușa și cercevelele.

Scândura dușumelei nu se vedea de covoare, la ferestre atârna perdea subțire ca borangicul, patul de domnișoară era învelit cu mătase trandafirie, iar dulapul, de nuc, avea o cheiță micuță, de care atârna o funduliță și ea tot în culoarea gingașă a trandafirului. Pe perete, deasupra patului, se vedea o fotografie, dar nu a domnișoarei; cine mergea la cinematograf o recunoștea îndată pe Alida Valli.

Miroslav nu recunoștea pe nimeni: stătea zburlit într-un colț al odăii, socotindu-se în stare de război cu noua lui stăpână și cu toată lumea.

— Erika! grăi domnișoara Eleonora, lepădând bățul și luându-și un glas plin de căldură, socotind să ajungă pe altă cale la inima cotoiului.

Cotoiul se uită la ea pe sub sprâncene, neînțelegându-i toanele. Dacă n-ar fi fost crescut în odaia aspră a cantonului și n-ar fi fost deprins cu un om ciufulit și sălbatic, ca stăpână-su, poate gingășia domnișoarei i-ar fi mers la inimă.

Fiindcă, într-adevăr, Petruș nu se înșelase, chipul și întreaga făptură a Eleonorei, Norei, Noricăi erau numai suavitate și gingășie. Pe lângă părul bălai, scăldat parcă în soare chiar și în zilele posomorite, pe lângă ochii albaștri, plini de mirare, avea un obraz prelung, cu liniile line, o gură desenată cu blândețe și căldură, pe pragul pârguirii, un năsuc plin de nevinovăție, unindu-se, între sprincenele subțiri, cu fruntea senină.

— Erika, iubito, hai, vino la mine!

Și ce glas blând, potrivit cu întreaga ei făptură!

Așa gungurind ea cu blândețe, domnișoara Eleonora se apropie ușor de colțul odăii. Purta o rochie până deasupra genunchiului, ca o copilă, și părul și-l ținea legat cu o cordeluță care pornea de după urechi și se înoda în creștet, tot ca la copile — și rochia și cordeluța în aceeași culoare a trandafirului.

— Hai să fim prietene, Erika! Vreau să mă iubești! Hai, uită-te la mine!

Miroslav o privea, fără bucurie, urmărindu-i mișcările — iar când domnișoara Eleonora întinse mâna, stupi, după cum îi era obiceiul, și dintr-un salt fu în celălalt colț al odăii.

— Erika!

De data asta domnișoara își aspri iar glasul, și bătu supărată în dușumea, cu piciorul.

— Nu mai da, dom' șef! se tânguia jos, cu glasul istovit, flăcăul.

Domnișoara Eleonora șovăi, în căutarea căii potrivite pentru a câștiga prietenia sălbăticiunii. Apoi se duse la ușă și deschizând-o își scoase capul pe sală.

— Pandele!

— Da, domnișoară!

— S-a răcit laptele Erikăi? Să mi-l aduci numaidecât! Erika vrea să mănânce! Nu-i așa, Erika, vrei lăptic cu miere?!

Erika însă pândea ușa — și-n timp ce domnișoara îi vorbea astfel, având în glas tot lăpticul și mierea făgăduite, se propti în covor, schimbându-i locul — și, întinzându-se ca un burlan, o zbughi afară.

— Pandele! țipă domnișoara.

Pe sală se auziră bocănind pași soldățești, se auziră icneli, stupituri, miorlăituri fioroase — și după câteva clipe jandarmul Pandele, cu mâinile zgâriate, intră în odaie, aducându-l pe Miroslav care se zbătea să-i scape din brațe.

— Erika, ingrato! Unde vrei să fugi? Crezi că te iubește cineva mai mult decât mine? îi vorbi domnișoara, și cu mâhnire, și cu furie,

— Da' nu-i mai spuneți așa, domnișoară, că e cotoi nu-i mâță! își îngădui să vorbească jandarmul.

Domnișoara Eleonora își ridică spre el privirile pline de uimire.

— Cuum?

— Cotoi, domnișoară!

— Nu se poate! Eu vreau să fie pisică!

— Ăți vrea dumneavoastră, dar dacă l-a făcut dumnezeu cotoi, acum nu-l mai poți întoarce!

Și jandarmul ieși să pregătească laptele.

— Erika, tu ești cotoi?

Era în glasul domnișoarei și uimire, și neîncredere, și chiar puțină oroare… Câtăva vreme stătu în cumpănă, privindu-l pe Miroslav care o dezamăgise astfel. Pe urmă domnișoara ridică din umeri, zicându-și: „Nu-mi pasă; are ochi frumoși: cotoi sau pisică, vreau să mă iubească!”…

Treceau ceasurile: jos, răcnetele încetaseră. La bucătărie sfârâiau bucatele. Cucoana șefului de post se sculase, fiind către ora prânzului și dorind să știe ce pregătea Pandele pentru masă.

Pandele era jandarm, purta pușcă după amiaza, dar dimineața avea șorț alb în față, dereteca prin odăi, pregătea bucatele — fiind, adică, bucătăreasă și fată în casă.

— Nu ți-am spus, tontule, să tai cartofii mărunt? Cartofi „pai”! striga la bucătărie cucoana.

Pe urmă veni și șeful postului sus, își scoase centironul, se descheie la veston, fiind lipsit de manierele pe care le-ar fi dorit nevastă-sa, se spălă pe mâini, își suflă nasul — și domnișoara fu chemată să prânzească.

În acest timp, Miroslav își ducea mai departe prizonieratul, în odaia frumoasă, dar nu-l mai chema Erika, ci Rosano, cum se hotărâse domnișoara să-l boteze, cu numele cuvenit bărbatului.

Pe când dincolo se prânzea, mâncând în silă jandarmereasa, ciugulind delicat domnișoara și clefăind cu poftă jandarmul, că nu stătuse de pomană dimineața, Pandele intră la Rosano și-i aduse masa, pregătită după cum poruncise stăpână-sa: două aripi de pui pane, cu o grămăjoară de cartofi prăjiți, dar nu „pai” — fiind tont soldatul.

Două aripioare de pui pentru Miroslav care mânca o găină întreagă numai la o masă! Vai, de acum înainte motanul trebuia să se deprindă cu altă viață, mai nobilă și mai delicată!…

Iată cum își petrecu el acea după amiază:

Curând, domnișoara Eleonora se întoarse, însoțită de maică-sa.

— Uite, mamă, el e Rosano! Îți place?

— Vai, ce pisică minunată! exclamă jandarmereasa, căreia, ca și domnișoarei, îi plăceau lucrurile frumoase. Norico, să-i pui fundă roșie, să nu ți-l deoache!

Miroslav nu se atinsese de prânzul pe care i-l adusese soldatul. Îi era foame și-i ghiorăiau mațele, ca nemâncaților, în schimb avea la gât fundă roșie, pe care zadarnic încerca să și-o scoată.

După ce plecă maică-sa, zgâriată pe mâini, că nu fusese ușor să-i lege funda motanului, domnișoara începu iar cu dragostea:

— Rosano, vino încoace!

Dar chemările rămânându-i zadarnice, ridică din umeri, înciudată, se întinse pe pat, rezemată într-un cot — și se apucă să frunzărească o revistă cinematografică.

Miroslav, cătând cu ochii când la ușă, când la fereastră, auzea foșnetul paginilor și felurite exclamații: O! Ah! Vai! — și altele.

Pe urmă. domnișoara rămase visătoare, până pe la ora șase: se lăsase răcoare afară — în ultimele zile părăsise hamacul.

— Rosano!…

Pauză.

— Pis-pis-pis, Rosano! Vino încoace!

Ingratul motan nu răspundea în nici un fel la aceste chemări așa de gingașe.

Domnișoara Eleonora se ridică, se uită pe geam, oftă, părând că și-a uitat oaspetele, și se duse să deschidă ușa dulapului — cu cheiță și cu funduliță potrivite după mâna ei drăgălașă.

Miroslav o văzu trăgând de sub hârtia raftului o fotografie și privind-o, luminată la față, dar ce înfățișa fotografia nu deosebi, fiind departe.

Fotografia înfățișa un tânăr în fireturi și haine de mătase, cu ochii plini de scântei, cu fața veselă și îndrăsneață, părând că-i gata să sară de pe hârtie și s-o ia pe domnișoara Eleonora sau pe altă domnișoară în brațe. Cine știa cinematograful, îl recunoștea pe tânăr din filmul „Rigoletto”, dar desigur el era regele vesel, nu cocoșatul. În josul fotografiei scria, cu litere albe: Rosano Brazzi.

— Rosano! oftă fata jandarmului.

Iar Miroslav își saltă capul, mirat — chemarea avusese de data asta altă intonație. Acum domnișoara vorbea cu fotografia, nu cu motanul!

— Rosano!…

Și după câteva ofuri și ahuri, Miroslav o văzu, cu uimire, pe noua lui stăpână lipindu-și obrazul de fotografie, și rămânând așa, cu privirea departe. Nu avu însă noroc să-i țină mult tihna: domnișoara, după ce desmierdă astfel fotografia, o puse la loc, sub hârtia raftului, și, terminând cu oftaturile, se întoarse spre el, îmbiindu-l iarăși cu dragostea:

— Rosano! Hai, Rosano, vin mai aproape!… Nu vrei? Ei atunci na, ingratule!

Harșt cu nuiaua pe spate!

Cotoiul se smuci și, subțiindu-se, se ascunse sub fundul patului.

— Ieși afară că te omor! șuieră domnișoara, umblând cu nuiaua pe sub pat, orbește.

Apoi scoase un țipăt:

— Au! M-a sgâriat ticălosul!…

Iacă așa își petrecu Miroslav după amiaza aceea, cerându-i domnișoara dragostea, când cu vorbe mieroase, când cu nuiaua, când bătând cu piciorul în podea, înciudată.

— Vreau să mă iubești, Rosano! înțelegi, sălbaticule, că de nu, te ia mama dracului!

La căderea serii, cotoiul era istovit de atâta dragoste, iar domnișoara avea numai zgârieturi pe picioarele și pe brațele ei gingașe.

— Las’ că te-nvăț eu minte pe tine, neobrăzatule!

Se liniștise lumea pe uliță, se liniștise și jandarmeria, nu se mai auzea vorbă pe jos, în cancelarie, Alexe zăcea în beci, la arestul postului. Venea ora culcării și domnișoara Eleonora nu ajunsese la nici o înțelegere cu motanul.

— Pandele!

— Da, domnișoară.

— Să-mi aduci un lighean cu apă caldă. Vreau să-l îmbăiez pe Rosano.

— Vai de mine, domnișoară! Poate vrei să-l omori! Pisicile nu îndură apa.

— Tu să faci ce ți-am spus! Altfel cum o să doarmă cu mine în odaie?

Jandarmul ieși, ridicând din umeri, și după puțină vreme se întoarse, cu ligheanul, îndeplinind porunca domnișoarei.

— Pune-l jos și vino de-mi ajută!

— Dar unde-i cotoiul?

— Sub pat, al dracului!

— Lasă-l, domnișoară, zău așa! Cine-a mai auzit să faci baie pisicii?

— Pandele! strigă domnișoara, bătând cu piciorul.

Soldatul nu avu încotro, se supuse și, așezându-se pe dușumea, începu să-l dibuie pe Miroslav, sub fundul patului. Îndată odaia se umplu de bușituri, de miorlăituri, de țipete. Miorlăia îngrozitor motanul, țipa domnișoara, se văieta jandarmul cu mâinile zgâriate.

— Nu-l lăsa, Pandele!

Miroslav ieși de sub pat, cu coada zburlită, cu ghearele scoase, își arătă dinții — și când asupritorii vrură să-l încolțească, le scăpă printre picioare, scuipând în dreapta și-n stânga, și, dintr-o săritură, fu deasupra dulapului, unde stătea pitit celălalt Rosano, cu cinematograful.

— Ațin-te, domnișoară!

Pandele se apropie, cu mâinile întinse, ferindu-și capul. Încolțit, cotoiul îi sări în creștet și de-acolo se aruncă pe sobă, de unde începu să scuipe ca apucații.

— După el, Pandele!

În câteva clipe, odaia își pierduse înfățișarea frumoasă: covoarele stăteau grămadă, prin colțuri, cuvertura atârna pe jos, jumulită, fotografia Alidei Valii căzuse pe dușumea și geamul plesnise. Apoi urmă un miorlăit care le întrecu pe toate celelalte: Miroslav încăpuse în mâinile jandarmului și se zbătea să zici că-l jupoaie.

— Bagă-l în lighean, Pandele!

— Lasă, zău, domnișoară!

— Fă ce-ți poruncesc, tontule!

Domnișoara întinse mâinile, apucându-i cotoiului picioarele de dinapoi, ca să-i ajute jandarmului.

Ce fusese până acuma, îndurase cum îndurase Miroslav, arestatul. Dar când simți apa fierbinte, toate se răzvrătiră într-însul — și, adunându-și puteri pe care nu le-ar fi bănuit oamenii, se zvârcoli ca o fiară înjunghiată, se zmuci răsturnând ligheanul, se rupse pârâind din mâinile călăilor și, fără să mai caute altă scăpare, se năpusti cu capul în geam, făcându-l fărâme.

— Rosano, Rosano! începu să țipe domnișoara, cu picioarele ude. Fugi după el, Pandele!

Dar în clipa aceea, Rosano, căzut de la înălțimea etajului, se desmeticea și se năpustea peste ulucă, scoțând o ultimă miorlăitură…

Din asta se vădește că pisicile scapă de la arest mai ușor decât oamenii.

Capitolul XVIII
PLOILE TOAMNEI

Dar și oamenii scapă câteodată, când li se sting celelalte speranțe și socot că-i mai bine să înfrunte primejdia fugii, decât să-și aștepte soarta potrivnică, lâncezind între ziduri de închisoare. Asta avea să se vădească în aceeași seară…

În seara aceea, Petruș se afla la canton, venit să-și ia rămas bun de la Cazimir, fiindcă a doua zi, ultima zi de vacanță, poate n-ar mai fi avut timp pentru asta, trebuind să se pregătească de plecare la școală.

Vroia acum să-și lămurească nechibzuința, arătând cât se căiește de urmările neașteptate ale faptei sale. Îl luase și pe Culai, ca să nu facă drumul singur — și-apoi nu-i era rușine să audă și dânsul tot ce avea să-i spună el cantonierului. Nu i-ar fi fost rușine nici de ceilalți, de Trică și Uță, dar ei fuseseră la canton până pe seară și adunaseră, cu Cazimir, fărâmăturile automobilului, ducând ceea ce mai era bun, în magazia îndoliată.

La canton era iarăși întuneric, ardea numai focul, pe vatră, înmuind răcoarea umedă a serii de toamnă. Fiindcă iată, după atâtea zile frumoase, septembrie începea să-și arate și fața aspră; soarele apusese în nori de culoarea plumbului, pe Gârlamare coborau neguri apoase și vremea, vestind ploaie, se făcuse deodată mai rece.

Cazimir stătea lângă vatră, la locul unde l-am văzut prima oară, iar cei doi copii se aflau în față, cu chipurile luminate nesigur de flăcări.

Pe pod trecu un tren, cu viteză mare, și-l auziră până departe, ducându-se fără să oprească în gară.

— Cară muniții! șopti Culaie.

— Cară că se-ngroașe gluma! răspunse, cu posomoreala lui cunoscută, cantonierul.

Petruș își simțea umerii grei, ca ai oamenilor, și inima goală. Iubea școala, și în alți ani era fericit să se întoarcă la carte, dar acum ducea un gol cu dânsul, ceva neîmplinit, sau făcut fărâme — poate imaginea răsărită o clipă a domnișoarei Eleonora și apoi pierdută în negura toamnei, poate simțea lipsa lui Miroslav, nu atât pentru el cât pentru Cazimir, care rămânea

singur — și înțelegea că de înstrăinarea motanului era vinovat numai el și altcineva nimeni.

La ceasul acesta, de obicei Miroslav umbla pe drumuri, dar știai că dintr-o clipă în alta va veni la ușă, vestindu-se cu miorlăiturile lui, de neasemuit cu miorlăitura nici unei mâțe din lume. Astă seară Miroslav n-avea să mai vie — și afară ploaia începea să țârâie.

— Cazimire — vorbi băiatul — ți-am făcut numai supărare și acum plec la școală, și nu știu cum să-ți spun mai bine că n-am vrut să te supăr…

Cantonierul se întoarse și răscoli focul, pe vatră, mormăind ceva ce nu înțelese nimeni.

Petruș își trase scăunelul mai aproape. Ar fi vrut să spună multe el în ceasul acela, dar îl împiedica tăcerea aspră a omului. Ar fi vrut să spună așa, — cuvinte limpezi în cugetul lui, neputând totuși să le dea rostire:

„Știu că te-ai uitat la mine cu alți ochi decât la Culai sau la Uță, la Trică și cunosc și pricina, Cazimire. Pe urmă m-ai primit mai aproape și eu am simțit și m-am bucurat foarte tare. Dar începând de ieri s-au întâmplat numai rele, și eu port toată vina și n-am putere să îndrept nimica, decât să-ți cer iertare, ca să plec la școală cu o povară mai mică în inimă. Știu că lumea te crede în toate felurile, fiindcă ești ursuz și nu stai de vorbă cu nimeni. Lumea nu înțelege că ești ursuz fiindcă pe semne ai o durere în suflet…”

Cam astea ar fi fost cuvintele pe care ar fi vrut băiatul să le spună pentru început cantonierului, gândul lui neoprindu-se la ele: dar una era gândul și alta lămurirea lui, cu glas tare. Și neavând putere să spună începutul, Petruș se pomeni spunând sfârșitul, cu vorbe care-i porneau singure din gură:

— Cazimire dacă odată o să am puterea să fac cuiva bine, nu vreau să mă gândesc la altcineva decât…

Aici Petruș se opri și toți trei tresăriră. Dinspre Șipotul răzbi, slab, o împușcătură — apoi încă una, urmate, curând, de pârâitul înăbușit al unei mitraliere.

— Ce-o fi? șopti Culaie, sărind în picioare.

Cazimir rămase țeapăn, trăgând cu urechea afară. Un timp se auzi numai ploaia, țârâind în burlane, apoi iar pârâi mitraliera — și după ce se stinseră împușcăturile nu se mai desluși nici un alt zgomot; noaptea rămase goală, întinsă pe dealuri.

— Asta a fost la Băi, unde iernează polonii! zise Culaie, rămas în picioare, cu mâna pe inimă.

Apoi adăugă, ca și cum ar fi vrut să se liniștească singur:
— Poate fac exerciții.
Petruș ridică ochii spre dânsul.
— Cine?
— Gărzile care-s acolo.
— Acum noaptea, și pe ploaie?
Cazimir nu zicea nimica, ci tot trăgea cu urechea afară, în aceeași încordare. Se zvonise că la Băi au venit nemți cu mașinile, și fac numărători și înscrisuri și că zilele astea îi ridică pe poloni, să-i ducă în lume.
Nu se mai auzea nimic, decât ploaia — și-o ascultau toți, în tăcere, ca și când se așteptau să desprindă o veste lămuritoare din țârâitul ei pe burlane. Numai Cazimir mormăi după o vreme, o vorbă pe care n-o desluși nimeni:
— Zurbagiii!…
Apoi, deodată, săriră câteșitrei în picioare. Ușa se sgâlțâi, sub o bușitură — și până ce vreunul să-și vină în fire, afară izbucni un miorlăit care îngheță inima copiilor, găsindu-le-o gata slăbită de taina nopții și-a împușcăturilor.
Culai îl apucă pe Petruș de mână, dârdâind din tot trupul, dar, înainte să se dezmeticească vreunul, Cazimir se duse la ușă, s-o deschidă, fără să se mire, dumirit de la prima miorlăitură și neașteptând încă una.
— Hai, pane Miroslav, poftim la căldură!
Cotoiul se strecură pe ușă, ud și slut ca o mortăciune, numai cu ochii vii și cu fundă roșie la gât, cum îl gătise vremelnica lui stăpână.
— Miroslav! strigară amândoi copiii, cuprinși de nespusă bucurie.
Apoi văzură cum Cazimir închidea liniștit ușa, fără ca pe chipul lui să se fi schimbat vreo trăsătură.
— Cum, nu te bucuri că s-a întors Miroslav, Cazimire?
— Ei, păi știam eu că o să vină, dacă nu azi, mâine. Nu stă el în casă străină.
Pe copii bucuria îi făcea să uite vremea urâtă de afară și împușcăturile. Petruș își lepădase în cea mai mare parte amărăciunea: dacă Miroslav se întorsese, mai avea de plâns numai automobilul — pagubă mare dar mult mai mică decât prima. Cazimir le făgăduise altul, care să-l întreacă și ca mărime, și-n iuțeală pe celălalt, făcut astăzi fărâme.
Pesemne Miroslav era lihnit de foame, fiindcă mai întâi se duse la oale, mirosindu-le cu dezamăgire. Dar după aceea nu se porni pe miorlăituri, ca

întotdeauna, ci se apucă să cerceteze odaia, pesemne comparând-o cu a domnișoarei: se uită la patul de scânduri, la polița lui de deasupra, la găleata cu apă, la dulăpiorul în care știa că nu-s decât străchini și sare. Apoi, așa slut cum e orice mâță udă, sări pe genunchii lui Cazimir, lângă vatră, îi căută cu capul deschizătura hainei și, băgându-și capul în sânul lui, la căldură, începu să se frece de el, ceea ce nu-i stătea câtuși de puțin în fire. Dar acum, după ce gustase stăpânirea străină, parcă simțea nevoia să-i spună lui Cazimir, lipindu-se de el, torcând gros și mângâindu-i obrazul cu coada udă:

— Degeaba, tot acasă-i mai bine!

— Și ce-o să mănânce Miroslav astă-seară? întrebă Petruș deodată, amărându-se iarăși.

Azi fusese ziua lui să-l hrănească, dar dimineața nu putuse aduce nimica, fiind cu taică-su, iar după amiază firește nu mai fusese nevoie de hrană.

— Cât e ceasul, Cazimire?

— Opt și jumătate.

Era încă devreme, după ceasornic, numai că, o dată cu toamna și cu norii, noaptea căzuse timpurie. Petruș socoti că nu-i târziu să-i vestească pe cei de la moară de întoarcerea cotoiului, să se bucure și ei încă din astă-seară, dar, mai ales, să se îngrijească de ale gurii, ca măcar Miroslav să nu rabde și mâine.

Trică și Uță se culcaseră, însă nu dormea încă nici unul: numai mama lor, trudită mult peste ziuă, răsufla adânc în patul ei, din celălalt colț al odăii. Alături, pesemne, nu dormea nici bunicul, fiindcă mai adineaori, când se auziseră focuri de armă, îl simțiseră prin tindă, ducându-se afară și zăbovind mult, să asculte urmările. Abia de câteva clipe venise înapoi, în odaie.

Era iarăși liniște în jurul morii, de nu se auzea decât apa, la scocuri, și țârâitul ploii chinuind șindrila.

— Nene, șopti Uță, stârnit de cele petrecute mai înainte. Oare de ce-or fi tras cu puștile?

— Nu știu: a tras cu mitraliera. Ssst! Ia taci!…

În clipa aceea se auzi prin tavan bâzâind telegraful — ciudată chemare dacă țineai seama ce nepotrivită era ora!

— Stai aici, mă duc singur, să nu simtă bunicul! șopti Trică, dându-se jos din pat pe dibuite.

Vestea de la canton îndreptățea cu prisosință această chemare târzie.

„TU, TU, — spunea mesajul — Miroslav întors teafăr, mare bucurie, aduceți mâncare, mâine — bine ar fi pește, dar merge și găină…”

Trică ar fi vrut să întrebe cum și când venise cotoiul, prin ce minune scăpase de la jandarmerie, însă socoti mai nimerit să rabde până a doua zi, ca să nu-l stârnească pe moș Aron cu atâta bâzâitură.

— S-a întors Miroslav! îl vesti pe Uță, șoptindu-i, când coborî înapoi, în odaie.

Apoi, simțind că frate-su e gata să scoată un strigăt de bucurie, îi puse mâna la gură, și adăugă cu îngrijorare:

— Acum trebuie să facem rost de o găină!

Cei doi frați vorbiră un timp, pe șoptite, înfrânându-și cu greu bucuria, până ce socotiră că-i vremea să doarmă, ca a doua zi să se scoale o dată cu zorii.

Trecuse așa poate o jumătate de oră, somnul nu vine cu ușurință dacă ți-e tulburată inima, erau abia în clipele ațipelii, când iar se auzi bâzâind telegraful, de data asta scoțând sunete mai repezi și neorânduite, ca și când pe telegrafistul de dincolo îl împingea un zor mare sau o spaimă.

— Tu auzi? șopti Uță, ridicându-se fuga.

— Da! Oare de ce ne mai sună?

În timp ce telegraful bâzâia într-una, pe șosea se auzi, în țârâitul ploii, trecând o motocicletă în goană.

Copiii nu știau cât o fi ora. Socoteau că se apropie miezul nopții, și chemarea telegrafului acuma făcea să le ticăie inimile.

— Să știi că s-a întâmplat ceva! bâigui Uță, tremurând, cu mâna la gură.

— Așteaptă și nu face o mișcare! îi porunci frate-su.

De data asta, mesajul de la canton avea într-adevăr un cuprins care putea să te turbure:

„TU — numai Trică, vino repede, taină mare!”

Până ce băiatul să se dezmeticească și să ceară o lămurire, telegraful reîncepu, mai repede și mai neliniștit, aceeași chemare:

„TU — Trică, e nevoie de tine, vino re…”

Dar aici se opri și în pod nu se mai auzi decât ploaia bătând mărunt în șindrilă.

Trică vru să apese pe manipulator, neliniștit de chemarea tainică și încă mai neliniștit de chipul cum telegraful amuțise deodată; însă în clipa aceea auzi șoapta lui Uță, în spate:

— Nu suna, nene!

Pe cel mic nu-l răbdase inima să rămână în casă și, urcând scara ușor, ca pisicile, se arătase în gura podului, unde abia i se deslușea cămașa albă, de noapte.

— De ce-ai venit după mine?

— Nene, să nu suni! reîncepu Uță, trecând peste întrebare.

— De ce?

— Păi, dacă a tăcut așa, dintr-o dată, înseamnă că l-a împiedicat ceva să mai sune. Poate a intrat cineva la canton; de ce să chemăm noi, ca să dezvăluim telegraful?

Trică avea o minte mai puțin prăpăstioasă, nu vroia să se ducă cu gândul așa de departe; pe frate-su îl știa bun să scormonească tot felul de basme.

— Poate s-a rupt firul, ori s-a udat izolația, zise, căutând o explicație mai puțin ciudată.

Asta într-adevăr ar fi fost cu putință, dacă ploua de atâtea ceasuri!

— Păi atunci, degeaba mai suni: mai bine lasă-l și haidem!

— Unde?

— La canton. Crezi că n-am auzit telegraful?

— Mă cheamă numai pe mine. Tu să stai acasă! Cum o să pleci

pe drum noaptea?

— Nu stau!

— Vrei s-o scol pe mama?

— Dacă o scoli nu te mai lasă nici pe tine. Haidem!

Și, fără să mai zăbovească, Uță se duse în odaie unde începu să se îmbrace, punându-și nădragii, cămașa, mintenașul, gâfâind, ca nu cumva să rămână în urmă.

— Uță, să stai acasă că de nu, dai de dracu'!

— Nu stau! Tu ai sta, să nu știi ce-o fi acolo?

— Mă, da' plouă și ești în picioarele goale!

— Nu-mi pasă! Parcă tu ai cisme, ca împărații!

Pe timp de ploaie, Trică încălța niște bocanci vechi rămași de la taică-su. Avea și Uță bocăncei, noi, aduși de moș Aron chiar în vara asta, dar maică-sa îi ținea încuiați în fundul dulapului.

— Eu nu te iau! hotărî Trică, apăsând pe clanță. Dacă te ții după mine, te privește, dar vai de tine să încurci treaba!

Afară ploaia țârâia mai departe, întunecând noaptea, că nu vedeai nici unde pui pasul. Copiii străbătură bătătura clisoasă, mai mult ghicind drumul, îl auziră pe Ursei scheunând în coteț, adăpostindu-se și el de vremea haină — îi recunoscuse și nu se mai osteni să latre.

— Uță! vorbi o ultimă oară fratele mai mare, în timp ce treceau podul, orbește. O să te ude până la piele și dacă mâine oi avea călduri și junghiuri să nu dai vina pe nimeni!

La asta, cel mic nu mai socoti nimerit să răspundă, ci merse înainte, cu fălcile strânse, călcând cu piciorul gol prin clisa dușmana. După cincizeci de pași dădură în șoseaua plină de băltoace, care se desena tulbure în întuneric și în curând deslușiră umbra tainică a cantonului, ridicându-se pe marginea drumului. De sus venea un tren, fără să se vadă luminile locomotivei, huruind prin pădure.

— Ți-e frică? întrebă fratele cel mare.

Uță clătină din cap și nu răspunse, simțindu-și grumazul încleștat ca sub mâna uriașului.

— Trebuie să ne apropiem cu grijă! vorbi mai departe Trică, luptându-se cu întunericul, să deslușească împrejurimile cantonului.

Pe uluca neagră, se desenau parcă niște umbre mișcătoare, dar puteau să fie doar trâmbe de ploaie, jucate de vântul rece al toamnei.

În marginea pădurii răsări deodată ochiul de ciclop al locomotivei și curând trenul se năpusti peste pod, stârnind vaietul și scrâșnetul fierăriei.

— Eu zic să nu mergem prin față! șopti băiatul cel mare, micșorând pasul — nu atât fiindcă bănuia o primejdie, cât din dorința tinerească de a-și îmbrăca fapta în mai multă taină.

Dar, în clipa aceea o fâșie de lumină țâșni de lângă gardul cantonului, scoțând din beznă picăturile dese de ploaie — și îi orbi, lovindu-i în față.

— Stai! răcni o voce năprasnică.

Amândoi copiii se opriră în mijlocul drumului, înghețați de spaimă până în măduva oaselor.

— Care-i acolo? răcni același glas, în timp ce se auzea țăcănind piedica armei.

Nici Uță nici Trică nu fură în stare să răspundă, ci rămaseră țepeni, cu lumina în față.

— Sânt niște copii! se auzi, în spatele luminii, o voce mai domoală. Hei, ia veniți încoace!

Copiii pășiră înainte, dârdâind, împroșcând apa din băltoace, până ce, în poarta cantonului, de unde pornise lumina, deslușiră două umbre, soldați poate, că nu li se vedea limpede nici îmbrăcămintea, nici fața. În drum, era oprită o motocicletă cu ataș, iar ceva mai încolo, alta.

— Cine sânteți voi? întrebă, răstindu-se, glasul care se auzise primul.

— De-aci, de la moară, răspunse Trică, încercând să-și apere ochii de lumina orbitoare.

— Dom’ major, — se auzi glasul celălalt — sânt nepoții morarului. Îi știu de când veneam să măcinăm, toamna ailaltă. Pe tine nu te cheamă Trică?

— Ba da! bâigui băiatul.

— Și ăstălalt e Uță!… Dom’ major, îi cunosc bine.

Unul dintre oameni făcu un pas înainte și îi cercetă, plimbând lumina de la unul la altul.

— Și ce căutați voi la ora asta pe drumuri?

După glas, ăsta era majurul, nu celălalt, care-i recunoscuse și le vorbise mai omenește.

— Hai, unde vă duceți voi acu’ noaptea?

Trică începea să se dezmeticească: nu-i mai era teamă de vreme ce se afla aici cineva cunoscut, care să le țină partea. Dar îi era frică de ceea ce se întâmpla înăuntrul cantonului, unde se auzeau vorbind și tropăind alții.

Și fiindcă trebuia mai întâi să răspundă la întrebarea majurului, tare ar fi vrut să știe cât putea fi acum ora, ca minciuna lui să se potrivească, să nu pară prea gogonată — doar nu-i era îngăduit să spună adevărul, dacă fusese chemat aici tainic. Firește, toate aceste gânduri trecură prin capul lui cu iuțeala fulgerului. Și, când să îngâne o vorbă, auzi deodată o locomotivă fluierând în gară.

Pe toată linia asta erau numai trei locomotive, una la trenurile de persoane și două pentru mărfare. Firește mai veneau până la Șipotul și alte locomotive, multe, să ia vagoanele cu muniții, dar acelea erau străine de linie, țineau de alte depouri. Pe cele de-aici le cunoștea bine și după pufăit, și după fluier, că doar le vedea și le auzea în toate zilele.

„E personalul de zece!” își zise la iuțeală.

Personalul așteptase în gară să treacă garnitura din sus, de bună seamă tren cu muniții, fără oprire, și acum, liberându-se linia, își lua și el drumul. Deci Trică se înșelase asupra orei, nu era în spre miezul nopții, cum bănuise. La vremea asta ar mai fi avut motiv să se ducă de pildă în gară, ca

să-l aștepte pe moș Aron, care venea cu trenul… Dar dacă se îndreptau spre moară, punându-se acolo cu cercetările?

— Sânt speriați, dom’ major vorbi glasul celălalt. Luați-i mai cu binișorul… Unde vă duceți voi la ora asta, măi Trică?

— Ne ducem în sat, la cârciumă, să cumpărăm un kil de vin pentru moș Aron, răspunse Uță, la iuțeală, luând-o înaintea lui frate-su.

Ora zece seara nu-i potrivită să te duci la biserică, dar după băutură… Majurul nu se miră că morarului îi venise chef să bea la oră târzie.

— Și sticla unde-i?

Trică întoarse capul în urmă; nu putea să se lase el mal prejos de istețimea mezinului.

— Am scăpat-o din mână, când ne-a strigat să stăm — că ne-a luat spaima. O să ne dea alta, cârciumarul.

— Hai, duceți-vă!… începu să spună majurul, nemaiavând nici o bănuială.

Dar, în clipa aceea, o altă umbră se ivi pe prispa cantonului, și-un glas întrebă, cu asprime:

— Ei, ce faceți? N-ați găsit nici o scară?

În spate, la magazie, mai era unul: un glas răspunse gâfâind, de acolo:

— Nu-i, dom’ locotenent! Numai fiare vechi și scândurărie.

Iar încă un glas răspunse, din partea cealaltă a bătăturii:

— Nici pomeneală! Nu-i nici măcar o prăjină, că ne-am urca pe ea, ca pe scară.

Între timp, omul de pe prispă, locotenent după cum îi spuseseră ceilalți, simți mișcare la poartă.

— Ce-i acolo, Dimiule?

— Niște copii, dom’ locotenent. Se duc în sat; le-am dat drumul să plece.

— Nu ți-am spus să nu lași pe nimeni? strigă mâniat locotenentul. Adă-i la mine!

Copiii intrară tremurând în curtea cantonului. Nu, nu le mai era teamă de fel de ce ar fi putut ei să pățească — dar pare-se, cu Cazimir se întâmplase ceva rău, mare încurcătură.

— Veniți încoace!

Locotenentul intră înăuntru și-i trase după el, să-i vadă mai bine.

— Cine sânteți voi?

Trică și Uță rămaseră în prag, buimăciți de lumină, fiindcă în odaia cantonului acum ardea lampa, cu fitilul mare, dezvăluind toate ungherele. Cazimir stătea în picioare, lângă vatră, posomorât ca întotdeauna, fără să i se poată citi ceva în privire. Miroslav sărise pe poliță și se uită speriat la lumea străină. În alt colț al odăii era un soldat, în manta de ploaie, cu pușca în bandulieră, iar lângă el, Petruș și Culai, cu ochii mari, cu fețele albe și nemișcate, parcă de marmoră.

— Sântem de la moară, răspunse Trică, la întrebarea ofițerului.

Și într-o clipă se strânse într-însul, se opri să facă un semn de cunoaștere către prietenii aflați înăuntru, înțelegând din privirea și din nemișcarea lor că nu trebuie să arate ce-i leagă între dânșii. În privința asta nici Uță nu arătă istețime mai mică, fiindcă în locul oricărei mișcări și vorbe care ar fi putut să-i scape în această clipă, își opri ochii la Miroslav, cum ar fi făcut tot copilul, arătându-se uimit de mărimea cotoiului, ca și cum azi l-ar fi văzut prima oară:

— Nene, ia uite ce mâță mare!

Dacă văzu așa, locotenentul nu-i mai descusu de pomană; nu încăpea îndoială că erau niște copii, fără vinovăție. Dar, deodată, soldatul cu pușca în bandulieră zise, arătând spre Uță:

— Să-l urcăm pe ăsta, dom'locotenent. Ți-l iau eu, numai cu o mână.

Zicând așa, își ridică ochii în tavan, la gura podului. Cantonul, clădire ciudată, avea pereții înalți de aproape patru metri, ca turnurile — și ca să ajungi în pod, era greu fără scară. Se vedea că militarii căutau ceva, că trăseseră chiar patul sub gura podului, altceva neavând la îndemână, nici măcar o masă. Poate încercaseră să se urce unul în spinarea altuia, fiindcă soldatul din odaie avea urme de noroi, pe umeri, dar, cum erau îmbrăcați în haine greoaie și ude, pesemne nu izbutiseră să ajungă la acea înălțime.

Așa înțeleseră și Trică, și Uță, din vorbele soldatului și din cele ce se vedeau înăuntrul cantonului — însă ce anume căutau militarii, nu putea bănui niciunul.

— Urcă-l! porunci locotenentul.

Era în glasul lui și-un fel de ciudă, și neliniște și nerăbdare. Să nu găsească o scară în toată bătătura cantonului! Și totuși nu putea pleca mai departe, fără să cerceteze și podul, iar pe de altă parte nu putea să întârzie, fiindcă mai avea de răscolit și alte locuri, nu numai cantonul.

— Haide, urcă-l, nu mai pierde vremea! răcni la soldatul cu arma în bandulieră.

Cum să nu răcnească și cum să nu-și iasă din fire, dacă din oamenii lui nu se găsise măcar unul mai sprinten, și-acum pierdeau vremea căscând gura la tavanul cantonului! Soldații lui nu cunoșteau viața grea a frontului, se leneviseră și le înțepeniseră încheieturile în anul de când făceau paza la închisoare. Iar acum, când se ivise o întâmplare care-i scuturase din amorțeală, parcă erau niște babe nevolnice.

Dar lasă că nici el, locotenentul, nu avea de ce să se laude! I se îngroșase și lui ceafa și-i crescuse pântecul, de ședere, și când încercase să se urce el, voinicosul, în spinarea soldatului, alunecase pe dușumea, făcându-se de rușine…

Soldatul sări pe pat, sub gura podului, și-i făcu semn lui Uță să vie.

— Hai, țâcă, să te dau uța!

Copilul se uită în fugă la Cazimir, la Petruș, la Culaie, dar nu primi nici un semn din partea vreunuia. Numai Petruș parcă își încruntă sprâncenele și strânse buzele, poate îndemnându-l să-și țină gura. Soldatul îl luă în brațe și-l ridică în picioare pe umeri, ținându-l strâns cu mâinile, de amândouă glesnele.

— Țâcă, să nu cazi, că n-am de unde scoate altul ca tine!

Între timp, în ușă venise și majurul.

— Dimiule, dă-i lanterna! îi porunci ofițerul.

Uță tremura ca varga pe umerii soldatului, și-i venea amețeală. De acolo, din înălțimea tavanului, îl văzu pe Petruș clipind repede. Culai avea obrazul ca de zăpadă. Pe Cazimir nu-l vedea la față, fiindcă își ținea ochii în jos, parcă măsurând dușumeaua.

— Ajungi, țâcă?

— Mai saltă-mă puțin, nene!

Băiatul ajungea cu mâinile la capacul podului, se ținea de rama roșie — și, deodată, văzu pe ramă o urmă de noroi proaspăt. Sângele îi înghețǎ în inimă.

— De ce tremuri, ți-e frică? N-avea grijă, că te țin bine! Ia de colea lanterna!

— Saltă capacul și vezi ce-i înăuntru! porunci ofițerul.

Socotea că se poate bizui pe cercetarea copilului, era prea crud ca să fie deprins cu minciunile — și chiar dacă ar fi vrut să mintă, l-ar fi dat de gol

spaima.

Capacul podului alunecă în lături, scuturându-și tot praful pe dușumeaua cantonului.

— Vezi ceva?

— Să mă mai ridice puțin, că n-ajung cu ochii.

Soldatul se întinse, ridicând mai sus mica povară vie. Uță își plimbă lanterna sub acoperișul podului — și deodată îi scăpă un icnet subțirel, asupra căruia nu avu stăpânire.

— Ce este? strigă locotenentul, scoțând revolverul.

Într-un colț al podului, lumina lanternei căzuse peste un om, chircit sub olane; alături era altul, cu o rangă în mână. Băiatul nu le văzu bine decât ochii, lucind ca ai fiarelor și alunecă în brațele soldatului, simțind cârpe în locul picioarelor.

— Ce este? răcni iar ofițerul, cu ochii când la el, când la gura podului.

— Un… Un șobolan! bâigui Uță.

Și după ce înghiți greu un nod care aproape îi fărâmă gâtul, adăugă, cu mai multă convingere, clipind repede, cu ochii într-ai ofițerului:

— Un șobolan… mare cât cotoiul!

Capitolul XIX
FUGARII

În seara aceea, după ce se întorsese Miroslav la canton și Petruș îi vestise pe cei de la moară, împărtășindu-le bucuria acestei întoarceri, copiii mai rămaseră o vreme, parcă neîndurându-se să plece și să înfrunte întunericul nopții, mai ales pe ploaia asta care acoperea văile.

Miroslav torcea, alintându-se cu capul în sânul cantonierului, iar acesta, în timp ce-i mângâi blana udă, îi spunea cuvinte mustrătoare în graiul lor polon pe care copiii nu-l puteau înțelege. Dar era atâta căldură și-atâta tristă blândețe în glasul lui Cazimir, încât tot ar fi stat acolo și tot l-ar fi ascultat, până la ziuă.

— Și zi așa, pane Miroslave — vorbea cantonierul — nu-ți mai place la canton, ai vrut să te boierești, să duci trai în casă bogată, să-ți pună domnișoara fundă la gât și să te frizeze…

Aici Cazimir se opri, ca și cum i-ar fi dat răgaz cotoiului să-i răspundă, desvinovățindu-se:

„Păi cum, pane Cazimire, ce, m-am dus eu de bună-voie? Uiți că tu m-ai dat pe mâna jandarmilor?”

— Ei, pane Miroslave, te-am dat că n-aveam încotro! Dar tu, când i-ai văzut în bătătură, nu puteai să speli putina? Or, zi mai bine că ți-a fost lene s-o zbughiești pe ușă — și-ai socotit că e mai plăcut să te plimbe Pandele, în sac, ca pe-o mortăciune!

Aici iar se opri stăpânul cotoiului, parcă iar așteptând ca el să-i răspundă:

„Ca o mortăciune? Asta să crezi tu, Cazimire! Dacă vrei să știi m-am zbătut tot timpul și-am miorlăit că se adunase lumea. Și dacă n-am putut să ies din sac, tot am făcut o spărtură, prin care mi-am scos capul, ca să văd drumul.”

Miroslav nu rosti această dezvinovățire, decât poate torcând, și deci stăpânu-su nu o înțelese, că el doară nu știa să desprindă cuvinte din torcătura cotoilor, cum crezuse Uță odată și cum poate mai credea încă. Dar, dacă nu vorbi, ca oamenii, în schimb Miroslav își scoase deodată capul din sânul cantonierului și cătă către ușă, cu urechile ciulite, să fi spus că nu-i motan, ci câine.

— Haide, pane Miroslave! îl liniști Cazimir, în aceeași limbă polonă. Nu mai trage cu urechea, că pe ploaia asta nu umblă nici o mâță pe-afară.

— Cazimire! șopti Petruș, cu o teamă nouă. Mi se pare că e cineva la ușă!

— I-auzi, pane, te pomenești că te caută o mireasă! își continuă Cazimir gluma, vorbindu-i motanului pe limba lor dinainte.

Și întorcându-se spre ușă, strigă, de parcă ar fi vrut să-și râdă de cotoi până la capăt:

— Haide, mâțo, poftește! Pan Miroslav e nerăbdător să te vadă!

La aceste vorbe ușa se dete în laturi — și două făpturi omenești, ude, speriate, stropite de noroi până în creștet, pășiră înăuntru, și se arătară în lumina focului, aruncând în jur priviri rătăcite.

Petruș și Culai săriră în picioare, trăgându-se către perete.

— Ajută-ne! vorbi, gâfâind, unul din oameni, într-o limbă pe care copiii nu o înțelegeau, dar își dădeau seama că aducea cu limba vorbită de Cazimir înainte.

Cantonierul se ridicase de asemeni, cu Miroslav în brațe și, la lumina flăcărilor de pe vatră, pe chipul lui se citea o turburare pe care cei mici nu o cunoscuseră niciodată.

— Sânteți polonezi?

— Da.

— Ați fugit din lagăr?

Omul care vorbise șovăi, aruncându-i celuilalt o privire, apoi răspunse:

— Da: am fugit mai mulți. Ne caută. Ascunde-ne, repede!

Al doilea fugar, mai vârstnic decât primul, un om înalt, tras la față, cu barba căruntă, cu ochii adânciți în orbite, se uită repede în jur, mai temător decât celălalt, apoi, făcând un pas, își pironi privirea asupra cantonierului.

— Te-am auzit vorbind graiul nostru. Ne putem bizui pe tine? Dacă nu vrei să ne ascunzi, mai bine fii cinstit și spune-ne să ne ducem!

La aceste cuvinte, Cazimir își îndreptă umerii, mișcare pe care nimeni nu-l văzuse făcând-o în anii de-aicea și, ridicând capul, răspunse:

— Sânt polonez, domnule!

Iar după asta nu-și mai pierdu vremea să le spună și alte cuvinte ci se întoarse spre cei doi copii care înlemniseră lângă perete.

— Băieți, — le vorbi repede — dacă vă e frică, duceți-vă! Dacă nu, aduceți-mi scara, iute!

Nici Petruș nici Culai nu înțeleseseră cuvintele schimbate între Cazimir și oamenii din ușă, dar, după vorbă, după uniforme, după toate semnele, își dăduseră seama că oamenii erau fugari, de bună-seamă polonezi din cei închiși la Băile Șipotul. Simțeau că pe fugari îi pândește primejdie și era de înțeles că amestecându-se în fuga lor, primejdia putea să se abată și peste dânșii, dar, fără sa se fi trezit în ei dorința eroismului, nu se gândiră nici o clipă să-l lase pe Cazimir singur, ci se repeziră pe ușă, să-i îndeplinească porunca.

Fugarii se urcară în pod — și în câteva minute semnele lăsate de ei nu mai fură văzute. Ploaia le topea urmele pașilor, în bătătura cantonului, scara o duseră copiii departe, în mărăcinișuri, iar Cazimir răzui de pe dușumea noroiul adus pe cisme.

— Petruș, — vorbi cantonierul, în pripă — trebuie să le înlesnim fuga. O să fie nevoie de Trică; pune mâna pe telegraf și vezi, poate răspunde. Spune-i să vină repede, dar să nu afle nimeni.

Departe se auzi pârâind o motocicletă…

Trecu un timp până să răspundă nepotul morarului. Petruș transmise chemarea cunoscută și începu s-o repete când motocicleta se opri în fața cantonului, scârțâind din frâne. În clipa următoare, ușa se dădu de perete și în prag se iviră militari, cu puștile întinse înainte.

— Care-i aici? răsună o voce.

Apoi se aprinse o lanternă, luminând odaia cantonului, și militarii pășiră înăuntru.

— Ce stați așa pe întuneric?

— Facem economie de gaz, domnule!

— Cine ești tu?

— Sânt cantonierul cu paza barierelor.

— Și copiii ăștia?

— E băiatul domnului șef de gară; a trecut pe la canton și l-a prins ploaia: acuma stătea, poate se termină.

Despre Culai, Cazimir nu mai dădu nici o lămurire, socotind că vorbindu-i despre șeful gării, ofițerului i-o ajunge — și într-adevăr acesta nu-și mai pierdu vremea să cerceteze copiii.

— A fost cineva aicea? întrebă repede, aruncând priviri în odaia cantonului.

În odaia, mai mult goală, era greu de găsit un loc unde să se ascundă fugarii.

— Când, domnule ofițer?

— Acu', înaintea noastră.

Vorbind, ofițerul se aplecă și se uită sub pat, luminând cu lanterna.

— N-a fost nimeni, domnule ofițer.

— Nici n-ai auzit pași pe-afară?

— N-am auzit nimic, decât ploaia.

— Ia, aprinde lampa! porunci ofițerul.

Apoi își opri ochii asupra copiilor: amândoi erau împietriți și albi ca peretele, dar el nu văzu în asta semnul turburării: pe firile lor, mai slabe, se putea bizui altfel decât pe vorbele cantonierului, dacă ar fi fost să știe ceva în privința fugarilor.

— Voi ați auzit ceva?

— Nu, domnule, răspunse Petruș, și pentru Culaie.

Între timp se auzeau pași și glasuri pe-afară, în jurul cantonului. Alții cercetau, se vede, ograda, magazia și celelalte locuri. Un soldat se ivi în ușă, vestindu-l pe ofițer că nu s-a găsit nimica.

— De-aici se poate vorbi cu postul de jandarmi? întrebă ofițerul, oprindu-și ochii pe telefonul din perete, care nu mai mergea, de luni de zile.

— E stricat; și n-are legătură decât cu gara.

Apoi, deodată, privirea ofițerului se ridică în tavan, la gura podului. Cazimir stătea cu ochii în podea, posomorât ca totdeauna, dar copiii înlemniră.

— Unde-i scara?

— N-am scară, domnule.

— Și cu ce te urci în pod?

— Nu m-am urcat niciodată de când sânt aicea, că n-am ce ține în el.

Ofițerul, care tocmai vroise să plece, porunci soldaților, socotind că ar fi o mare greșeală, după regulile urmăririlor, să lase necercetat podul:

— Căutați o scară, ceva, să ajungem sus; Dimiu să fie cu ochii în patru pe-afară.

Iarăși se auziră pași în jurul cantonului, pe la magazie: soldații răscoleau vechiturile — dar scara nu se găsea nicăierea.

Toate acestea se petreceau în mare iuțeală și cu grea apăsare pe inimă. Ofițerul care avea răspunderea întâmplării, își pierduse capul pesemne și nu

mai știa încotro să se îndrepte, că erau sute de locuri care se cereau cercetate, în căutarea fugarilor. Era moara, în urmă, era satul, dincolo, ca să nu mai pui la socoteală dealurile și pădurea.

Soldații încercară să se cațere la gura podului, dar, luați de pripă, nu izbutiră. Asupra clipei când își încerca sprinteneala și ofițerul, având ca urmare alunecarea lui pe podele, se auziră glasuri la poartă. Petruș și Culai, care așteptau speriați să vadă ce-o să mai vină, își dădură seama că nu putea fi decât Trică. Spaima lor întrecu măsura când îl văzură în prag și pe Uță; acum primejdia nu mai putea fi ocolită — Uță era prea mic să se poată preface, avea să dea în vileag chemarea cu telegraful — și de-aici curgeau întrebările: Ce înseamnă această taină, ce rost are telegraful vostru, de ce i-ați chemat noaptea, ce uneltiți, ce puneți la cale?…

De unde să bănuiască ei că tocmai mezinul avea să-i scoată din încurcătură?

Acum Uță tremura ca varga, în brațele soldatului, care în loc să-i înțeleagă spaima, găsea potrivit să râdă:

— Și cum, țâcă, să te sperii de un șobolan tu, băiat mare?

— Era cât motanul! bâigui Uță.

Ofițerul ieși pe ușă, fără să mai spună bună seara și-afară îl auziră dând porunci majurului:

— Dimiule, ia-o înainte și du-te la post, să vezi ce fac ceilalți!

Pesemne fusese și altă motocicletă, care își urmase drumul; acum poate jandarmii, treziți din somn, cercetau satul; fugarii trebuiau prinși, altfel ieșea mare încurcătură.

— Duceți-vă — le șopti Cazimir, copiilor — și vedeți să nu vă ia urma! Ascundeți-vă pe unde puteți, prin mărăcinișuri — și când or fi departe, veniți înapoi, dar cu grijă, numai câte unul.

În noaptea aceea însă, căutarea se opri asupra satului: motocicletele nu se întoarseră decât la ziuă când cercetară iarăși cantonul, pe lumină, cercetară și împrejurimile, răscolind mărăcinii, dar nu găsiră nici măcar scara, fiindcă de mult fusese dusă pe prundul gârlei și înnămolită într-un loc pe unde nu trecea nimeni. Ofițerul avea ochii roșii, de nesomn și de furie — și iarăși se opri cu ochii la gura podului; parcă iar se ridica în mintea lui, cu întârziere, nu știu ce bănuială.

— Cum mă, netoților, nu puteți să găsiți o scară?

Firește, nu se fac așa cercetările, dar când îți vezi neizbânda, nu-ți mai rămâne liniște să judeci ca lumea și te învârtești în loc ca orbetele, crezând că asta ți-e datoria. Soldații se întoarseră în sat, pe motocicletă și după o jumătate de ceas veniră, târând în urmă o scară, luată de la primărie, lucru pe care dacă socoteau trebuitor să-l facă, l-ar fi făcut cu folos aseară.

Ofițerul se urcă sus și scormoni podul, plimbându-și lumina și ochii prin toate ungherele — dar sub acoperiș nu se vedea nimic, nici o urmă, nici măcar șobolanul! Nici urmele de noroi nu se mai vedeau, fuseseră șterse cu grijă cât ținea podul. Numai niște fiare vechi într-un colț, și niște scânduri putrede pe care degeaba le-ar fi răscolit, că fugarii nu erau duhuri, să se ascundă sub ele.

Militarii se duseră, cercetând toate locurile, unii pe șosea, alții pe calea ferată, chinuindu-și motocicletele pe coclauri, înțepenindu-se în clisă, înecându-se prin băltoace: ploaia se întețise la ziuă și, pe unde treceau ei, într-un ceas nu se mai vedea urma roților. Se opriră cu cercetarea și la moară, și la casa morarului, își băgară și aici ochii în pod, luminându-l cu lanterna, fără să găsească nimic, nici măcar telegraful, care se afla pus bine în soba din odaia copiilor, unde ce-i drept nu se uitară, ușița unei sobe neîngăduindu-le fugarilor să se ascundă.

Nepoții morarului stăteau cuminți în casă, uitându-se prin cărțile de citire, fiindcă și-n sat se deschidea școala, zilele următoare.

Așa rămaseră ei toată ziua în casă, potoliți cum nu-i văzuse vreodată nici mama lor, nici bunicul. Ba încă, moș Aron, la o vreme, — tot nu venea nimeni să macine și moara stătea cu ușile închise — își băgă capul la ei în odaie, și-i întrebă, mirându-se din cale afară:

— Ce-i cu voi, dracilor, de stați așa, parc-ați fi bătuți în cuie?

— Plouă, bunicule. Unde să ne ducem?

— Și cum, Cazimir nu vă pune absență la catalog? Ori l-ați supărat cu ceva, ia spune?

— Cum o să-l supărăm?… Da’ dacă plouă?

— Mă, voi oți fi bolnavi!

— Nu, bunicule!

Totuși, pe la ceasul prânzului, Trică se duse la dulapul din tindă și cotrobăi la iuțeală, să nu-l prindă maică-sa, care putea veni oricând de la bucătărie.

— Merg și eu, nene! scânci Uță.

Frate-su se încruntă, scos din fire:

— Pesemne tu n-ai înțeles că asta nu-i joacă! Vrei să ne dăm de gol ca proștii, tocmai acuma?

Trică își îndesă în sân o pâine, că tocmai copsese maică-sa aseară, o halcă de slănină, o bucată de brânză și punându-și un sac în cap, să se apere de ploaie, ieși ușurel pe ușă, ocoli pe la cotețe, să nu pară ciudat drumul dacă l-ar fi văzut moș Aron din odaie, apoi se strecură în livadă și se duse înainte, ferindu-se pe linia prunilor.

Lipsa lui ținu doar o jumătate de oră, după care nu se mai mișcară din casă niciunul…

În ziua aceea, rămase pustiu cantonul. Cazimir ședea la locul lui, lângă vatră, așteptând nemișcat scurgerea orelor. Miroslav dormea pe poliță, fiindcă nu se putea vreme mai potrivită pentru somnul cotoiului.

În sala de așteptare a gării, Petruș stătea de vorbă cu Dumitru macagiul, care aștepta trenurile, domnul Manole dormind la ora aceea, deoarece timpul ploios trage la somn și oamenii, nu numai cotoii. Cucoana Natalia îi pregătea geamantanul lui Valerică, geamantan mare, cu încuietori de alamă, punându-i înăuntru, cu grijă, cărțile, caietele, hainele și rufăria, toată zestrea băiatului, să aibă totul la îndemână. A doua zi Valerică pleca la școală, să repete a treia oară anul: pleca și Petruș o dată cu dânsul, dar lui nu-i pregătea geamantanul, nimeni. Nici nu avea geamantan, ci o lădiță de scânduri, cu lacăt, ca al recruților.

— Zi, pleci la școală, Petruș, vorbi, la un timp, macagiul.

— Plec, mâine!

— Și-ți place învățătura?

— Îmi place, răspunse băiatul, pe gânduri, altceva stându-i în minte acuma, nu școala.

— Acum ești pe-a patra?

— Într-a patra.

— De liceu?

— Da.

— Și domnișorul e pe-a cincea?

Lui Valerică, macagiul nu-i spunea pe nume. Petruș întoarse capul și-l privi mirat, dar nu fiindcă vorbea atât de respectuos despre fratele mai mare. Știa că Dumitru îi purta frica, de parcă el ar fi fost șeful gării.

— Într-a cincea! răspunse.

— Da-i adevărat?

De ce oare se îndoia macagiul? Valerică rămăsese de trei ani într-a doua, numai că nu trebuia să știe nimeni, nici șeful postului, nici perceptorul, și cu atât mai puțin un acar din gară. Dar asta nu-i o taină s-o păstrezi, cum își închipuia maică-sa. Poate că știau toți, și se prefăceau că nu știe niciunul.

— Azi nu prea vin trenuri! zise Petruș, schimbând vorba.

— Vin numai garniturile goale, după muniții, dar alea nu sânt ale noastre, trec fără oprire.

— Și cele cu lemne?

— Azi a rămas numai unul, că nu mai are depoul decât o locomotivă pentru mărfare: ailaltă e stricată.

— Și ăsta, unde-i acuma?

— Naiba-l știe? La munte — trebuie să pice până la vremea prânzului.

— Și dintr-ale noastre, altul nu vine?

— Păi nu-ți spusei că nu-i altă locomotivă? Doar asta să se întoarcă, diseară.

— Dacă-i numai o locomotivă — vorbi Petruș, ca și cum ar fi vrut doar să se afle în treabă — înseamnă că nu se mai întoarce astăzi…

— Aș! E zor mare cu lemnele. Cum ajunge la oraș, numai ce încarcă apă și cărbuni, schimbă mecanicul, și-o și mână la munte.

— Asta înseamnă că nu dormi la noapte, Dumitre. O să fie aici după miezul nopții.

— De dormit și așa nu pot să dorm până nu trec garniturile cu muniții, și-s multe al naibii acuma. Dar al nostru cred că o să fie aici înaintea personalului de zece.

În clipa aceea, clopotul de pe peron începu să sune, vestind plecarea unui tren din gara Șipotul. Dumitru se uită la ceas și zise, urmându-și gândul de mai înainte:

— Uite-l că vine! E douăsprezece, la douăsprezece și un sfert trece pe-aici, la patru o să ajungă jos. Să zicem că întârzie acolo o jumătate de oră, o oră, poftim — să plece la cinci nu la patru și jumătate și tot e la noi înainte de nouă… Pe urmă, dacă trece și personalul, nu mai aveam nici unul de-al nostru, până la ziuă.

Petruș nu mai ascultă vorbele din urmă, ci căzu deodată pe gânduri.

Capitolul XX
TAINIȚA DE PE INSULA MORII

Ploaia nu conteni toată ziua și satul, cu împrejurimile rămaseră zgribulite. Nu se vedea decât arar un om pe uliță, arar cobora câte o căruță de la munte, scârțâind pe șoseaua udă, cu câinele legat de osie, trist și murdar de noroi până în lumina ochilor.

La canton nu se arătă nimeni, cât ținu dimineața și după prânz, și ușa rămase tot timpul închisă. Numai înainte de căderea serii, o umbră se strecură peste gârlă, ocolind podul, o făptură firavă, cu un sac în cap să se apere de ploaie.

Ajungând în preajma cantonului, făptura aceea, cu picioarele goale, udă până deasupra genunchilor, că venise gârla mare, se opri și cercetă locul, în fugă. Apoi, nevăzându-se nimeni, străbătu cu pași iuți bătătura, sări pe prispă și împinse ușa, fără să mai piardă timp cu ciocănitul.

— Tu ești, Culaie? întrebă Cazimir, ridicându-se.

În odaia cantonului se făcuse întuneric; nu ardea nici lampa, nici focul.

— Eu sânt, Cazimire.

Băiatul își lepădă sacul și atunci se văzu că ținea o boccea subsuoară.

— Nu te-a simțit nimeni?

— Nimeni: cin' să umble pe o vreme ca asta?

— La Petruș ai fost?

— Am fost, de la el vin acuma.

— Și ce-a zis?

— Poate o să treacă un mărfar pe la nouă, dar să așteptăm de la opt înainte, ca să fie mai sigur.

— Bine.

Apoi Cazimir luă bocceaua.

— Ai găsit ceva?

— Doar niște opinci vechi, de-ale tatei, niște cioareci și-o bundiță: mai e și-o cămașă, dar altceva n-am putut să iau, Cazimire.

— Nu-i nimica: lasă-le aici și du-te până la moară numai ai grijă să nu-ți ia cineva urma. Vestește-l pe Trică să fie pe la șapte și jumătate, acolo.

Umbra ieși pe ușa cantonului, nevăzută de nimeni și curând se topi în ploaia subțire. Când se întoarse, după o vreme, se lăsa întuneric pe vale.

— L-ai găsit? întrebă cantonierul.

— Da.

— I-ai spus?

— I-am spus: o să fie acolo la vreme.

— Bine!… Acum du-te, Culaie!

Băgatul dădu să zică o vorbă, dar îl apucă tușea, o tuse subțire, nouă.

— Ai răcit aseară, cu ploaia, zise Cazimir, din umbra odăii. Hai, du-te acasă și stai la căldură.

— De mine n-o să fie nevoie? întrebă Culai, ridicând spre el fața rugătoare.

Își simțea trupul când cald, când ca gheața și-l treceau moleșeli prin mădulare, semnul răcelii, nu avea îndemn să umble pe drumuri, dar nu-l răbda inima să se ducă, lăsându-i pe ceilalți singuri, tocmai în seara aceasta. Așa încât stărui, nu cu alintul copilului, că nu era treabă de alintare acuma, ci simplu și hotărât, ca un om mare:

— Cazimire, s-ar putea să fie nevoie!

Cantonierul își făcuse limpede socotelile și plănuise totul cu ei, încă de ieri seară, încât știa de cine o să aibă și de cine n-o să aibă nevoie. Trică avea de făcut o treabă Petruș alta și Culai și-o îndeplinise pe-a sa, mai devreme. Dar în fața glasului său, care arăta atâta cumpănire și era atât de rugător totodată, ridică din umeri, și zise fără să încuviințeze, fără să se împotrivească, dovedindu-se mai nehotărât el, decât copilul:

— Stai să aprind focul, să te încălzești oleacă: nu-i încă ora. Tu ești în picioarele goale?

— Nu mi-am luat bocancii, că am trecut prin gârlă.

— Măi Culai, o să te doboare frigul!

— Sânt învățat, Cazimire. În alți ani n-am pus nimic în picioare până la prima ninsoare.

Și iar începu să tușească băiatul, tusea lui nouă, subțire.

Curând lemnele începură să trosnească, pe vatră, odaia se lumină și începu să prindă căldură, căldura aceea blajină și mulțumitoare a primelor înserări de toamnă, când soba trosnește cu nedumerire, trezindu-se din lunga-i odihnă. Miroslav miorlăi. întinzându-se pe poliță, recunoscător focului și stăpânului.

— Stai colea, lângă foc și învelește-te, că ești ud până la piele! zise Cazimir, aplecându-se spre băiat, cu o pătură în mâini.

Culai căzu într-un fel de toropeală, nu mai simți scurgerea timpului. Cantonierul cotrobăia prin odaie; luă boarfele aduse de băiat, le băgă în fundul zimbilului, scoase din cufăr o cămașă, o bundă muntenească, de oaie și alte câteva lucruri, nedeslușite în slaba lumină, și le înghesui peste primele…

Pe la ceasul șapte, când afară se întunecase de-a binelea, Cazimir ieși pe ușă, dădu un ocol cantonului, apoi se întoarse și-l scoase pe Culai, șoptindu-i:

— Du-te printre pomi, drept pe unde merge firul telegrafului și când ajungi la Iazul-Sărac, așteaptă-mă, că vin după tine.

La același ceas, nepoții morarului se sfădeau, în odaie, șuierând ca șerpii, în loc să dea drumul la gură, fiindcă sfada lor nu trebuia s-o audă nimeni.

— Nene, dacă nu mă iei, să știi că te spun! șuiera Uță.

— Spune-mă!

— Și intri la pușcărie.

— Intru, dar cu tine! Ce, ai uitat cum a fost aseară?

Uță își muncea pumnișorii, aflat în mare încurcătură.

— De ce nu mă iei, nene?

— Fiindcă așa a spus Cazimir. Trebuie să ne supunem: aici nu-i lucru de glumă!

— Dar dacă n-aș fi fost eu aseară…

— Nu te mai lăuda, că nu șade bine!

— Nene, dacă nu mă iei…

Trică îi dădu un ghiont îndesat mezinului, făcându-i semn către tindă. Stanca venise de-afară, și zăngănea ceva în dulapul cu vase și merinde, bombănind, cu ciudă:

— Ce dracu de uit de la mână până la gură? Măi Trică, ați luat voi vreo pâine?

— N-am luat nimic, mamă.

— Că nu mi-oi fi pierdut mințile! Doar eu le-am adus cu mâna mea și-au fost șase — și-acu sânt numai trei. La prânz lipsea una, și-acu alte două. Mare drăcie!

— Să știi că are o bănuială! șopti Uță, în odaie.

— Ține-ți gura!

Cele două pâini, dispărute pe seară, se aflau într-o desagă, laolaltă cu alte lucruri, sub patul copiilor.

Stanca ieși drăcuind pe ușă și se duse în spatele casei, la bucătărie. De mâine muta plita în tindă, că nu se mai putea găti sub șopron, dacă se stricase vremea. Noroc că n-o mutase de astăzi!

Trică se duse alături și se uită la ceasul bunicului, atârnat de cui, între geamuri. Moș Aron scârțâia plaivasul pe niște hârtii, făcând socotelile morii.

— Ce te tot uiți la ceas? Parc-ar fi să te duci cu trenul!

Se făcuse șapte, ora plecării. Băiatul se întoarse în odaie și trase desaga de sub pat, cu mișcări tainice.

— Du-te pe prispă și să-mi bați în geam dacă vine mama! îi porunci mezinului.

Apoi își încălță bocancii, își puse un sac în cap, să se ferească de ploaie și, ascunzând desaga dedesubt, ieși, ferindu-se pe lângă zidul casei.

— Viu și eu, nene! scânci Uță, în urmă.

— Dacă vii, te ia mama dracului!

— Și unde să spun că ești, dacă mă întreabă?

— La Petruș, în gară, ca să-i duc o carte.

Mezinul rămase pe prispă, zgribulit de frig, în picioarele goale, dar mai frig îi era la inimă, că rămânea în casă, să stea la căldură, tocmai în seara asta!

Rămase așa, până ce umbra lui Trică se pierdu în livadă: nu-l simțise nimeni. Atunci se întoarse amărât în odaie: niciodată nu-i fusese așa de urât să rămână singur. Stătea pe marginea patului, negăsindu-și nici un rost pe lume, urmărind în gând drumul lui frate-su. Afară, ploaia cădea nedomolită, râcâind șindrila — și, cât se întindea auzul, în jurul morii nu se simțea nici o mișcare, nici un zgomot, decât cele de totdeauna.

Uță luă cartea de citire și se trase sub lampă, dar mintea îi fugea din file. Deasupra, pe poliță, se vedea un plic mare, galben, care stătea acolo de un an de zile; îl adusese toamna trecută vătășelul primăriei. Băiatul întinse mâna, luă plicul și trase afară o hârtie cu peceți, pe care o știa bine: „Binevoiți să aduceți la cunoștința femeii Stanca O. Irofte din comuna dumneavoastră, că soțul ei, sergentul Oprea Irofte, din unitatea 345, a murit, de pe urma rănilor căpătate în luptă, în spitalul de campanie Nr. 187, astăzi 25 Septembrie 1941. Se anexează o fotografie și actele personale, găsite asupra decedatului…”

Fotografia copiilor, făcută la bâlciul de Sfântu’ Ilie, un an înaintea războiului. Toți soldații care mor pe front au în buzunar o astfel de fotografie.

Uță nu se recunoștea, era mai mic și mai dolofan și-și ținea, ca prostul, un deget în gură. Nici Trică nu semăna, decât că era încruntat, ca acum.

În plic se mai găsea un buletin de identitate, care nu fusese trebuitor la arhiva oștirei, și-acum nu mai era trebuitor pentru nimeni. Uță îl deschise și se uită la fotografie: nici asta nu semăna cu taică-su, așa cum îl știa el — și nu-l uitase, îl ținea minte bine. Oamenii adevărați nu seamănă niciodată cu oamenii de pe hârtie. Nici moș Aron nu semăna, în nici una din cele trei fotografii puse pe perete, în odaia de dincolo, nici maică-sa, mireasă, cu taică-su alături, colea sub poliță; îi știa că sânt ei, dar dacă n-ar fi știut, i-ar fi putut lua drept oricine.

Uță se uită iar la fotografia mică, înghesuită într-un colț al buletinului. Lasă că, așa cum se îngălbenise, nu se mai deosebea mare lucru, dar oricum, omul de acolo nu era taică-su, decât fiindcă așa spunea buletinul. Mai degrabă semăna cu altcineva, dar cu cine? Parcă se deslușea un chip în mintea copilului și nu știa de unde să-l ia, când și cu ce prilej îl văzuse, ochii aceștia, tot ce mai era limpede în fotografie, privindu-l de parcă ar fi fost vii, nu alcătuiți din lumini și umbre… Deodată Uță se dumiri și strânse speriat buletinul în mână.

În acest timp, Trică își urmase drumul tainic, prin ploaie, străbătând livada, pe sub firul telegrafului, nebănuit de nimeni. Dar când ajunse pe colină, lăsă firul și o luă la stânga, făcându-și loc prin lăstărișuri. În față, cu tot întunericul, se deslușea umbra uriașă a ulmului, cuprinzând cu ramurile lui tot cerul și toată ploaia.

Ajungând aici, băiatul se opri câteva clipe, trăgând cu urechea, dar până acum nu venise nimeni. Iazul-Sărac clipocea mai departe, dincolo de lăstărișuri, iar peste el se ghicea pădurea pe care o străbătea calea ferată, ducându-se spre gara Șipotul.

Trică mai făcu câțiva pași și fu în umbra copacului, ulmul scorburos unde făcuseră ei anii trecuți tainiță pentru jocurile copilăriei și unde vroiseră să pună chiar și telegraful, ca să nu-l dibuie nimeni.

Nu se simțea nici o mișcare în juru-i; venise primul — și acasă tot timpul se temuse că o să întârzie.

— Nene! șopti băiatul, băgându-și capul prin lăstărișul care închidea scorbura ulmului.

Crăcile ude se îndoiau și veneau la loc, ca oțelul: nu se vedea nici o urmă lăsată de oameni: pe jos, pașii se pierdeau în frunzișul putred, care, dacă-l călcai, se umfla la loc, să fi spus că-i cauciuc anume întins aici ca să nu afle nimeni cine-a trecut și care i-a fost drumul.

— Nene! șopti încăodată Trică.

După o clipă de șovăire, în scorbură se auzi foșnind putregaiul și un glas răspunse, în grai românesc, limpede:

— Cine ești?

— Trică, de la moară.

O umbră se ivi dinăuntru, aplecându-se să vadă mai bine. Cu tot întunericul, cine îl zărise aseară, putea desluși că-i unul din fugari, cel mai tânăr. Un alt glas se auzi în spate, spunând ceva în limba polonă. Celălalt îi răspunse, apoi îl întrebă pe Trică:

— Ești singur? Unde este cantonierul?

— Trebuie să vină. Uite, v-am adus merinde și ceva de îmbrăcăminte. Încercați-le să vedeți cum …

În clipa aceea spre iaz se auzi foșnind frunzișul. Fugarul se trase repede înăuntru:

— Cine vine?

— Nu vă fie teamă. Trebue să fie Cazimir, altcineva n-are cine.

Dar, oricum, Trică se lipi de trunchiul ulmului, făcându-se mic, la adăpostul lăstarelor. Îndată desluși umbra înaltă a cantonierului și se ridică în picioare.

— Cazimire!

— Tu ești, Trică?

Vorbeau în șoaptă, abia întrecând foșnetul ploii.

— Eu sânt… N-o fi ora să vină trenul?

— Nu: de la opt înainte.

— Atunci e bine, numai că nu trebuie să pierdem vremea. Dar cine mai vine?

Abia acum desluși Trică, în spatele cantonierului, umbra firavă a lui Culaie.

— L-am luat și pe el — zise Cazimir — că poate o să fie nevoie. Ei ce fac?

— Le-am dat merindele și ceva de îmbrăcăminte. Am adus o pereche de bocanci, un pantalon și-un mintean, de-ale lui bietu' tata.

— Bine. Cu ce am mai adus noi, e tocmai ce trebuie. Cred că Uță nu s-a mai luat după tine.

— Nu, dar am avut mult de furcă, pân' l-am făcut să rămâie.

În timp ce schimbau aceste cuvinte, Cazimir se strecură lângă trunchiul copacului și, aplecându-se înăuntru, le vorbi polonezilor, în șoaptă, în graiul lor, necunoscut copiilor.

Aceștia rămăseseră deoparte, amândoi cu sacii în cap, dârdâind sub ploaia care le ajunsese la piele.

— Ți-e teamă? șopti nepotul morarului.

Culai își apăsă mâna pe gură, să-și înăbușe tușea, care venea tot mai stăruitoare.

— Nu mi-e teamă. Mă ia nițel cu frig între umeri.

— De ce-ai mai venit? Să nu cazi la pat.

La asta băiatul nu mai răspunse, ci făcu un semn nedeslușit, cu mâna.

— Trică, — șopti Cazimir, întorcându-se — vezi că hainele lor au să rămână aicea. Aveți voi grijă să le îngropați, mâine, dar să nu vă simtă cineva, și să nu lăsați urme.

Trică nu apucă decât să încuviințeze din cap, apoi tresări și își aplecă urechea, spre moară.

— Ssst! Vine cineva! Ascundeți-vă!

Până să facă un pas și să simtă spaima, auziră glasul lui Uță, scâncind prin lăstărișuri:

— Nene! Nene!

— Ține-ți gura! șuieră Trică, repezindu-se furios înainte. Ce-ai mai venit și tu, să încurci lumea?… Așa ne-am înțeles noi acasă? Crezi că aici e joacă, ori ce e?… Ei lasă, că asta ai s-o plătești tu, n-avea grijă!

— Nene, am adus buletinul! bâigui cel mic, desvinovățindu-se.

— Ce buletin?

Cantonierul veni și el mai aproape.

— Uite, Cazimire, buletinul.

— Al cui e?

— A lui tata… Seamănă cu soldatul… Uită-te! Nu-i mai bine să-l aibă cu dânșii?

Cazimir păru că nu înțelege în prima clipă, pe urmă îi luă buletinul din mână, intră în scorbură, scăpără chibritul și deodată i se lumină chipul.

— Se potrivește! Și vârsta, și fotografia!

Apoi i-l întinse fugarului mai tânăr, care se îmbrăcase țărănește, și-i spuse, de data asta, în graiul românului:

— Ia-l și ține-l: poate să prindă bine, până ajungeți la munte!

Să ai grijă că te cheamă Oprea Irofte și ești din satul Vădeni, feciorul morarului. N-am și pentru domnul colonel unul, dar el să facă pe mutul.

Un fluier slab de locomotivă se auzi în clipa aceea, departe în spre câmpie.

— Trenul! șopti Uță, dârdâind de frig ca în miezul iernei.

Cazimir le făcu semn fugarilor, să iasă din ascunzătoare.

— Hai, peste iaz — și-n pădure!

Ploua într-una, cu ropote, de mirare la timpul toamnei — și pe unde treceau fugarii, venea ploaia să le șteargă urmele.

Capitolul XXI
LIMPEZIREA CERULUI

Pe seară Petruș, după ce își adună lucrurile de școală în lădiță, își puse pelerina, cu glugă și ieși pe la bucătărie. Maică-sa făcea cozonaci și prăjiturele, pentru Valerică — să-i îndulcească zilele de pribegie. De obicei, cu aceste prilejuri, îi dădea și lui Petruș un pachețel, cu prăjiturile mai arse sau mai neizbutite și cu un cozonăcel cât pumnul.

— Unde te mai duci acum noaptea, pe ploaie? îl întrebă, numai așa, ca să nu creadă, tocmai în ajunul plecării, că nu-i poartă de grijă.

— Mă duc la Culai, să iau niște cărți, mamă.

— N-ai putut să te duci cât a fost ziuă? Ai trândăvit în sala de așteptare. Of, ce-o să se aleagă de tine! Mi-e c-o să ajungi șef de gară, ca tat'tu!

Pentru mama lui Petruș, slujba soțului ei era umilă, fiindcă o silea să trăiască în locuri pustii, fără cinematograf și lumină electrică, fără lume aleasă, pe când, dacă ar fi fost doctor, ar fi putut foarte bine să locuiască la București sau măcar într-un oraș mare. De-aceea și năzuia să-i dea lui Valerică mai multă învățătură. Cât despre Petruș, nu și-l închipuia în stare să ajungă decât la școala de mișcare și telegraf, unde e firesc să intre fiul unui șef de gară.

Petruș de mult nu mai aștepta de la ea o vorbă bună, o îmbărbătare, dar se deprinsese și fără asta, ba poate chiar că așa se simțea mai bine. Îi părea rău numai când o supăra cu notele bune și cu vorbele de laudă ale profesorilor.

Ieșind de la bucătărie, în loc să urce dealul, în șosea, spre casa lui Culaie, se duse de-a lungul liniilor, până la macaz și intră în ghereta macagiului, să se apere de ploaie.

Înainte de război, când erau doi acari în gară, cel de serviciu, la intrarea trenului se ducea la macaz, cu un steguleț roșu în mână și stătea cu piciorul pe pârghie. Acum se puseseră între linii niște zăvoare mari, cu cheie, mai sigure decât piciorul macagiului. Când făceau cruce două trenuri în gară bietul om fugea gâfâind cu cheia în mână să descuie macazurile și să le îndrepte pe linia bună…

Era ceasul șapte când plecase Petruș de acasă; pe la șapte și jumătate, auzi în gară clopotul care vestea plecarea trenului de dincolo, și inima începu să-i bată mai repede. Știa, după înțelegerea de aseară, tot ce făcea

fiecare la această oră, Cazimir, Trică, și-i închipuia îndreptându-se spre marginea pădurii, ca să aștepte trenul. Multe piedici ar fi putut să întâlnească ei în cale, dar greu ar fi fost să nu le înlăture, una câte una; piedica și primejdia cea mare se duseseră — militarii cu urmărirea nu mai băteau drumurile.

Cu ușurință sau cu greutate, la ora hotărâtă ei aveau să fie la linie. Dar dacă trenul nu oprea în locul acela, zadarnice ar fi fost tot zbuciumul și toată truda.

Or, trenul trebuia să-l oprească Petruș, și astfel, în clipa asta în mâna lui stătea soarta fugarilor — și a celorlalți. Fiindcă dacă nu izbuteau astăseară, a doua zi el pleca la școală — și-atunci lipsea din lanțul alcătuit de Cazimir o verigă în locul căreia nu aveai ce pune…

Petruș trase aer în piept, simțind un început de înăbușire și se bătu cu pumnii în coaste, ca să-și liniștească năvala inimei. Nu trebuia să lase loc îndoielii, lucrul trebuia să izbutească oricare ar fi fost prețul — și prețul, în primul rând, era ca el să nu facă nici o greșeală.

Picăturile de ploaie luceau slab în lumina gălbuie răspândită de felinarul macazului. Se mai zărea un felinar camuflat, în gară, și-ncolo totul era învelit în beznă și umezeală.

Deodată, băiatul zări în partea câmpiei, unde linia udă lucea pe alocuri, trei lumini plăpânde, înecate de ploaie, una sus, albă, două jos, roșii — și inima începu să-i bată năvalnic. Toți își sfârșiseră treaba la ora asta — o începea el, pe-a lui, și-i era toată ființa o rană. Fluierul locomotivei, amestecat cu ropotul ploii, cu taina acestei nopți pline de îndoieli, de primejdii, îi umplea sufletul de freamăt.

Petruș ieși din gheretă și o luă fuga, pe dincolo de linii, spre macazul din cealaltă parte a gării, ferindu-se să nu-l simtă cineva, deși, pe ploaia asta și pe întuneric, nu avea cine.

Câteva minute mai târziu, locomotiva intra în gară, dând semnale de oprire. Văzând-o că abate pe linia a doua, Petruș înțelese că se aștepta să vină un tren din sus, să facă încrucișare. Se auziră frânele scârțâind, unele roți mai strânse scoteau scântei pe șine — și într-o clipă tot zgomotul de fierărie se liniști, rămânând doar pufăitul locomotivei. Fochistul coborâse cu o făclie în mână și cerceta bielele cu mâna, să vadă dacă nu s-au încălzit la încheietură. În gară se auzeau niște glasuri: Dumitru, macagiul, vorbea cu șeful trenului.

— Facem cruce! îi strigă cineva mecanicului.

Îndată, clopotul de pe peron începu să sune și curând în gara Șipotul se auzi fluierând altă locomotivă.

Petruș aștepta încordat dincolo de linii, fără să mai simtă ploaia și frigul, fiindu-i gândul numai la fapta pe care trebuia s-o aducă la îndeplinire. Pufăitul domol al locomotivei îl împiedica să audă alte zgomote, dar ghicea pe unde putea să fie trenul celălalt și după un lung sfert de oră, scurs în chinuri, nu se miră văzându-i luminile la intrarea gării.

Era o garnitură lungă, de muniții și trecu fără să oprească, fără să fluiere, într-o taină pe care o dezvăluia în schimb asurzitorul huruit al fierăriei. Dacă trenul se duse, se auzi iar vorbă în gară. Dumitru macagiul, făcând pe impiegatul de mișcare, își dădea ifose în fața frânarilor.

— Hai, Pricop, c-ai avut vreme destulă! strigă mecanicul către fochist, aplecându-se din marchiză.

Apoi puse mâna pe țignal și lăsă să scape un fir de abur, doar să fâșâie, nu să fluiere, ca să-i grăbească pe cei din gară. În fața locomotivei, semaforul își ridică brațul, nevăzut noaptea, arătându-și în locul luminii roșii de oprire, pe cea verde care însemna cale liberă…

Acum era clipa. Petruș se mai uită o dată în sus, o dată în jos, apoi sări peste linii și se agăță de scara din spatele tenderului, tocmai când locomotiva dădea semnalul de pornire.

Trenurile de marfă nu au frână cu aer, pe care s-o mânuiască mecanicul, ci frâne de mână, numai la o parte din vagoane. Acolo se află câte un om, frânarul, adăpostit într-o gheretă și el învârtește manivela frânei după semnalele date de mecanic cu fluierul. Un fluier lung vestește pornirea: trei fluiere alcătuiesc semnalul de oprire — și frâna trebuie strânsă cu atât mai repede, cu cât semnalele arată mai multă pripire. Trei fluiere lungi și rare, înseamnă de pildă, că deocamdată trebuie doar încetinită viteza, pe când trei fluiere repezi, repetate într-una, arată o primejdie și cer deci oprirea grabnică a trenului.

Agățat cu o mână de bara scării, Petruș își ridică ochii în sus și răsuflă, ușurat. Pe deasupra trecea frânghia de siguranță, care leagă fluierul locomotivei de primul vagon, unde stă șeful de tren — un fel de cancelarie umblătoare. În duduitul locomotivei, mecanicul nu poate auzi semnalele pe care le-ar da frânarii, din urmă, în cazul unei primejdii. Dar șeful de tren are

datoria să asculte, și, dacă simte ceva, să tragă de acea frânghie, pornind fluierul locomotivei și făcându-l pe mecanic să oprească trenul.

Petruș știa demult toate aceste reguli, fiindcă prin gări își petrecuse copilăria, de trenuri se agățase, în loc să se agațe de căruțe sau de trăsuri, cum fac copiii. Dacă se urca pe tampon și întindea mâna, ajungea tocmai bine la frânghie…

Partea cea mai grea, așteptarea și îndoielile trecuseră. Fiindcă s-ar fi putut, din grabă, ori din uitare, să lipsească frânghia de siguranță, cum se întâmplă uneori la trenuri. Gândul acesta îi frământase inima, întrebându-se ce i-ar rămâne să facă. El știa limpede că la trecerea trenului niște oameni așteptau în marginea pădurii și soarta lor ținea de acea frânghie. Ba nu! Ținea de Petruș, și Petruș luase hotărârea ca, orice ar fi fost să fie, trenul să oprească în pădure.

Nu știa limpede dinainte cum ar fi făcut, dar era hotărât să se cațere pe tender, să-și dea drumul pe cărbuni — și, la momentul potrivit, să se năpustească la fluier, printre fochist și mecanic, înfruntând toate primejdiile legate de o asemenea nebunie.

Acum gândul acesta disperat îl părăsise: nu avea decât să întindă mâna… Dar îi mai rămânea să socotească locul, pentru a nu opri trenul nici prea târziu, nici prea devreme…

Acum ploaia bătea parcă mai tare: băiatul își simțea mâinile înghețate pe bară — era tot ce simțea, încolo își uitase de sine, privea numai — printre pleoape, ca să nu-l orbească ploaia — locurile recunoscându-le, unul câte unul.

Curând locomotiva începu să cotească la stânga și scoase un fluier lung, care vestea apropierea podului. Petruș se aplecă și privi în urmă; aici, la curbă, se vedea tot trenul, ca o umbră șerpuitoare. îndată urechea îi fu izbită de huruitul fierăriei, arcadele podului îi treceau prin față, ca paginile unei cărți răsfoite în fugă; jos se zărea, cenușiu, pichetul soldaților de pază: pe horn ieșea un fir subțire de fum, pe care îl vântura repede vântul și ploaia; se vedea prundul, cenușiu, cenușie gârla, lucind pe alocuri — apoi apăru cantonul, șoseaua — și inima băiatului începu să bată, între amintiri și faptele de-acuma.

Până la colțul pădurii mai erau cinci sute de metri, și în preajma acelui loc așteptau fugarii. Petruș se uita la bornele albe, de pe marginea liniei și din alunecarea lor își dădea seama de viteza trenului; putea să aibă cam

patruzeci de kilometri pe oră. Cum era gol și urca la deal, nu i-ar fi trebuit mai mult de o sută cincizeci de metri ca să oprească, din clipa când trăgea fluierul.

Băiatul se aplecă afară, luptându-se să deslușească în beznă marginea neagră a pădurii: vântul îi scutura gluga, care începu să-i pocnească pe umeri; ploaia, luată acum în față, îi lovea pleoapele ca niște boabe de grindină.

Apoi, din beznă, în stânga liniei, se ridică o umbră, urcându-se repede pe cenușiul cerului. Petruș strânse dinții, cu o forță care pornea nu numai din fălci, ci din inimă, din tot trupul, se ridică pe vârfuri, deasupra tamponului, ținându-se de bară cu o mâna, iar cu mâna cealaltă se agăță de frânghie.

Nu simți altceva decât răceala apei care i se scurgea pe braț, alunecând peste cot, până la umăr. Și trase, trase cum ar fi tras cu singura lui mână toate frânele trenului, trase repetând fără număr semnalul de alarmă, trei fluiere scurte, mirându-se ce slab se aude fluierul.

În clipa aceea, în toată ființa lui nu mai era vie decât mâna încleștată pe frânghie. Apoi își simți și restul trupului, bușindu-se în tender, și auzi scârțâitul frânelor.

O clipă mai târziu, în stânga răsări marginea pădurii. Petruș nu așteptă să se oprească trenul, care mai mergea, răspândind scântei sub vagoane, ci sări cu fața înainte, lăsându-și trupul pe spate, după regula macagiilor. Nu simți căzătura, auzi numai scrâșnetul pietrișului răscolit de picioare — și, frânându-și cu genunchii căderea, se răsuci scurt, la stânga, aruncându-se dintr-un salt în pădure.

Îndată se stârni zarvă și strigăte. Mecanicul coborâse, cu făclia în mână, coborâse și șeful de tren, cu felinarul și se certau pe marginea liniei.

— Ce este? De ce-ai tras semnalul? întreba mecanicul.

— Eu l-am tras? Nici n-am scos capul afară.

— Atunci cine, dracul?

— Dracul, sau cine o fi băut, la plecare.

— Ia ascultă, pe mine să nu mă faci bețiv, că n-am mai pus rachiu în gură de o săptămână!

În acest timp frânarii se strânseseră în față, cu felinarele, să vadă ce-i cu oprirea.

— Ce-a fost asta, măi omule? stăruia mecanicul, crezând și parcă neputând să creadă în ceea ce spunea șeful trenului. Cineva tot l-a tras, că n-

o fi sunat singur!

— Dumneata l-ai tras, altcineva cine? Știu eu ce ți s-o fi năzărit pe linie?!

— Dar ce, eram singur? Nu era și fochistul cu mine? Ia spune, Pricop, am tras noi fluierul?

Fochistul se urcase pe scara tenderului și se uita la frânghie.

— Poate ați pus-o prea întinsă, — zise, ridicând din umeri — și s-a tras singură, din smucitura vagonului.

— Pe naiba! Semnale de alarmă, în toată regula — dintr-o smucitură?!

Oamenii se mai certară o vreme, apoi, văzând că nu ajung la nici o lămurire, hotărâră să-și continue drumul.

— Treceți la frâne! porunci șeful trenului.

Petruș își căuta drumul, prin lăstăriș, îndreptându-se spre colțul pădurii. Nu putea să strige, să fluiere și era înebunit că nu dădea de urma fugarilor.

„Oare n-am oprit bine?” se întreba, chinuindu-se.

Apoi i se păru că zărește niște umbre, spre coada trenului, și o luă la fugă, dar curând îi auzi pe frânari, venind din urmă, și atunci se ascunse iar în pădure, tremurând și chinuindu-se, cu junghiuri în inimă.

Locomotiva fluieră lung, începu să pufăie și trenul se urni din loc, zdrăngănind din fiare.

— Petruș! șopti un glas dintr-o tufă.

— Cine-i?

— Eu, Uță.

— Ce faci aici?

— M-am uitat, să văd cine vine.

— Cazimir unde-i?

— Sânt toți mai încolo. S-au dus la coada trenului.

Petruș porni înainte, pe marginea pădurii.

— Să viu și eu? șovăi Uță.

— De ce să nu vii?

— Oare mi-am terminat misiunea?

Petruș zări curând altă umbră, în fața lăstărișului.

— Tu ești, Cazimire? I-ai urcat?

— I-am urcat, fii fără grijă.

Două mogâldețe tremurau alături.

— Voi sânteți Culai, Trică?… A mers bine?

— Ca trenul!

Uță șopti, de la vreo zece pași, neîndrăsnind să se apropie:

— Cazimire, pot să viu? S-a sfârșit misiunea?

— Vino!

Ultimul vagon trecu prin față, legănându-și felinarul roșu agățat între tampoane — și curând umbra posomorită i se topi în noapte; numai lumina roșie mai clipi o vreme, până ce trenul, mărindu-și viteza, coti dincolo de pădure.

— Ce bine că au buletinul! șopti Uță, rupând tăcerea în care toți urmăriseră trenul.

Trică îi dădu un ghiont, să-și țină gura.

— Nu te mai lăuda, că nu șade bine!

Apoi se întoarse spre Cazimir, care stătea nemișcat, cu ochii pe linie, acolo unde se stinsese ultima lumină a trenului.

— Acum ce-au să facă singuri, Cazimire?

— Cum le-o fi soarta! Le-am spus să numere gările, și să se dea jos la a șaptea. Au să ajungă acolo pe la miezul nopții; dacă nimeresc poteca din fața gării, dau în Valea Seacă și până la ziuă sânt în sânul munților. Noroc cu ăl tânăr, soldatul, că știe românește.

— Dar de unde știe el așa bine? întrebă Uță, curiozitatea rămânându-i vie chiar și în aceste clipe. A învățat la iernare?

— Nu; e de prin părțile Bucovinei.

Petruș rămăsese ca și Cazimir cu ochii în urma trenului, având în minte o întrebare mai grea decât cea pe care o pusese nepotul morarului.

— Și dacă ajung în munți, ce-au să facă ei, Cazimire?

— Cine știe?… mai umblă și alți fugari pe acolo — or face ceva să-și caute drumuri, și-or ajunge la ei în țară…

Se stinse și huruitul trenului în depărtare, cum se stinsese lumina.

— Acum duce-ți-vă! porunci cantonierul. Dar nu toți laolaltă; luați alt drum fiecare. Voi, Petruș și Culai, să nu treceți pe pod: mai bine prin gârlă.

Culai își înăbuși tușea în palmă.

— Petruș, eu ocolesc cantonul și trec gârla pe sus: tu du-te mai pe la vale.

Apoi băiatul se adânci în pădure, fără să mai spună o vorbă, fără să aștepte cuvântul de mulțumire — sfios la suflet pe cât de plăpândă îi era făptura bălaie.

Nepoții morarului porniră și ei spre iaz, fără să mai aștepte alt îndemn și altă vorbă, de la nimeni.

Petruș simți un gol adânc în inimă.

— Hai, du-te și tu! șopti cantonierul.

— Cazimire… Eu mâine plec la școală.

Cantonierul îl privi în tăcere; mișca în sufletul lui o vârtelniță, dar nu-i era firea să-și arate frământarea și oamenilor.

— Și când te întorci? întrebă, cu răceală.

— În vacanța Crăciunului.

— Ei, atunci când vii, treci și pe la mine.

Petruș întoarse spatele și se duse cu același gol mare în inimă și pe deasupra cu o tristă nedumerire. Dar după doi pași, auzi șoapta cantonierului:

— Petruș!

— Da, Cazimire.

Omul se apropie, înalt de parcă venea din ceruri, și, după ce șovăi, întinse deodată brațele, strângându-l pe băiat la piept, ca ursul din pădure.

— Du-te, băiete! Să-ți dea dumnezeu noroc pe cât ești de viteaz și de bun la inimă!

Petruș se tupilă peste linie, și o luă către gârlă, ușurat de povara din inimă, cu o mulțumire turbure, care-i învăluia toată făptura — și trupul și sufletul, cum le-ar fi coborât într-o baie fierbinte, după ce se zbuciumaseră și înghețaseră atâta în ploaia rece de toamnă. Și deodată văzu că și ploaia se rărea, ca printr-o minune: în față începuse să se destrame norii, lăsând să scape asupra pământului jilăvit lumina stelelor.

Și-abia acum, când făcea drumul spre casă, ușurat de toate poverile, Petruș avu răgaz să se gândească la fapta lor, a lui, la însemnătatea ei și la toate urmările. Făcuse partea cuvenită lui, fără nici o clipă de șovăire, fiindcă era Cazimir alături, în care credea ca în lumina zilei, și fiindcă avea simțământul că face o faptă bună. Dar abia acum găsea răgazul să se gândească mai limpede la cei doi fugari și la înțelesul fugii lor, la cei ce-i țineau închiși și la îndemnul care îi făcuse să fugă. Știa că era război în lume — dar acum îl simțea alături, fiindcă întâmplarea la care luase parte, era o faptă de război, chiar dacă nu se petrecea pe fronturi, în bătaia tunului…

Așa gândind, Petruș ajunse la gârlă, Apa venise mare și clipocea cenușie la picioarele lui, lucind sub lumina stelelor Podul se vedea mai departe, în

dreapta, desenat pe cerul înseninării, iar în față, la gară, pâlpâiau șters, la macazuri, la semafoare felinarele cu lumini verzi, roșii și galbene.

Băiatul își scoase ghetele, ciorapii, își sumese pantalonii până deasupra genunchilor și rămase cu picioarele goale pe prundișul rece. Și o clipă, cât șovăi înainte de a păși în apă, își aminti de prima seară, când pleca de la canton, cu Culaie, și-i prinsese trenul pe pod. Atunci venea de la basmele cantonierului și cu toată îndoiala din suflet, se temea de Necuratul…

Altul era Necuratul astăzi…

Petruș puse piciorul în gârlă și se îndreptă, zgribulit, spre malul celălalt. Și el, abia mai simțindu-și picioarele, se gândi la faptul războiului, la prinși și la paznici, la fugari și la cei ce le iau urma și înțelese că era în lume un rău care încleșta binele, cum apa înghețată îi încleșta lui picioarele…

Dar iată, — se gândea băiatul, suferindu-i doar trupul, având inima ușoară și descătușată — în față era malul celălalt, și-acolo se termina încleștarea apei…

Iar când își atinse cu adevărat limanul, când simți ciorapul cald pe picior și gheata uscată, în trup i se răspândi mulțumirea. Și-atunci, uitându-se înapoi, la gârla dușmănoasă, băiatul se gândi că, tot așa cum scăpase el de încleștarea înghețului, avea să scape și binele, în lume, de răul care îl încleșta astăzi…

Și deodată, topindu-se ultimul nor, ca sub suflarea caldă a binelui, tot cerul se umpluse de stele…

PARTEA A DOUA
Sfârșitul copilăriei

Capitolul XXII
LA CULES DE PRUNE

Moș Visarion ședea pe un scăunel, sub șopronul povernei, cu un scânduroi pe genunchi, și de câte ori un copil venea cu găleata, îl însemna la locul lui, trăgând o linie.

Vreo douăzeci de suflete, băieți și fete de toate vârstele copilăriei, adunau prune în livadă, le aduceau aici și le răsturnau în tocitori, dar pentru asta trebuiau să se urce pe scară, că tocitorile erau înalte. Bătrânul nu avea de făcut treabă ușoară, să fie tot timpul cu ochii și în registrul lui, de scândură, și la gălețile care-i treceau prin față, fiindcă altfel, dacă nu vedea el cât sânt de pline, nu le punea la socoteală.

Era într-o zi însorită, pe la sfârșitul lui septembrie: încetaseră ploile și aerul, acum, spre vremea prânzului, prinsese căldură: numai pământul, încă jilăvit, păstra o răceală care îngheța tălpile copiilor.

Se auzea gălăgie în livadă, pe deal, deasupra povernei, glasuri subțiri care făceau să țiuie aerul, dar nu eră gălăgia jocului, ci a sfadei. Copiii, adunați câte trei, câte patru, să se ajute unii cu alții, se certau și se luau la bătaie, — că erau de toate firile, — pe prunii mai buni și pe locurile mai apropiate de povarnă.

— Ăsta-i prunul nostru! ziceau unii, apropiindu-se cu gălețile.

— Ba al nostru! se împotriveau alții, care se și apucaseră să-l scuture.

Fiindcă datoria lor era nu doar să adune prunele și să le care, ci să le și scuture — iar seara, dacă într-un loc unde se chema că e terminat culesul, moș Visarion zărea o singură prună rămasă pe ramuri, strica socoteala și le scădea tuturora atâtea găleți câte găsea dânsul de cuviință.

O fetiță, numai de două ori mai mare decât găleata pe care o ducea în mână, ajunse gâfâind în dreptul bătrânului.

— Douăzeci și cinci! zise ea, zăbovind o clipă, ca să-și tragă răsuflarea și ca moș Visarion să-i vadă găleata, cât e de plină.

— Douăzeci și trei! o îndreptă bătrânul.

Fetița lăsă găleata jos, nedumerită:

— Păi am avut douăzeci și patru adineaori.
— Douăzeci și două!
— Moș Visarioane!…
— Hai, du-te, că încurci drumul!
Veneau alți copii, cu gălețile pline și în fruntea lor era Uță, suflând ca o locomotivă, dar voios să zici că-s prunele lui, nu ale bătrânului. Fetița se duse, și abătută, și nedumerită, neîndrăsnind să-și pună capul ei mic cu al unuia deprins la multe. Poate că era slabă de minte, încurca numărătoarea, fiindcă la cinci-șase găleți, hop, greșea câte una.
— Cincizeci și șase! gâfâi Uță.
Moș Visarion bombăni ceva și trase o linie, sub cele dinainte. Avea o deprindere bună, ca să nu tot stea să le numere: punea patru linii, iar pe următoarea o trăgea în picioare, peste celelalte, unindu-le în pachețele, de câte cinci, și astfel vedea, dintr-o ochire, socoteala fiecăruia.
Uță se duse la tocitoarea din fund, se urcă pe scară, și după ce aruncă o privire în lături, să vadă cine-i pe-aproape, deșertă găleata.
Oricine știe cum se deșartă o găleată, cu orice ar fi ea plină: o ții cu o mână de toartă, sau de buză, sau o rezimi de marginea tocitoarei, când e s-o deșerți într-o tocitoare, apoi cu mâna cealaltă îi salți fundul: poate să fie ceva mai ușor, chiar pentru mintea copilului?
Iată însă că Uță făcea această treabă după alte deprinderi: după ce, ajuns la buza tocitoarei, rezemă găleata, o ținu cu o mână de fund iar mâna cealaltă o băgă în prune, și numai după ce și-o propti bine, deșertă încărcătura. Dar nici de deșertat n-o deșertă dintr-o dată, ci lăsă prunele să curgă pe îndelete, pocnind și fleșcăind pe fundul tocitoarei, de parcă ar fi fost fără număr. Apoi îndreptă găleata și-atunci se văzu, de mirare, că, sub buza ei, la jumătate de palmă stătea nevinovat un fund de lemn, făcut pe măsură.
Tot aruncând priviri în juru-i, dar cu o liniște care nu putea stârni nici o bănuială, băiatul scoase fundul de scândură subțire, îl desfăcu în două bucăți, ca două jumătăți de lună, cum îi era alcătuirea, și-l băgă în sân, apucându-l cu cotul, ca să nu miște și să-și arate, prin cămașă, rotunjimea. După aceea porni din nou spre livadă, legănându-și găleata prin fața bătrânului, căruia avu grijă să-i spună:
— Au fost cincizeci și șase, moș Visarioane! Așa e?

Bătrânul mormăi ceva, aplecat asupra scândurii. Dacă îl văzu că nu spune limpede o vorbă, Uță se opri, și repetă cifra, accentuând-o, ca școlarii care învață în cor tabla înmulțirii:

— Cincizeci și șase! Așa e?

— Cincizeci și șase! Hai, du-te! bombăni, cu ciudă, hapsânul.

Uță nu pleca niciodată până nu-l făcea să spună cu gura lui numărul, și-așa era greu s-o mai încurce când venea data următoare, că doar nu venea peste o oră.

Te prindea chiar și mirarea de iuțeala cu care se mișcau nepoții morarului. Lucrau amândoi laolaltă și-l luaseră cu ei și pe Culaie, fiindcă tot împreună aveau legământ, să care câte o mie de găleți, în socoteala motociclului de astăvară.

Acum cinci zile, când moș Visarion socotise să înceapă culesul și le trimisese vorbă să vină, copiii fuseseră, ascultători, la povarnă primii, încă din zorii zilei, și căraseră, gâfâind, câte șaizeci-șaptezeci de găleți, până seara, nu mai mult decât erau în stare cam toți ceilalți mici-muncitorii.

De obicei, și cam la fel în toți anii, cei mici de tot și fetițele mai neîmplinite, adunau într-o zi plină treizeci-patruzeci de găleți, iar cei mai răsăriți, încă vreo douăzeci pe deasupra. Anul trecut, moș Visarion plătise zece bani de găleată; anul ăsta, nu mai vroise să vină nimeni, decât cu plată îndoită — cinci găleți, leul — fiindcă ziceau, ticăloșii, luându-se după cealaltă lume, s-au scumpit toate, și gazul, și chibritul, și sarea, și tutunul, ca și când scumpirea asta i-ar fi privit pe ei, anume.

— Lasă, moș Visarioane, că și dumneata o să vinzi țuica de trei ori ca până acuma! ziceau, mucoșii, pesemne îndemnați de-acasă, de vreo muiere a dracului, ori de vreun om hain la inimă.

Prune în sat făcea tot românul, dar cazan nu mai aveau în anii din urmă decât moș Visarion, domnul Aristide, popa, primarul, perceptorul și secretarul primăriei: ăsta din urmă în schimb nu avea prune, că venise de la oraș, trimes cu slujba, și, dacă văzuse cum stau socotelile, adusese cazan și făcuse povarnă, pentru cei care voiau să împartă țuica, dându-i lui din trei chile unul, dar având îndatorirea să le facă pe toate, să aducă și lemne, să țină și focul, tot timpul, dedesubtul cazanului.

Așa că, dacă moș Visarion nu le dădea prețul, copiii aveau unde se duce să strângă prune. El n-ar fi putut dovedi toată livada numai cu cei trei șerbi,

câștigați peste vară, și cu nepoții, care mai mult încurcau locul, decât să facă o treabă ca lumea.

Fiind deci nevoit să se supună, purta o ciudă nemărginită tuturor copiilor, îi blestema în gând și se uita la ei cum se uită mâța la murătură, iar la numărătoare, din zece găleți le scădea câte una, câte două, ba chiar mai multe, după cât de sfios ori de tont era copilul.

În aceste zile, când trebuia să scoată bani seara și să-i împartă fiecăruia, dacă vroia să-i mai vadă și mâine, câte zece și chiar cincisprezece lei unora, avea o singură mulțumire, că Trică, Uță și Culaie, socotiți la zece bani găleata, jumătate cât toată lumea, abia se plăteau de datorie — și nu trebuia să-i mai pună și pe ei la socoteală, când își scormonea banii.

A doua zi de cules, cei trei prieteni care adunau împreună, pesemne se așezaseră la treabă cu tot îndemnul, hotărâți pare-se să scape mai repede de datorie, că până seara făcuseră o sută de găleți fiecare, spor nemaipomenit niciodată la niciunul.

A treia zi, numărul crescu încă, ajungând la o sută douăzeci, ceea ce începea să aducă a minune. Așa, într-o săptămână, ar fi făcut mia — și atunci ori măreau și ei prețul, ori se duceau să care aiurea.

Moș Visarion avea, în fundul livezii, sus, peste râpă, cincizeci de pruni dintr-un soi anume, ale căror prune nu se amestecau cu celelalte, fiindcă dădeau o țuică mai bună. Acolo mergea și mai greu culesul, pomii fiind mai înalți, drumul lungindu-se, și mai cerând, pe deasupra, să te cațeri pe o râpă înaltă de trei ori cât statura copiilor.

De obicei, pentru acea parte a livezii, care se culegea la urmă, făcea învoială deosebită, nimeni neînțelegând să se bage dacă nu căpăta măcar cinci bani mai mult la găleată, decât pentru restul livezii.

Și-atunci în afurisenia lui, bătrânul se hotărî să înceapă și-acolo culesul, folosindu-i pe cei trei prieteni, că ei n-aveau încotro, înglodați fiind în datorie.

Seara, aflându-i hotărârea, copiii se duseră la canton și stătură de vorbă cu Cazimir, plângându-se de hainia bătrânului.

— Să mărim fundul, Cazimire! zise Uță, aproape plesnind de furie.

Aceste vorbe arătau o hotărâre tot atât de limpede pe cât de ascuns ar fi putut să le pară înțelesul. Ce-are de-a face fundul, și care fund anume, cu livada bătrânului?

— Bine, hai în atelier! încuviință cantonierul, ridicându-se și luând o găleată cu dânsul.

În atelier, ca să-i zicem așa, de vreme ce de-aici ieșise automobilul, nu se mutase nimic de când îl cotrobăiseră militarii: dar cine s-ar fi uitat mai cu luare-aminte, ar fi văzut totuși schimbare. Nu se afla nimic nou, nu, nici pe tejgheaua dulgherului, nici pe bancul mecanicului; în schimb, pe dedesubt, prin unghere, se iviseră niște țevi, niște sârme, și altă fierărie, semn că meșterul aduna materie primă.

Copiilor însă nu le era mintea acum la născociri viitoare: pe ei îi ardea culesul prunelor, mia de găleți, ca să scape de datorie.

Cazimir trânti găleata pe tejghea, și o privi o vreme, părând că se gândește, răsucind-o în minte în toate felurile. Pe urmă, puse mâna la vreo cinci degete de buza ei, și întrebă, cu nehotărâre:

— Aici o fi bine?

— Bine! sări Uță, în furia lui fiind gata să primească orice măsură.

— Cam prea mult, Cazimire! se împotrivi înroșindu-se sfiosul Culaie.

Apoi își duse mâna la gură, așteptând o tuse care nu vroia să vină. Tușise zece zile într-una, pe urmă îi trecuse, rămăsese doar cu o slăbiciune, dar tot i se părea că-l încearcă o râcâială în piept, și își tot ducea mâna la gură, mirat că tusea nu vine.

Cazimir lăsă mâna mai jos, cam cu o santimă.

— Aici?

De data asta nu mai răspunse nimeni. Uță pufnea, părându-i-se prea mare.

— Hai, Trică, spune tu, atunci unde să fie?

— Eu zic să lași măcar o palmă deasupra, Cazimire.

— O palmă de-a ta, ori de-a mea?

— De, așa, o palmă mijlocie.

Fiind luată hotărârea, împotriva dorinței mezinului, Cazimir măsură cu compasul lemnarului deschiderea găleții la înălțimea aceea, o împărți pe din două, făcând rază din diametru și trase un cerc, pe două scândurele unite, care ar fi putut să pară una. Nu-i mai rămase apoi decât s-o taie rotund, cu fierăstrăul subțire, să netezească marginea lemnului, cu rașpilul, făcând-o și puțin piezișă, ca peretele găleții, și cu asta fu gata născocirea.

— Hai, acu' tăiați voi, încă două!

Plecând mai târziu de la canton copiii aveau fiecare în sân scula cu care să-l lucreze pe moș Visarion hapsânul…

Aici e trebuitor să ne întoarcem puțin în urmă, spre a vedea de unde le venise gândul scândurelelor, căci, după câte s-a înțeles, nu le făceau acum prima oară.

În prima zi de cules, copiii căraseră gălețile pline, spetindu-se ca proștii pentru motociclul acela care dacă nu-l luau ei, ar fi ruginit mai departe, neaducându-i nici un fel de folos bătrânului. Seara, venind la canton, Uță, care nu vorbise nimic toată ziua, începuse să turuie, arătându-și furia. Adică de ce să le pună la socoteală moș Visarion jumătate plată decât luau toți copiii?

— Jumătate ne dă, jumătate să fie și prunele! Nu-i drept așa, Cazimire? Să împărțim găleata în două — ce crede el, hapsânul?!

Socotind că judecata copilului era întru totul bună, Cazimir o încuviințase, fără să mai stea mult pe gânduri. Așa le făcuse el, născocirea fiind a lui Uță, primele funduri, puse cinstit la jumătatea găleții, ceea ce avusese drept urmare că a doua zi copiii ridicaseră numărul de la șaizeci la o sută. Dar nici așa nu era bine, fiindcă numărul cinstit s-ar fi cuvenit să fie dublu, ca să crească și prețul muncii în aceeași măsură, să nu fie plătiți ei mai puțin decât restul copiilor.

Și-atunci, chibzuind toți patru împreună, socotiseră să facă alte funduri, mai mari decât primele, deoarece dacă împărți găleata în două, drept, cum făcuseră ei prima oară, partea de jos, economia copiilor, rămânea mult mai mică decât cea de deasupra, a bătrânului, știut fiind că orice găleată e mai îngustă la fund decât la gură.

De data asta chibzuiala se dovedise și înțelept și cinstit făcută, numărul găleților cărate în zilele următoare ridicându-se la o sută douăzeci de căciulă. Atât că vrednicia copiilor îl împinsese pe moș Visarion la acea ticăloșie, să-i pună la cules în livada de sus, unde prețul găleții fusese totdeauna măcar cu jumătate mai mare decât în restul livezii, aflate mai la îndemână.

Această ultimă dovadă de lăcomie din partea bătrânului, dusese la ultima întâmplare din atelierul cantonului. Ascultându-le păsul și văzând mai ales că Uță spumega de furie, Cazimir socotise trebuitor să „corecteze” încă odată prețul culesului, spre a-i scuti pe copii să se spetească de pomană, în folosul bătrânului.

Așa că astăzi, la vremea prânzului, Uță ajunsese la a cincizeci și șasea găleată, la a cincizeci și doua Culaie, iar Trică le-o luase amândurora

înainte, fiind și mai voinic, având și piciorul mai iute.

— Cincizeci și șapte, moș Visarioane!

— Bine, bine!

Bătrânul trăgea liniuța, înciudat că pe dracii ăștia trei nu-i putea încurca la număr. Parcă erau vorbiți, parcă făcuseră școală ca să-l scoată pe dânsul din fire!

— Șaizeci și cinci, moș Visarioane.

Ăsta era Trică, venind cu găleata de parc-ar fi avut un fulg în mână.

— Ia să văd, e plină?

— Plină cu vârf! Scrie-o!

— Bine, bine!

— Șaizeci și cinci, moș Visarioane, scrie că pe-urmă uiți s-o pui la număr!

Afurisiți copii! Uite așa îl chinuiau toată ziua! Noroc că mai erau ceilalți, pe care îi răzuia la toată clipa când îi venea bine, trăgând linia peste cea dinainte.

— Douăzeci și șapte, moș Visarioane!

— Și șase! Mă Duțule, nu umbla cu pungășia de mic, că nu-ți mai rămâne ce să furi când oi fi mare!

— Păi cum, moș Visarioane, douăzeci și șase au fost adineauri!

— Așa? Adică tu ții minte mai bine decât ce scriu eu colea? Hai, du-te, că încurci drumul!

La căderea serii, moș Visarion strânse gălețile, de la fiecare, cercetându-le dacă sânt în stare bună, amendându-i pe unii, cu câte un leu, cu câte doi, pentru o toartă strâmbă, pentru o zgârietură.

— Păi așa a fost, moș Visarioane!

— N-a fost, că ți-am dat-o nouă!

Sfârșind cu strânsul găleților, pe care le puse în povarnă, bătrânul, urmat de copii, se duse să cerceteze livada, locul și prunii unde adunaseră fiecare — și iar mai dădu niște amenzi, pentru o cracă nescuturată bine, pentru o prună rămasă pe jos, prăpădită că n-ar fi ciugulit-o nici ciorile.

Pe urmă se întoarse în fața povernei, se așeză pe scăunel și, punându-și scânduroiul pe genunchi, începu să facă socotelile, plătindu-i fiecăruia după numărul găleților, dar neuitând să scadă amenda, pe care o ținea minte totdeauna, chiar dacă n-o trecea pe hârtie.

Copiii plecau, câte unul, câte doi, după cum stăteau cu casa, după cum se aveau ei bine — cercetându-și banii cu nedumerire: nu era unul și nu era seară să nu aibă o pagubă la numărătoare: nu știu cum se făcea că în mâna lui moș Visarion frăncuții erau atâția sau atâția numărați pe față și la lumină, iar când îi numărau ei singuri, scădeau, din zece doi, ori măcar unul, de parcă li s-ar fi topit în mână.

Cei trei prieteni plecară la urmă; bătrânul anume îi ținea, ca să le facă în ciudă, că și ei îl înciudau, cât era ziua. Nu aveau de luat nici un ban, dar trebuia să fie încheiată socoteala, să știe fiecare cât s-a scăzut din datorie.

— O sută douăzeci și cinci! zise moș Visarion, după ce adună gălețile lui Trică.

Nu îndrăsni să ciupească măcar una, acum, în ultima clipă.

— Așa e! încuviință băiatul. Și cu patru sute două dinainte, fac cinci sute douăzeci și șapte. Au mai rămas patru sute douăzeci și trei, moș Visarioane!

— Mă, că iute ai făcut tu socoteala! Asta o s-o vedem la urmă.

— Ce s-o mai vedem, că eu o știu de pe acuma!

Uță cărase o sută cincisprezece găleți, și socoteala bătrânului se arătă bună.

Mai rămăsese Culaie, cu o sută șapte. Știindu-l mai sfios decât nepoții morarului, moș Visarion socoti să-l ciupească măcar pe el cu o găleată-două, că altfel nu-și potolea mâncărimea din inimă.

— O sută cinci! zise, adunând de-a latul scânduroiului.

— O sută șapte! stărui băiatul.

— Ba o sută cinci!

Culaie își duse mâna la gură, să-și înăbușe tusea care parcă tot pornea și nu vroia să vină, se făcu roșu, pe urmă palid — și zise:

— O sută șapte, moș Visarioane!

Dar când zise asta, făcu un pas înainte, el sfiosul, și bătu cu pumnul în scânduroi, care sări în sus, gata să lovească în bărbia bătrânului.

— Bine, o sută șapte! încuviință stăpânul, înmuindu-se deodată, în loc să se înfurie.

— Uite așa trebuie să-l iei! zise Trică, la poartă, dându-i cu cotul lui Culaie, într-un gest care nu însemna doar încuviințare ci și uimire. Așa trebuie să-i iei pe toți care fac pe nebunii. Dar cum ți-a venit ție…?

Culaie își duse mâna la gură.

— Mă tot încearcă o tuse, răspunse, cu sfiala lui cunoscută. Mi-e să nu cad la pat și să rămân cu datoria. Altminteri aș fi zis, treacă de la mine!

Și, spunând aceste cuvinte, în ochii lui blânzi și plini de lumină, se citi deodată o spaimă și-o deznădejde pe care n-o văzură copiii.

— Las’ că nu cazi tu la pat! îl îmbărbătă Trică.

Văzându-i la poartă, mama lui Culaie veni către dânșii:

— Câte ai făcut astăzi?

— O sută șapte, mamă.

— Hai să scapi mai repede de datoria aia, să mai cari și pe parale, că nevoi sânt o mulțime.

Apoi adaugă:

— A fost Gât Mort după tine. Zice să te duci la școală că altminteri ne dă amendă.

— M-oi duce, după ce-oi termina colea.

Trică intră în vorbă:

— Trebuie să ne grăbim, măi Culaie, că și domnul Aristide are de cărat prune. Altfel rămânem repetenți și-i mai mare rușinea!

De jos, dinspre primărie, venea o femeie cu broboada lăsată pe ochi, ținând într-o mână, mototolit, un plic galben, cu mâna cealaltă trăgându-și copilul. Mama lui Culaie se lipi de poartă și-o privi împietrită cum urca drumul.

— Lele Rădițo! o chemă cu sfială, cu spaimă, când femeia ajunse în dreptu-i.

Aceasta întoarse capul o clipă, arătându-și fața rece și pământie, cu ochii înghețați sub broboadă, apoi se duse mai departe fără să răspundă, fără lacrimi, fără suspine, cu plicul într-o mână, cu mâna cealaltă trăgându-și copilul…

Capitolul XXIII
ZI DE ÎNVĂȚĂTURĂ

Domnul Aristide nu era din sat, venise învățător pe la ‘915, înaintea ăluilalt război și rămăsese aici, că-i mersese bine. Azi avea pensie și era gospodar de frunte, cu casă înaltă, cu livadă, cu povarnă și cu ceva amestec la niște tăieri de pădure.

Acum, dacă plecase învățătorul tânăr cu războiul, domnul Aristide făcuse așa fel să-i țină locul, ca să nu-l înstrăineze, învățătorul tânăr nefiind altul decât ginere-su. Că nu pentru leafă se luptase dânsul, aceasta fiind floare la ureche la un om care câștiga cu miile, dar de ce să vină alt învățător și să strice copiii?

Școala, după lege, se deschisese la 15 septembrie, pe timpul ploilor, dar timp de o săptămână clasa rămăsese pustie, fapt care domnului Aristide nu-i încurcase de loc socotelile. Pe urmă însă, făcându-se timp frumos și venind vremea potrivită pentru strâns prunele, învățătorul începuse să umble pe la primărie, plângându-se primarului, notarului și tuturora care țineau soarta satului în mână, că se prăpădește școala, se duce dracului învățătura.

— Să-i mai lăsăm, domnule Aristide! zicea primarul. Fii și dumneata înțelegător; oamenii lipsesc din comună, e tocmai vremea de cules prunele, cine să le culeagă dacă nu copiii?

— E o chestiune de economie națională! adăuga notarul. Nu e îngăduit să lăsăm să se prăpădească un bun care aduce venit țării, tocmai acum când țara are mare nevoie!

Parcă pe domnul Aristide nu tot asta îl durea: prunele? Așa că nu se lăsase, se dusese și la oraș, să se plângă revizorului, până ce venise hârtie, cu peceții, silind autoritatea să aibă grija copiilor.

În acest chip, astăzi, ultima zi a lunii, domnul Aristide stătea pe catedră cu un taler în față și tăia tutun, cu briciul, mărunt ca mătasea porumbului. Nu-i plăcea tutunul de la Regie, ori era prea scump — și-atunci avea vorbă cu niște oameni care-i aduceau frunze, făcute păpuși, tutun curat, nu cu dresuri de spițerie.

Vreo douăzeci de școlari, băieți și fete, de vârste felurite, stăteau în bănci și spuneau în cor tabla înmulțirii:

— Două ori una, două: două ori trei, șase: două ori patru, opt…

Învățătorul n-avea cu ce să-i îndrepte, învățătura mergea de la sine, el nu făcea decât să mânuiască briciul, în același ritm cu tabla înmulțirii. Oricum ar fi încercat altfel, îl ținea ceva de cot, sau de umăr și nu putea să se miște decât cum scandau copiii, ca soldatul care, vrând-nevrând, bate pasul după fanfară.

La o vreme însă, tot înfrânându-și briciul, fiindcă era ușor și tot dădea s-o ia înaintea copiilor, își ridică ochii din taler și strigă, zburlindu-și mustața de culoarea tutunului:

— Mai repede! Asta-i prohod, nu tabla înmulțirii!

Timp de vreo jumătate de oră lucrul merse fără turburare, din partea nimănuia. Învățătorul tăiase trei păpuși, făcând un stog de tutun pe catedră, iar copiii ajungeau cine știe a câta oară la sfârșitul cântării, spunând ultima cifră mai mare și mai repede, cu graba omului care pune punct la sfârșitul unei fraze pline de încâlcire:

— Zece ori nouă, nouăzeci: zece ori zece, o sută!…

Domnul Aristide lăsă briciul jos, îndesă tutunul afânat, prețuindu-l din ochi, își trase ochelarii pe vârful nasului și se uită la copii pe deasupra lentilelor.

— Spuneți după mine: Guten Tag!

În clasă se ridică un amestec de glasuri, scoțând sunete de toate felurile, după care un neamț nici n-ar fi bănuit că i se dă bună ziua.

— Spuneți: Gut Morgen!

Nici acum nu se desluși ceva mai limpede în glasul copiilor.

— Încă o dată: Gut Morgen!

Iată de ce i se zicea domnului Aristide Gât Mort — încă din timpul celuilalt război, uitat acuma. Școlarii lui de atunci erau azi oameni în toată firea, dar și ei învățaseră la vremea aceea limba germană, ca să dea binețe după cuviință, nemților care le intrau în ogradă să le ia țuica, porcul și găinile.

Nici un om nu învățase să spună cum se cuvine Gut Morgen, mai ușor venindu-le Gât Mort, cuvânt care, nefolosindu-le în daravelile cu nemții, rămăsese al doilea nume al învățătorului.

— Ziceți după mine: Gut Abend!…, Hai, și-acum duceți-vă, să vină ceilalți.

Copiii se ridicară cu zgomot, ieșiră pe ușă și se năpustiră în livada aflată peste gard, în spatele școlii, unde era și gospodăria învățătorului. Orice s-ar

fi spus, mai bine să cari prune decât să repeți tabla înmulțirii!

Alți vreo douăzeci de copii le încredințară gălețile și intrară în școală, cum s-ar fi dus la tăiere. Clasa era posomorită și friguroasă, pe când afară bătea soarele!

Între timp, domnul Aristide îndesase într-o cutie mare de tablă tutunul tăiat mai mărunt decât la Regie, iar dintr-un săculeț aflat sub catedră scosese alte păpuși și le pusese deasupra. Pe când copiii intrau în clasă, spunând sfioși bună ziua, învățătorul își scosese cureaua de la pantaloni, o agățase de un cui al tablei și începuse să ascută briciul, cu mișcarea frizerului.

— Câte găleți ați adunat, Puicuță? întrebă, fără să se întoarcă, urmându-și treaba începută.

Puicuță nu era o vorbă spusă spre a mângâia copilul, ci un nume, și încă un nume de familie. Pe băiat, pus pesemne să aibă grija ce-lorlalți, îl chema Stancu Puicuță și, în ciuda numelui, semăna mai degrabă cu un curcan decât cu o găinușe, că era cel mai mare din clasă, ca ani și ca înălțime; iar ca apucături, le avea întocmai pe ale curcanului, pășind împăunat, cu gâtul în piept, făcând gușă — numai că nu avea aripi cu pene, să bată din ele. La învățătură nu mergea bine, dar când era să facă o treabă în ograda învățătorului, te puteai bizui pe el, nimeni, nici chiar un om în toată firea, n-ar fi făcut-o cu mai multă temeinicie.

— Trei sute de găleți, domnule! răspunse Stancu Puicuță, umflându-se în pene.

Domnul Aristide rămase cu briciul în aer, uimit de atâta vrednicie, dar nici nu întoarse capul, nici nu spuse, în afară de o mormăială, vreun cuvânt de mulțumire. După ce termină cu ascuțitul, veni la catedră și, uitându-se pe deasupra ochelarilor, se adresă găliganului:

— Puicuță, zi după mine: Gut Morgen!

— Gâtmorgă! zise găliganul.

— Zi: Guten Tag!

— Gâtag! repetă școlarul.

— Zi: Guten Abend.

— Gâtabă.

— Bine!… Acum du-te în livadă și ai grijă de dracii ăia!

Treaba cu adunatul prunelor în sat se așezase greu, dar mulțumitor pentru toată lumea. Bărbați nu erau, se știe, fiind luați toți, ori la război, ori la

lucru. Nevestele abia prididеau cu grija plozilor și-a gospodăriei. Moșnegii, dacă mai erau în putere, făceau și ei câte un lucru pe lângă casă, tăiau o găteajă, răsturnau fânul, măturau ograda. Flăcăii, câți nu aveau încă vârsta oștirei și nu lucrau nici la oraș, plecau de cu noapte la tăiat de lemne și nu se întorceau decât seara, treabă în care avea mare amestec domnul Aristide, că el îi tocmea, el îi trimetea la pădure.

Pentru strânsul prunelor, mai rămâneau copiii; dintre aceștia, optzeci și ceva de suflete aveau vârsta școlii, și învățătorul îi cerea, amenințând că altminteri se duce iar la oraș și face gălăgie.

Atunci, stând de vorbă, primarul, cu notarul, cu perceptorul și cu secretarul primăriei, deși acesta nu avea de strâns nici o prună, ajunseseră la o înțelegere, făcându-l și pe domnul Aristide să o ia ca bună: să meargă copiii la școală cu schimbul, o zi unii din ei, o zi alții, ca să fie și țuică și învățătură.

Firește, asta privea numai timpul dimineții, după amiezile toată copilărimea fiind slobodă să strângă prune, fiecare acolo unde avea făcută tocmeala din vreme.

Și astfel astăzi treaba mergea bine, nefiind primejdie să rămână undeva măcar un prun necules la vreme. Chiar și domnul Aristide avea mulțumire: dacă din cei patruzeci școlari care îi veneau zilnic folosea jumătate din ei, cu schimbul, la culesul prunelor, în două săptămâni sfârșea treaba, nu-i mai rămânea decât să-i pună la strâns găteje, ca să aibă cu ce fierbe cazanul.

Acestea erau gândurile care-i treceau prin minte chiar acum, învățătorului, în clipa când Stancu Puicuță ieșea pe ușă, iar el, terminând cu ascuțitul briciului, se pregătea de tăiat tutunul.

— Trică! strigă domnul Aristide, privind iarăși pe deasupra ochelarilor, cum îi era obiceiul.

— Da, domnule!

— Ieși în față și pune-i să spună tabla înmulțirii!

Îndată de sub briciul învățătorului începu să cadă mătăsos tutunul, iar clasa se umplu de glasurile copiilor:

— Una ori una, una: două ori una, două…

Școlarii stăteau în bănci cu ordine, de o parte fetele, de alta băieții, în băncile din față cei de clasa întâia, pe urmă cei de-a doua, și așa mai departe. Dar Uță, deși într-a doua, se folosea de puterea lui Trică, monitorul,

și stătea lângă Culaie, la clasa a treia. De obicei era mândru și se umfla în pene, astăzi însă îl râcâia ceva pe inimă și s-ar fi certat cu toată lumea.

— Da’ tușește odată, că mă apucă pe mine! zise, întorcând capul spre Culaie, care tot încerca să icnească și își tot ducea mâna la gură.

Vecinul îi zâmbi, cu bunătate și cu nedumerire.

— Nu-ș ce am, că mă tot încearcă, da’ nu-mi vine!

— Atunci stai ca oamenii!

Și întâlnind privirea aspră a monitorului Uță intră repede în corul copiilor, care cântau tabla înmulțirii:

— Patru ori una, patru: patru ori două, o-opt…

Ieri, la moș Visarion, Uță se spetise cu căratul prunelor, că făcuse o prostie. Încă de la a doua găleată, fiindu-i cine știe cum gândul aiurea, adică uitându-se la Ilincuța țaței Frusina, ochiată și sprâncenată și cu băsmăluță ca frunza verde a nucului, stându-i afurisitei codane grozav de bine, băiatul nu mai făcuse treaba după cuviință. Uitând să țină cu mâna și răsturnând găleata fără chibzuială, fundul de lemn se dusese în tocitoare o dată cu prunele…

Băsmăluță verde, fir-ar să fie! Să te bagi în tocitoare ar însemna să rămâi acolo, înotând în prune… Să cauți un cârlig, ori altceva potrivit trebuinței, ar însemna să-l stârnești pe moș Visarion, și pe urmă, țin-te!..

Ca urmare, în ziua aceea, Uță trebuise să care gălețile pline, spetindu-se — și, cu tot ajutorul dat de Trică și de Culaie, nu putuse să facă până seara decât cincizeci la număr…

Asta îl râcâia acum la inimă, ca să nu mai spunem cât îl dureau șalele. Dar astăzi după masă, avea să-și scoată pârleala! Fiindcă aseară, trecând pe la canton, îi poruncise lui Cazimir un fund și mai mare — avea în sân cele două bucățele, le pipăia cu cotul, ca să le simtă acolo și să-și aline râcâiala din inimă. Cu fundul ăsta, abia dacă mai încăpea în găleată o mână de prune, atât cât să nu se vadă scândura. Ce credea el hapsânul!…

Tocmai aici fiind cu gândul, — în vreme ce cu gura Uță zicea de zor tabla înmulțirii, — ușa se deschise si în prag se ivi, cine? — moș Visarion, cu pălăria în mână, arătându-și capul lătăreț și cucuiul.

— Noroc bun și spor la prune! strigă noul venit, ca să întreacă glasul copiilor.

Învățătorul ridică mâna.

— Tăcere!

În clasă se lăsă liniște; copiii își făceau semne arătând spre cucuiul bătrânului, dar nu îndrăzneau să râdă, ori măcar să chicotească nici unul, că domnul Aristide nu știa de glumă, o dată lăsa briciul și înșfăca bastonul.

— Ce nevoie te aduce pe la mine, moș Visarioane? întreba în acest timp învățătorul.

— Păi uite ce e, domnule Aristide; am venit la dumneata cu o nevoie: nu cumva îți prisosește vreo tocitoare?

— Ce, ai făcut așa multe prune?

— În livada de jos, nu cine știe câte, așa, ca în toți, anii: dar prunii de sus, ăia altoiți, au rodit nevoie mare.

— Ce vorbești!? făcu înciudat învățătorul, deși ai fi zis că se bucură.

— Da; gândeam să umplu din ei o tocitoare, dar cred că au să iasă două: asta-i aproape plină. Am băgat până acum două mii cinci sute de găleți în ea, și n-am cules decât jumătatea prunilor…

— Două mii cinci sute de găleți! Hm!… N-am, moș Visarioane! Știi că strâng și eu acum prunele.

— Parcă aveai tocitoarea aia mare, care a stat goală în anii din urmă.

Domnul Aristide își trase ochelarii la loc si începu să taie tutunul.

— Nu pot să ți-o dau. S-au făcut și la mine mai multe prune… Trică, tabla înmulțirii!…

Moș Visarion ieși pe ușă, fără să se mire de zburleala învățătorului. Care răchier o să se bucure, aflând cât ți-au rodit ție prunii? Așa că bătrânul nu găsi înțelegere la nimeni, nici la primar, nici la notar, nici la oamenii care aveau tocitori pe sub șoproane. Lumea nu-l prea ținea la inimă nici altminteri, d-apoi acum, când afla cât i-au rodit prunii?! Ba încă, secretarul primăriei îi spuse, fără rușine:

— Dacă n-ai unde le pune, dă-mi-le mie să le fac țuică, două kile dumneata, eu unul!

Auzi îndrăzneală! Ce-i cerea secretarul: să dea prunele în dijmă, el care avea povarna lui, cu trei cazane, cum nu se găsea la nimeni!

Moș Visarion se întoarse acasă, bombănind, în mare încurcătură.

Ce să facă el cu prunele, și tocmai cu cele mai bune? Să le dea de pomană, să le arunce pe gârlă?

Dacă ar fi știut din vreme, ar fi cumpărat pe vară o tocitoare, că atunci n-avea nimeni zor cu prunele — și n-ar fi cerut pe ea multe parale. Dar de

unde să știe, că, așa cum se arătau, prunii nu păreau să aibă mai mult rod ca în toții anii?

Tot gândind așa, bătrânul intră în povarnă și pipăi tocitorile, până ajunse la cea din fund, mai mare. Băgase în ea două mii cinci sute de găleți — ar mai fi putut să bage încă până la trei mii — asta însemna două zile — și p-ormă…

Începea să fiarbă borhotul în povarnă, se ridicau mirosuri dulci-acrișoare, înțepând nasul și făgăduind țuică bună.

Moș Visarion se ferea să ridice greutăți, ori să urce scările, fiindcă avea un beteșug, o ruptură de prapure, cum spun țăranii, și dacă nu-și purta de grijă, putea să-i iasă mațele afară.

De data asta, era prea mare trebuința de a ști limpede cât loc mai rămânea în tocitoarea cea mare. Deci, după ce se apăsă cu mâinile sub pântece, așezându-și mațele bine, bătrânul puse piciorul pe scară, și începu să urce, cu binișorul, oprindu-se la fiecare treaptă și cercetându-și vătămătura.

Ajunse el sus și, ținându-se cu mâinile de buza tocitoarei, își aplecă ochii înăuntru, căutând fața prunelor. Dar, ori în povarnă era prea întuneric, ori lui îi slăbise vederea…

Deodată, bătrânul icni și, luându-și mâna de sub pântec, o duse la inimă. Ce însemnătate mai avea acea vătămătură, când el simțea că îl apucă damblaua?

Prunele, încă proaspete, neintrate în mustire, luceau în întuneric ca ochii dracilor, că nu erau acolo unde se aștepta să le vadă, ci pe fondul tocitoarei, să zici că le luase Scaraoțchi, altfel neavând pe unde să piară.

Un timp, moș Visarion rămase buimac, ținându-se cu o mână de doagă, cu una ținându-se de inimă, până ce desluși, peste prune, niște scândurele, rotunde, ca un fund de doniță rupt în două. Și iarăși crescu buimăceala bătrânului… Dar deodată, i se făcu lumină în creier, fiindcă altminteri avea mintea deprinsă cu toate pungășiile.

Acum înțelegea și sporul ciudat al copiilor, și rodul încă nemaivăzut al prunilor…

— Apoi atunci lasă! zise, cu glas tare, în timp ce cobora pe scară cu mâna la vătămătură. Să mi se usuce prunii, să-mi piară albinele dacă n-am să fac țuică din pielea voastră, câinilor!

Și când zicea așa, mânia stârnea în el mai multă fierbere decât stârneau prunele tescuite, în toate șase tocitoarele din povarnă.

Capitolul XXIV
SULTANUL ȘI MĂGARUL

Venise octombrie și adusese cu el ploile, altă ploaie, măruntă, rece, stăruitoare, făgăduind să țină cu săptămânile.

În livada lui moș Visarion, trei umbre ude alergau cocoșate pe sub pomi, culegând prunele. Era rece ploaia, rece pământul chiftit cu apă, reci prunele — reci ca gheața mădularele acelor umbre.

Se sfârșise peste tot culesul, de o săptămână, acum cazanele începeau să fumege, copiii ințețeau focul, moșnegii se învârteau pe la gura țevilor, poftind la țuică nouă și în așteptare adulmecându-i aburul care gâdila nările.

Numai la moș Visarion, deși mergea povarna, cu toate trei cazanele, mai erau încă de cules multe prune. Bătrânul știa că, până nu dă înghețul, pruna rămâne bună; nu se mai zorea să le strângă cu gloata copiilor, plătind bani grei, când avea în mâna lui cele trei umbre, datoare să-i culeagă livada fără o para chioară.

Le încolțise cu mare meșteșug moș Visarion pe acele umbre care erau Trică, Uță și bietul Culaie. Iată în ce fel se petrecuse, în ziua aceea, nenorocirea copiilor:

Terminând ei cu școala, nepoții morarului îmbucară iute ceva, că-și luaseră într-o legăturică unele de-ale gurii, Culaie se abătu pe-acasă, să soarbă o strachină de fiertură, și-apoi tustrei se înfățișară la datorie, în livada bătrânului. Le mai rămâneau de cărat laolaltă cinci sute de găleți și nădăjduiau să termine robia într-o jumătate de zi, astăzi, și mâine, într-o zi plină — că a doua zi, după regula hotărâtă în comună, erau slobozi de școală.

Moș Visarion se afla la locul lui, în fața povernei, împărțind gălețile copiilor și înjurându-i după cum îi era firea. Își luară și cei trei prieteni uneltele în primire, și porniră.

Dar Uță, mai înainte, se duse cu găleata lui și-o băgă în ochii bătrânului:

— Moș Visarioane, uite, e ciocnită, să nu spui deseară că a fost nouă!

— Bine, bine!

— Ține minte, moș Visarioane, să nu avem vorbă la urmă!

Bătrânul mai mormăi ceva, pipăindu-și cucuiul; se vede că în cucuiul acela își avea sălaș la el și răutatea, și mânia.

Pentru început, lucrul fu ca în toate zilele. Gloata copiilor se răspândi prin livadă, spunându-și vorbe rele și înghiontindu-se, iar cei trei se duseră sus, unde, după ce aruncară câte o privire în lături, scoaseră din sân fundurile, le potriviră, și se apucară să adune prune.

Firește, cel dintâi se înfățișă la povarnă Uță, că avusese de făcut treaba cea mai puțină; la el, fundul de lemn se afla sub primul strat de prune.

— Una, moș Visarioane!

— Stai aici! îi porunci bătrânul.

— De ce să mai stau? Uite, e plină: mă duc s-o deșert, să nu pierd vremea de pomană.

— Stai! scrâșni moș Visarion, roșu în vârful cucuiului.

Băiatul lăsă găleata jos, scoase din sân un codru de pâine și începu să îmbuce, umflându-și obrajii; el, dacă nu făcea treabă, simțea leșin de foame la inimă — și asta nu doar astăzi, ci totdeauna.

Veni și Culaie, și pe el îl opri bătrânul asemenea, iar după Culaie, iată-l și pe Trică, mirat puțin de lenevia primilor.

— Una, moș Visarioane!… Hai, ce v-ați oprit? Vă arde să căscați gura?

— Stai!… Voi ăștilalți așteptați că vin acuma!

Culesul se opri pentru o vreme; copiii se strânseseră șir în fața povernei, cu gălețile pe care nu le scria nimeni. În chip ciudat, bătrânul se feri să dea în vileag pungășia — și îi luă pe cei trei vinovați în odaia lui, unde nu era nimeni, să-i judece în liniște.

Vezi, dacă s-ar fi aflat în sat ce pățise, ar fi râs și s-ar fi bucurat toată lumea. Așa, cum hoțomanii nu aveau nici un câștig să bată toba, treaba rămânea înmormântată între ei, în odaie.

— Deșertați gălețile! le porunci, când fură cu toții înăuntru, cu ușa închisă, tras fiind și zăvorul.

— Moș Visarioane!…

— Deșertați, mișeilor!

— Păi se murdărește țolul, moș Visarioane!

Ce mai încoace și încolo, tustrei o sfecliseră! Parcă de țol le era lor acuma?

— Vă codiți, hai, hoțomanilor?!

Bătrânul veni pe la fiecare și le răsturnă pe rând gălețile, cu piciorul, lăsând să iasă la iveală înșelătoria.

— Na, acum, să vă dau arvună!

Şi, pentru început, le trase fiecăruia, câte două palme. Trică strânse din dinţi, dar nu zise nimica; nu zise nimic nici Uţă, numai că se umflă ca broscoiul — şi fu cât pe ce să dea un ghiont îndesat în burta bătrânului. Culaie, mai plăpând decât ceilalţi, la trup şi la inimă, se duse de-a-ndaratelea până în zid, unde începu să plângă.

— Cine va-nvăţat pe voi pungăşia asta, câinilor?

— Nimeni, moş Visarioane!

— Nimeni? Las' c-o să spuneţi voi la Post. O să vă mănânce puşcăria!

Despre asta nu încăpea vorbă. Privită într-un anumit fel, şi fără drept de apărare, fapta lor era furt în toată regula. Trică, mai luminat la minte şi cunoscând mai bine răutatea oamenilor, simţi apă la rădăcina părului.

— Nu ne duce la Post, moş Visarioane!

— Ba vă duc şi n-o să vă mai scoată nimeni de-acolo!

Culaie nu mai plângea, îşi ţinea numai obrazul cu mâna, tot încercând şi neputând să tuşească. În schimb, pe Uţă îl podidiră lacrimile.

— Şi Cazimir ce-o să zică?… smiorcăia băiatul, cu mâna murdară de prune la ochi. Ce-o să zică mama?… Şi moş Aron?… O să ne râdă tot satul!

Trică îşi muşca buzele, mai speriat decât toţi, fiindcă îşi închipuia mai limpede urmările, dar izbutea să se stăpânească spre a-i îmbărbăta pe ceilalţi şi spre a nu stârni mila bătrânului.

— Moş Visarioane — zise — dacă ne duci la Post, ce-o să câştigi dumneata, făcându-ne pe noi de ruşine?

— Vă bag la puşcărie!

— Asta e una. Dar prunele? Cine-o să le mai culeagă?

— Cu găleţile goale până sub gură?

— Nu, cu găleţile pline.

Bătrânul se uită la el mirat, legănându-şi cucuiul. La drept vorbind, asta era şi înţelegerea pe care o dorea dânsul, însă i se părea ciudată înţelepciunea şi vorba aşezată a copilului. Hei, dacă ar fi avut el un nepot ca ăsta!… Da' de unde! Nepoţii lui erau tonţi şi besmetici, proşti la şcoală, leneşi la treabă şi molâi la bătaie.

— Şi-apoi, la ce să te mai faci şi dumneata de râs, moş Visarioane?

La asta, cucuiul bătrânului se făcu roşu ca zmeura. Lui Trică îi fu teamă că n-a spus vorba bună.

— Cum să mă fac eu de râs, mă pungaşule? Ce, e de râs omul dacă-i fură cineva calul?

— Nu-i tot una, moș Visarioane. Calul ți-l fură în timpul somnului, pe când noi, te-am… am trecut cu gălețile așa, pe sub nasul dumneatale.

Bătrânul ridică mâna, să-i tragă o palmă, dar în chip de neînțeles, rămase cu ea în aer.

— Și ce vrei tu acuma?

— Să ne înțelegem ca lumea.

— Cum adică?

— Să-ți cărăm prunele cinstit, dar și dumneata să ne scazi cinstit din datorie, ca la toți copiii!

— La Post cu voi, pungașilor! La pușcărie!

— Dar dumneata cum ai vrea, moș Visarioane?…

Apoi ce vroia moș Visarion era lucru mare: să care ei, trei copii, toate prunele din livadă, să facă foc la cazane cât o ține fiertul țuicii, să învârtească „centrifuga” care stoarce mierea, în primăvară să sape pomii la rădăcină, să-i curețe de omizi, să-i văruiască și să dea orice ajutor ar fi trebuit în gospodărie.

— Mai bine du-ne la Post, moș Visarioane! zise Trică, privindu-l în față, cu îndrăzneală.

Însă Culaie îl trase de mânecă, iar Uță începu iar să smiorcăie, îngrozit de jandarmi și de ce-ar zice lumea — așa că se învoiră.

— Și la toamnă să-mi cărați iar prunele!

— Numai noi, moș Visarioane?

— Voi, ca să vă plătiți pungășia!

— Nu! Dă-ne pe mâna jandarmului!

— Ba cărăm! sări Uță.

— Cărăm tot ce spui dumneata, moș Visarioane! sări și Culaie.

Iarăși nu mai găsi Trică putere de împotrivire, ci se mulțumi să ridice din umeri.

Apoi hapsânul bătrân le opri scândurelele murdare de prune, le puse în cufăr, sub cheie, ca să aibă dovadă împotriva lor, oricând și-ar călca legământul — și îi trimise la lucru. Pe ceilalți copii, îi izgoni, chiar din clipa aceea:

— Hai, dați gălețile încoa și duceți-vă!

— De ce, moș Visarioane?

— Nu mai am de cărat prune!

Și cei trei nefericiți prieteni începură să se spetească, ducând de data asta gălețile pline. De altfel, era tot una cum le-ar fi dus: lucrul îi privea în întregime, nu trebuiau să duca atâtea și atâtea găleți, ci să adune toate prunele.

Seara, la canton, Trică și Uță îi povestiră lui Cazimir cum pățiseră usturătoarea rușine; bietul Culaie nu mai venise, căzuse trudit și îl luase somnul îndată ce pusese capul pe pernă.

Ședeau iarăși în fața vetrii copiii, împuținați la număr, stătea lângă foc Cazimir, și sforăia pe poliță motanul.

— Zi, să cărați toate prunele? întrebă cantonierul, îndesându-și luleaua.

— Da; și p-ormă să învârtim centrifuga.

— La miere?

— Da: și să-i dăm orice ajutor o avea nevoie la gospodărie.

— Numai atâta?

— Nu: la primăvară să îngrijim pomii…

— Aha!

— Și la toamnă să adunăm prunele….

— Câți ani de aici înainte? întrebă Cazimir, făcând pe nepăsătorul.

Altminteri era mare răscoală în sufletul lui, împotriva lui moș Visarion — zurbagiul! — și multă milă pentru sărmanii aceștia, copiii.

Ei îl priviră cu gurile căscate, uimiți de vorba lui și de nepăsare. Cum oare, nu se termina la anul? Bătrinul nu spusese mai mult, dar poți să știi care-i era gândul?! De vreme ce avea în cufăr scândurelele, dovada hoției, putea să-i frece așa până în veacul veacurilor!

Cazimir tăcu o vreme, trăgând din lulea și simțind numai ce era amar în frunza tutunului. Apoi, neavând la îndemână un mijloc să curme robia copiilor, zise, în semn de îmbărbătare, nelăsând să se simtă ce rău îl durea inima:

— Ei, să vedem ce-o mai fi până la anul!

— Păi ce-ar putea să fie, Cazimire?

— Știu eu?… Voi n-ați auzit de istoria cu sultanul și cu măgarul?

Uță începu să râdă.

— De ce râzi ca prostul?

— Așa, cum să nu râd? Ce-are de-a face sultanul, cu măgarul? Sultanii au cai, cai arăbești, iuți ca vântul.

— Păi vezi că nu știi? De ce-mi iei vorba din gură?

— Spune, Cazimire! îl îmbună băiatul mai mare, dându-i un ghiont mezinului.

Cazimir trase iar din lulea amarul tutunului, pe urmă își începu povestirea:

— Zice că odată la Stambul trăia un turc sărac, dar înțelept cum nu era nici vizirul.

— Cazimire, întrebă Uță, câștigat de la primele vorbe de glasul vrăjitoresc al cantonierului. Asta e poveste, sau întâmplare adevărată?

— Întâmplare adevărată, scrie de ea și-n letopisețe; ce, eu vă spun povești să ne treacă seara?

— Și letopisețele ce sânt, Cazimire?

— Cărți vechi, scrise de mâna omului, în care se povestesc toate faptele petrecute în vremea aceea.

— Adică un fel de cronici, zise Trică.

— Așa, cronici! încuviință cantonierul, după ce se uită la băiat, să vadă dacă nu umblă să-l prindă cu vorbe necunoscute… Și cum scrie în letopisețe, turcul acela avea un măgar; așa, un măgar ca toți măgarii, și duceau amândoi trai ferice. Dar, într-o zi, făcând el o necuviință și aflând sultanul…

Uță se aplecă mai mult înainte, cu totul și cu totul câștigat de povestire, uitând pe deplin necazul cu prunele.

— Ce necuviință a făcut, Cazimire?

— Ei, o necuviință, știu eu, asta n-are însemnătate.

— Păi nu scrie în letopisețe?

— Ba da. Adică… Vezi, la drept vorbind, necuviința n-a făcut-o el, ci măgarul.

— Cum, Cazimire?

— Ei cum!… Uite-așa: trecând o dată sultanul, cu vizirii pe străzile Stambulului, era acolo, în mulțime, și omul nostru cu măgarul. Datoria mulțimii e să se aplece cu fruntea în pământ, când trece sultanul. S-a aplecat și omul acela, că doar cunoștea legea…

— Știu! sări Uță. El s-a aplecat dar nu și măgarul.

— ’Mda, însă asta n-ar fi nimica… Văzând atâtea fețe înalte, și-atâtea podoabe, măgarul, ce i-o fi venit, a început să ragă, așa, i-ha, i-ha, cum rage măgarul.

— Asta chiar că-i o necuviință! încuviință Uță, cu sinceră supărare.

— Ei, dar stai, dacă m-ai întrebat, să-ți spun totul, până la capăt, că a mai făcut ceva măgarul.

— Ce-a mai putut să facă?

— Păi ce putea să facă decât să pășească înainte, și să se balige în fața sultanului?!

Aflând această ispravă a măgarului, cei doi copii începură să râdă, Trică mai stânjenit, cu îngăduință, Uță legănându-se și bătându-se cu pumnii în pântece, să zici că leșină. Iar după ce le trecu râsul, cel mic dori să știe urmarea pățaniei.

— Păi pentru această nemaipomenită ocară, sultanul a poruncit să fie adus în fața lui stăpânul măgarului și i-a răcnit: „Am să-ți tai capul, că nu merită să-l porți pe umeri” — „Într-adevăr, prea luminate stăpâne — a răspuns sărmanul — și eu socotesc deopotrivă, numai că am să cer înălțimei tale o îngăduință…” — „Care?” — „Să-mi dai răgaz până la anul fiindcă tocmai îmi învăț măgarul carte și într-un an, cred că o să mântuim abecedarul!”

Uță începu să râdă, cu mai multă poftă decât prima oară, uitând să se mai gândească dacă o asemenea istorie fusese cu putință să se întâmple vreodată…

— Spune, Cazimire, și ce-a făcut sultanul?

— Sultanul?… Sultanul a făcut ochii mari, au făcut ochii mari vizirii și pașalele, și pe urmă, stăpânul tuturora s a întors spre stăpânul măgarului: „Chiar învață carte?” — „Da, înălțimea ta, am început abecedarul!…” — „Ei bine, îți dau îngăduința cerută, du-te cu bine, învață-ți măgarul și peste un an să vă înfățișați la mine. Dar dacă atunci măgarul n-o ști să citească, află că îți va sta capul unde îți stau picioarele!…”

Băiatul cel mic nu mai râse decât pe jumătate.

— Cum o să învețe carte măgarul? zise, îndoindu-se de-a binelea de istoria cantonierului.

— Păi ce, am spus eu c-a învățat?

— Atunci ce-a fost?

— Uite ce-a fost: ieșind de la sultan, omul acela s-a întâlnit cu un prieten, care aflase întâmplarea, că sultanul pusese crainici, s-o aducă la știința poporului. „Bine, bre omule! — i-a zis prietenul, mai cu seamă că nu-l vedea speriat nici de o para chioară. Ia spune-mi, ce-ai să te faci cu măgarul?” — „Ei, — i-a răspuns omul, mângâind urechea măgarului —

câte nu se pot întâmpla până la anul?” — „Adică, ia să vedem ce ar putea să se întâmple?” — „Păi, bunăoară, poate moare măgarul poate moare sultanul… Ori, mai știi, poate învață urechiatul carte și-atunci îmi ia tot necazul!”…

Sfârșindu-se povestirea, copiii râseră, dar mai pe la colțul gurii, fiindcă iarăși le veni în minte beleaua lor cu prunele. Cazimir pufăi din lulea, se ridică și-i bătu pe umeri.

— Hai, nu vă faceți inimă rea! Să vedem ce-o fi până la anul! Mai știi, poate moare măgarul, poate crapă sultanul…

Puteau să crape toți sultanii până la anul. Deocamdată veniseră ploile și copiii, cu mâinile roșii, cu picioarele numai o rană, înghețați până în măduva oaselor, se speteau toată ziua în livada bătrânului. Lui Culai i se pornise în sfârșit tusea, și el tușea cu mulțumire, că prea se chinuise tot așteptând-o și ea nevrând să vină.

Ploua de dimineață până seară, și noaptea în întregime, ploaie subțire ca muchea cuțitului, pătrunzându-ți până la inimă, tot satul se afla la poverne, fiecare avea prunele lui, date în dijmă, la primar, la notar și la celelalte cazane. Copiii ațâțau focul, trăgând în piept mirosul borhotului și aburul țuicii. Oamenii stăteau la țeavă, cu țoiul și adunau băutura, picătură cu picătură, și picăturile parcă îi ungeau pe inimă.

— Na, gustă de colea! zicea omul, copilului, socotind că și el jinduiește la băutură.

Femeile se țineau mai pe de lături, cu ochii în broboade, cu gura în mână, dar se simțea că jinduiesc și ele.

— Ia și tu! o îmbia pe câte una omul ei, dacă-i era om, ori socru, ori bunic, întinzându-i țoiul.

Era mulțumire prin case în aceste zile, mulțumire fără pricină în suflet, ci numai în sânge, pe unde se strecura țuica nouă. Seara, când flăcăii veneau de la tăiat de lemne, din pădure, se porneau chiuiturile și fetele, stârnite, chirăiau și ele. Sâmbătă seara, bărbații întorși de la lucru apucau clondirul și nu-l mai slăbeau până nu-l dădeau gata, cum nu slăbește pruncul biberonul. Luni, de cu noapte, când plecau la lucru, parcă nu mai aveau necazuri, ci chiuiau, umblând pe toate cărările.

Dar, mai mulțumiți decât oamenii erau în acele zile porcii din cocini, că înfulecau la borhot băgându-și capul în troace de nu mai lăsau afară decât ochii, mici și încețoșați ca ai bețivilor — și plescăiau, și grohăiau și

spărgeau sâmburii ca în niște piulițe cu mașinărie. Pe urmă, urcându-li-se la cap aburul rău cât mai rămânea în borhot pe fundul cazanului, începeau să guițe, să se ia la bătaie, mușcându-și urechile și rupând țarcurile ca derbedeii…

Stăpânii cazanelor urmăreau lucrul în poverne, cu plaivasul după ureche, cu carnetul în mână, scriind, socotind partea fiecăruia — și seara, când se stingeau focurile, puneau țuica în butoaie, pipăindu-le, mângâindu-le, cum își mângâie țăranul calul ori boul. Ei nu beau la povarnă, trebuind să fie limpezi cu mintea la făcutul socotelilor, dar seara, se strângeau mai mulți laolaltă, notarul cu popa, primarul cu secretarul primăriei, domnul Aristide când cu unii, când cu alții — și se pornea chiolhanul.

Cine se mai gândea acum la veștile proaste, venite o dată cu toamna, că mergea rău războiul și piereau flăcăii noștri departe, în părțile Donului?!

Șeful gării și jandarmul erau la perceptor, seară de seară, și nu plecau până ce perceptorul nu-i dădea afară, că el, a doua zi trebuia să se scoale din noapte să vadă când se face focul la cazane.

Și Cazimir își avea partea lui de mulțumire în aceste zile; nu umbla pe la poverne ca tot omul, fiind ursuz din fire și neavându-se bine cu lumea. Dar seara, mai de la moș Aron, mai de la un drumeț bun la inimă, mai de la soldații cu paza podului își primea și el clondirul.

Soldații tânjeau după casele lor, după neveste, după copii, după boii din bătătură, și dacă beau, începeau ori să chiuie ori să ofteze, după cum le cădea băutura.

— Când ne dă drumul acasă, moșule? îl întrebau pe Cazimir, aducându-i clondirul.

— Păi să se termine întâi cu zurbagiii!

Asta nu era o lămurire, dar mai mult nu le spunea cantonierul — și se apuca să miroasă mulțumit țuica nouă.

Păcat că lui Miroslav nu-i plăcea băutura, ci doar carnea, mai cu seamă de găină. Câte o găină îi mai aducea uneori Trică, dar nu cu ușurință, fiindcă și la ei li se împuțina numărul.

Alteori se afla că în sat, cutare sau cutare a tăiat o vită, pe sub mână — și atunci Cazimir n-avea încotro, se scormonea în pungă și se ducea să-i cumpere cotoiului o ciosvârtă, că altfel îl înnebunea cu miorlăiturile.

Ploua într-una, dar oamenii aveau prea mult damf în ei să simtă ploaia. Numai cele trei umbre ude, care se chinuiau în livada lui moș Visarion,

strângând prunele, o simțeau până la inimă. Culai, aplecat pe pământul clisos, tușea într-una, fără oprire, și nici măcar nu-și mai ducea mâna la gură. Și încă tusea n-ar fi fost nimica, dacă pe la sfârșitul săptămânii n-ar fi simțit călduri și sfârșeli în tot trupul. Călduri avusese, se vede, încă mai dinainte deși nu spusese la nimeni, dar sfârșeala venise abia acuma.

Sâmbătă seara, băiatul se întinse în pat, și a doua zi, când vru să se ridice, văzu cu mirare, că i s-a dus toată vlaga trupului.

— Mamă, nu-ș’ ce am, că mi-s moi picioarele!

Firește, fiind zor mare, la moș Visarion se culegeau prune și duminica. Trică și Uță se înfățișară singuri în dimineața aceea.

— Ce-i cu Culaie?

— A căzut la pat, moș Visarioane.

— Se preface, tâlharul!

— Nu; are călduri și tușește de ți se rupe inima.

— Nu-mi pasă; dacă nu vine, știți voi ce se-ntâmplă!

Bătrânul îi amenința cu jandarmii.

— O să strângem noi și pentru el, moș Visarioane.

— Nu-i tot una; aduceți-l, că de nu, pușcăria vă mănâncă, hoțomanilor!

Cei doi frați se duseră la căpătâiul bolnavului și-i spuseră necazul, nu ca să-l scoale din pat, ci ca să facă sfat împreună.

— Ei și?! zise Trică, scăpărând din ochii lui ca murele. Să ne ducă la Post! Ce-o să fie!

— Să ne ducă! zise și Uță, umflându-se.

Culaie zâmbi cu blândețe, și-atunci se văzu că pe chipul lui, blânzi nu mai erau decât ochii: obrazul i se asprise, trăgându-se peste fălci și desgolindu-le.

— Las’ că nu mai e mult. O zi-două, și se termină. O să merg, măcar să mă vadă acolo: poate se-nbunează hapsânul.

Băiatul tuși toată dimineața, pe sub prunii bătrânului, cu broboane de apă pe frunte, că nu mai știai, o fi ploaia, ori sudorile trupului. Dar, aproape de prânz, se lăsă pe o coastă, gemu din adânc și rămase întins așa, fără să miște, în ploaia subțire, clipind doar din pleoape și răsuflând repede.

Din ziua aceea, Culai nu mai fu în stare să iasă din casă — și așa rămase, și toamna, și iarna, zăcând în fundul patului, ca moșnegii, sau ca ologii, subțiindu-se la față și topindu-se.

Moș Visarion veni să-l vadă, se uită la el ca la un netrebnic, nu spuse nimic cât era în casă dar ieșind, începu să pițigăiască, luându-i pe ceilalți în primire, cu atâta pornire, încât i se umflă cucuiul, săltând pălăria.

— Să-mi aduceți pe altul în loc — că îmi putrezesc prunele! Altfel, știți voi!…

Își munciră mult mintea copiii, să găsească unul în locul lui Culaie, dar de cine să te apropii, dacă nu-i poți da nici o răsplată, că tu nu ești moș Visarion, să ai punga doldora de parale.

A doua zi, în livada hapsânului, se ivi Cazimir, o dată cu copiii. Și cât era de bătrân cantonierul, și cu mâna oloagă, unde mi se apucă să scuture prunii, unde mi se apucă să ducă gălețile, să te prindă mirarea de atâta spor la un om ca dânsul.

— Voi încărcați-le și eu le duc la povarnă!…

Lucrau cu patru găleți acuma, în loc de trei, ca mai înainte. Trică și Uță adunau prunele, și până să vină Cazimir cu gălețile goale, astea de aici erau pline. Așa, în câteva zile n-avea să mai fie în toată livada urmă de prune.

Seara, ducându-se spre casă, tustrei împreună, osteniți dar plini de mulțumire, cantonierul zise, în timp ce-și aprindea luleaua, ferindu-se de ploaie:

— Am să fac eu la anul o mașină, care să adune prunele singură.

— Dar ai să poți, Cazimire? întrebă Trică, în al cărui cap de mecanic se și iviseră piedicile, lovindu-se între ele.

Uță, care înfuleca dintr-un codru de pâine, înghiți zorit, făcu un gest cu mâna și zise, mirat de această întrebare:

— Cum să nu poată? Cazimir poate face orice. Nu-i așa, Cazimire?

Cantonierul nu răspunse: acum îi era gândul aiurea. Ajunseseră la pod și pășeau peste scândurile rupte, că încă nu le reparase nimeni; dar nu la asta se gândea Cazimir acuma. Se gândea la o întâmplare despre care nu mai pomenea nimeni, de parcă aveau înțelegere să nu deschidă niciodată gura. De data asta însă, Trică vorbi, ca și cum ar fi ghicit pe unde umbla gândul cantonierului:

— Oare or fi scăpat?

Cazimir nu răspunse. În schimb, Uță, înțelegând dintr-o dată despre ce era vorba, zise, sigur pe sine:

— Au scăpat!

— De unde știi tu?

— Păi dacă-i prindea, nu luau până azi urma buletinului?

Trică întoarse capul spre el, întâi nedumerit — pe urmă în ochi i se citi o umbră de spaimă. Și chiar Cazimir avu o tresărire.

— Așa e! bâigui băiatul cel mare. I-ar fi luat urma și veneau să ne caute jandarmii… Adică, tu te-ai gândit la asta, Uță?

— Păi sigur că m-am gândit! Ce, parcă eu nu știu ce e buletinul?… Dar nu v-ar fi luat pe voi, că nu voi l-ați adus, ci pe mine!

Cazimir se opri deodată, pe marginea podului, și-l privi într-un chip ciudat, o privire și blândă, și aspră și iscoditoare, udată de picăturile ploii.

— Uță, ce-ai vrea tu să fii, când oi fi mare?

Se auzea clocotul apelor jos, iar pe scândura podului țârâia ploaia.

— Om bun! răspunse, de mirare, copilul.

Capitolul XXV
ÎN AȘTEPTAREA NINSORII

De ce-i trebuia lui Cazimir „clei rece” nu știa niciunul, dar copiii fuseseră de față când el îl rugase pe un muntean, care se ducea cu căruța la oraș, să-i cumpere un kilogram, și dacă n-o găsi la prăvălie, că prăvăliile se goleau, să caute pe la tâmplari.

Se sfârșise de mult cu adunatul prunelor, trecuseră și ploile — numai țuica nu era gata pretutindeni, așa că fumul de la cazane și mirosul de borhot tot mai pluteau pe dealuri.

Trică și Uță ațâțau focurile în povarna lui moș Visarion, robi de dimineață până seara — că prunele lor de acasă trebuise să le adune pe apucate, lăsându-l pe bătrânul morar să creadă că restul timpului se omoară cu școala.

Dar nu aveau numai grija focului, adică să taie gătejele, să le aducă înăuntru și să le pună la cazane, ca să nu scadă damful nici o secundă; tot ei goleau cazanele de borhotul vechi, cărându-l la porci, tot ei le umpleau cu borhot nou, din tocitori, scoțându-l cu găleata legată de frânghie. Tot ei lipeau apoi capacele cazanului, cu un fel de cocă rău mirositoare pe care o avea bătrânul în casă, că altminteri de unde să iei atâta miez de pâine când era oprit măcinatul făinei? Și chiar dac-ar fi fost slobod, nu era tocmai moș Visarion omul care să facă atâta risipă.

Cam astea erau treburile copiilor, și erau destule; țuica ce-i drept o strângea bătrânul și el singur o punea în balercuțe. Avea prune prea multe ca să mai ia și de la alții, așa că în povarna lui nu intra nimeni, nu era gălăgia și petrecerea din celelalte poverne.

Copiii își îndeplineau treaba pe tăcute și într-o mare tristețe, ca la priveghiu, ba încă mai rău decât acolo, fiindcă în jurul mortului tot se mai face câte o glumă. Nepoții bătrânului, chiar dacă-și mai băgau nasul prin povarnă, veneau nu ca să le ajute, ci să-i zădărască și să fure câte o cană de țuică deși asta cerea mare iscusință.

În acest timp Culaie zăcea în casă, tușind cu sfială, fiindcă îi trecuse tusea cea mare care se auzea până în casa vecinilor. Fusese și doctorul, în trecere, cu brișcă, într-o duminică, îi scosese cămașa, îi pusese pe piept o pânză

subțire și-l ascultase înăuntru, pe urmă îl ciocănise și la sfârșit, clătinând din cap, îi spusese lui Ilie Țeposu, fiind acasă și el în ziua aceea:

— Să stea la odihnă și să-i dați mâncare buna, omule!

— Ce să-i dăm, domnule doctor?

— Găină și lapte mult, și ouă!

— Păi de unde?

— Las' c-aveți cotețele pline!

Cotețul plin îl avea moș Visarion, dar ce putea să facă omul: să se ducă la el să fure?

Acest Ilie Țeposu nu era nici nevolnic, nici leneș, dimpotrivă, lumea îi știa și priceperea la treabă și vrednicia, pesemne însă îi lipsea altă însușire, fiindcă deși se străduise din răsputeri să-și facă o stare mai bună, să ducă trai mai bun și copiii, nu găsise de fel calea înavuțirei. Omul se însurase de tânăr, fiind flăcău chipeș în vremea aceea, și astăzi era îmbătrânit la treizeci și cinci de ani ai vieții.

Ce poate să te îmbătrânească înaintea anilor, decât boala, necazurile și sărăcia? Ilie Țeposu nu fusese bolnav niciodată, nu cunoscuse nici răceala, nici junghiul — era țeapăn încă și astăzi, cu toate poverile ținute de el în spinare — în schimb nu se putea plânge de lipsa necazurilor și a sărăciei. Fiindcă s-a amintit o dată în treacăt, iată mai lămurit, ce pățise el cu cazanul de țuică și cu birurile:

Având bucata aceea de livadă neîndestulătoare pentru a-și ține familia, omul intrase în datorii — asta se întâmpla cu vreo patru ani înaintea războiului — și luase cazan de țuică spre a nu mai da dijmă altora. Dar ca să ții cazan, pare-se era nevoie tocmai de acele însușiri care îi lipseau omului. Lucrul mersese bine la povarnă, pentru început, veniseră cu prunele și unii vecini, bucuroși să-l lipsească pe primar sau pe domnul Aristide de dijma lor și mai bine s-o dea cuiva pe care îl știau om cumsecade din totdeauna.

Ilie Țeposu socotea că găsise calea traiului bun și era vesel și își mângâia copiii, făgăduindu-le bocanci și straie noi de Crăciun, fără să bage de seamă cu ce ochi îl priveau ceilalți stăpâni de cazane, care se socoteau păgubiți. Și iată că nu se terminase bine fiertul țuicii, când se pomenise în povarnă cu perceptorul, venit după bir. Și birul, nu știu cum socotit, mânca dintr-o dată trei sferturi din ceea ce bietul om socotise că o să aibă câștig.

Trei ani se luptase Ilie Țeposu astfel, înverșunându-se să ducă mai departe o treabă dovedită peste priceperea lui — și la urmă vânduse cazanul

de pe urma căruia în loc să se îmbogățească, mai dădea și azi jumătate din leafă, ca să scape de datorii.

Acum omul se posomorise, se închisese în sufletul lui, socotindu-se uneori prost, alteori lipsit de noroc — când lui nu-i lipsise decât o însușire: să se pună bine cu perceptorul, cum făceau de pildă domnul Aristide și moș Visarion.

Și iată că pe deasupra, toamna asta îi căzuse bolnav rău cel mai mare dintre copii — și n-avea nici destui bani să-l îngrijească, n-avea nici timp, nici destul îndemn, și mai era și războiul, care face ca viața omului să scadă la preț, doctorii nebătându-și capul prea mult cu un copil bolnav, când mor atâția oameni sănătoși pe front.

— Na, femeie, cumpără ce-a zis doctorul și să-l hrănești!

Ce putea face Ilie Țeposu mai mult, într-o duminică, decât să rupă câteva sute de lei de la alte nevoi și să le dea pentru hrana copilului? Numai că acea hrană potrivită pentru boala lui se găsea greu chiar și în sat și costa scump, prea puțini fiind cei care să aibă peste trebuințele lor lapte, ouă și găini.

Sâmbătă seara, când venea acasă negru la chip, nefiind în stare să aducă un cuvânt bun, bărbatul aducea în schimb un chil-două de carne din care se dădea lucrătorilor — și pe asta o fierbea femeia, să mănânce Culaie. Dar băiatul nu avea poftă într-una, parcă tânjea după altceva, ce anume, n-ar fi putut spune nici el. Atunci maică-sa îl îndemna cu țoiul, că făcuseră și ei țuică, socotind să-i ațâțe băiatului pofta de mâncare. Băiatul bea în silă, crezând că țuica are puterea doctoriei, cum spuneau bătrânii, dar se vede era o doctorie prea tare pentru mațele lui, care se întorceau pe dos și-o dădeau afară, lăsându-l cu durere de cap și cu amețeli.

Nepoții morarului veneau și dimineața și seara să-l vadă; Trică îi aduse într-o zi o găină, lăsându-l pe Miroslav să postească, fiindcă era gras cotoiul, nu se potrivea cu bietul Culaie. Dar ce mare lucru e o găină? Nu ținu nici două zile, — poftiră și ceilalți copii la fiertură, și mama lor nu avu inima să-i dea pe ușă afară, când mirosea așa de frumos din oală.

Și Cazimir venea, în toate zilele săptămânii, luptându-se cu ispita, fiindcă trebuia să treacă prin fața povernelor, unde mirosul țuicii îi îmbia tot atât cât îl alunga sila de unii oameni. Îi aducea cantonierul bolnavului câte un măr, câte un pumn de nuci, care se găseau și pe-aici, dar altceva, de unde? Se duseseră ciobanii cu oile, să ierneze la câmpie, lăsând stânele la Curmătură,

goale și nu mai văzuse brânză nici el, nici cotoiul, de o lună de zile, că altfel i-ar fi adus o felie-două și lui Culaie.

Bolii copilului i se zicea deocamdată, răceală, cel puțin așa răspundeau cei ai casei la întrebarea vecinilor. Doctorul spusese că a fost pneumonie, dar lumea, văzând că băiatul nu se înzdrăvenește, socoti, fără să fi urmat medicină, că asta e oftică, de care nu scapă nimeni.

Cazimir se așeza posomorit la căpătâiul bolnavului și stătea acolo cu orele, fără să scoată o vorbă. Uneori dădea să facă o mișcare, să ridice mâna și s-o pună pe fruntea bolnavului, dar se oprea la jumătate, ca și când n-ar fi avut putere mai multă, sau i-ar fi fost rușine, că nu era copilul lui, și cu ce drept să-l mângâie? Alteori întreba, cu glasul înăbușit, dând dovadă că își frământă inima, dar nu se pricepe la mersul boalei:

— Te doare, Culaie?

— Nu, Cazimire! răspundea în șoaptă băiatul, cu ochii aceia albaștri, care se făceau și mai albaștri și mai mari, pe măsură ce treceau zilele.

Pe el nu-l durea nimic, asta e o boală care nu doare, ci macină numai puterile, ușurel și hoțește, fără să simți pe unde-o să-ți ia sufletul.

Și iar rămânea Cazimir posomorât alături, muncindu-și pumnii, semn că-și muncea și inima.

— Cazimire! șopti într-o zi băiatul. Știi…

— Ce să știu, Culaie?

— Știi, eu am… am răcit la culesul prunelor… N-am răcit… în ziua aia.

Cantonierul își lăsă capul în pământ și nu mai răspunse. Afară se învârtejeau nori de ninsoare.

— Cazimire, ți-a adus cleiul?

— Da’ de unde știi tu de el?

— Mi-a spus Uță.

Uță se mirase într-adevăr foarte mult de această vorbă și ca urmare, înnebunise pe toată lumea, și pe moș Aron, și pe maică-sa, întrebându-i pe fiecare. Curios cum era din fire, ar fi vrut să știe ce-i acela clei rece, dar Trică, deși priceput la meșteșuguri, nu știuse să-l lămurească, iar cantonierul n-avea obiceiul să vorbească înainte de vreme; când îți arăta un lucru, îți spunea și taina lui — altminteri își păstra vorbele pentru basme și istorii scoase din închipuire.

— Și ți-a adus cleiul. Cazimire? stărui Culaie, arătându-și numai ochii din perne.

— Mi l-a adus.
— Da’ la ce-ți trebuie?
— Lasă că ai să vezi tu, atuncea…

Băiatul nu mai zise nimic, și pe chipul lui se lăsă o sfioasă întristare. Atuncea… Când? Adică la timpul când Cazimir va da întrebuințare acestui clei, la cine știe ce născocire! Dar va putea oare el, Culaie, să-și mai târască trupul istovit până la atelierul cantonului?…

Apoi, ca să alunge apăsarea de pe sufletul lui și din odaie, micul bolnav începu să râdă:

— Cazimire, și ce-a zis sultanul?
— Care sultan?
— Ăla care a vrut să taie capul turcului, fiindcă măgarul…
— Dar de unde știi tu istoria asta?
— De la Uță… Spune, Cazimire, ce-a zis sultanul?
— Păi sultanul a zis: dacă până la anul măgarul n-o să învețe carte, îți va sta capul unde îți stau picioarele.
— Și turcul, turcul ce-a făcut?
— Turcul? A zis așa către un prieten care își arăta îngrijorarea: „Cine știe? Până la anul poate moare sultanul, poate moare măgarul… ori, mai știi, poate învață carte!”

Băiatul râse, înveselit, până ce îl apucă tusea.

— Nu mai vorbi, Culaie! îl sfătui cantonierul.
— Lasă, că mi-a trecut!… Cazimire, adică sultanul e moș Visarion?
— Nu, că moș Visarion e mai rău decât sultanul ăla!
— Ei, așa vine vorba, în poveste. Eu așa am înțeles. Și măgarul sântem noi… Da, Cazimire?

Cantonierul iarăși nu mai răspunse. Nu chiar acesta fusese tâlcul povestei, când le-o spusese copiilor ca să-i îmbărbăteze, lăsându-i să înțeleagă că într-un an se pot schimba multe. Băiatul o înțelesese altfel, dar nu strica nici înțelegerea lui, ai fi zis că și ea se potrivește.

Culaie se ridică într-un cot, să-i fie mai aproape.

— Cazimire, spune-mi drept, întâmplarea asta e chiar adevărată?
— De ce mă întrebi?

Se cam zburlise cantonierul; nu-i plăcea să i se pună la îndoială vorbele.

— Așa, Cazimire: Uță zice că scrie în letopisețe.

Cazimir se uită la el, altfel decât la toți copiii, îi văzu ochii mari, fața suptă, fruntea îmbrobonată, îi auzi răsuflarea gâfâitoare și simți, în chip ciudat, nu știu ce mustrare de cuget. Dar își frământă mult pumnii și inima, până ce se hotărî să facă o mărturisire, care pentru el, pare-se, avea mai multă însemnătate decât abdicarea pentru un rege:

— Nu-i adevărată!… Dar să nu-i spui lui Uță! Făgăduiește-mi!

Și, în chip tot atât de ciudat, în clipa aceea Culaie păru că înțelege și el frământarea cantonierului, fiindcă îi răspunse înclinând capul, și apăsându-i, cu un anumit tâlc, mâna:

— Îți făgăduiesc, Cazimire!

Când nu era în sat, la patul bolnavului, Cazimir stătea în atelier și meșterea ceva, pe tăcute. Seara, nepoții morarului veneau să se uite și mai zăboveau și-acolo vreo oră, dar nu-și dădeau seama de pe acum cam ce pune prietenul lor la cale.

Cazimir făcuse rost de scândură de tei, dreaptă și fără noduri, groasă cam de un deget, o tăiase în bucăți, de vreun metru lungime, late de vreo șchioapă, apoi se chinuise multă vreme cu gealăul, să le facă fețele drepte și netede, ca să se așeze una peste alta fără să se vadă lumină printre ele, ca și când ar fi fost toate dintr-o bucată.

— Ce-s astea, Cazimire? întreba Trică, vădindu-se încăodată curios la meșteșuguri, pe cât de curios era Uță la istorii.

— Ai să vezi când o fi vremea.

Și într-o seară copiii văzură cum Cazimir se pregătea să facă o treabă neobișnuită, în ființa lui simțindu-se mare încordare: își freca mâinile, își netezea mustățile, se scărpina în ureche, tot potrivindu-și sculele.

În seara aceea, având toate scândurile gata, cantonierul mătură tejgheaua dulgherului de nu mai rămase pe ea o foaie de talaș, un fir de rumeguș, și pe urmă se uită de jur împrejurul atelierului, fără să caute ceva anume, ci poate doar să-și liniștească inima, înainte de a purcede la cele următoare. Apoi luă prima scândură, o așeză pe tejghea, o netezi cu palma, și pe urmă, în sfârșit, întinse mâna după o pungă, aflată deasupra, pe poliță.

Punga stătea de câteva zile acolo, copiii o știau, o adusese de la oraș munteanul acela.

— Cleiul rece! îi șopti Trică mezinului.

Rece, adică înghețat? Uță ar fi vrut să pună mâna să vadă cum era cleiul, dar cine se putea apropia de Cazimir, în clipele acelea?

Cantonierul desfăcu punga și turnă din ea într-o cutie, un fel de praf gălbui, grăunțos, care nu răspândi nici o boare de frig sub acoperișul magaziei. Pe urmă turnă deasupra o cană de apă, învârti cu un bețigaș, până ce praful se prefăcu într-o pastă subțire, și pasta o întinse, cu mișcări pripite, tot lungul scândurii. Deasupra puse repede a doua scândură, o unse și pe ea — și așa le luă pe toate. Iar la sfârșit le bătu în cuie, pe margine, ca să se lipească mai bine.

— Cazimire, dar cleiul nu trebuie încălzit? întrebă băiatul mai mare, care văzuse cum lucrau tâmplarii.

— Păi ăsta-i clei rece!

În sfârșit, începea lămurirea.

— Așa? Și ține?

— Ține mai bine decât ăllalt. Cleiul cald la apă se umflă și se deslipește.

Vroia oare Cazimir să cioplească din scândură o barcă de jucărie?… Nu s-ar fi trudit el atâta pentru asemenea lucru! Barcă de jucărie?! Pentru cine, când ai prins gustul automobilului?!

— Scândurile astea au să stea în apă?

— Nu, dar pot să se ude.

— Și n-ai găsit un lemn pe grosime, să scutești lipitura?

— De găsit găseam eu, dar lemnul întreg, chiar dacă-i uscat, se mai strâmbă, după cum îi e felul. Ăsta nu trebuie să se strâmbe, de-aia l-am făcut din bucăți, că bucățile, încleiate, se țin drept între ele.

— Dar la ce-ți trebuie lemnul, Cazimire?

Mai departe meșterul nu voi să răspundă

— Asta o s-o aflați la vreme!

Dacă văzu că nu mai capătă altă lămurire, Uță se bosumflă si-l trase pe frate-su de mânecă:

— Nene, hai acasă că mi-e foame 1

Era mâncăcios, se știe, dar simțea foamea mai ales în clipele de încordare sau de nemulțumire.

Lemnul rămase la uscat două zile, apoi Cazimir îi scoase cuiele, îl prinse în tejghea și începu să-l meșterească mai departe: după cutele care i se vedeau pe frunte, ai fi înțeles că partea grea a lucrului începuse abia acuma.

Mai întâi măsură jumătatea lemnului, și în locul acela dădu o gaură, cu un sfredel ales după o anumită grosime. De o parte și de alta trase două linii, cam la un lat de mână și de-acolo înainte băgă cuțitoaia în muchea scândurii, făcând-o piezișe, dar nu la fel pe toate părțile, și nici pe toată lungimea.

Lucra după un desen, aflat în sertarul tejghelei, ascuns de vederea copiilor; de-acolo lua măsurile, cu compasul, cu metrul, dar chiar și-așa, adesea i se părea că se află în mare încurcătură și mormăia de unul singur, învârtindu-se prin magazie.

La sfârșitul săptămânii — tocmai începuse să fulguiască afară, că venise de mult noiembrie — Trică se uită la lucrul cantonierului aflat pe cale de desăvârșire — și deodată se bătu cu palma în frunte:

— Păi asta-i elice! Nu-i așa, Cazimire?

— Așa o fi, dacă zici tu! mormăi cantonierul, prefăcându-se morocănos, dar fiind mulțumit în suflet, că lucrul lui ieșise bine, de vreme ce semăna a ce trebuia să fie.

— O elică? se miră Uță. Cazimire, vrei să faci aeroplan să zboare?

Uite, asta era o idee care nu-i trecuse prin cap cantonierului. Aeroplan? Adică de ce nu?… Deocamdată avea însă altceva în minte, care îl urmărea din zilele când se fărâmase automobilul.

— Aeroplanul îl fac la anu’, zise. Acum fac o sanie care să meargă singură.

— Adică să-i pui roate și să le învârtească motorul? întrebă Uță.

— Nu, că așa n-ar mai fi sanie. O să meargă pe tălpice, și-o s-o împingă elica.

Trică încuviință din cap:

— Știu, Cazimire! Ca un hidroglisor. Am văzut într-o revistă.

— Nu știi nimic! făcu supărat cantonierul, care se așteptase la mai multă uimire din partea copiilor.

Apoi bombăni:

— Ce-i aia hidroglisor?

Nu auzise de această vorbă, nu erau hidroglisoare pe vremea când lucra el în garaj, la reparatul mașinilor.

— E un fel de barcă, mânată de motor — îl lămuri Trică — dar în loc să aibă elicea în apă, are una mai mare, în aer, ca avioanele. Așa vrei să faci sania, nu, Cazimire?

Cantonierul se rezemă de tejghea, parcă doborât de o lovitură. Crezuse că o să-i doboare el, cu noua lui născocire!

— Bine că le știți voi pe toate! zise la urmă. Lasă, să vedem, când o fi sania gata, cine-o să se roage: ia-mă și pe mine să mă plimb, Cazimire!

Și, zilele care urmară, cantonierul își duse posomorit lucrul mai departe: uneori îi venea să dea cu ciocanul, să sfarâme tot ce făcuse, alteori se înfierbânta iarăși.

Copiii nu veneau decât seara, și atunci stăteau doar puțină vreme, că erau trudiți, încă nu sfârșiseră cu robia. Acum nu mai era vorba de povarnă, trecuse demult vremea țuicii, învârtiseră și centrifuga, să scoată mierea de toamnă; moș Visarion îi punea la alte cazne, să ducă stupii în temnic, pentru iernare, să-i taie lemne pe toată iarna, să-i măture prin ogradă — și când altele, ca și când i-ar fi avut argați pe vecie.

Dar ce să facă bieții copii? Intraseră într-o horă tare a dracului. Moș Visarion le cânta și din scripcă, și din cobză, iuțindu-i, și ei nu aveau îndrăsneala să rupă jocul, dând dracului lăutarul. Mama lor și moș Aron îi credeau duși la școală, mai lipsea să se înfurie Gât Mort și să le trimeată amendă, că atunci se încurca rău socoteala!

Între timp, Cazimir își lucra născocirea. Motorul motocicletei, socotea el, n-avea destulă putere să ducă vechea sanie, în care era pus lemn și fier fără economie. Trebuia una ușoară ca fulgul, să alunece doar ce-ai fi împins-o cu degetul. La această sanie lucra el acuma, făcându-i tălpicile din țeavă subțire, stâlpii de asemeni din țeavă, ca și întreaga ei alcătuire, — să fie destul de lungă ca să încapă doi oameni, dar să nu atârne, cu tot cu motorul, mai mult de vreo cincizeci de kilograme.

Cât lucră la această parte a saniei nu se întâmplă nimic deosebit, nici cu el, nici cu copiii. Ei veneau seara în trecere, aruncau un ochi prin magazie și se duceau, că nu-i mai țineau picioarele. Altă legătură nu mai aveau cu cantonierul, rămas aproape în părăsire. Telegraful stătea desfăcut în sobă, din seara aceea nu-l mai puseseră că, dacă plecase Petruș, la școală iar Culai zăcea în odaie, cu cine să mai vorbească, pe cine să cheme zumărul? Cazimir, morocănos când era vorba de o născocire făcută de altul, nu vroise niciodată să le răspundă. Ei nu știau că bietul om nu-și putuse băga în cap alfabetul „morse”, cu toată străduința lui dintr-o vreme, fiindcă în cap avea griji și gânduri. Iar dacă el nu știa telegraful, cine să vorbească în locul lui, cotoiul?

Astfel, seara, odaia cantonului, cu lampa neaprinsă, rămânea rece și pustie, apăsată de liniștea cimitirelor. Cazimir întors de la lucru se așeza lângă vatră și lâncezea așa mult timp, puțin păsându-i de miorlăiturile cotoiului. Miroslav slăbise îngrozitor în ultima vreme, dar parcă lui Cazimir i se asprise inima.

— Rabdă! răcnea la el, când într-un sfârșit își ieșea din fire.

Motanul se așeza pe poliță, cu botul pe labe, ca dulăii, și îi arunca priviri fioroase. Dar, după un timp, chinuindu-l pesemne foamea, iar începea cu chemările.

— Să taci că te dau afară! îl repezea cantonierul.

Atunci năzurosul cotoi sărea pe pat, de pe pat se ducea în colțul odăii, unde îl aștepta o bucată de mămăligă rece, o mirosea, în silă, și pe urmă începea să râcâie din ea fărămițe, pe care le înghițea chinuindu-și tot trupul și strâmbându-se ca un copil care ia sare amară.

Așa treceau acum zilele la canton, unde înainte, la ceasul acesta, răsunau glasurile copiilor, sau li se auzea numai răsuflarea pripită, ei ascultând cu sufletul la gură cine știe ce istorie de pomină pe care le-o spunea cantonierul.

Din când în când, Cazimir tresărea și trăgea cu urechea afară: între trenurile care parcă treceau mai dese acum, ducând gloanțe și ghiulele pe fronturile unde pare-se treaba zurbagiului nu mergea bine, tot i se părea că aude pași sfioși, apropiindu-se. Pe urmă simțind liniștea deplină, se ducea la telegraf, îl privea o vreme, punea mâna pe manipulator, parcă temându-se să nu-l frigă și țăcănea în el, cu o sfială și cu o uimire neașteptată la un om de vârsta aceea. Nu știa taina telegrafului, dar, țăcănind în el așa fără noimă, avea în cap gânduri pe care parcă le trimitea firului, să le ducă la moară:

„Măi Trică, Uță s-a culcat? Să nu-l tragă de la geam, că suflă rece afară… Mă Trică, ia spune, cum e cu hidroglisorul ăla?”

Așa își trecea Cazimir serile… Iar înainte de a se culca, lua de pe poliță o carte poștală, pe care i-o înmânase încă de acum o lună acarul, în gară, se așeza lângă vatră și o citea iarăși… Flăcările nu dădeau destulă lumină, dar nici nu era nevoie, fiindcă el știa cartea poștală pe dinafară:

„Cazimire, merg bine cu școala, am note bune, la toate materiile, dar niciodată nu mi s-a părut timpul până la vacanță mai lung ca acuma. Mi-e dor de canton cum nu mi-a fost dor de casă niciodată. Am învățat de la tine,

Cazimire, să nu judeci sufletul omului după cât are fața de aspră. Știu că tu ai să înțelegi rândurile astea, mai bine decât le-ar putea înțelege oricine…”

Nu, Cazimir nu le înțelegea chiar atât de limpede pe cât își închipuia cel care scria cartea poștală. Dar citindu-le, simțea o căldură la inimă și în ochi i se iveau lacrimi. Și, ștergându-le, cu dosul mâinii lui butucănoase, clătina din cap și zicea, cu glas tare, ca și când i-ar fi vorbit motanului:

— Bun băiat Petruș! Și deștept!… O să ajungă pe puțin șef de gară!…

Capitolul XXVI
GLASUL MOTORULUI

Pentru orice mișcare, e nevoie de un motor — motorul mașinii, pentru orice faptă omenească de alt motor — motorul sufletului sau al inimei.

Sania era gata, îi mai lipsea vopseaua și…

— Mâine o să-i pun motorul! zise Cazimir, într-o seară, când veniseră iarăși copiii.

Doar atât zise: motorul saniei. Și îndată, Trică simți motorul sufletului punându-i-se în mișcare.

— Uță — îi vorbi pe drum mezinului, în timp ce se duceau spre moară — de mâine nu mai mergem la moș Visarion: îl dăm dracului!

— O să ne ia cu jandarmii! răspunse și speriat, dar și zgândărit mezinul.

— O să vedem dacă-i dă mâna!

A doua zi, copiii se sculară la ora cuvenită, să se ducă la școală, porniră pe drum, se opriră la canton să-l vestească pe Cazimir că se întorc să-i dea ajutor, de la prânz înainte, și ajungând în sat, la răspântie, Trică se despărți de frate-su.

— Tu du-te înainte: dacă întreabă Gât Mort de mine, spune-i că sânt și eu îndată acolo.

Iar el o luă în partea cealaltă și, ajungând unde îl chema robia, intră bățos în curtea bătrânului.

Moș Visarion pițigăia, certându-se peste gard cu vecina, o ceartă care ținea de pe vremea prunelor:

— I-ai spus lui bărbat-tu, fă Joițo?

— I-am spus.

— Și el ce-a zis?

— Că nu ești în toate mințile, moș Visarioane.

Bătrânul se aprinse la față și i se învineți cucuiul.

— Chiar… chiar așa a zis?

Trică intră tocmai în clipa aceea și băgă de seamă descumpănirea bătrânului. Știa și pricina ciondănelii: moș Visarion avea vreo doi pruni care se aplecau peste gardul vecinului și, după cum era legea, cunoscută de toată lumea, vecinului i se cuveneau, fără nici o gâlceavă, prunele din partea aceea. Dar omul, fiind dus cu lucrul la oraș și rămânând singură acasă

femeia cu copiii, ea nu îndrăznise să le culeagă, tocmai ca să nu-și stârnească vecinul. Numai copiii scuturaseră de vreo două ori crăcile, cuvenite lor dealtminteri, și-și umpluseră sânul cu prune.

Moș Visarion, care îi văzuse, că avea ochii oriunde când era vorba să-și păzească bunurile, pornise gâlceavă, așa, fără nici o îndreptățire — și de atunci, deși trecuseră două luni de zile, o înnebunea în fiecare dimineață pe biata femeie:

— Joițo, să-mi plătești prunele!… Joițo, am să chem jandarmii! Joițo, o să-ți pun bărbatul în fiare!

Și câte alte vorbe, toate cam pe aceeași măsură! E drept că sâmbătă seara, și duminica, atunci când era bărbatul femeii acasă și s-ar fi cuvenit să lămurească pricina, el fiind stăpânul casei și tatăl copiilor, moș Visarion bombănea pe la gard, dar nu îndrăznea să facă gură; omul, până mai anii trecuți supus, cu teamă și cu respect în fața bătrânului, se cam înrăise de când cu războiul, că îi murise doi frați pe fronturi — sau poate se înrăise la oraș, unde se află tot felul de lume. Fapt e că nu-i mai arăta nici teamă nici respect lui moș Visarion și acesta, simțindu-l, se ferea să-i zică o vorbă. În schimb, după plecarea lui, îi zădărea femeia toată săptămâna.

— Joițo, așa a zis Preda al tău?

— Așa a zis, moș Visarioane!

Bătrânul clătină din cap, să-și potrivească mințile în creier, și-atunci dădu cu ochii de Trică: înțelegând că băiatul auzise toate vorbele, nu doar pe-ale lui ci și pe ale femeii, bătrânul fu cuprins de furie:

— Unde-i frate-tu? Și de ce-ați întârziat până acuma?

— Nu-i treaba dumitale de ce-am întârziat! răspunse băiatul, prinzând mai mult curaj decât înainte. Iar Uță nu vine și nici eu nu mai stau, că nu sântem slugile dumitale!

— Pungașilor! pițigăi moș Visarion, ridicând mâna.

Dar Trică, deprins să se apere de orice lovitură, nu se trase în lături, ci îl înfruntă, gata să-i apuce brațul slăbănog și să i-l răsucească, luându-i toată puterea.

Mirat de împotrivirea lui, bătrânul rămase cu mâna în vânt, dar nu-și domoli furia, ci, zise, sfârtecându-l cu ochii, în loc să-l lovească cu pumnul:

— Vă duc la Post!

— Du-ne!

Vecina venise la gard și râdea în spatele lui, într-un anumit fel, îmbărbătându-l pe Trică. Nepoții se iviseră și ei pe prispă, în cămăși și cu picioarele goale, deși afară lipsea numai zăpada ca să fie iarnă în toată puterea, că venise de mult înghețul. Moș Visarion, așa de afurisit cu toată lumea, nu avea asupra nepoților nici o putere: dracii de copii îi știau partea slabă, ori se învățaseră cu nuiaua, fapt e că de o vreme nu se mai supuneau poruncilor lui, nici unul. Și-atunci, singurul mijloc al lui moș Visarion să se răzbune, era să-i lase cu burțile goale, drămuindu-le mămăliga și leguma și oprindu-le cu desăvârșire vreo bunătate, din care el avea cu prisosință, de pilda mierea, atât de plăcută copilului.

— Hai în casă! șuieră bătrânul, către Trică, simțind atâția ochi în jur și, pesemne, nedorind să vadă și alții cum îl înfruntă slugoiul.

Un altul în locul lui Trică s-ar fi temut să intre în casă, unde se afla în mâna stăpânului. Dar, când băiatului i se aprindea sângele în vine, nu-i mai era teamă de nimic și de nimeni.

— Ai uitat învoiala? se rățoi bătrânul, când fură singuri.

— Nu; dar dumneata ai călcat-o, moș Visarioane!

Și, nemaidându-i putința să spună o vorbă, Trică începu să turuie, aruncând scântei din ochi și muncindu-și pumnii:

— Ești un om rău și necinstit, moș Visarioane, să știi că așa spune toată lumea! Dacă noi am făcut o greșeală, și am fost proști să primim judecata dumitale, se cheamă că n-am avut minte, și ni se iartă. Dar dumneata, care ai minte, și cunoști legile, nu aveai dreptul să ne judeci. Asta e, moș Visarioane! Și nu doar că ne-ai judecat, și ne-ai dat pedeapsă cum ai socotit dumneata, dar nici măcar nu ți-ai cinstit judecata, că una ai spus atunci, și alta ne-ai cerut pe urmă. Noi nu ne-am băgat să fim slugile dumitale pe vecie… Și uite, să știi, măcar că nu s-ar cuveni, că ne-am plătit de mult greșelile, noi o să venim la primăvară să-ți săpăm primii, și-o să mai venim și la toamnă să ți-i culegem, fiindcă așa ne-am legat în fața dumitale — și, cu dreptate, sau fără dreptate, noi socotim să ne ținem legământul.

Pe măsură ce vorbea băiatul, moș Visarion deschidea gura, mai mare, de i se vedeau știrbiturile dinților — dar nu că se pregătea să răcnească, ci îl dobora uimirea. Iar cucuiul din creștet, la început bățos și plin de vinișoare, se fleșcăise acum, și parcă atârna într-o parte, ca moțul curcanului.

— Așa zici tu, Trică? bâigui la urmă, abia auzindu-se.

— Așa zic, moș Visarioane! Și să știi că ești un om al dracului, și când o să mori, n-o să te plângă nici măcar nepoții dumitale!

Moș Visarion se lăsă pe un scaun, uitându-se la băiat ca și când n-ar fi înțeles bine: gura deschisă i se umezise de bale.

Pe urmă, cuprins de un fel de amețeală, că parcă i se legăna capul și avea ochii tulburi, duse mâna tremurând la chimir, se scormoni înăuntru și scoase un bănuț galben:

— Na, mă Trică, să vă luați bomboane.

— Nu-mi trebuie, moș Visarioane! Dă-l nepoților dumitale, să aibă ce arunca la răspântii când… știi dumneata când o fi aia. Și acum, i-ați gândul de la noi, până în primăvară!

Iată dar ce înrâurire avusese motorul saniei, asupra motorului din sufletul băiatului. Pesemne că sclavii eliberați simt aceeași bucurie pe care o simțiră nepoții morarului în ziua aceea; dar ei mai erau și mândri, că se eliberaseră singuri, printr-o faptă cutezătoare, neavând ajutor de aiurea… Ba, la drept vorbind, avuseseră: motorul!

Era același motor a cărui veche, glorioasă și tristă istorie se știe; numai că acum Cazimir îi scosese cutia de viteze, trebuitoare automobilului, dar fără folos la sania nouă, care nu mergea împinsă de roate, ci de elice, ca aeroplanul.

Și câtă bătaie de cap nu-i dădu elicea aceea cantonierului! O meșterise el cât putuse mai bine, luându-se după desene, să fie amândouă părțile ei egale și la fel ca formă, să nu bată una aerul mai tare decât cealaltă, făcând să se bâțâie motorul. Dar, când îi dădură prima oară drumul…

Nu mai era mult până la Crăciun: ningea de o săptămână, ninsoare pufoasă, bună, și albiseră acum și dealurile, și drumurile, și prunii — numai oamenii umblau posomoriți pe ulițe, că pierise floarea satului, flăcăii, departe, în cotul Donului…

Motorul fu așezat, la spatele saniei, cam la un metru înălțime, fiind ținut pe un pat anume făcut, din țevi îmbinate și prinse cu nituri în restul saniei. Elicea, la rândul ei, nouă, lustruită și ușoară ca fulgul, având, în gaura din mijloc, pusă o bucșă de aluminiu, făcută cu totul la măsură, fu prinsă în axul motorului și strânsă acolo cu piulița care ținuse mai înainte pinionul. Pentru acea bucățică de aluminiu, Cazimir trebuise să meargă iar la oraș, să i-o facă la strung, în atelierul Depoului. Restul nu ceruse nimic peste puterea pe care o aveau sculele cantonierului.

Și astfel, fiind gata toată alcătuirea, mai lipsind doar să se pună frâna și cablurile cârmei, sania fu scoasă din atelier, și i se porni motorul. Asta nu era treabă grea, motorul nu suferise nici o vătămătură, și porni, după ce traseră de el, învârtind elicea, o dată, de două ori, de nouă. Dar nu porni bine, și patul lui, cu toată sania, proptită din vreme ca să n-o ia înainte, începură să se hâțâne și să clempăne, să zici c-o să rupă toate încheieturile.

Cazimir opri numaidecât motorul și începu să bombăne, că de înjurat nu înjura niciodată în fața copiilor.

— Ce are, Cazimire? întrebă Uță, în culmea dezamăgirei. S-o fi strâmbat ceva în motor, atuncea, când s-a dus de-a dura?

— Nu-i motorul de vină! răspunse Trică, în locul cantonierului, cu pricepere de mecanic. Buba e la elice; are bătaie.

Cantonierul mormăi, ca totdeauna când i-o lua înainte istețimea copilului:

— Bine că știi tu! Hai, atunci pune mâna și fă-o cum trebuie!

Se întâmpla ceva foarte ciudat cu el în aceste clipe: îi părea bine să vadă că Trică pricepe lucrul, dar îi era și necaz, înțelegând că pentru băiat orice născocire a lui nu mai semăna a minune.

— Așa n-o să se poată îndrepta, Cazimire, fiindcă o ține motorul! zise Trică, nebăgând de seamă supărarea cantonierului. Trebuie scoasă și pusă pe un ax, să se învârtească liberă.

Poftim de mai zi ceva, tu — om în toată firea, când flăcăiașul ăsta vorbește ca inginerii! La fel socotea Cazimir că trebuie făcut lucrul, dar acum, îndeplinindu-l, s-ar fi zis că Trică l-a scos din încurcătură.

Meșterul trase sania înăuntru și începu să deșurubeze, pufnind, piulița elicei. S-o pună acum pe un ax, ca să se învârtească liberă! Parcă nu mai făcuse asta? Uite, axul, potrivit la măsură, se afla încă în menghine. De câte ori nu încercase el elicea, în lipsa copiilor, cât nu cioplise la ea, când de ici, când de dincolo, ca să nu tragă o pală mai mult decât alta! Dar se vede că, la învârtirea nespus de mare a motorului, chiar și-o fărâmiță de gram păgubea echilibrul dând naștere acelui bâțâit care putea să rupă axul mașinei.

Și iar începu Cazimir cazna, avându-l de ucenic pe Trică, iar Uță băgându-se printre dânșii, ca să se afle în treabă și să-și arate cât mai des nerăbdarea.

— Hai, pune-o, Cazimire! Eu cred că e bună!

— Ține-ți gura! îl repezea Trică.

Și iar se apucau, el cu meșterul mare, să răzuie dintr-o parte, ori din alta, cu un ciob de sticlă și iar învârteau elicea, cu mâna, să vadă încotro se oprește, și iar scâncea Uță că-i e foame.

De trei ori înșurubară elicea la axul motorului, de trei ori o dădură afară, având încă bâțâială, e drept că din ce în ce mai mică; la urmă chiar și ciobul de sticlă, oricât de ușor răzuia lemnul, se vădi prea aspru și îi luă locul glaspapirul.

Această treabă, neînțeleasă de Uță, ținu două zile, dar când fu pusă a patra oară elicea și se porni motorul — pierise ultima urmă de bâțâială, mașinăria mergea lin și rotund, ca un ceasornic.

— Asta a fost! strigă Trică, întocmai ca mecanicul care a brodit treaba bine.

— Și acum mergem cu sania, nene?

Nerăbdarea lui Uță își atinsese marginea în aceste zile, mai cu seamă că drumul, bine acoperit de ninsoare și bătătorit de săniile muntenilor, era numai bun, te îmbia, sclipind în toate culorile curcubeului.

Dar, spre marea lui dezamăgire, află că la sanie mai aveau de lucru pe puțin o săptămână.

— De ce nu te-ai apucat de ea mai devreme? bombăni, supărat, copilul.

Înainte de toate, trebuia făcută, în jurul elicei, o apărătoare, de tablă, ca să înlăture putința nenorocirii; ce s-ar fi întâmplat, dacă ai fi alunecat peste ea, din nebăgare de seamă? Firește că te-ar fi făcut fărâme! Asta încuviință chiar Uță, morfăindu-și bucata de pâine.

— Numai hai mai repede, — zise el, cu gura plină — că uite, acu trece iarna!

De unde să treacă? Abia se apropia Crăciunul!

Pe urmă, apărătoarea de tablă, ca un cerc, care fu prinsă cu nituri de patul motorului, fu întregită, la partea din față, unde stătea omul, cu o plasă de sârmă.

— Asta la ce mai trebuie? bombăni iar Uță.

— Așa, că dacă ți-o lua vântul haina, ori dacă te-oi lăsa pe spate, să nu te prindă elicea.

Și ăsta fu un lucru încuviințat de Uță, cu toate că își pierduse răbdările.

Pe urmă trebui pusă frâna, altfel era primejdios să iei drumul; noroc că asta Cazimir o avea făcută, din vreme, un fel de grapă, care fu pusă la locul ei, în spate, sub patul motorului. Cel ce mâna sania, nu avea decât să tragă o

pârghie, aflată la îndemână, și colții grapei se înfigeau în zăpadă, de puteai să vii și-n nas, dacă nu te țineai bine.

În sfârșit, se întinseră pe rotițele lor, și cablurile cârmei, care mișcau tălpicile din față, prin învârtirea volanului. Ba se puse chiar și un far, singurul rămas teafăr — și la urmă se puse chiar și claxonul.

Într-o după amiază, când mai erau două zile să se dea vacanță la școală și toată valea zăcea sub omături, sania năzdrăvană fu împinsă pe poartă, cu mâinile, și așezată cu fața spre moară, gata să își ia drumul.

— Oare o să aibă destulă putere, Cazimire? întrebă Trică, stăpânit de o fierbere care făcea să-i tremure tot trupul, deși altminteri îl treceau nădușelile.

— O să vedem noi, acuma! răspunse cantonierul.

Asta fusese și grija lui, din capul locului: un motor de motocicletă nu are prea mulți cai într-însul, dar de unde să iei unul mai mare? De-aceea, cu toate că ar fi fost firesc să pornească el primul, hotărâse să-l lase pe Trică, să nu îngreuieze sania și să se facă de rușine.

— Pune frâna! porunci Cazimir, pregătindu-se să învârtească de elice, spre a porni motorul.

Trică, aflat la volan, trase de pârghie, și zăpada scrâșni, sub colții ascuțiți ai frânei.

— Fă contactul, dar să nu accelerezi, măi Trică!

— Las' că știu, Cazimire!

Motorul începu să pârâie, rotindu-se ușurel și răspândind un abur alb, care se unea cu aburul răsuflării cantonierului. Era un pic de ger și se vede că în trupul omului ardeau toate cazanele, împingând aburul pe gură ca de la locomotivă.

— Ia accelerează puțin, Trică!

Sania începu să tremure și zăpada să scrâșnească sub colții frânei.

— Uite că trage, trage! începu să strige bucuros Uță, țopăind pe lângă sanie. Hai nene, dă-i drumul!

— Măi Trică, să n-o iei repede, ia-o mai cu binișorul. La început o să fie nevoie de tot motorul, dar cum simți c-a luat-o din loc, strunește-l, până îi prinzi rostul și vezi cum merge volanul, cum ține frâna.

— Știu, Cazimire. M-am gândit eu la toate astea de multă vreme.

— Ei, atunci, cu dumnezeu înainte! Și dacă simți că te răstorni, să desfaci contactul motorului. Hai, acu' dă-i drumul!

Sania însă nu se arătă atât de ascultătoare ca automobilul. Când Trică slobozi frâna și dădu benzină motorului, în loc să pornească înainte, o luă într-o parte și se puse de-a latul drumului. Noroc că frâna era la îndemână, și noroc de brațul cel nevătămat al cantonierului, care prinse sania de coadă, altfel, poate s-ar fi dus în gardul cantonului.

— De ce nu vrea, Cazimire? întrebă Trică, nu speriat; ci îndârjit pe neascultătoarea mașină.

Cantonierul se uită la urmele saniei, se scărpină în creștet, apoi își spuse părerea, făcând să-i vină inima la loc lui Uță, care albise în obraz ca zăpada din jururi:

— Cred c-au înghețat tălpicile din față, cât am încălzit motorul, d-aia a cârmit-o, în loc s-o ia înainte. Mă Trică, eu zic că întâi trebuie s-o împingi nițel cu picioarele, să se dezțepenească, și p-ormă să pui motorul!

— Hai, nene, împinge! sări Uță, clipa asta fiind ultima când se mai putea lupta cu nerăbdarea.

Asupra ultimei lui vorbe motorul începu să pârâie, trimițându-i în ochi vârtejul înghețat al elicei, cu zburături de zăpadă, luate de cine știe unde. Și până să se dezmeticească și să-și frece el ochii, sania pierise din fața lui, înghițind-o drumul.

— Mai încet, mai încet! striga Cazimir, fugind către moară.

Uță o luă și el la fugă, gâfâind, strigând, bălăbănindu-și mâinile, în prada bucuriei.

— Merge, Cazimire! zise, înecându-se, când ajunse la locul unde se oprise cantonierul. Merge ca vântul!…

— Și încă acu e la deal! răspunse Cazimir, scăpându-i în glas o îngâmfare pe care n-o avea sufletul.

Fiindcă sufletul i se întristase, așa, dintr-o dată, năpădit de alte gânduri. Își aducea aminte de ziua când pornise automobilul…

— Dar ce te-a supărat, Cazimire?

— Nu m-a supărat nimic, măi Uță… Mă gândeam la bietul Culaie…

Culaie, în clipa aceea, stătea în pat, în capul oaselor, rezemat în perne, și tot trăgea cu urechea afară.

— Mamă, ia ieși și vezi, se aude pârâit devale?

Știa că în ziua asta vor porni sania, și-ar fi vrut să audă măcar motorul.

— Nu s-aude nimic, mai potolește-te, că m-ai scos din fire! răspunse maică-sa, stăpânindu-și numai cu greu mânia.

Se adunau greutăți multe — și multă desnădejde, îi pierise doi veri, cu războiul, bărbatul avea necazuri la fabrică, iar băiatul acesta nici nu murea, nici nu se făcea bine, ci zăcea așa, în vârful patului, ca o momâie, silind-o să facă două focuri, în loc de unul, că din porunca doctorului, bolnavul trebuia să stea singur în odaie, să nu dea și celorlalți molima.

Cei doi mai mici chirăiau alături, jucându-se ca năzgâmbii, iar din când în când dădeau perdeaua de la ușă în lături și, lipindu-și nasurile de geam, se uitau curioși și temători la Culaie.

— Mamă, spune-le să tacă! Poate se aude!

— Să taci tu!… Mai bine te-ai înzdrăveni odată că ne-ajunge atâta boală!

Femeia era mâniată, nu că nu și-ar fi iubit copilul, dar prea îi ajunsese povară, pe lângă celelalte. Iată, acuma trebuia să vândă țuica pe preț mic, în loc să aștepte prețul bun de la primăvară, ca să-și ducă băiatul la oraș, să-l vadă și doctorii de la spitale. Și câte nădejdi nu își pusese în țuica asta, câte nevoi nu credea că o să lege când o lua pe ea banii!

Băiatul o privi cu tristețe. Ar fi vrut să întrebe, cu sfiala lui cunoscută: „Păi ce vină am eu, mamă?”… Sfiala însă i se făcuse mai mare, încât nu întrebă nici măcar aceste cuvinte, ci își puse capul slăbuț în piept, iar ochii albaștri i se umeziră…

Afară cădea înserarea și începea iarăși să ningă.

Deodată, băiatul, învăluit în tristețe și în umbre, tresări, cu urechea la geamul micuț al odăii. Maică-sa se dusese dincolo, și-i bătea pe cei mici, pentru cine știe ce pricină, sau poate fără nici una. Copiii urlau, să li se rupă pieptul, iar ție să ți se rupă inima: se vede că în sufletul femeii se făcuse mare asprime. Și, printre bocetele lor nesfârșite, lui Culai i se păru că aude motorul. Da, era pârâitul acela, de astăvară, numai că depărtarea și zăpezile îl înăbușeau, făcându-l să semene cu o bâzâitură.

Bolnavul își simți trupul fierbinte, dar parcă nu era fierbințeala bolii: în loc să-l doboare, parcă îi dădea puteri, cum nu mai avea de luni de zile. Și, aruncând țoalele, coborî din pat, cercetându-și cu mirare mișcările, până ce, bâjbâind, ajunse la geamul odăii. Nu se mai vedea nimic pe valea înzăpezită, decât pânza cenușie a înnoptării, țesută cu fire de fum alb, care ieșea din hornuri. Însă de auzit, se auzea limpede acum motorul, și era ușor să-ți închipui sania năzdrăvană, alunecând pe drumul dintre canton și moară.

Deodată, în depărtarea aceea, țâșni o fâșie de lumină, care dezvălui drumul, punctat cu negru ici, colo — săniile muntenilor.

— Au aprins farul! șopti Culaie.

Și când zicea asta, i se părea că s-a aprins o lumină în ceruri.

— Treci în pat, mortăciune! strigă maică-sa, intrând furioasă pe ușă și văzându-l cum stătea în frig, la geam, numai cu o bundiță peste cămașă, și cu picioarele goale.

Culaie nu-și luă ochii de la lumina aceea, nu-și deslipi urechea de chemarea motorului și izbucni, aprinzându-se la față și găsind puteri în pieptu-i, ca să strige, încât maică-sa, văzându-l așa, crezu că s-a întâmplat o minune:

— Mamă, mi se pare că mă fac bine!

Capitolul XXVII
CÂND ÎȚI IESE DRACUL ÎN CALE

Niciodată ca în iarna aceea nu se unise cerul și săniile muntenilor, într-o străduință atât de stăruitoare, spre a face pârtia drumului mai bună.

De când înghețase Gârlamare, iar coborârea la vad și prundul se îmbrăcaseră în zăpezi groase, astupându-și hârtoapele, săniile de la munte coborau în șiruri nesfârșite. Pesemne era mare lipsă în casele muntenilor, dacă se grăbeau și se înghesuiau atâția, ducându-se cu poame, cu șindrilă, cu obezi, cu doniți la câmpie, să ia în schimb de-ale gurii. Acum nu mai ocoleau peste dealul Măgurei, să iasă în șoseaua mare, cum făceau toamna, când apele crescute și noroaiele îi împiedicau să treacă prin gârlă — ci luau drumul acesta, mai scurt, folosind binefacerea înghețului și a zăpezilor.

Și parcă în nici o iarnă nu ninsese mai mult și mai afânat ca în iarna aceea! Ce cădea peste noapte, netezeau ziua săniile muntenilor, ducându-se la câmpie, iar ce cădea ziua, netezeau noaptea aceleași sănii, întorcându-se.

Hârtoapele se umpleau cu zăpadă bătătorită, făgașele săpate în piatră și în noroaie se netezeau ca sub niște uriașe tăvăluguri și șoseaua părea îmbrăcată în asfalturi albe.

Cum asta se întâmpla în vremea când la școli copiii se bucură de binecuvântata vacanță a Crăciunului, e ușor de înțeles ce luciu căpătaseră într-o săptămână tălpicile saniei care mergea cu motorul.

E drept că fabrica de benzină nu prea funcționa acum, iarna, trecând foarte rar automobile pe drumul cantonului: noroc însă că butoiul rămăsese aproape plin, de astăvară.

Venise și Petruș în vacanță și cum venise, firește, după ce-și lăsase acasă lădița soldățească, primul drum îl făcuse acolo. Iar Cazimir, la rândul lui, cum îl văzuse, îl dăduse la o parte pe Trică, încredințându-i volanul saniei.

Era într-adevăr o sanie năzdrăvană. Nu avea chiar puterea automobilului, nu putea să urce coastele, dar, pe drum drept, își lua uneori viteză de întrecea chiar și trenul. Barem când șoseaua mergea la vale, trebuia să micșorezi rotirea motorului și să pui din când în când, ușor, frâna, altminteri era primejdie să nu te mai oprești până jos la câmpie.

Sania fusese croită pentru doi oameni și Cazimir ar fi fost bucuros să ducă măcar unul — dar iată că, pârtia fiind bună, puteau călători împreună

Petruș, cu Trică și cu Uță, luând uneori cu ei chiar și cotoiul.

La început copiii bătură drumul dintre canton și moară, cum făcuseră și cu automobilul. Să se ducă mai departe, spre gara Șipotul, nu era cu putință, de dincolo de moară șoseaua făcându-se deodată foarte pieptișe. În schimb, după ce bătătoriră destul drumul în preajma cantonului, părându-li-se lumea aici prea mică, se avântară într-o zi peste gârlă și se iviră pe ulițele satului, stârnind mai mare tămbălău decât ar fi stârnit dacă veneau cu avionul.

Lumea din sat văzuse automobile destule, că erau ulucile pline de praful pe care-l stârneau, gonind prin mijlocul șoselei; văzuse și aeroplane — ba chiar știa că la orașe și pe fronturi astea aruncă bombe sau trag cu mitralierele, semănând moartea din văzduh cum norii cei răi seamănă grindina.

Dar o sanie care să meargă singură nu văzuseră și nici nu bănuiau că ar fi vreuna undeva în lume.

Îndată, începură să umble vorbe, că omul de la canton — care dacă venea în sat mergea tot pe marginea drumului, fără să schimbe o vorbă cu nimeni, iar dacă intra în cârciumă bea într-un colț, de unul singur — ar fi un făcător de minuni, având legătură cu Scaraoțchi: după alții, Cazimir era un inginer mare, care lucrase mașini de tren și chiar avioane, dar, scrântindu-se la minte, părăsise fabrica și avuțiile și se băgase cantonier aici, ca să fugă de lume…

Bineînțeles, Cazimir nu știa nimic despre aceste vorbe, după cum nu știau nici cei trei conducători ai saniei: și la ei se uita lumea pieziș, și de ei spuneau unele, altele, că și ei și-ar fi vândut sufletul necuratului — altminteri nu le-ar fi făcut cantonierul această mașină.

— Uite-l, uite-l, maică, necuratul e cu dânșii, numai că și-a luat trup de mâță! zicea câte o bătrână, făcând cruci repezi, când, în goana saniei și-n pârâitul motorului, zăreau capul lui Miroslav ieșind din bunda lui Trică, sau a lui Uță.

Fiindcă să vezi, cotoiului îi plăcea să meargă cu sania mai mult decât cu automobilul — și cum îi simțea pe copii, dimineața, că se pregătesc s-o scoată pe poartă, îndată se înfățișa printre dânșii, miorlăind, gudurându-se și împletindu-li-se printre picioare, cu coada înfoiată ca măturoiul.

Oamenii în toată firea, de bună seamă, nu credeau în vorbele babelor, dar asta nu însemna că îl socoteau pe cantonier teafăr la minte, dacă își pierdea vremea numai cu lucruri din cele nefăcutele.

Cât despre copii, unii se speriau într-adevăr la trecerea sănii, luându-se după vorbele răspândite, alții, mai răsăriți la minte, nu găseau în ea nimic fără înțeles, asemuind-o cu automobilul și pizmuindu-i pe cei care o mânau pe drumuri.

Dar chiar și babele ar fi socotit mai mic amestecul necuratului în alcătuirea acestei ciudate sănii, dacă ar fi văzut că, înainte de a o porni, copiii pun benzină în rezervor, cercetează uleiul în carterul motorului, treburi pe care le face nu diavolul, ci mecanicul. Și iarăși, ar fi vorbit mai puțin, dacă ar fi văzut că năzdrăvănia cantonierului nu-i atoate biruitoare, că, pentru a urca dealul, să vină în sat, copiii se dau jos și împing pe de lături, ajutându-i motorului — ajutor de care n-ar avea niciodată nevoie Scaraoțchi, atoaterăufăcătorul.

Copiii nu știau nimic de aceste vorbe și se bucurau în tihnă de sanie, de vacanță și de pârtiile bune. Petruș, care n-avea să rămână aici multă vreme, stătea de obicei la volan din porunca lui Cazimir, și Trică, primul conducător, socotea îndreptățită această hotărâre, lui rămânându-i timp să conducă sania toate după amiezile, până se topea zăpada și până se golea butoiul fabricii de benzină.

Și Petruș mâna sania pe toate drumurile, având grijă să ocolească două locuri: postul de jandarmi, unde pățise atunci rușinea aceea, și gara, ca nu cumva să-l stârnească pe Valerică, deși avea motive să creadă că lui frate-su îi pierise pentru multă vreme, dacă nu pentru totdeauna, dorința de a mai ține volanul în mână.

Se întâmplă însă uneori ca dracul, chiar dacă îl ocolești, să-ți iasă singur în cale.

Dracul, de data asta nu era Valerică, ci domnișoara Eleonora!

Faptul se petrecu într-o după amiază, a patra zi după ce fusese Crăciunul. Copiii coborau, cu frânele puse, de pe ulița lui Culaie, fiindcă se duseseră să-l plimbe și pe el cu sania.

În ultima vreme, băiatul era pe cale de înzdrăvenire, avea poftă de mâncare, și, fiind zilele Crăciunului, când în mai toate casele se taie porcul, crescut cu mari greutăți și cu multă grijă, avusese și ce să mănânce.

În ziua aceea, curând după prânz, când gerul era potolit și parcă îți trimetea putere în vine, Culaie, înfofolit cu tot ce se găsise mai călduros în casă, ieșise în drumul pe care nu mai călcase de două luni încheiate și văzuse și el, prima oară, de aproape, sania, al cărei pâriit îl urmărea, cu înfrigurare, din seara când o auzise pornind prima oară.

De bună seamă nu mersese departe, Petruș îl plimbase o dată în sus, o dată în jos, de-a lungul uliței, și-apoi Culai, cumpătat și sfios, cum îi era firea, ceruse să oprească la poartă și se dusese în casă, după ce le mulțumise copiilor pentru această bucurie.

Moș Visarion, de peste drum, se uita pe geam, pufnind și zvâcnindu-i cucuiul, fiindcă păcănitul motorului îl trezise din somnul de după amiază, odihnă pe care și-o îngăduia arareori și numai în zilele iernii.

Acum sania cobora, pe marginea satului, către gârlă, când, deodată, Miroslav, aflat în brațele lui Trică, se încordă de parcă ar fi avut numai sârme de oțel sub blană, își scoase ghiarele, se zburli, scuipă cum fac pisicile când simt dușmanul — și, smucindu-se din brațele băiatului, nimeri drept în zăpada din șanțul drumului. Acolo se pierdu o clipă, ca într-o apă adâncă, apoi ieși la liman, în salturi, și, întâlnind zăpada bătătorită, o luă la goană, ca nălucile, căutând calea cantonului.

Petruș trase frâna, aproape s-o rupă și, pe deasupra, își propti și călcâile în zăpadă, oprind sania, altfel poate ar fi nimerit în vreo râpă — cuprins și el de aceeași spaimă ca Miroslav pe care acum îl mânca depărtarea.

Din jos venea, cu părul slobod pe umeri, domnișoara Eleonora, târșâindu-și skiurile la deal, cu lene.

— Ce-i asta? întrebă domnișoara, proptindu-se în bețe, când fu în fața copiilor.

— Sanie cu motor! răspunse Trică, în locul lui Petruș, căruia îi înghețase și gâtlejul, și inima.

Petruș n-o mai văzuse pe domnișoara Eleonora de astă-toamnă, deși școlile lor erau alături, deși plecaseră cu același tren, deși cu același tren veniseră în vacanță. Îi vedea numai umbra — să n-o vadă de loc n-ar fi fost cu putință — și, când i-o zărea, de departe, ori făcea cale întoarsă, ori își băga ochii în pământ, ferindu-se de ea ca de o vrăjitoare.

Dar acum, domnișoara Eleonora era în față, iar el nu putea să fugă, lăsând frâna din mână — și înțelegea că i-a sosit sfârșitul, că îi va întâlni iar ochii

albaștri și iar va începe ființa ei vaporoasă să-i acopere cerul, ca norii aceia străvezii, care nu dau nici ploaie, nici umbră, ci doar îți turbură inima.

— Sanie cu motor!? exclamă domnișoara. Și merge?

— Merge! răspunse, îngâmfat, Trică.

— Mai iute ca trenul! adăugă Uță din spate, morfolind pâine cu slănină.

Domnișoara bătu din palmele înmănușate, fluturându-și părul și făcând să se legene bețele în ochii șoferului, ca niște spade care păreau gata să-l străpungă.

— Ia-mă și pe mine!

Nu era o rugăminte, ci o poruncă — și de data asta se adresa nu oricui, ci celui care ținea volanul și frâna…

E greu să spui, tu, care n-ai trăit o asemenea clipă, ce s-ar fi cuvenit să facă Petruș în clipa aceea. Iar, dacă ceea ce făcu el ți se va părea dovadă de slăbiciune, să nu-l judeci cu prea multă asprime, fiindcă nu se știe ce-ar fi făcut altul, cu inima de o mie de ori mai oțelită.

Petruș văzu întâi turbure, pe urmă văzu prea multă lumină; simți la început frig, pe urmă prea multă căldură. Simți multe, învălmășindu-i-se în suflet, și când, în sfârșit, gâtlejul i se desprinse din încleștare, îngăduindu-i să spună o vorbă, vorba aceea se adresă copiilor din spate, însemnând însă un răspuns pentru domnișoara

Eleonora:

— Dați-vă jos și duceți-vă la canton, că vin eu cu sania!…

Iată așa îți iese dracul în cale!

Iar acum sania gonea, păcănindu-i motorul și vâjâindu-i elicea, dar nu către canton, ci către câmpie, fiindcă aceasta fusese dorința domnișoarei Eleonora. Și inima lui Petruș țăcănea tot ca motorul, dar lui nu-i mai era teamă, ci apăsa pe accelerație și mânuia sigur volanul, — de ce să te mai temi de dracul, când glasul lui îți sună la ureche, mai limpede și mai cald decât vibrarea cristalului?!

— E minunat, e minunat! Mai repede! exclama domnișoara, din spate.

Skiurile erau legate de o parte și de alta a saniei, iar ea se ținea cu mâinile gingașe de umerii încordați ai șoferului.

— Nu se poate mai repede? Dă-i toată viteza, băiete!

Ah, de ce nu avea motorul o sută de cai, în loc de cincisprezece, să salte sania de pe pământ și s-o poarte prin văzduh, făcând-o să zboare, ca avionul?

Rămâneau în urmă săniile muntenilor și oamenii se cruceau, văzând năzdrăvănia, zburau copacii de pe marginea drumului, se topeau dealurile, dar domnișoara Eleonora tot nu era mulțumită.

— Mai repede, nu-ți fie frică!

O, parcă mai putea fi acum vorba de frică! Motorul, motorul nu era potrivit pentru a cuceri cerul! Petruș ținea apăsată accelerația până la ultima îngăduință, fericit cum nu fusese niciodată în viață, și suferind în aceeași măsură, împletirea acestor sentimente fiind posibilă, cum e posibil să fie o băutură în același timp și dulce și neînchipuit de amară.

Trecuse de mult sania prin dreptul gării, fără ca Petruș să se fi gândit la Valerică, trecu prin cătunul Cioara și deodată, ieșind dintre case, în față, jos, se desfășură câmpia, albă, înghițind zările. Dar, până a ajunge acolo, drumul cobora lungi povârnișuri, parcă poruncite spre a mări goana saniei.

Petruș nu se gândi o singură clipă cum va urca înapoi o coastă atât de lungă, nu se gândi nici unde merge, nici când va ajunge, ci, strângând țeapăn volanul, lăsă în plin mersul motorului.

Prinzând povârnișul sub tălpice, sania își mări goana, făcând să-i zbârnâie toată fierăria, într-un zgomot care se unea cu vâjâitul elicei.

— Așa! Mai repede, mai repede! striga, îmbătată de viteză, domnișoara Eleonora.

Acum se apropiase de spatele șoferului, mâinile, căutând sprijin potrivit cu această goană, se lăsaseră pe umerii lui și, fiindu-i capul aproape, Petruș îi simțea fâlfâitul părului. Atâtea deodată el nu își îngăduise să dorească nici în vise, care dau, omului și copilului, tot ce le spune închipuirea…

Ajungând jos, unde sania își domoli goana, nepierzând-o din fericire cu totul, domnișoara Eleonora își luă mâinile de pe umerii șoferului; poate se săturase de viteză, poate simțea oboseală, fiindcă nu-l mai îndemnă să mâne mai iute, ci începu să guste, în liniște, plăcerea plimbării.

— Cum te cheamă? întrebă, după o vreme, cercetând împrejurimile, pe care nu le văzuse niciodată, decât din goana trenului.

— Petre Ionescu.

— Și cum îți zice acasă?

— Petruș.

— Petruș? Îmi place numele tău, Petruș!

Îi spunea pe nume, cum spun regii supușilor, de la înălțime, dar Petruș își auzea numele de aproape și niciodată nu i se păruse că ar putea să sune așa

de frumos ca în gura domnișoarei Eleonora.

— Ia spune-mi, nu te-am văzut o dată în gară?

O, cum să nu, și chiar îl întrebase: „Ce e cu trenul, băiete?” Deci, îl mai ținea minte, purtase chipul lui cu ea atâtea luni de zile! Inima lui Petruș începu să bată aiurea. Noroc că mergea bine motorul!…

— Ah! Tu ești băiatul domnului Manole!

Regina își recunoștea supușii!… Și ce gingășie sufletească să nu-i spună nimic de întâmplarea aceea când îl văzuse răsturnându-se cu automobilul! Pe lângă fericirea acestei clipe, Petruș își simțea obrazul crăpându-i de rușine, când se gândea la nenorocita întâmplare. El nu știa că atunci domnișoara Eleonora nici măcar nu-l băgase în seamă, ochii ei fiind la mâța care sărise în mijlocul drumului.

— Înveți la liceu? îl întrebă pasagera.

— Da…

— În ce clasă ești?

— În… în a cincea!

La început vroise să spună chiar într-a șasea, fiindu-i peste putință să mărturisească adevărul, că-i abia într-a patra. Ce-ar fi făcut atunci regina, aflând că supusul ei este un mucos, din cursul inferior al liceului?

— Și câți ani ai?

— Cincisprezece! bâigui băiatul, împrumutând un an de aiurea.

— O!

Inima lui Petruș se strânse dintr-odată, și, fără să vrea, el slăbi accelerația motorului. Cunoștea această exclamație a domnișoarei Eleonora, o auzise pe peronul gării, semn de plictiseală că întârzia trenul, o auzise alteori la fereastra vagonului, când jandarmul venea în compartiment, cu geamantanele, aducând mirosul țăranului. Dar cine nu cunoștea oh-urile domnișoarei Eleonora și cine nu știa că prevestesc toane rele?

— Ai un frate mai mare, mi se pare că l-am cunoscut în gară, vorbi regina, fluturându-și părul. Pe el cum îl cheamă?

— Valerică.

— Valeriu! Frumos nume!

Motorul își pierdea din tărie.

În dreapta drumului, la vreo sută de metri, se vedea calea ferată, care se apropia, după ce ocolise dealul, iar la vreun kilometru, în față, ieșeau din

zăpadă zidurile roșii ale gării Glodurile. Un tren de marfă șerpuia, departe, în zarea câmpiei.

— Valeriu în ce clasă este?

Petruș șovăi. Să spună într-a cincea, într-a șasea? Oare domnișoara Eleonora nu știa adevărul?… Dar adică de ce să știe o regină în ce clasă îi sânt supușii?

— Într-a doua! răspunse, luându-și îndrăzneala să uimească și el o dată pe o regină.

Domnișoara Eleonora începu să râdă:

— Glumești?

— Nu: într-a doua.

— Nu te cred… E un băiat drăguț Valeriu, înalt și blond, pe cât țin minte…

Asupra acestor crude vorbe, Petruș trase cu urechea la motor și începu să miște, neliniștit, pedala accelerației.

— Ce s-a întâmplat? întrebă domnișoara Leonora.

Era obosită și simțea plictiseală: nu-i mai plăcea plimbarea dacă sania dădea semne de lenevire.

Petruș nu-i răspunse: începea să se dezmeticească, trezindu-se din lunga beție. Gonise șase kilometri, în deplină nesocotință — ajunsese la gara Glodurile — și motorul înțepenise, după ce tușise de câteva ori, ca bietul Culaie.

Sania mai merse, de la sine, încă vreo sută de metri, până în dreptul gării.

— Ce este? întrebă iar, domnișoara.

Băiatul se dădu jos, scoase capacul rezervorului și se făcu mai alb decât zăpada câmpiei.

— Nu mai avem benzină!…

— Cu atât mai bine! Tot nu mai aveam chef de sanie; o să mă întorc cu trenul.

Zicând acestea, domnișoara sări în mijlocul drumului și se întinse, să-și desmorțească trupul, ca jivinele.

— E un tren de marfă… bâigui, pierdut, șoferul.

— O!… făcu, dezamăgită, năzuroasa lui pasageră.

Apoi își scutură părul, cu un gest trufaș și totodată plin de drăgălășenie.

— Dar nu-i nimic! zise, înseninându-se. Vorbesc eu cu șeful gării. Ce, crezi că n-o să-mi dea voie?

Nu, în privința asta Petruș n-avea nici o îndoială. Cine ar putea să se împotrivească unei regine?

— Îți mulțumesc, băiete! mai zise regina, ducându-se, în costum de ski, spre clădirea gării.

Băiatul rămase năuc, în mijlocul drumului, uitându-se când la ea, când la rezervorul de benzină. După câțiva pași, regina se opri, să-i dea o poruncă:

— Băiete, skiurile să mi le aduci la postul de jandarmi. Să le dai soldatului!

Și Petruș îi îndeplini porunca, duse skiurile la post, și i le dădu lui Pandele. Dar asta se întâmpla la un ceas târziu de seară, că nu fusese ușor să târască sania, grea, șase kilometri, la deal, până la canton, unde așteptau îngrijorați Cazimir, cu nepoții morarului.

Fusese cu neputință să înduplece vreun muntean să-l lege de sania lui, măcar un kilometru, dacă nu tot drumul.

— Nu pot, măi băiete, că abia trag caii. Ție îți arde de joacă și pe mine mă mână nevoile!

Aveau dreptate muntenii, Petruș nu le purta pică — și trăgea de sanie, la deal, de îl năpădeau nădușelile…

Iar după ce predă sania și se întoarse la postul de jandarmi, gâfâind, rebegit, cu mijlocul frânt și cu picioarele înmuiate, nu avu nici măcar norocul celei mai mici răsplate, să găsească lumină la fereastra reginei. Fiindcă la ora aceea, regina dormea, cu fotografia lui Rosano Brazzi, regele, sub pernă, fără să-i pese de sufletul și de oasele unui supus care târâse atâta cale o sanie de cincizeci de kilograme, plus alte poveri, mai anevoie de măsurat cu cântarul.

Capitolul XXVIII
ÎN GAZDĂ LA DOMNUL GAGU

La oraș, Petruș stătea în gazdă la domnul Gagu, magazioner în gară. Tot acolo stătea și Valerică, dar în altă odaie, la stradă — și nu mânca la un loc cu toată lumea, ci singur, bucate anume făcute pentru dânsul, după porunca maică-si, care venea să-l vadă măcar o dată pe săptămână.

Odaia lui Petruș era în fundul curții, lângă magazia de lemne și el nu stătea singur în ea, ca Valerică, ci cu încă doi băieți, elevi și ei, unul la liceu, altul la școala comercială. Băieți buni, s-ar fi putut spune, fiindcă nu rămâneau niciodată după amiază acasă și astfel îl lăsau pe Petruș să-și facă lecțiile în liniște. Dar seara, în schimb, când el vroia să se culce, veneau din hoinăreală și începeau să sporovăiască. Nu, nu făceau gălăgie, dimpotrivă, vorbeau în șoaptă, povestindu-și filmele văzute, deși le vedeau împreună; poate însă simțeau nevoia să retrăiască emoțiile cinematografului, prelungind desfătarea, poate le era capul gol de alte gânduri și aveau limba mai vrednică decât creierul, ceea ce se întâmplă cu multă lume.

Altminteri trăiau în prietenșug, deși amândoi îi păstrau un fel de dispreț lui Petruș, numindu-l „tocilarul”, fiindcă învăța sârguincios la școală. Îi mai ziceau și „iepurele”, dându-i numele celei mai fricoase dintre vietățile câmpului și pădurii, fiindcă el nu vroise să ia de la el deprinderea fumatului și-a hoinărelei, și socoteau că nu-l împiedică decât frica de profesori și de domnul Gagu, găzdoiul.

Domnul Gagu, ca o gazdă bună, cu răspundere față de părinții copiilor, le ținea socoteală de orele întoarcerii acasă, notându-le într-un carnet, iar seara, după ce le stingea lumina, își băga capul fără veste în odaia lor, să simtă dacă nu trag din țigară. Lumina le-o stingea la 9 seara, după ceasornic, ca omul deprins din gară să facă fiecare lucru la vreme — și pentru asta nu se ducea la ei, să învârtească întrerupătorul, — mai târziu, haimanelele puteau să aprindă lumina din nou — ci deșuruba, în antreul de la față, siguranța odăilor închiriate. Fiindcă mai erau încă trei odăi acolo, toate pentru școlari luați în gazdă, numărul acestora ridicându-se la vreo doisprezece.

Cu alte cuvinte, domnul Gagu avea pension în toată regula, atât că le dădea copiilor doar casă și masă, nu și învățătură.

Casa, adică odăile, fuseseră un fel de dependințe dărăpănate, pe care le pusese anii trecuți în stare de folosință, văruindu-le pereții și întinzând până la ele lumină electrică. Încolo, dușumelele rămăseseră tot desfundate, ușile, șubrede, cu geam, ținând loc și de ferestre, răspundeau tot afară, făcând iarna să intre gerul, gândacii negri nu se stârpiseră, ci își continuau desmățul, scârbindu-i pe cei mai grețoși, speriindu-i pe cei mai slabi de inimă, că se întâmpla adesea să se urce gângăniile chiar și în patul copiilor.

Iarna, pe lângă acestea, se mai punea în odăi câte o sobă de tablă, cu nisip deasupra și se dădea, cu porția, zece kilograme de lemne, așa cum era înțelegerea cu fiecare din părinții copiilor, și cum plăteau aceștia, la orice început de lună. Numai că porția de zece kilograme, care s-ar fi putut să fie doar de opt, sau chiar de șapte, nu se dădea pe numărul copiilor, cum se făcea plata, ci pe numărul sobelor.

Focul îl îngrijea slujnica și poate mai drămuia și ea la rândul ei lemnele, să-și încălzească mai bine odaia, altfel, de ce s-ar fi băgat la această corvoadă, ea care, când era vorba de pildă de măturat dușumelele, socotea că asta-i datoria copiilor?

Pe timp de ger, Petruș învăța după amiezile cu mănușile în mână, și adesea aburul din gură îi umezea caietele, făcând să se întindă cerneala. În schimb, Valerică se lăfăia la căldură, în odaia din față, la stradă, cu sobă de teracotă. Domnul Gagu știa și de frica lui și de frica maică-si.

Chiar ieri mama băiatului venise la oraș cu Dumitru macagiul încărcat de pachete. Pe Dumitru îl mânase la directorul liceului, acasă, cu un curcan și cu doi cozonaci, făcuți ca la Moldova — și cozonacii, pe vremea asta când lipsea făina, însemnau plocon, nu glumă, iar ea se apucase să cerceteze odaia cu de-amănuntul, dacă sânt cearșafurile curate, dacă e măturat pe jos, dacă nu-i praf pe mobilă și cât e soba de caldă.

Apoi cucoana șefului de gară se așezase pe scaun, să primească raportul din partea cucoanei magazionerului, care avea datoria să știe tot ce face Valerică în cursul săptămânii.

— Luni n-a fost la școală, începu cucoana gazdă.

Cucoana șefului de gară se aprinse la față:

— A fost bolnav și nu ne-ai dat de știre!… Madam Gagu, să știi că asta mă supără! Putea domnul Gagu să pună mâna pe telefon, că îl are la îndemână în gară.

— Nu, madam Ionescu: a făcut băiatul o glumă, duminecă seara, și pe urmă l-a durut capul; nu era caz de boală.
— Ce glumă?
— Ei, o glumă, ca băieții.
— Madam Gagu!
— A băut, madam Ionescu, a băut, nu știu cu cine, dar seara a venit bea…
— Să nu spui, madam Gagu, că mă supăr! Un băiat cuminte, ca Valerică, nu poate să se atingă de băutură! Astea sânt răutăți și mă mir că dumneata… Poate i s-a aplecat, cine știe cum a fost mâncarea…
— Vai, madam Ionescu!
Un timp cucoanele nu mai vorbiră. Madam Gagu, o femeie înaltă și subțire, cu chip de vrăjitoare, cu trei negi păroși în bărbie, dar cu o privire ciudat de blândă la o asemenea figură, își frământa, sfioasă, colțul șorțului de bucătărie.
— Ce mai ai să-mi spui, madam Gagu?
— Ei, nimic, madam Ionescu. Glume de copil zburdalnic. Nu trebuie să le iei în seamă!
— Dar vorbește odată, madam Gagu!
Cucoana magazionerului își lăsă capul în podea, cuprinsă de o mare sfială.
— Ieri i-a făcut lui Gagu o poznă, dar nu mare, madam Ionescu, să nu te sperii… Când să plece Gagu, dimineața, la gară, nu și-a găsit dantura. Știi, că el are dantură… Și-o scoate noaptea și-o ține în pahar, pe noptieră…. Ei, și dacă n-a găsit-o, că se făcuse târziu și nu putea să mai rămână, s-a dus, fără dinți, de-a trebuit să fonfăiască și să stea tot timpul cu batista la gură.
— Ei, și ce-are Valerică al meu, cu dantura lui domnu’ Gagu? întrebă cucoana șefului de gară, începând să se frământe pe scaun.
— Are, că el a ascuns-o: am găsit-o eu mai târziu, pardon, madam Ionescu, în oala de noapte…
Aici, cucoana șefului de gară sări de pe scaun.
— Madam Gagu, să știi că-l iau de la dumneavoastră! Asta e rușine, să pui pe seama băiatului meu fapte de ocară! Îl iau: chiar acum mă duc să-i caut o gazdă ca lumea… îmi pare rău de domnu’ Gagu, știi că soțul meu, cât a fost aici, l-a protejat și l-a scăpat chiar și de închisoare.
— Asta nu-i adevărat, madam Ionescu! zise, cu vechea ei sfioșenie și aproape cu umilință, cucoana magazionerului.

Nu lua cine știe ce de la domnul Manole, pentru găzduirea copilului, poate nu lua nimic, astea le știa domnul Gagu, că ei doi aveau socoteli vechi împreună, de pe vremea când șeful gării fusese aici impiegat de mișcare și învârtise unele treburi cu magazionerul. Îi era numai de vorbele lumii, dacă pleca Valerică, fiindcă doamna Ionescu cine știe ce-ar mai fi spus prin gară. Și-apoi, pe vremurile astea de lipsă, se mai înfruptau și ei din bunătățile pe care le căra regulat, de trei ori pe săptămână, Dumitru macagiul, ca să nu ducă băiatul lipsă, de nici unele.

— Nu te supăra, madam Ionescu! zise, împăciuitoare, cucoana magazionerului. Eu l-am văzut seara umblând pe la noptieră și pe-ormă chiar s-a aplecat sub pat, că eram la bucătărie, cu ușa deschisă, și Gagu tocmai se spăla, să se culce… Dar poate să fie o greșeală… Nu te supăra și nu pune la inimă!

— Ba să știi că m-am supărat, madam Gagu! răspunse cucoana, așezându-se ceva mai îmblânzită, pe scaun. Dar Valerică nu trebuie să vie?

— Uite, acu' trebuie să pice. Văd că trec elevi de la liceu, pe stradă.

Într-adevăr, era ceasul unu și strada se umpluse de strigătele copiilor care veneau de la școală. Madam Ionescu se duse la oglindă și își potrivi părul, apoi începu să se frământe, nerăbdătoare, ca și când nu și-ar fi așteptat odrasla, ci logodnicul.

În clipa aceea, cineva ciocăni în geamul de la stradă.

— Bă, Ionescule!

Un școlar se oprise în față, cu ghiozdanul la spinare, cum îl poartă liceenii din primele clase și copiii din școala primară.

Cucoana șefului de gară dădu perdeaua la o parte și întrebă, înțepată:

— Ce-i, băiete?

Cum îndrăsnea, un mucos și un nespălat ca ăsta, să-l strige pe Valerică, bă Ionescule! ca pe oricare?

— Ionescu nu-i acasă? întrebă mirat băiatul.

— E la școală!

— Aiurea!…

— Măgarule! răcni madam Ionescu, dând să deschidă fereastra.

Dar școlarul o luă la fugă, peste stradă, cu ghiozdanul săltând în spinare, și când ajunse pe trotuarul celălalt, strigă, încât puteau auzi toți vecinii:

— Cucoană, dacă nu vine nici mâine, a spus Țapu' că îl elimină pe o lună!…

Parcă avusese madam Ionescu o presimțire, de-aceea nici nu îndrăsnise să se ducă la școală. O presimțire însă, nu-i tot una cu o credință, așa că se întoarse spre madam Gagu, întrebând-o cu nedumerire:

— Ce vrea să spună măgarul ăsta?

— Nu știu, madam Ionescu.

— Valerică nu s-a dus la școală?

— Ba la școală a spus că se duce!

— Atunci cum își permite măgarul să mintă?

O dată cu aceste cuvinte pline de indignare, se auzi și soneria bâzâind, fără oprire.

— El e! exclamă gazda, repezindu-se să deschidă.

Nimeni nu mai suna în felul acesta, ținând degetul pe buton oricât, până venea cineva la ușă.

Madam Ionescu auzi șoapte în sală și își scoase capul, să vadă ce se întâmplă. Valerică lepădă de pe umeri o pereche de patine, fără să pară încurcat de venirea maică-si, fapt adus lui la cunoștință, cu mare spaimă, de către cucoana magazionerului, apoi, băgând mâna după un dulap din sală, își scoase ghiozdanul, pus la odihnă — și intră în casă cu fruntea cea mai senină.

— Valerică, Valerică, puiule! sări asupra lui madam Ionescu cu dezmierdări, nu cu mustrare.

Madam Gagu închise ușa, lăsându-i singuri, și se duse la bucătărie.

— Valerică, Valerică, puiul mamei!

Băiatul o întrecuse demult la înălțime pe maică-sa, care și ea era înaltă de statură, dar pentru dânsa, el rămânea tot Valerică, ăl mic, puișorul.

Și-așa își dezmierda mama odrasla, nepomenindu-i nimic de băiatul obraznic care strigase din stradă, nepomenindu-i nici de băutură, nici de dantura domnului Gagu, scorneli pornite din răutate și din invidia oamenilor.

Doar la urmă, peste vreo jumătate de oră, când gazda ciocăni în ușă, poftindu-i la masă, că venise și domnul Gagu, de la slujbă, madam Ionescu zise, nu ca să-și mustre odrasla, ci numai ca să-și ia o greutate de pe inimă:

— Valerică, puiule, vezi ce faci cu patinajul ăla, să nu-ți rupi picioarele, mamă!

Fiind venit deci și domnul Gagu de la gară, el sărută mâna cucoanei, apoi își ceru iertare și se duse, deoarece nu prânzea în sufragerie, cu cucoana și

cu feciorul acesteia, ci într-o odaie din fund, unde mâncau școlarii.

Școlarii erau din județ, trimiși să învețe carte la oraș de părinții lor, mai toți oameni cu dare de mână, care, pe lângă plata hotărâtă, nu se zgârceau să mai adauge la răstimpuri un săculeț cu mălai, unul cu fasole — cei din partea câmpiei — o oală cu untură, o traistă de nuci, una de mere și câte un clondir de țuică — cei dinspre dealuri — încât gazdele nu aveau mare bătaie de cap în ce privește gătitul bucatelor.

— Azi ce ne dai la masă, cucoană? întrebă domnul Gagu, așezându-se în capul mesei și băgându-și șervetul sub guler.

Era un om de statură mijlocie, negricios la față și la mâini, cât se vedea din îmbrăcăminte, să fi zis că-i în doliu de la natură. Cum purta întotdeauna haine de culoare închisă, domnul Gagu semăna cu un lăutar, sau cu un cioclu, după cum era în toane bune sau rele.

Această înfățișare, foarte închisă în ceea ce privește culorile, se întregea cu părul tot negru, aflat cu prisosință, nu doar în cap, ci și pe nas și pe tot întinsul urechilor, și pe pomeți, unde nu ajungea briciul, prisos care poate trebuia să dovedească înrudirea omului străvechi cu cimpanzeul. Numai la ochi natura făcuse o greșeală, colorându-i deosebit, pe unul negru, potrivit cu celelalte, iar pe al doilea galben, culori care merg împreună în orice altă împrejurare dar nu la cei doi ochi ai omului.

Domnul Gagu era deci ceacâr — și mai era și zbanghiu pe deasupra, adică se uita, cum spuneau copiii, cu un ochi la făină și cu altul la slănină, ceea ce, altminteri, se potrivea și cu împrejurările.

— Ia spune, cucoană, ce ne dai de mâncare? repetă întrebarea domnul Gagu, lingându-se pe buze, și înghițind în sec bunătățile încă neaduse la masă.

Acest obicei folosea să sporească prețul bucatelor în ochii copiilor, fiindcă nu te lingi pe buze decât atunci când ești sigur că bucatele au să fie din cele mai bune.

De data asta, madam Gagu întârzia să vină la masă, având de dat porunci slujnicei, cum să servească în sufragerie, unde prânzea cucoana șefului de gară, cu odrasla. Dar în sfârșit se înfățișă și, gâfâind, puse în mijlocul mesei o oală mare, din care ieșeau aburi.

— Ce-i acolo? întrebă domnul Gagu, lungindu-și nasul.

Cucoana nu răspunse, fiind ocupată să aducă mămăliga, cu ceaunașul, pe care îl răsturnă de-a dreptul pe un fund de lemn, aflat în mijlocul mesei.

— Dar, haide, frate, nu mă mai chinui atâta! stărui stăpânul casei, cu ochiul negru la mămăligă, — la oală cu cel galben.

— Ciorbă de fasole cu afumături! răspunse în sfârșit cucoana, așezându-se.

— O, o, o, azi ne dai bunătăți grozave! exclamă domnul Gagu. Bucuță, pune mâna pe polonic și ospătează-ne!

Bucuță era băiatul popii din Știrbitura, învăța seminarul și, cum se dovedise mai îndemânatic decât alții, stătea la mijlocul mesei de unde împărțea tuturora bucatele, întâi domnului Gagu, pe urmă cucoanei, iar la urmă copiilor.

Copiii așteptau cuminți, înșirați de o parte și de alta a mesei, fiindu-le teamă să se zbenguiască de față cu domnul Gagu.

— Hai, Bucuță, hai că-mi lasă gura apă! zise gazda, întinzând mâna după farfurie.

Bucuță zăbovea, nedumerit, umblând cu polonicul în oală, căutând afumăturile și negăsind decât zeama. Asemenea nedumeriri avea la fiecare masă, dar, fiind la seminar și cunoscând Biblia, care spune „crede și nu cerceta”, nu cerea lămuriri niciodată.

— Bun, bun! mormăi mulțumit domnul Gagu, mânuind lingura. Hai, copii, nu vă sfiiți, mâncați, că pentru voi ne străduim să fie bucatele bune!

Copiii mâncau, că le era foame, dar își dădeau coate și își făceau semne pe sub masă; nefiind seminariști, îndrăzneau să se întrebe între ei, în felul acesta, unde erau afumăturile. Cu glas tare n-ar fi întrebat, nu de teama Bibliei, ci de primejdii aflate mai pe aproape.

— Mai dă-mi o farfurie, Bucuță!… Luați și voi, copii, mâncați pe săturate, să nu vă plângeți că v-ați sculat flămânzi de la masă!

Sfârșindu-se ciorba de fasole, fu adus al doilea fel de bucate, „varză cu carne de vânat”, cum îl vestise cucoana. Acum câteva zile, Dumitru macagiul adusese, între altele, un iepure, trimis de domnu Manole, nu de la el, ci de la șeful postului, care fusese la vânătoare. Iepurele pierise demult, marinat, în burțile gazdelor, dar amintirea lui și oasele se mai gătiseră câteva zile, ajungând până la varză de astăzi.

„Crede și nu cerceta!” își zicea pesemne Bucuță, răscolind varza, în căutarea vânatului — cum răscolise ciorba, căutând afumăturile.

Domnului Gagu însă mâncarea îi plăcea grozav și la urmă, bătându-se pe pântece, zise, uitându-se cu ochiul galben către madam Gagu:

— Bun a fost, bine-am mâncat! Scump, dar face!… Să ne gătești și mâine tot așa, nevastă!

Petruș se ridică de la masă, mulțumit că scapă de ochii domnului Gagu și se duse în odaia lui, unde-l așteptau prietenii — cărțile. Nici nu știa că maică-sa e în casă… Cei doi băieți, cu care stătea în odaie, își luară patinele, șepcile și o zbughiră pe poartă, că și pe ei îi aștepta prietenul — cinematograful…

Madam Ionescu rămase în oraș până seara, la trenul de șapte și jumătate: îl luă pe Valerică, îl duse la cofetărie, deși venise cu maldăre de prăjituri făcute în casă, apoi se întoarse cu el, tot îndesându-i căciula pe urechi, tot potrivindu-i fularul, să nu-i răcească băiatul — și nu plecă la gară până ce nu-i dăscăli îndelung pe domnul și pe doamna Gagu, ca să știe cum să se poarte.

De Petruș nu întrebă măcar o vorbă, nici dacă-i viu, nici dacă nu bolește, nici cât îi e de frig, sau de cald în casă. La Petruș nu venea nimeni, niciodată; doar Dumitru, macagiul, dacă se întâmpla să fie singur, fără cucoana, se abătea pe la odaia băiatului și-i strecura un pachețel, făcut pe furiș și neîndemânatic de domnul Manole: și-i mai aducea și câte un pol, câteodată, dar pe acela Petruș îl cheltuia cumpătat, punând deoparte măcar zece lei, ca să adune mai mulți, să-l despăgubească pe Cazimir, cât de cât, fiindcă îi stătea pe inimă prețul motocicletei, pe care bietul cantonier dăduse o leafă întreagă.

Iată însă că în părăsirea în care trăia aci la oraș, învățând sârguincios carte, Petruș primi într-o zi oaspeți.

Era o după amiază cu moină, pe la jumătatea lui februarie, ieșise soarele și-i bătea în geamul de la ușă, făcând să pară că-i mai cald în odaie. De sus curgeau streșinile.

— Te caută niște țărani! zise slujnica, parcă în scârbă, vârându-și capul pe ușă.

Era și ea tot țărancă, dar de când venise la oraș și purta rochii de ale cucoanei, își prostise și sufletul, nu numai mintea, că strâmba din nas când vedea oameni de la țară, neciopliți și în straie groase.

Băiatul își lăsă cartea și se repezi afară: în poarta cu zăbrele de lemn se vedeau două umbre — și, fără să li se deslușească într-un fel chipul și privirile, parcă pe amândouă le apăsa o mare sfiiciune.

— Culaie!

Una din umbre încercă să zâmbească, arătându-și printre zăbrelele porții ochii albaștri. Era Culaie — și nu știai după ce l-ai putea recunoaște, fiindcă din ce fusese al lui, din ce mai avusese chiar acum o lună și jumătate, în vacanța Crăciunului, nu-i mai rămăseseră decât ochii în culoarea și în limpezimea cerului care se însenina prima oară astăzi.

Petruș deschise poarta, cuprins de bucurie, de milă și de spaimă amestecate laolaltă.

— Ce-i cu tine, Culaie? Haide, intră în casă!… Dumneata ești, țață Mario? Nici nu te vedeam bine.

A doua umbră era îmbrobodită până deasupra ochilor și peste gură, și din ce-i mai putea arăta chipul, se vedea numai oboseală, neîncredere și dușmănie.

— Ia-l și ține-l în casă, până mă duc eu la farmacie! zise umbra, cu glasul aspru.

Culaie se târî până în casă, încercând să zâmbească într-una, și silindu-se să nu-și lase pe brațul lui Petruș povara trupului. Dar trupul lui parcă nu mai avea altă povară decât pe-a țoalelor — și te mirai în ce îi mai sălășluiește sufletul.

Intrând, băiatul se lăsă pe marginea patului, își scoase căciula, arătându-și mai limpede descărnarea și, oftând, zise clătinând din cap ca moșnegii împăcați cu neființa lor viitoare:

— Sânt bolnav… bolnav rău, Petruș!… Nu cred să mai apuc primăvara ce vine!…

Capitolul XXIX
FLORI ROȘII ÎN ZĂPADĂ

De unde, la un timp, Culaie păruse că se înzdrăvenește, deodată, pe la începutul lui ianuarie, boala se întoarse, mai mistuitoare, storcându-i repede puterea pe care parcă o agonisise la loc, în zilele Crăciunului. Pe la Bobotează băiatul căzuse la pat iarăși, și nu se mai ridicase decât astăzi, când maică-sa, îmboldită de bărbatu-su, se hotărâse să-l ducă la oraș, ca să-l pună la raze și să-l vadă doctorii de la spitale.

Acum Culaie stătea pe marginea patului, prea mic pentru mărimea straielor — zeghea și cișmele lui taică-su — și răsufla repede, neîndrăznind să-și rotească ochii prin odaie.

— Pune capul jos și te odihnește puțin, că mai e până la ora trenului! îl îmbie Petruș, scoțând perna de sub pătura cenușie.

— Nu mă întind, că p-ormă nu mă mai scol…

— Și ce-au zis doctorii, Culaie?

— M-au pus la raze… S-au uitat să vadă boala, unde se ascunde…

— Dacă au găsit-o, înseamnă că o să te faci bine.

Băiatul clătină din cap, cu o molcomă împotrivire:

— Acuma nu mai e vreme; au zis că dacă veneam astă toamnă…

— Ei, ce-ai putut să înțelegi tu din vorbele doctorilor? Parcă ei vorbesc ca toată lumea?

— Ba nu, că i-am auzit când vorbeau cu mama, în odaia de lângă raze, când îmi puneam minteanul pe mine. Mama s-a rugat de ei, cât a putut și ea, să mă țină prin spitale, să mă fac bine. Și i-au spus, n-avem loc, femeie, că ne-a băgat răniți și-a trebuit să scoatem bolnavii afară: s-a micșorat spitalul; du-te cu el acasă, nu mai pierde vremea pe drumuri… Dar acasă cu ce să-l îngrijesc, domnilor doctori, că n-am nici de unele?…

Culaie se opri să-și adune răsuflarea, împrăștiată parcă pe dușumele, și ridicând spre Petruș ochii albaștri, în care se citea limpede întreaga lui deznădejde, zise simplu, ca și când n-ar fi fost vorba de el, ci de altul:

— Și doctorii au spus: degeaba, femeie: mai bine du-l acasă că tot o să moară!

Petruș simți că se clatină ceva în el, în inimă și în creier.

— Nu se poate, Culaie! N-ai auzit tu bine!

— Ba da, am auzit, că ușa nu era pusă în clanță și eu îmi îmbrăcam minteanul.

Apoi băiatul își duse mâna la gură; îi venea să tușească, dar se străduia să-și țină tușea, ca să nu risipească molima în odaie. Iar când tusea fu învinsă, atâta moliciune simți în tot trupul, încât s-ar fi întins vlăguit oriunde, pe pat, sau pe dușumele, numai că nu îndrăsni să pună capul pe perna lui Petruș, din aceeași teamă, să nu-i lase viermele bolii.

Trecuse un ceas și mai bine de când venise, și maică-sa nu se mai întorcea de la farmacie.

— I-a dat să-mi facă niște doctorii, zise băiatul.

Apoi încercă o mișcare moale, cu mâna, cum ar fi spus:

„Acum, ori cu ele, ori fără ele, tot una!"

— Să te îngrijești, Culaie, și-o să te faci bine! izbucni Petruș, lovit în inimă de deznădejdea băiatului. Auzi, Culaie, de ce să fie boala mai tare decât tine?

Și, apropiindu-se de el, îi apucă mâna, umedă și fierbinte.

— O să te faci bine, și-o să viu și eu în vacanță și-o să mergem la canton, și poate o să facem un automobil mai mare.

Culaie clătină din cap, zâmbind cu neîncredere: nu mai avea putere în el să aștepte venirea verii.

— Oare ce-o fi cu mama, de întârzie? întrebă deodată, uitându-se speriat prin odaie.

I se părea că maică-sa l-a lăsat aici și s-a dus, să nu-și mai piardă vremea cu el și cu doctoriile, dacă tot nu se mai făcea bine.

— Poate n-a mai nimerit poarta, zise Petruș, ducându-se la ușă.

Dar, când se uită afară, mama lui Culaie stătea în curte, lângă gard, pe un scaun putred, îmbrobodită tot așa cum venise, cu traista pusă alături, pe pământul moale, curățat de zăpadă, cu mâna la gură și cu privirile nicăierea.

— De ce stai acolo, țață Mario? întrebă Petruș, mirându-se. Vino în casă. Te-ai întors de mult?

Femeia făcu o mișcare, și nu-și adună privirile:

— Lasă, e mai bine aicea. Numai să ne spui când o fi de mers la gară, să nu scăpăm trenul.

Aflând de la slujnică despre oaspeții lui Petruș, și văzând pe geam femeia care îi păzea curtea de două ceasuri, domnul Gagu ieși din casă, o cercetă

cu stăruință, mirat de nemișcarea ei, furios că țăranca nici măcar nu se uită la el, să-i dea bună ziua, apoi își băgă capul pe ușă în odaia băiatului.

Petruș se ridică în picioare.

— Cine e? întrebă, bănuitor, stăpânul casei, uitându-se la Culaie.

Băiatul nu avusese putere să se ridice, cum îi cerea bunăcuviința care îi era cunoscută — și se uita la domnul Gagu cu deznădejde și spaimă.

— Un prieten, de la noi, de la țară.

— E bolnav?

— Da, a venit la spital. Așteaptă să plece cu trenul, deseară.

— Și ce are?

Întrebarea asta se vedea, nu pornea din curiozitate, ci din alt îndemn, fiindcă era plină nu doar de bănuială, ci și de teamă. Tocmai atunci lui Culaie îi veni să tușească — și, ca să-și înfrângă tusea, să nu ducă nici mâna la gură, băiatul se frânse de mijloc, până ce obrazul îi atinse genunchii. Așa stătu, icnind în adânc, fără să se simtă deasupra, în timp ce Petruș îi răspundea speriat gazdei:

— E bolnav de stomac, domnule Gagu. Îl doare…

— Nu tușește?

— Nu, de loc!

Iar Culaie, ridicând ochii, clătină din cap și cu hotărâre și cu sfială — întărind răspunsul lui Petruș, ca nu cumva să-l ocărască gazda pe urmă.

Domnul Gagu îl mai cercetă câteva clipe, cu aceeași bănuială, pe urmă scoase ceasul din buzunar și zise, ca și cum ar fi dat o poruncă:

— Păi e ora cinci; de ce nu se duce la gară?

Trenul pleca la șapte și jumătate: mai era încă vreme destulă.

— Ne ducem, domnule! șopti Culaie.

S-ar fi ridicat chiar acuma, să-și întărească spusele, dar îi era teamă să nu-l vadă domnul acesta clătinându-se pe picioare.

Începea să cadă amurgul; înspre apus, cerul, rămas senin toată ziua, se făcuse roșu ca locul bătăliilor…

Femeia mergea înainte, cu traista în care avea doctoriile. La ce mai trebuiau doctorii acuma, se întreba gândindu-se câți bani dăduse pe ele. Culaie își târșea pașii, cu Petruș, în urmă.

— Și când vii în vacanță, Petruș?

— De sâmbătă în șase săptămâni.

— Șase săptămâni?

Culaie se opri o clipă, să-și tragă răsuflarea. Răsufla greu, își simțea trupul moale și cizmele erau grele.

— Atunci au să fie înfloriți prunii…

Deodată, Culaie simți un tremur în brațele lui Petruș, care-l ținea să nu cadă, și ridică ochii. La zece pași mai încolo, pe la colțul străzii trecea, plutind parcă, dusă de vânt, ca zânele care n-au întrupare, o fată înăltuță și zveltă, cu părul bălai prins într-o cordeluță trandafirie, lăsat să-i atârne pe spate, cu patinele legănându-i-se pe umeri.

— Domnișoara Eleonora! șopti Culaie, cu o mare uimire.

Și Petruș, roșu în obraz ca para focului, îl văzu făcându-se palid și pierzându-se, lăsându-se cu genunchiul în zăpada de pe marginea trotuarului.

— Culaie!

Bolnavul rămase o clipă așa, parcă în așteptare, pe urmă începu să tușească, lăsând să se slobozească toată tușea înfrânată atâta vreme.

Tușea fără să mai ducă mâna la gură, cu umerii sgâlțâindu-se sub zeghea prea mare, cu capul aplecat în zăpada murdară. Și în zăpada murdară, Petruș văzu, desfăcându-și petalele, floricele roșii, curate și proaspete ca florile primăverii.

— Culaie!

Tușea acum în voie și își simțea trupul descătușat după atâta încordare. Femeia îmbrobodită se oprise câțiva pași mai încolo, și stătea, nemișcată, nu din nesimțire, ci fiindcă îi era totul tocit în inimă, fiindcă știa tusea din toate nopțile câte trecuseră de astă toamnă, fiindcă nu mai nădăjduia nimic, nici de la dumnezeu, nici de la oameni.

Mai târziu, Culaie ședea cu Petruș pe o bancă, pe peronul gării; maică-sa se dusese înăuntru, în sala de așteptare, și stătea să se deschidă gemulețul, ca să ia bilete, de mers cu trenul. Nu era frig afară, deși apusese soarele și venea ceasul înnoptării.

— Prunii! zise Culaie, deodată.

Petruș întoarse capul, fiindcă vorba venise ștearsă, ca aburii aiurelii: dar Culaie avea ochii limpezi, semn că își stăpânea cugetul.

— Trebuie să săpăm prunii lui moș Visarion, dacă se duce zăpada!

— Că doar n-o să-i sapi tu! Tu trebuie să te odihnești, să te faci bine!

— Așa avem învoiala… Prunii! Ce de pruni sânt la noi, pe dealuri!… Petruș, știi tu…

Culaie tăcu și închise ochii, cu capul pe spate — și în locul albastrului, rămaseră pleoapele, vinete. Și-așa, cu ochii închiși, șopti, parcă fără nici o legătură cu cele de mai înainte:

— Petruș, tare-i frumoasă!… Ții minte cum se legăna între pruni, seara? Te uitai la ea, peste ulucă — știu că te uitai, dar cum să nu te uiți, când e așa de frumoasă?! Ca primăvara de frumoasă, ca primăvara cu vara laolaltă…

Apoi micul bolnav deschise ochii și ridicând capul, zise, schimbându-și glasul:

— Dar e rea, Petruș, să știi: e rea, ca moartea. E rea ca viscolul care bate iarna și chinuiește copacii! Am văzut-o trăgând cu pușca; o ține la umăr și ochește, ca soldații. Ea ne-a împușcat cățeaua, pe Vidra, n-o știi tu, că ai venit la noi abia vara cealaltă. A chemat-o la ulucă și Vidra s-a dus, că era blândă — și când a fost aproape, a luat pușca din mâna jandarmului și-a tras, și-a doborât-o cu matele în țărână și cu cățeii terciuiți, că trebuia să fete cățeaua…

Culaie tăcu și Petruș rămase alături, cu șira spinării înghețată.

— Păcat că-i așa de frumoasă! mai zise bolnavul — și începu să tușească.

Maică-sa ieși din sala de așteptare, cu biletele în mână și își luă desaga lăsată lângă bancă.

— Hai la tren, să nu rămânem pe jos, că nu mai e mult până pleacă!

Petruș se întorcea repede spre casă, fiindcă avea lecțiile neînvățate. Îi era gândul la școală, știa de pe acum tot ce va avea de făcut seara asta — îi mai rămânea un ceas până ce domnul Gagu le stingea lumina, dacă dădea zor putea să iasă la capăt. Dar e ciudat că, în timp ce se gândea la școală, o altă parte a gândului, nepăgubind-o pe asta, umbla prin alte locuri, pe dealurile unde aveau prunii să înflorească…

Deodată, băiatul se opri, în marginea trotuarului. Nu știa cum se oprise cu ochii tocmai în locul acela. Un felinar de camuflaj lumina slab zăpada. Și pe zăpada, parcă vânătă în lumina firavă, se vedeau, înnegrite, florile roșii cu petalele înghețate.

Trenul fluiera, departe, ducându-se către dealuri. Și din câte gânduri se învălmășeau în capul băiatului, unul singur ieși deasupra, nici cel mai de folos, nici cel mai de seamă: oare ce cale avea să ia sângele acesta la topirea zăpezilor, că venea primăvara?…

Capitolul XXX
LUI MOȘ VISARION I SE UMFLĂ CUCUIUL

Venise primăvara, nu mai era zăpadă pe dealuri, prunii se pregăteau să înmugurească și iar se făcuse învoială între învățător, pe de o parte, și mai marii satului pe de alta, ca școlarii să vină la școală cu rândul, o zi jumătate din ei, o zi alții. Învoiala se făcuse fără gâlceavă de data asta, pruni avea și învățătorul, cum aveau și ceilalți, știa și el că e timpul să li se facă dichisul de primăvară: să fie săpați la rădăcină, să fie văruiți, să li se dea jos cuiburile de omizi și crăcile uscate, lucru care nu suferă multă amânare și pe care, în lipsa bărbaților, nu-l puteau face decât copiii.

Se dusese zăpada, dar dealurile parcă erau iarăși ninse de cămășuțele albe.

Munceau vârtos copiii, de dimineață până seara, cu hârlețul, cu bidineaua, cu foarfeca, iar din când în când mai învățau și carte: Guten Morgen — Gât Mort… Guten Abend: Bună seara.

Moș Visarion avea două necazuri mari primăvara asta: nu din partea războiului, că nu-i intrau pe ureche veștile rele și în privința asta nu se arăta tulburat, ca învățătorul; altele erau necazurile care nu-i lăsau o zi bună: ori fusese un blestem, ori o lucrătură, de-a primarului și de-a altora, copiilor li se plătea acum treizeci de lei pe zi, cât înainte nu câștigau nici bărbații, fiindcă, iar zicea toată lumea, se scumpiseră toate. Cum bătrânul n-ar fi dat atâția bani în ruptul capului, copiii se băgaseră pe la alții. Mai mult decât atât; chiar nepoții lui fugeau de acasă și lucrau cu plată, la perceptor și la notar, de unde nu se întorceau decât seara, puțin păsându-le și de livada și de nuiaua bunicului.

Noroc cu Trică și cu Uță, care își țineau legământul și veneau să sape prunii, în fiecare dimineață, în afară de ziua când le era rândul la școală, adică la livada domnului Aristide.

— Da’ Culaie, de ce nu vine? întreba arțăgos, bătrânul.

Folosindu-se numai de brațele ăstor doi copii, n-ar fi fost gata treaba nici până la Paște.

— E bolnav, moș Visarioane!

— Nu-mi pasă, să vie!

Așa zicea moș Visarion, în fiecare dimineață, mai mult neobișnuind să facă; țâfnos și afurisit se arăta numai pe deasupra, altminteri, s-ar fi părut că-i poartă frica lui Trică, din ziua aceea când băiatul îl înfruntase. Dar mai era și altceva la mijloc. Ilie Țeposu, care aflase cu întârziere despre robia copiilor, strigase peste gard, într-o duminică — și era cumplită în el mânia — strigase să-l audă vecinii, că dacă nu-l lasă pe Culaie în pace, îi bagă mâna în gât zbirului și-l sugrumă…

Iată deci unul din necazuri — și pe lângă ăsta, mai avea moș Visarion și altul, care îl chinuia de câteva zile. La început nu-l spuse nimănui, ci se frământă singur, întrebându-se cui să se plângă, sfatul cui să-l ceară. Bine nu se avea cu nimeni în sat, nici cu săracii, nici cu bogații, la toți se uita chiorâș, pe toți îi bombănea în urmă, dar, la o nevoie, nu mai ții seama de asta. Vorba era, care ar fi putut să aibă pricepere mai multă? De bună seamă doctorul, dar doctorul urma să treacă prin sat abia peste o săptămână, și, în afară de asta, nu putea să-l întrebe, fără să-i dea parale…

După ce se frământă deci câteva zile, uitându-se dimineața cu îngrijorare din ce în ce mai sporită într-un ciob de oglindă, bătrânul se opri cu alegerea la domnul Aristide. Învățătorul avea și ani în spinare, avea și minte destulă, că altfel de unde le-ar fi dat copiilor? — și poate că, dintre toți, era cel mai de omenie.

Așa că într-o bună zi moș Visarion se duse la școală și intră în clasă, pe când copiii cântau tabla înmulțirii. Domnul Aristide răsucea țigări, să le aibă pe toată ziua, — că pe urmă, dacă se ducea la livadă, nu mai avea timp de ele — și-i mai lua și vântul tutunul.

— Noroc bun, domnule Aristide! zise bătrânul, apropiindu-se de catedră, fără să-și scoată pălăria.

Moș Visarion, îl știa toată lumea, avea capul tare, nu purta căciulă decât până după Bobotează, apoi lua pălăria și pălăria o lepăda cum treceau zilele Babelor, umblând apoi tot restul anului cu capul gol, ceea ce nu se obișnuiește la țară. Dar, îi spusese lui odată un doctor că aerul și soarele au înrâurire bună asupra cucuiului. Așa că bătrânul, punând mai mult preț pe sănătate decât pe râsul copiilor, își purta tigva chealã și cucuiul în văzul lumii.

De data asta, în chip ciudat, deși venise demult primăvara, nu dăduse jos pălăria.

Domnul Aristide lipi țigara atunci răsucită, și strigă către școlarii care spuneau tabla înmulțirii:

— Tăcere!

În clasă se lăsă liniște deplină: nu se mai auzeau decât glasurile copiilor de afară, care săpau livada învățătorului.

— Ce nevoie te aduce la mine, moș Visarioane? întrebă domnul Aristide.

Bătrânul se trase mai lângă catedră, aruncă o privire în lături, spre școlarii care se zgâiau la dânsul — și se aplecă la urechea învățătorului:

— Domnule Aristide, am o grijă pe inimă; am venit să-ți cer sfat și învățătură. Dumneata le știi pe toate, că ai carte multă: cred că te pricepi și la unele beteșuguri.

— Ce te doare, moș Visarioane? Ia spune!

Moș Visarion aruncă iarăși o privire în lături, apoi, aplecându-se mai mult peste catedră, își săltă pălăria, arătându-și cucuiul, dar așa fel ca să-l vadă numai învățătorul, nu și copiii.

— Ia te uită!

— Ce e?

— Nu vezi? Crește și se desparte în două!

Într-adevăr, cucuiul, ascuțit la vârf până acuma, părea să-și teșească vârful, scoțând în schimb două ridicături noi în părți, ca niște piscuri pleșuve.

— Oare? întrebă învățătorul, așezându-și mai bine ochelarii și pipăind cucuiul.

— Păi ce, nu se vede?

— Și te doare?

— Nu: îmi dă numai mâncărime.

Domnul Aristide ridică din umeri.

— Caută-ți de nevoi, moș Visarioane! Cum nu ți-a adus supărări până astăzi, n-o să te supere nici de acu înainte.

— Așa zici dumneata?… Să știi că mi-ai luat o piatră de pe inimă! Dar vreun leac, să nu mai crească, nu știi, domnule Aristide?

Învățătorul ridică din umeri:

— Asta nu, moș Visarioane… De ce nu te duci la oraș, să te vadă doctorii, la spital?

Spital? Pentru asemenea sfat nu mai era nevoie să vină până la școală. Și cum adică, să dea bani la tren, și la doctori? Dar de casă, cine să aibă grijă,

și de livadă, și de albine, tocmai acum, la timpul îngrijitului? Aha, lui Gât Mort îi venea bine să-l pună pe drumuri!

Moș Visarion plecă mai liniștit în privința cucuiului, dar bombănindu-l pe domnul Aristide… Ajungând acasă și uitându-se în oglindă băgă de seamă altă poznă: cucuiul își schimba culoarea, făcându-se vișiniu unul din moțuri, albindu-se al doilea, ca și când ar fi fost o luptă între ele și ar fi umblat să-și fure sângele unul altuia. Iar mâncărimile creșteau, de unde înainte nici nu se pomenise de ele: firește lupta asta a sângelui nu putea trece fără a zgândări pielea.

Bătrânul ocoli scărpinarea, ca să nu întărâte mai rău cucuiele și, după ce își puse pălăria, cu grijă, să nu le atingă, se duse în livadă, cu mâncărimile întinse pe tot trupul, până în călcâie. Avea de făcut atâtea, să îngrijească și de albine, să-i zorească și pe nepoții morarului, că uite, acum înfloreau prunii și nu erau gata încă de primăvară — dar pas să-ți vezi de treabă, când nu-ți dau pace cucuiele!…

Peste vreun ceas, nemaiputând să îndure, moș Visarion se întoarse în casă și iar se uită în oglindă: dar acum, să vezi drăcie, cucuiele își schimbaseră culoarea între ele, cel albicios luând sângele vișinului.

— Acasă ești, moș Visarioane? strigă un glas de la poartă.

Era perceptorul, care venea să-i facă socoteala birului: atât pentru livadă, atât pentru casă, pentru povarnă, pentru albine. Și asta, tocmai când mâncărimea creștea, să-l scoată din fire!

— Acasă sânt, poftește, numai că n-ai picat bine! pițigăi moș Visarion, ieșind pe prispă, cu amândouă mâinile la pălărie.

— Dar ce ai, taică? întrebă perceptorul, apropiindu-se și văzând că bătrânul nu era în toane bune.

Acesta intră în casă, luptându-se cu mâncărimile — și își scoase pălăria.

— Uite!

— Ce e?

— Nu se vede?

Perceptorul își puse ochelarii și se săltă pe vârfuri, să se uite mai bine.

— Ce să văd, taică?

— Cucuiul. Se umflă și se desparte în două.

— Te doare?

— Nu, dar îmi dă mâncărime.

— Păi atunci scarpină-te!

— Oare o fi bine?
— Ce să fie rău într-o scărpinătură?
Moș Visarion își pipăi cucuiul, cu teamă, dar nu îndrăzni să-l scarpine, fiindu-i frică să nu înrăutățească sângele.
— Oare nu trebuie să pun ceva, o alifie?
— Poate că da, numai că de unde s-o iei?
— Dumneata n-ai drum pe la oraș, să te duci la un spițer? Eu zic că o alifie ca asta nu costă multe parale.
— De dus mă duc, chiar mâine, dar cum să-mi dea alifia?… Poate să iau cucuiul cu mine!
Nici cu perceptorul nu ajunse moș Visarion la o înțelegere. Pe el îl mânca de mama focului și lui îl ardea de glumă. Cât despre socoteala birului, o amână pe săptămâna viitoare — acum nu-i era mintea la biruri…
Plecând perceptorul, bătrânul se duse iarăși în livadă, le dădu gură copiilor, trecu pe la albine, dar nu putea să pună mâna pe nimic, că nu-l lăsa în pace cucuiul. Ziua trecu, de bine, de rău, însă noaptea, mâncărimile crescură nelăsându-l să închidă ochii până la ivirea zorilor…
Împărțindu-și grijile între livadă, prisacă și teama cucuiului, moș Visarion bătu ziua următoare pe la multe porți, căutând prieteșug acum, în ceasul din urmă, și cerând fiecăruia sfat cum să facă, să dea înapoi cucuiul și să-i treacă furnicătura. Numai la baba Gujița nu se duse, deși îl îndreptase multă lume acolo: dar baba se îndeletnicea anume cu leacurile și cu descântecele, era adică de meserie, și dacă se ducea la dânsa, trebuia să-i dea ori parale, ori un clondir de țuică, dacă nu două și asta n-ar fi făcut decât să stârnească mai rău mâncărimile, în loc să le aline.
După masă, bătrânul ajunse până și la moară, în afara satului, să ceară sfatul lui moș Aron, pe care îl știa om cu pricepere la multe ale lumii, că vorbise o dată cu el chiar despre cucuie — și-i spusese morarul, ca din carte, cum se fac cucuiele, din ce iau naștere și după ce reguli.
Moș Aron era în moară și fereca o piatră, cu ochelari mari, ca ai mecanicilor, să nu-i sară vreo așchie în ochi și să-i vatăme vederea.
— Ce-i cu dumneata, domnule Visarioane? întrebă morarul, lăsând ciocanul de o parte și scoțându-și ochelarii.
Bătrânul își săltă pălăria:
— Uite!
— Ce-ai pățit?! Ți s-a umflat cucuiul!

— Așa că s-a umflat? Am spus eu!… Și se desparte în două!
— Da de unde! Asta ți se pare dumitale. Pesemne te-ai scărpinat noaptea, cu unghia murdară, și-ai făcut o iritație.
Iritație? Ca din carte, vorbea morarul, dar moș Visarion nu știa ce boală-i asta, cât de rea și cu ce urmare.
— Să pui deseară o cârpă, cu ceai de mușețel și până mâine o să-ți treacă, mai zise morarul.
Apoi își trase ochelarii pe ochi și începu să ciocăne piatra, că trebuia s-o mântuie până pe seară.
— Da’ ce să fac, dacă mă mănâncă? Să mă scarpin? stărui bătrânul, strecurându-și întrebarea printre loviturile ciocanului.
— Doamne ferește! Vrei să se infecteze? Pune mușețel, deseară.
— Și-o să-mi treacă?
— Îți trece la sigur! Uite, dacă n-o fi așa, să-mi legi piatra asta de gât și să m-arunci în fundul iazului!
Moș Visarion plecă de la moară liniștit pe de o parte, că nu mai era primejdie, ba, parcă îi mai trecuseră și mâncărimile — dezamăgit pe de alta, ca unii bolnavi care, după ce au făcut mare tevatură, văd că boala era mai mult o închipuire. Isteț morarul și sigur pe vorbele lui — dar nici măcar nu se uitase mai bine, nu pipăise cucuiul: dacă se pripise, dacă era o primejdie și nici măcar n-o văzuse? Sau, te pomenești că o văzuse, dar nu vroise să spună, cum fac și doctorii câteodată, ca să nu amărască de pomană inima bolnavului!
La acest gând, bătrânul iar simți neliniște în suflet și iar începură mâncărimile. Tocmai ajunsese la canton, unde îl văzu pe Cazimir, pe prispă, mângâindu-și cotoiul.
— Bună seara, creștine! zise moș Visarion apropiindu-se de ulucă.
Pe Cazimir nu-l suferea de când îl văzuse aici prima oară, acum cinci ani de zile, dar nu-i purta lui o dușmănie, anume: nu-l suferea, cum nu suferea pe nimeni. Acum însă, în ultima vreme, bătrânul, care știa ce prieteșug îi leagă de cantonier pe nepoții morarului, nutrea bănuiala că răzvrătirea lui Trică i se datora lui Cazimir, fiindcă altminteri avea acesta și mutră și apucături de răzvrătit, cu toate că îi dăduse parale bune pe motociclul acela. Așa că, simțămintele lui începând să semene a dușmănie, se tot gândea cum să-l înfunde odată pe cantonier, să-l dea de-a berbeleacul și să-și săreze inima.

Dar într-o împrejurare ca asta, moș Visarion putea lăsa la o parte dușmăniile: din toți cărora putea să le ceară sfatul, la drept vorbind Cazimir era singurul care umblase prin lume și-ar fi fost firesc ca el să știe mai multe, mai mult chiar decât moș Aron, care nici măcar nu se uitase cu luare-aminte, să-i cerceteze cucuiul.

Văzându-l la gard, Cazimir nici nu se miră, nici nu se ridică, să-l întâmpine, cum faci cu orice oaspete care îți vine la poartă, nici nu-i răspunse, ci rămase la locul lui, pe prispă, mângâindu-și cotoiul și vorbindu-i într-o limbă pe care n-o cunoștea bătrânul.

— Bună seara! zise mai tare moș Visarion, socotind că omul era tare de ureche și mai avea și orbul găinilor.

Apoi împinse poarta și intră în ogradă, fără să mai aștepte poftire.

— Ce mai faci, domnule Cazimire? începu vorba, îndulcind-o cu miere, că știa gustul mierii, deși se înfrupta rar din ea, păstrând-o pentru vânzare.

— Ce să fac, mai stăteam de vorbă cu cotoiul ăsta; tocmai îmi spunea că s-au scumpit toate și nu mai e de trăit în lume.

Moș Visarion râse știrb, ca să fie pe placul cantonierului.

— Sau poate nu crezi? continuă Cazimir, zburlindu-se. Miroslav vorbește ca oamenii, numai că nu cunoaște decât limba polonă.

— Să vă dea dumnezeu sănătate la amândoi!… Domnule Cazimire, am venit la dumneata cu o nevoie.

— Asta chiar că-i de mirare! Nu cumva vrei să cumperi înapoi motociclul? Nu-l mai am, că s-a făcut fărâme.

Iar râse bătrânul, deși pleznea fierea în el de nerăbdare și de mânie.

— Ce să fac cu motociclul? Doar nu-ți închipui că îmi arde să umblu cu el, pe drumuri. Alta este nevoia… Uite!

— Ce e?

— Cucuiul!

Cazimir dădu în lături cotoiul și, ridicându-se, își luă deodată o înfățișare serioasă, ca un doctor de meserie. Asta îi plăcu numaidecât bătrânului, și, uitând mânia, începu să se plângă omului care, bănuia el, putea să-l înțeleagă mai bine decât oricine.

— Se umflă și se desface în două, domnule Cazimire!

— Oho! Și încă umflătură, nu glumă!

— Așa e?

— Nici vorbă! Ce, așa ai avut dumneata cucuiul?

În sfârșit, moș Visarion găsea un om cu care să stea de vorbă, care nu-i lua în batjocură necazul.

— Și mă mănâncă, domnule Cazimire.

— Te mănâncă? Așa, ca și cum ar porni o furnică să te gâdile cu piciorușele?

— Întocmai! Întocmai așa, domnule Cazimire!

Cantonierul se așeză la loc, pe prispă, și clătină din cap, cu amărăciune.

— Îmi pare rău, domnule Visarioane!

— De ce? E primejdie? întrebă bătrânul, albind la față ca zidul cantonului.

În loc să răspundă, Cazimir clătină mai departe din cap, cu aceeași amărăciune pe figură.

— E primejdie? Spune-mi, domnule Cazimire!

— Vreun doctor te-a văzut?

— M-a văzut unul, în tinerețe!

Cantonierul făcu un semn cu mâna, ca și când, fără să știe ce spusese doctorul acela, vroia să arate că nu dă doi bani pe spusele sale.

— E mare primejdie, domnule Visarioane!

Bătrânul se lăsă pe marginea prispei, înmuiat din toate balamalele și rămase cu ochii la Cazimir, ca la icoana mântuitorului. Nu era om prost, știa asta tot satul, avea și multă șiretenie pe deasupra și multă îndemânare la socotit banul, dar iată-l că acum spaima îl prostise, nelăsându-i minte nici cât unui copilandru care crede în basme.

— Mare primejdie! Vezi dumneata, domnule Visarioane… Dar ia spune-mi, ai demult cucuiul?

— Din tinerețe.

— Se brodește întocmai! Asta e, domnule Visarioane: cucuiul s-a făcut din prea multă minte, știi, mintea n-a mai avut loc în creier și prisosul a ieșit deasupra. Nu ți-a spus și doctorul tot ca mine?

Moș Visarion clătină din cap: nu, doctorul găsise altă pricină — o uitase și avea atâta spaimă în suflet, încât nu simțea batjocura cantonierului.

— Și-acuma ce să fac cu mâncărimile?

— Dumneata de mâncărimi te plângi? Asta-i floare la ureche! Primejdia stă în altă parte.

— Unde?

— Să nu plesnească vârful cucuiului și să iasă creierul afară. Știi, iese și curge la vale, ca o coptură.

— Și ce-i de făcut, domnule Cazimire? întrebă bătrânul, înfricoșându-se.

Cazimir clătină din cap, semn de îngrijorare.

— Mare primejdie, domnule Visarioane! Ai văzut laptele cum fierbe?

— Ei?

— Se umflă și dă pe delături.

Bătrânul căscă gura.

— Ei?

— Ei, și dacă dă pe delături, cum vine?

— Se afumă.

— Numai?

— Și rămâne oala goală.

— Asta-i! Ai înțeles, domnule Visarioane?

Moș Visarion nu mai înțelegea nimica.

— Adică zici dumneata c-ar putea să plesnească și să iasă afară coptură?

— Creierul, nu coptură, domnule Visarioane!

Bătrânul rămase cu gura deschisă.

— Și ce trebuie să fac atunci, domnule Cazimire?

— Să te duci fuga la doctor, dar nu la oricare.

Asta nu mai era un sfat bun. Moș Visarion se ridică de pe prispă, mâniat, și își puse pălăria, dar cum o puse lovi cucuiul și scoase un geamăt.

— Te mănâncă?

— Nu: acu a început să mă doară.

— Asta-i semnul! Pleznește și iese creierul! Fugi la doctor, domnule Visarioane!

— Să mă duc la oraș?

— Care oraș?… La București să te duci, este acolo, la spitalul Colței, un profesor, adică unul care-i învață pe doctori și numai el știe să umble la creier.

— Tocmai la București?

— La București! Altfel…

Aici Cazimir ridică din umeri, semn că puteau urma toate nenorocirile.

— Nu mă duc! zise arțăgos moș Visarion, îndreptându-se spre poartă, în dușmănie cu cantonierul.

Dar, ajungând în drum șovăi, își pipăi cucuiul pe sub pălărie, cu mâna tremurătoare și întorcând capul, întrebă, peste gard, așa, într-o doară:

— Și unde zici că-i profesorul ăla de creier?

— La București, la Spitalul Colței.

— La Colței?… Nu mă duc, de bine să știu că mor mâine!

Se dădu luptă mare în sufletul lui moș Visarion noaptea aceea, și iarăși nu putu să închidă ochii, mâncându-l cucuiul și pe deasupra durându-l înăuntru. Și după ce se luptă astfel cu el însuși, la ziuă, uitându-se în oglindă, îl cuprinse spaima, fiindcă umflătura zvâcnea, s-o vezi cu ochii, de parcă înăuntru era o ființă vie.

Atunci pe bătrân îl cuprinse într-adevăr spaima și amintindu-și de vorbele cantonierului, trecu, dintr-o săritură, peste toate socotelile lui dinainte, rămânând numai cu grija să nu-și piardă creierul.

Așa luă hotărârea să se ducă la București și, după ce le dădu porunci amănunțite nurorilor, după ce îi beșteli pe nepoții morarului, după ce încuie dulapurile, odaia, beciul și toate locurile unde era primejdie să pună cineva mâna, moș Visarion se duse la gară, să ia trenul, ocolind pe cât cu putință oamenii, rugându-se lui dumnezeu să nu-l vadă nimeni că pleacă și pe urmă să dea de știre, ca să afle furii.

La plecare, mâncărimea cucuiului întrecuse toate măsurile… Dar când se întoarse, după două zile, cucuiul nu-l mai mânca; avea în schimb mâncărime cumplită la inimă, și se jura să-i plătească după cuviință cantonierului, care-l pusese pe drumuri. Că nu fusese de-ajuns timpul pierdut și banii aruncați în vânt, cu trenul, se mai făcuse și de râsul lumii.

Se dusese acolo, la Spitalul Colții, și-l găsise pe profesorul acela, dar profesorul, în loc să-l tămăduiască, îl pusese pe un scaun, în mijlocul odăii, ca să-i vadă cucuiul toți doctorii tineri, învățăceii. Era o odaie rotundă, cu bănci de jur împrejur, ca la circuri — și pe bănci stăteau tinerii, iar Moș Visarion stătea la mijloc, cu creștetul descoperit, în văzul tuturora. Și-n loc să-l întrebe dacă nu-l doare, ori dacă nu-l mănâncă, profesorul vorbise un ceas întreg tinerilor, vorbe pe care nu putea să le înțeleagă bătrânul, arătând cu un bețișor cucuiul, și răsucindu-l pe moș Visarion când spre unii, când spre alții, ca pe comedianții care stârnesc râsul mulțimii. E adevărat că învățăceii nu râdeau, niciunul, ci scriau în caiete și întrebau din când în când câte unele, în aceeași limbă neînțeleasă bătrânului. Iar la urmă, când se

terminase comedia, coborâseră cu toții din bănci și veniseră pe rând să-i pipăie cucuiul.

— Ei, moșule, acu' du-te cu bine! zisese apoi profesorul.

— Și, cum, domnule doctor, cucuiul… Nu-i faceți nimic?

— Păi ce să-i fac? Îți aduce vreo supărare?

— Mă mănâncă și mă tem să nu…

Mai mult nu ascultase doctorul mare: dăduse o poruncă unuia din doctorii tineri, acesta adusese o alifie, unsese cu ea vârful cucuiului și îndată trecuseră mâncărimile.

În schimb, moș Visarion venise cu mari mâncărimi la inimă. Avea să vadă el Cazimir plată, că-l pusese pe drumuri și-l făcuse de râsul lumii!

Cum intră în ogradă, hapsânul se puse cu gura pe nurori, trânti ușile, dădu una cu piciorul în burta lui Gavrilă, își înjură vecinii, apoi se duse în livadă și se luă de nepoții morarului.

— Mâine e Duminica Floriilor și n-ați mântuit nici jumătate prunii! Leneșilor și secăturilor!

— Moș Visarioane!…

— Să nu ridici gura la mine, că ți-o astup cu pământ, șarpe ce ești, și jivină!

Oricât era de îndrăsneţ, Trică rămase descumpănit de mânia bătrânului. Parcă nu mai avea în el puteri să-l înfrunte, cum făcuse atuncea: se întâmplase nu știu ce cu moș Visarion, fierbea ceva în el, ca în cazanul locomotivei, se auzea un zumzăit înăuntru, de parcă ar fi înghițit un stup de albine.

— Să mi-l aduceți pe Culaie numaidecât! pițigăi bătrânul.

— E bolnav, moș Visarioane. Nu poate nici măcar să se ridice.

— Face pe bolnavul, de trântor ce este, îl știu eu! Dar las' că dacă-i așa, îl aduc în pumni, ori de nu, vă dau pe mâna jandarmilor!

Și zicând acestea, bătrânul, scos din fire, uitând amenințarea lui Ilie Țeposu, se năpusti pe poartă și trecu drumul.

Sub geamul lui Culai se înșirau trei pruni, și toți trei înfloriseră peste noapte, ca printr-o minune.

Capitolul XXXI
CUM ARATĂ MOARTEA LA FAȚĂ

Culai zăcea în pat, fără să se mai ridice, de o săptămână. La început, după ce venise de la spital și luase doctoriile, parcă se simțise mai bine, parcă prinsese iarăși un pic de putere, parcă i se mai împlinise și obrazul, supt și pământiu până atuncea, dar de tușit tușea într-una, și nădușea, fără să simtă căldură. Așa o dusese o vreme, ridicându-se anevoie și târându-se până la geam, ca moșnegii, ca să se uite cum se topește zăpada pe dealuri.

— Lasă, Culaie, că dacă vine primăvara, te faci bine! zicea Trică, îmbărbătându-l.

— Și la vară o să zburăm cu avionul! adăuga Uță. Face avion Cazimir, așa ne-a făgăduit și tu știi că el își ține făgăduielile.

Seara, când sfârșeau lucrul în livada hapsânului, cei doi frați nu plecau acasă până nu treceau pe la Culaie, să vadă cum îi mai merge și să-i spună o vorbă bună. Veneau și dimineața, când nu era rândul lor la școală și-atunci îi aduceau, sub mintene, câte ceva de-ale gurii, cât puteau și ei să ia de acasă, fără să lase urmă.

Venea și Cazimir, adesea, și stătea ore lungi la căpătâiul bolnavului, dar el, care știa să născocească atâtea, nu era în stare acum să-i spună o vorbă, de parcă își pierduse și graiul, și mintea. Asculta răsuflarea pripită a copilului și își frământa pumnii, tot ce putea face în fața bolii, care, după semne, își urma drumul fără gând de întoarcere și de iertare. Și-avea mare mustrare de cuget cantonierul, deși altcineva n-ar fi putut să-i găsească vină, că băiatul răcise în noaptea aceea, pe ploaie… Și-atunci se ridica de pe scaun, și se ducea în odaia de alături, unde era mama bolnavului, cu ceilalți doi copii.

— Femeie, nu sta cu mâinile în sân, că se prăpădește bietul Culaie!

— Dar ce-ai vrea dumneata să fac, ia spune-mi?

— Să-l cauți: să-l duci la spitale!

— Nu l-am dus și-a fost de pomană?

— Nu trebuia să te dai bătută cu una cu două, că-i un suflet de om, nu-i o gâză, să nu-ți fie milă, că nu-i nimic mai sfânt și mai de preț în lume, decât sufletul copilului!

Atunci femeia își ieșea din fire, avea multe necazuri pe inimă, și se străduia destul să-i crească pe ceilalți:

— Ia mai du-te de-aici, ciungule și păduchiosule, și vezi-ți mai bine de-ale tale!

Cazimir ieșea, clătinând din cap, nu-i purta pică femeii pentru aceste vorbe de ocară, înțelegea că nu pornesc din vreo răutate a inimii, ci din prea multă amărăciune. Dar oricum, ea îl ocăra degeaba, că, dacă fusese cu băiatul la oraș, să-l pună la raze, nu cheltuise din banii luați pe țuică, nici din banii bărbatului, că aceia în bună parte mergeau la plata datoriilor, ci din leafa cantonierului. Numai că ei, banul, venit de la altul ori muncit cu trudă, i se părea la fel de scump și o durea inima să-l cheltuiască de pomană. Mai bine, din acei bani le-ar fi luat câte o țoală ăstorlalți, și le-ar fi dat mâncare mai bună — să scape ei și să se bucure de viață, dacă nu mai era nici o nădejde cu celălalt.

Așa gândea mama bolnavului, și, în învrăjbirea ei, și în mâniile care-i rodeau sufletul, și în durerile care îi împovărau inima, poate nu era o mamă mai puțin bună.

Culai zăcuse astfel, într-un fel de răgaz pe care i-l dădea boala, mai ridicându-se din pat, mai târându-se prin odaie, mai odihnindu-se, în capul oaselor, că i se scârbise totul în trup din atingerea îndelungată cu salteaua. Dar într-o noapte, cam cu o săptămână în urmă, îl trezise din somn, înăbușindu-l, o tuse mai rea decât toate de până acuma — și pe urmă îi țâșnise sângele pe gură de făcuse totul roșu în juru-i, și patul, și cămașa de pe dânsul, până se repezise maică-sa cu ligheanul.

Iar de atunci nu-și mai venise în fire decât la răstimpuri, când se uita, cu ochii mari și parcă încercuiți de înghețuri, la prunii înmuguriți care umbreau geamul. Restul timpului zăcea, în nesimțire, răsuflând repede și fără adâncime, cu ochii închiși, cu fruntea îmbrobonată, cu nasul subțiat ca o muche, cu oasele capului desenate sub piele, unul câte unul. Din când în când spunea câte o vorbă, rostită șuierat și în neștire, că nu i-o înțelegea nimeni; iar dacă deschidea ochii în acele clipe, privirea nu i se oprea în odaie, nu vedea pe cei din juru-i, ci parcă se ducea departe, pierzându-se peste dealuri.

Chiar în ajun, seara, fusese acolo Cazimir, și îi găsise pe nepoții morarului, speriați de moartea care se simțea cum vine, fluturându-și coasa și veștmintele negre în odaie.

Iar pe urmă, plecând tustrei împreună, spusese cantonierul, cu umerii aduși de parcă ar fi avut frântă șira spinării:
— Nu mai e nici o nădejde! Se prăpădește bietul Culaie!
Uță plângea pe mijlocul drumului, fără să-l audă nimeni, plâns adânc și tăcut, lipsit de suspine, așa de nefiresc la vârstă copilului. Trică nu plângea, fiindu-i mai tare inima și nevrând să creadă în trista prevestire a cantonierului.
— Trebuie să facem ceva, Cazimire! spuse el, mai încolo.
— Nu mai ai ce face. Pentru asta se cerea îngrijire mare…
— Îi dau bocănceii mei! bâigui Uță, jertfindu-și singurul bun, fără să se gândească la lipsa de folos a darului.
Și astăzi, când bolnavul abia își mai trăgea sufletul, moș Visarion ar fi dorit să-l vadă săpându-i prunii la rădăcină!
— Nene, nu-l lăsa să se ducă! Dă-i una cu sapa în cap! strigă Uță, asmuțindu-l pe frate-su asupra bătrânului.
Trică o luă la fugă, dar când ajunse, moș Visarion intrase în odaia bolnavului și se uita, împietrit, la chipul care lua trăsăturile neființei. Orice s-ar fi așteptat moș Visarion să găsească în odaie, orice i-ar fi făcut bine, îngăduindu-i să-și verse mânia, numai la chipul morții nu se gândise. Și când o văzu, clempănindu-și oasele și cumpănindu-și coasa pe umeri, îl cuprinse spaima, fiindcă moartea avea coasa lungă — și putea să-l aștepte și pe el la colțul casei, peste drum, în ogradă, pe prispă, undeva, pe unde-i era drumul. Se gândise până acuma la pruni, la prisacă, la țuică, la biruri, numai gândul morții nu-I petrecuse. Și deodată, își dădu seama că dacă moartea era necruțătoare cu copiii, de ce-ar fi arătat mai multă îngăduință bătrânilor?
— Tu ești, Cazimire? șopti, aiurind bolnavul.
Moș Visarion se trase de-a-ndărătele spre ușă, cu mâinile rășchirate, parcă apărându-se, să nu ia molima, să nu se întindă coasa morții peste căpătâiul bolnavului și să-l prindă și pe dânsul.
— Cazimire!… Ce-a făcut sultanul?…
În aiureala lui, copilul parcă încerca să râdă, parcă îi clipocea în glasul stins susurul unui izvoraș de munte.
— Și măgarul, Cazimire?… Măgarul sapă prunii!
Susurul izvorului se stinse.
Moș Visarion stătea țeapăn, cu mâna pe clanța ușii, ascultând glasul morții, după ce-i văzuse chipul. Și glasul morții îi dădea o amorțeală, în

dreptul genunchilor — nu putea face un pas mai departe, să iasă pe ușă.

— Cazimire!…

Acum glasul luase adâncime, ca fluviile care se duc spre mare, purtând trudnic cu ele mâlul pământului.

— Să știi, Cazimire… Eu nu am răcit atunci… pe ploaie… când au scăpat iernații…

Moș Visarion întoarse capul, cu o tresărire, și ascultă glasul morții, nu mai puțin înspăimântat decât înainte, dar zgândărit în inima-i haină, de ceea ce simțea că e tainic și cumplit în vorbele fără șir ale copilului.

— Să știi că…

Nu mai era glas, ci un șuierat stins, amestecându-se cu răsuflarea gâfâitoare și lăsând să picure la răstimpuri câte o vorbă răsleață, căreia nu i-ai fi găsit legătura și înțelesul dacă n-ai fi avut trezite bănuielile.

— Au… ajuns, Cazimire!… Simte… inima… Și mi-a spus… cel tânăr, soldatul… Atunci… în pădure… când… Când așteptam trenul…

Aici glasul se pierdu, cum se pierd fluviile în lărgimea mării — și în locul lui se ridică o gâlgâială umedă.

— Ieși afară! scrâșni Trică, împingând ușa și năpustindu-se asupra bătrânului.

Stătuse afară, ca să nu tulbure liniștea din odaie, de vreme ce omul fără inimă apucase să intre. Dar, văzându-l că întârzie, își pierduse răbdarea.

— Ieși afară că-ți crăp capul, Moș Visarioane! Nu-l vezi că se stinge? Vrei să moară acu' sub ochii dumitale?

Pe chipul lătăreț al bătrânului se ivi un rânjet, care-i desgoli știrbiturile din gură, apoi se duse încrețit pe toată fața, peste frunte, până în vârful cucuiului.

— Șterge-o de sapă prunii! răcni, ieșind din odaie, lăsând frica morții în urmă.

Și, în loc să se întoarcă în livadă, își săltă cu mâna vătămătura de sub pântece, apoi o luă la vale, și, strecurându-se printre ulucile rupte, intră în curtea jandarmilor.

Capitolul XXXII
HOTĂRÂRI DISPERATE

Viața își ieșise demult din ale sale și n-o mai strunea nimeni; plutea o neliniște fără margini asupra lumii, se ridicaseră oamenii pașnici în fața zurbagiilor, popoarele se încăieraseră cât era pământul de mare, plecau flăcăii din sat, unul câte unul, la oștire, căpătau pușcă, învățau ochirea, apoi li se dădea cartușe și erau trimiși la luptă, de unde veneau înapoi după un timp, fără un picior, fără o mână, ori le venea numai numele. Vătășelul de la primărie umbla prin sat și ducea plicuri galbene, femeilor, și când le vedeau, femeile începeau să bocească, și să-și rupă părul, fără să le mai deschidă, știindu-le dinainte cuprinsul.

În acest timp, când lumea se frământa, schingiuită, pentru unii viața nu arăta nici o schimbare. Domnișoara Eleonora știa că este război în lume, dar nu îi simțea urmările, deși auzea șoapte îngrijorate în juru-i, că s-a prăbușit frontul la Stalingrad, unde a fost crâncenă bătălie tot timpul iernii și acum îi merge rău zurbagiului. Fusese cu pensionul să ducă flori, țigări și prăjituri răniților din spitale, dar nu-i văzuse pe cei sfârtecați, jumătăți sau sferturi de oameni, ci pe răniții chipeși, cu bandaje albe la cap, cu o mână în eșarfă, zâmbind ca în fața fotografului… Și impresionată, domnișoara Eleonora simțise dorința eroismului: ar fi vrut să facă o faptă vitejească, dar nu știa cum, să se ducă de pildă pe front, infirmieră, deși nu avea vârsta cerută de legile militare, sau să intre chiar în oștire, ca Ecaterina Teodoroiu, să moară pentru patrie și apoi să i se facă statuie…

Deocamdată însă acestea erau numai gânduri, care o înfiorau seara, la culcare, când îi venea în minte un chip văzut la spital, un ofițer tânăr cu o rană la frunte, care o urmărise îndrăzneț cu privirea.

Altminteri, domnișoara învăța mai departe franceza, germana și pianul — iar astăzi venea în vacanța Paștelui tot în vagonul de clasa întâia.

Stătea la geam și vântul îi flutura părul bălai, legat cu cordeluța trandafirie. În partea cealaltă a geamului se afla un tânăr, chipeș, dar din nefericire în haine civile, deși lucrate cu mare meșteșug, din ștofă de lână, moale și pufoasă, nu din celofibră cum purta toată lumea. Tânărul avea o servietă galbenă, pusă în plasa compartimentului și, după cum aflase domnișoara Eleonora, se ducea să cerceteze o neregulă judiciară, la Lespezi,

fiind avocatul societății care exploata pădurile. Găsindu-l în compartiment înainte de plecarea trenului, domnișoara strâmbase din nas, fiindcă ei îi plăceau numai actorii de cinematograf, iar acum în urmă, ofițerii — cei răniți la frunte mai cu seamă.

Dar, după două stații, băgase de seamă că hainele tânărului erau croite fără greșeală, iar el, cum mai avea și o fărâmă de mustăcioară, pe lângă statura neobișnuit de înaltă, semăna cu Amedeo Nazzari, un actor de cinematograf la mare preț în vremea aceea, ca și Rosano Brazzi, cealaltă slăbiciune a domnișoarei Eleonora. Și acum, încă o stație mai încolo, stăteau amândoi la fereastra vagonului…

Petruș le auzea vorbele: era pe platformă, cu lădița lui soldățească și compartimentul lor se afla alături. N-o văzuse mai dinainte pe domnișoara Eleonora, poate nu s-ar mai fi urcat acolo, și, când îi auzise glasul, vroise să-și ia lădița să se ducă în altă parte, fiindcă mai erau și alte vagoane. Apoi socotise că acesta ar fi un semn de slăbiciune și de lașitate, nepotrivit cu unele fapte ale lui, pentru care nutrea o tăcută mândrie. Când înfrunți întunericul nopții cu toate primejdiile pe care el ți le poate scoate în cale, când aștepți un tren în taina conspirării și apoi te cațeri pe tampoane, în bătaia vântului și-n ploaie — și tragi frânghia de alarmă pentru a săvârși o faptă care nu-ți aduce nici un folos ție, dar pe care o socotești o faptă îndreptățită și bună, nu trebuie să te mai temi de glasul vrăjitoresc al nici unei domnișoare.

Petruș se mai gândea uneori la domnișoara Eleonora, cu un fel de descurajare și amărăciune, așa cum te gândești la un caiet în care ți-ai scris simțămintele și pe urmă l-a udat ploaia, pățind scrisul și făcând de neînțeles cele mărturisite acolo. Starea lui nu se datora vorbelor lui Culaie, ele se așezaseră pe o temelie făcută mai dinainte, și nu dintr-o singură piatră, dar desigur că între aceste pietre de temelie, plimbarea cu sania și întoarcerea lui, singur, fusese cea mai mare.

Acum domnișoara Eleonora vorbea despre eroism, și Petruș îi auzea vorbele.

— Aș vrea să săvârșesc o faptă care să uimească lumea! Spunea domnișoara, cu părul fluturat în fereastra vagonului.

— Ce fel de faptă, domnișoară?

Tânărul, om de legi, nu se înflăcăra așa de ușor, chiar dacă-i plăceau ochii domnișoarei.

— Ai putea săvârși o crimă, sau o excrocherie și ai uimi lumea…
— Oh, domnule! Asta-i deformație profesională!…
— Sau ai putea, de pildă, când te întorci la școală, să ne întâlnim într-o seară în grădina publică; desigur că și acesta ar fi un fel de a uimi lumea.
— Ești îndrăsneț, domnule!
— Nu, domnișoară, acum am glumit. Dacă ai vrea să ne întâlnim, aș face în așa fel să nu ne vadă nimeni!
Domnișoara Eleonora oftă; nu-i displăcea chipul cum tânărul avocat învârtea vorbele — doar asta-i era meseria! — nu-i displăcea nici ideea de a se plimba tainic cu Amedeo Nazzari, în lipsa lui Rosano Brazzi, adevărata ei slăbiciune. Dar cum de nu înțelegea tânărul că, în viteza trenului, gândurile ei prindeau aripi, dându-i dorința de a se ridica deasupra celor din jur, ca o valchirie?
— Aș vrea să mă duc la război, domnule!
— Dar câți ani ai dumneata, domnișoară?
— Șaptesprezece!
Petruș, care o auzea, știa că abia împlinise cincisprezece: și el mințise astă-iarnă, numai că minciuna lui rămânea una pe când domnișoara Eleonora era făcută să mintă de-a pururi, dându-și mai mulți ani astăzi, scăzându-le mai târziu numărul.
— Dacă m-ar primi, m-aș face aviatoare. Aș vrea să zbor, să mă lupt cu avioanele dușmane, să le dobor în flăcări, să-mi țiuie gloanțele la ureche, să bubuie tunurile… În zilele noastre, numai așa mi-ar place să trăiesc, domnule!
— Și nu ți-ar fi frică, domnișoară?
Domnișoara Eleonora îl privi pieziș pe tânărul din fereastră, biciuindu-l cu un fulger albastru.
— Frică?… Nu, domnule! înseamnă că n-ai înțeles nimic din vorbele mele!
— Dar dacă te-ar atinge un glonț și ți-ar lua foc avionul?
— Atunci m-aș prăbuși în flăcări și aș muri ca o eroină.
Inima lui Petruș începuse să bată iarăși în ritmul acela — simțea o descumpănire în suflet, începea iar s-o înfrățească pe domnișoara Eleonora cu norii, către care năzuia ea acuma, așa cum o visase el în primele zile…
Dar ceea ce se întâmpla acum în sufletul lui nu avea nici o însemnătate, în fața zguduirii care îi aștepta la capul drumului. Fiindcă viața își ieșise din

ale sale și trântea oameni la pământ, în dreapta și-n stânga, nimicitoare, făcându-i una cu țărâna.

Era întuneric în gară când sosi trenul, la ceasul zece seara. Sub felinarul camuflat care ardea firav pe peron, Petruș desluși mai multe umbre, maică-sa, nerăbdătoare, așteptându-l pe Valerică și căutându-l cu ochii pe la toate vagoanele, cucoana șefului de post, cu Pandele, să ia geamantanul domnișoarei… Valerică însă nu venise, scăpase trenul, fiindcă după prânz se dusese să joace biliard, la cafenea, cu unii — și pesemne, ținut de fierbințeala jocului, ajunsese prea târziu la gară.

Petruș se strecură pe marginea peronului, să ocolească gara și să intre pe la bucătărie. La colț zări o umbră, scoțând capul de după puț și strigându-l, în șoaptă:

— Petruș!

Băiatul se opri, mirat și bucuros că îl așteptase și pe el cineva, în gară.

— Tu ești, Uță? întrebă, apropiindu-se.

Cu tot întunericul, se simțea că pe nepotul morarului îl stăpânea mare turburare și spaimă.

— Lasă-ți lădița și vino repede!

Petruș îl știa îndrăsneț și fără teamă, și dacă îi tremura așa de rău glasul acuma, însemna că avea un motiv care nu putea fi pus la îndoială.

— Ce s-a întâmplat, Uță?

— Las' că-ți spun pe urmă! Acuma vino repede, că nu-i vreme.

— Unde?

— La ghereta macagiului; e și Trică acolo.

— Du-te că te-ajung din urmă!

Însă Petruș zăbovi în casă, fără voia lui și fără să se fi așteptat la asta. Când intră, pe la bucătărie, tocmai intra și maică-sa, prin față, cu chipul rătăcit, frângându-și mâinile de neliniște.

— Unde-i Valerică?

— Nu știu!

— Cum nu știi? Nu l-ai văzut în gară? N-ați plecat împreună?

Întreba, ca și când n-ar fi știut că ea îl îndemnase pe Valerică să nu umble niciodată cu frate-su vitreg.

— N-am plecat împreună: madam Gagu mi-a spus că e la cafenea și joacă biliard, cu băieții.

— Minți! izbucni cucoana șefului de gară, arzându-i o palmă.

Apoi ieși pe ușă și se năpusti dincolo, la biroul telegrafului, unde domnul Manole își făcea ,,casa”, adică socoteala biletelor vândute în ziua aceea. Petruș nu mai pierdu vremea și se strecură pe la bucătărie, neliniștit de venirea tainică a lui Uță și de glasul lui care arăta atâta spaimă. Pe fereastra din spate, o auzea pe maică-sa, văicărindu-se în biroul telegrafului:

— Manolică, ție puțin îți pasă, ești liniștit că ți-a venit odrasla… Să-l trimiți pe Dumitru chiar în noaptea asta! Cu ce-o ști, cu ce n-o ști, să se ducă la oraș și să-mi aducă băiatul!

Valerică veni singur, a doua zi la prânz, cu un ochi învinețit și cu hainele sfâșiate — dar până atunci se petrecuseră alte fapte…

Petruș se duse, dibuind drumul pe marginea liniei, până ce zări ghereta macagiului, singuratică; felinarul de la macaz ardea firav, arătându-și luminile galbene, fiecare cu rostul ei pentru acar și pentru mecanic.

— Petruș!

Simțindu-l, două umbre se desprinseră de lângă gheretă și veniră aproape.

— Ce este? întrebă neliniștit băiatul șefului de gară.

— Pe Cazimir l-au luat la post azi după masă!

Stăteau toți trei sub salcâmi, cu inimile înghețate, judecând ce cale trebuia urmată.

— Și credeți că moș Visarion s-a dus să-l pârască?

— Ce să credem! A spus el singur, să-l audă tot satul! Se bucură, lua-l-ar ciuma și strigă, oricui îi trece pe la poartă: „Ai auzit? Aha, l-am înfundat! Ce credea leahul?”

— Vezi, — zise Uță, cu mâhnire, oprindu-l pe frate-su, — dacă nu-l lăsai pe moș Visarion să se ducă la Culaie…

— Degeaba acuma!

Petruș stătea înlemnit, cu spinarea în trunchiul salcâmului: îl înțepa un ciot, în umăr, dar nu lua seama la nimic care-i privea trupul ca gheața.

— Și cum, numai așa, pe o vorbă a lui Culaie?

— Ce trebuie mai mult, ca să ridici omul și să începi cercetările? E deajuns să te bănuiască.

— Și pe Culaie l-au lăsat în pace?

— Nu: a fost șeful postului, să-l ridice și pe el, dar când a văzut că trage să moară s-a dus și-a pus un jandarm, să-l păzească.

— Și-acum Cazimir e la Post?

— Da, de azi după masă!

— Oare l-or fi bătut?

Prin inima copiilor trecu o înfiorare și își simțiră trupurile strânse ca în lanțuri. Ce să mai întrebi? Iei pe cineva la Post chiar pentru o faptă mai mică decât asta și iese de acolo fără să-l bată, fără să-l schingiuiască?

— Mai bine să spuie tot și să scape de casne! zise Petruș.

El era cel mai buimăcit de nenorocirea asta, ceilalți doi o știau mai din vreme, avuseseră când să cugete, să se sfătuiască. În el gândurile se încrucișau cu iuțeala fulgerelor care brăzdează cerul, neîngăduindu-ți să urmărești pe unul, sau pe altul.

— N-o să spună nimic! vorbi Trică.

— Nici dacă l-ar tăia în bucăți și i-ar da cu sare! adăugă frate-su.

Petruș se desprinse de trupul copacului — o clipă așteptă să-și găsească glasul și pe urmă zise — dar nu se auzi, îl auziră numai ceilalți:

— Atunci trebuie să spunem noi!

O, primăvară, cine nu ți-a cântat frumusețea! Cine nu ți-a adulmecat mireazma proaspătă și dulce ca apa izvorului, ca aerul dimineții, cine nu ți-a simțit seva amestecându-i-se în inimă cu sângele vieții, cine n-a cunoscut tainicul foșnet cu care tu faci să crească din pământ spicul ierbii, să se umfle mugurul, să se trezească glasul nou al omului și al păsării și toate înfrățite să cânte, suav și marțial, imn tinereții?!…

O, copilărie blajină, cine nu ți-a închinat mângâierea, basmul și versul?

Era primăvară, era albastru sus cerul nopții, fremăta salcâmul, pocneau mugurii, răsărea spicul ierbii — și cei trei copii, față în față cu primăvara și cu dramele vieții, uitaseră basmul, nu mai știau versul…

Nepoții morarului îl priviră pe al treilea în față, apoi înclinară din cap, dovedind că aveau hotărârea luată.

— Bunicul ne-a îndemnat să stăm ascunși în casă, până trece năpasta.

— I-ați spus?

— I-am spus, că tot avea să afle. L-am rugat să ne ierte și i-am cerut sfatul…

Vorbea Trică, limpede, ca un om mare — și cu o liniște care ar fi uimit pe oricine, acum, când în joc nu era o copilărie, ci viața sau moartea.

— Și moș Aron ce-a zis?

— A zis că n-am făcut bine, că ne-am amestecat în treburi care nu ne priveau pe noi, dar că acum, dacă s-a întâmplat așa, nu e vina noastră.

— Îl blesteamă pe Cazimir? Socotește că el e vinovatul?

— Nu, socotește că el a făcut ceea ce se cuvenea să facă, dar să ne fi trimis pe noi acasă.

— Eu tot nu m-aș fi dus! șopti Uță.

— Și-acum, voi cum ziceți să facem?

— Noi ne ducem la Post chiar în seara asta. Bunicul a spus să nu care cumva să ieșim din casă, că ne pândește primejdie de moarte, că, dacă mărturisim noi, Cazimir tot nu scapă de cazne și nici nu-i ușurăm pedeapsa. Și ne-a băgat în odaie, dar noi, pe la nouă, când s-a culcat mama, am sărit pe fereastră.

Petruș se gândi numai o clipă: nu mai simțea nimic din el, nici trup, nici suflet — doar cugetul, care atârna mai greu decât toată fosta lui făptură, întreagă. Își ieșise rău din ale ei viața și-i trântise pe tustrei în țărână, dar datoria lor era să se ridice și s-o înfrunte, ca bărbații.

— Duceți-vă! zise pe urmă. Vin și eu după voi. Mă duc numai să-i spun tatii.

Domnul Manole își terminase socotelile și tocmai încuia casa. Pe birou, sub lampa cu abajur de hârtie afumată țăcănea telegraful — chemând alte stații, pe unde se ducea trenul, în noapte.

Petruș intră și rămase în ușă, palid și țeapăn ca spânzurații.

— Ai venit?

Poate era în glasul șefului de gară o umbră de bucurie, dar o înfrâna, fiindcă din odaie se auzeau bocetele și văicărelile nevestei, care plângea după Valerică, neștiind pe unde i-l aruncase soarta.

Dumitru macagiul primise poruncă să fie gata ca să plece cu mărfarul care putea să sosească pe la douăsprezece noaptea: ca să se urce mai devreme în vreun tren cu muniții nu-l lăsau soldații. Dar pe urmă, până la ziuă, până suna telefonul, cu veste de la Dumitru, de la domnul Gagu, ce făcea, cum își domolea neliniștile și nerăbdarea mama băiatului?

Între două suspine ale ei, din odaia telegrafului pătrunse izbucnirea unui glas mâniat, parcă un răcnet — și femeia tresări speriată. Totul în jur, un pas pe pietrișul peronului, țăcănitul pendulei, scârțâitul unei căruțe care trecea

pe șosea, în spatele gării, o făcea să tresară, umplându-i inima de spaimă și de speranță.

Apoi dincolo se auzi răsunetul unei palme năpraznice, urmată de o bușitură, ca și cum cineva s-ar fi prăbușit pe podele — se auzi ușa de la odaia sălii de așteptare trântindu-se, se auzi cheia răsucindu-se în broască, lucru care nu se făcea niciodată, pași apăsați străbătură peronul și o clipă mai târziu șeful gării intră pe ușă, doborât, cu privirea împrăștiată.

— Ce-i cu Valerică? izbucni nevastă-sa, văzându-i înfățișarea. Spune-mi, spune-mi, nu mă mai chinui! Ai primit o veste? I s-a întâmplat ceva băiatului?

Șeful gării se lăsă moale pe un scaun și își luă capul în palme.

— M-am nenorocit! șopti, cu glasul ca șuierul șarpelui.

Nevasta se năpusti asupra lui și începu să-l zgâlțâie, disperată:

— Dar vorbește o dată, că mă ucizi! Spune-mi, ce-i cu băiatul?

Bărbatul își legăna capul, în palme, neîndrăznind s-o privească.

— Nu-i nimic cu Valerică… Nu! Fii liniștită!

— Dar atunci ce ai, ce intri așa, să-mi sară inima din loc, când știi cât sânt de speriată?

— Petruș…

— Lasă-mă-n pace cu Petruș! Mie să mi-l aduci pe Valerică!

Șeful gării își luă mâinile de la ochi și o privi fără s-o deslușească, privirea miopilor, în care se citea neînțelegere, disperare și groază.

— M-am nenorocit, Natalio!… S-a sfârșit cu mine! Petruș… Petruș e…

Femeia nu auzea, nu înțelegea, n-avea gând pentru nimic ce nu era în legătură cu băiatul.

— Dar lasă-mă odată în pace cu Petruș al tău! izbucni, luând de alături un sfeșnic și aruncându-l nestăpânită, asupra bărbatului.

Din întâmplare, sfeșnicul nimeri pe alături, se lovi în perete și căzu zdrăngănind, pe dușumele. Șeful gării se uită la sfeșnic, se uită la nevastă, apoi îl podidiră lacrimile.

— Petruș e un trădător și-un nemernic! O să-l ducă la Curtea Marțială! bâigui, cu inima disperată.

Capitolul XXXIII
NIMENI NU DOARME ÎN NOAPTEA ASTA

Ferestrele sălii de așteptare aveau drugi de fier, și cele dinspre peron, și cea din spate, altfel ar fi sărit pe geam și s-ar fi dus la postul de jandarmi, urmându-i pe nepoții morarului. Asta îl chinuise mai rău pe Petruș, în acea noapte, gândul că ei îl judecau, socotindu-l nemernic, că îi trimisese acolo, iar el rămăsese acasă. N-aveau de unde ști că se afla și el tot la închisoare, dar în loc să-l fi închis jandarmii, îl închisese taică-su.

Așa se zbuciumă Petruș, ore îndelungate, în tic-tacul pendulei și-n țăcănitul telegrafului — smucind ușa, sgâlțâind drugii de fier, de la ferestre, alergând de la un perete la altul.

După un timp, când pendula bătea ora trei din noapte, ușa de pe peron, la odaia telegrafului, se deschise și auzi dincolo pași: îi recunoscu, erau pașii lui taică-su, care măsura și el odaia, dintr-un perete în altul, pesemne în prada aceluiași zbucium pe care îl încerca și băiatul. Poate fusese la postul de jandarmi, să vadă, să afle, poate n-avea liniște să aștepte dimineața dincolo, în casă, unde se zbuciuma altcineva, pentru altul.

Petruș ascultă o vreme pașii, pe urmă se duse la ușa care lega sala de așteptare cu biroul telegrafului.

— Tată!

La prima chemare taică-su nu răspunse — își urmă mersul învârtindu-se ca într-o cușcă, între un perete și altul.

— Tată! strigă a doua oară băiatul, sgâlțâind clanța.

Pașii se opriră, în dreptul ușii, și se auzi vorba, năpraznică:

— Taci!… Taci că te ucid cu mâna mea, descreieratule!

Petruș se lăsă jos, pe dușumeaua murdară, încercând să adune în minte cuvintele cu care să-l înduplece pe taică-su. Nu vroia iertare; dacă săvârșise o greșeală, își cerea judecata dreaptă și oricât de aspră — și închisoarea adevărată, nu pe cea de-acasă.

Pașii din birou conteniră după un timp, scârțâi un scaun și pe urmă se făcu liniște: în tot cuprinsul gării nu se mai auzea decât tic-tacul cumpănit al pendulei, adormise și telegraful. Și în liniștea aceea, Petruș deslușí deodată suspine venind din încăperea alăturată, suspine adânci, întretăiate de spasmuri — și înțelese, înmărmurit, că taică-su plângea, poate prăbușit cu

capul pe masă. Și din tot ce fusese pentru el suferință în viață, cea de acum le întrecea pe toate — fiindcă niciodată copilul nu a cunoscut plânsul tatălui și nici nu a putut să și-l închipuiască.

— Tată! izbucni băiatul.

Dincolo plânsul se auzea, mai departe, pornit ca dintr-o inimă lipsită de orice speranță.

Petruș se ridică și începu să sgâlțâie ușa. Fiul nu putea să îndure hohotele care îl ridicau pe el deasupra lui taică-su — făcându-l mic și nevolnic, la picioarele lui, pe cel ce îi dăduse viață.

— Tată, omoară-mă — și termină odată!

Scaunul scârțâi iarăși, iarăși se auziră pașii, se auzi deschizându-se ușa cealaltă și plânsul tatălui se pierdu afară, în noapte.

Băiatul căzu în genunchi, cu fruntea în ușă și așa rămase, până se iviră zorile la fereastră. Atunci desluși alți pași, mai grei, înconjurând gara, tropăind la ușa telegrafului, auzi glasuri și recunoscându-l pe șeful de post își simți inima ușurată.

„A venit să mă ia!” își zise, liniștit că în curând se va întâlni cu ceilalți — și-i va fi întârzierea, în sfârșit, înțeleasă.

— Ce ne facem, domnule Manole? gâfâi jandarmul, având parcă și el vocea ștearsă și speriată.

— Nu știu, domnule Grigore, nu știu! Salvează-mă și îți jur că am să-ți fiu recunoscător toată viața!

— Dar cum să facem, învață-mă! Dacă nu veneau nepoții morarului… Acum o să urle tot satul!

— Nu știu, domnule Grigore! Judecă dumneata cum e mai bine, și salvează-mă! Gândește-te că ești și dumneata tată!

Petruș rămăsese în genunchi, la ușă, și asculta cu chipul ca de piatră.

Șeful de post oftă atât de adânc, încât i se auzi scârțâind centironul.

— Nu știu — și mâine la prânz poate să pice căpitanul…

— Ai anunțat la legiune?

— Puteam altfel? Noroc că era în județ căpitanul, că altfel venea astăzi.

— Și copiii ăilalți, unde sânt acuma?

— La arest, că doar nu era să-i las acasă!

— Știe cineva de ei?

— Știe, jandarmii… A venit morarul, astă noapte…

Urmă o altă tăcere, după care vocea șefului de gară izbucni, disperată:

— Salvează-mă, domnule Grigore! Salvează-mă!

— Dar înțelege-mă, omule, că asta vreau: altfel nu veneam încoace. Încearcă de te liniștește și să vorbim, să ne spargem capul, să vedem ce putem face!

Se auzea răsuflarea grea a jandarmului, și răsuflarea mai pripită, fără stăpânire, a tatălui.

— Domnule Manole — vorbi șeful de post, după o vreme — am să încerc să fac ceva, dar dacă o ieși rău, mă paște pușcăria pe viață… Și am și eu două suflete cu mine, fata și nevasta…

Urmă o altă tăcere, plină doar de răsuflarea oamenilor și Petruș parcă îi simți că se uită unul la altul, pătrunzător, căutând să se înțeleagă.

— Ce să-ți dau, domnule Grigore? gâfâi taică-su. Știi că trăiesc din leafă.

— Eu n-am venit să-ți cer bani pentru asta! protestă, moale, jandarmul. Dar lasă, cât ai fost la oraș, ai învârtit bine treaba, cu vagoanele.

Șeful gării socoti potrivit să nu mai lungească vorba de pomană; să spună vorbele pe față și să se înțeleagă. Ceva în răsuflarea și în glasul lui se schimbase.

— Domnule Grigore — zise, aproape în șoaptă, — nu trebuie să știe nimic nevasta… Am niște napoleoni de aur. Poți să-ți dau zece.

— Cât face asta?

— Vreo cincisprezece mii de lei, nu știu bine cât se mai vinde bucata.

Dincolo, băiatul înțelese că se tocmeau pentru el, — zece napoleoni de aur — viața.

— E puțin, domnule Manole! Dacă o pățesc… gândește-te, am fată și nevastă.

— Douăsprezece! Mă jur că astea le am toate…

— Ei, poate că mai ai dumneata și altele!

Până atunci Petruș nu se gândise din ce trăia șeful postului, că leafa… Din ce mânca, din ce-și îmbrăca nevasta, din ce-și ținea fata la pension… Dar nici nu avusese de ce să se gândească la toate astea și nimic nu-l mirase. În schimb îl mira acum tocmeala, îndărătnicia cămătărească… Îl crezuse pe șeful de post larg la suflet, împărțind tot ce era al lui cu inima întreagă, fiindcă de un an încheiat, nu fusese săptămână să nu vină Pandele, sau altul, la gară, când cu rațele, când cu găinile, când cu curcanul — iar balerca de țuică și butoiașul de vin, din pivniță, nu rămăseseră niciodată

goale, tot prin grija jandarmului. Credea că șeful de post e din cei care dau într-una, și nu cer niciodată…

Dar iată-l că acum cerea — cu aceeași liniște cu care ar fi dat, nesimțindu-i-se schimbat glasul.

— Mai ai și niște miișoare, domnule Manole!

În clipa aceea, sună telefonul: pendula bătea ora șase, afară se luminase de-a binelea, numai că nu se vedea soarele.

— Tu ești, Dumitre?… Bine!… Bine! gâfâi șeful gării, în pâlnia aparatului. Bine, mă duc să-i spun cucoanei… Numai ai grijă să luați trenul la nouă și jumătate!

Dincolo, în odaie, cucoana se zbuciumase și ea, toată noaptea; parcă fusese un făcut, să se întoarcă pe dos toate deodată în casă.

— Ce este? întrebă, rătăcită, sărind în picioare, când îl văzu pe bărbatăsu.

Nu simțise nimic, nu înțelegea ce se petrece cu ceilalți — singurul ei gând fusese băiatul.

— N-are nimic! zise șeful gării, din ușă, fără să mai intre în casă. Era la domnul Gagu. Îl aduce Dumitru cu trenul de nouă și jumătate.

— Mulțumescu-ți, doamne! șopti, transfigurată, nevasta.

Și cu această șoaptă de ușurare, după ce toată noaptea se zbuciumase, căzu de-a latul patului, leșinată.

Bărbatul făcu doi pași înainte, o privi, de departe, și parcă își simți și el inima mai ușurată. Dintr-o săritură fu în colțul odăii, deschise dulapul, scoase o casetă mică, de metal albastru, și descuind-o cu cheița, începu s-o scotocească.

După câteva minute era înapoi, în odaia telegrafului.

— Uite, domnul Grigore, napoleonii și zece mii de lei: asta-i tot ce am. Dacă nu-ți ajunge, îmi omor băiatul și p-ormă îmi pun ștreangul.

— Ce vorbe sânt astea, frate!? se auzi, mustrător, glasul jandarmului. D-aia am venit eu încoace?

— Și acum, domnule Grigore, să-mi spui ce facem?

— Păi uite ce-o să facem: e primejdie, dar altfel nu se poate…

Petruș asculta, cu fruntea în ușă, amorțit, pierdut, vorbele jandarmului.

— Ai ceva rude, undeva, mai departe? Parcă spuneai de un frate…

— Da, am un frate, tot șef de gară, lângă Târgoviște…

— Să-ți trimeți băiatul acolo, chiar astăzi. Nici să nu se știe c-a venit în vacanță. E mai bine așa, până se liniștește zarva.

— Îl închid, domnule Grigore! Îl bag în pivniță și nu-l mai scot de acolo nici noaptea.

— Treaba dumitale; dar mai bine ar fi să-l trimeți departe.

— Și cu ăilalți, ce faci?

— Le dau o bătaie bună și-i trimit acasă, morarului, să se spele cu ei pe cap, cum i-o place. Ălălalt, al lui Ilie Țeposu, n-a mai deschis ochii de astă noapte: la drept vorbind, primejdia acolo e, el a vorbit, cu martori, ceilalți, ce-au spus a intrat numai pe urechile astea. Eu nu pot să ascund că am luat firul după spusele bolnavului — și atunci, dacă o vrea căpitanul să-l descoase…

Aici se lăsă o tăcere, parcă îngrijorată.

— Dar se poate să avem noroc, urmă apoi șeful de post. Am încercat și eu, încă de ieri, să mai scot o vorbă din gura băiatului… N-a fost chip: horcăie și aiurează.

În clipa aceea se auzi un suspin, după ușa sălii de așteptare.

— Ce este? întrebă, tresărind, șeful jandarmilor.

— Nu-i nimic: băiatul.

— Cum spun, s-ar putea să avem noroc: până să vină căpitanul de la legiune, poate moare bolnavul.

Suspinele, dincolo, se întețiră, dar nu le era mintea la zbuciumul băiatului, nu le luară în seamă.

— Vezi, — urmă jandarmul — dacă nu veneau nepoții morarului, treaba rămânea simplă și curată.

— Bruta aia, cantonierul, n-a spus nimic?

— Nimic, o vorbă! Și crede-mă că mi-am bătut capul.

— Dar dacă o să spună la judecată?

— N-o să spună, cunosc eu oamenii. Dacă n-a spus aici, nu are unde să mai spună, că n-o să mai stoarcă nimeni din el cât am stors eu astă noapte.

Dincolo, Petruș se ridică în picioare, cu toată carnea trupului îndurerată, mușcându-și pumnii să nu izbucnească. Era atâta cruzime sub liniștea cu care vorbea jandarmul, încât el simțea în întreaga lui făptură grozăvia casnelor.

— Mi-e teamă, domnule Grigore! bâigui șeful gării. E una aici, oricât l-ai bate, și alta când s-o vedea la Curtea Marțială, unde se prea poate să-l

condamne la moarte… în fața morții, omul se pierde, își uită de toate…

Petruș auzea, vorbă cu vorbă, și în groaza, în durerea, în disperarea pe care i-o dădea gândul că sărmanul Cazimir se putea duce la moarte, simțea că tatăl lui nu avea dreptate! Nu! Să-l fi luat pe el acum și să-i fi pus țeava puștii în față, simțea că n-ar fi dat înapoi, n-ar fi tremurat, și-ar fi ținut pieptul deschis și fruntea sus, fără să-i fie frică de moarte!

Dincolo, taică-su scăzu glasul:

— Domnule Grigore, poate ar fi o cale mai bună, să scăpăm și de grija anchetei, și a judecății, să îngropăm totul deodată.

— Ce cale? întrebă jandarmul, scăzând și el glasul.

Băiatul își lipi urechea de ușă, să audă, să nu piardă nici una din vorbele lor care începeau să pară ciudate.

Inima băiatului începu să bată altfel — și, deodată, luându-și pumnii din gură, i se limpeziră ochii, i se limpezi fața. Deci avea și el un tată, un tată adevărat, pe care să-l poată iubi, cu care să se fălească — nu era o ființă măruntă, îngenunchiată, mai avea în el un suflet, și-o inimă generoasă. Ar fi vrut să poată sparge ușa, să se repeadă dincolo, să-i cadă la genunchi, să-i sărute mâinile și picioarele și să-i spună, cucerindu-și liniștea și fericirea dintr-o dată:

„Tată, iartă-mă că te-am judecat aspru!”

— Arestul are gratii? se auzi dincolo glasul lui taică-su.

— Are; păi altfel se poate?

— Domnule Grigore, dumneata te pricepi mai bine: trebuie găsit un mijloc, să scape, la noapte, pe ușă sau pe fereastră…

Urmă o tăcere scurtă, dar tare ciudată, în care simțeai că oamenii se uitau pătrunzător unul la altul.

— Asta-i! zise, simplu, șeful de gară… Nu-i nevoie să amesteci jandarmii. Poți să-l pândești dumneata, și cu un foc, l-ai culcat dintr-o dată!

Câteva clipe Petruș nu înțelese și ascultă, mai departe, vorbele spuse de taică-su.

— Așa am scăpat de toate grijile, domnule Grigore. De ce să-ți mai bați capul? Nu-i și asta o judecată?

Băiatul se dete un pas înapoi, ca beatul, șovăi, cât fu trebuitor să i se răsucească în suflet arcul, apoi, cu arcul întins, gata să plesnească, se năpusti în ușă, izbindu-se cu tot trupul și bătând cu pumnii, s-o spargă, începu să răcnească:

— Nemernicilor!… Ucigașilor!… Uneltiți degeaba! Am să spun eu! Și dacă mă închideți pe mine, au să spună ceilalți!

Ușa se smuci în lături și Petruș, care se aștepta să-l vadă pe taică-su, îl văzu pe jandarm, cu palma ridicată. Taică-su era în spate, scăzut la statură, neputincios, ca un gândac pe care-l așteaptă acul insectarului, și degeaba se zbate, și degeaba își mișcă picioarele firave.

— Să nu v-atingeți de Cazimir, ucigașilor! răcni băiatul fără să se ferească.

Dar palma jandarmului nu se potrivea cu palma lui taică-su. Când se abătu, năprasnică, îi cuprinse și obrazul și ceafa, făcând să-i sfârâie pielea și să-i trosnească oasele. Și din greutatea ei, Petruș simți ușurându-i-se trupul și ducându-se, în zbor, până în zidul din spate, iar de-acolo căzu, fără simțire pe dușumeaua murdară.

— Ia-l și du-l în beci, până nu vin oamenii la tren! îi porunci jandarmul, gândacului.

Capitolul XXXIV
SUB CERUL PRIMĂVERII

În toate serile, Stanca văduva cădea frântă pe scândură patului, ca vitele deșelate, și adormea cum își lăsa capul, că nu avea în trup numai oboseala zilei, ci oboseala tuturor lunilor de când îi plecase bărbatul. Toate îi mergeau fără spor de-atuncea și se întreba singură, serile, mirându-se, pe ce i se irosea vlaga, că nu făcea în casă mai mult decât toate femeile. Poate era în ea o sfârșeală, necunoscută, o boală tainică și nu-i știa nici sălașul, nici leacul.

Aceeași trudă simțise în trup și-n seara asta, aceeași nevoie de-a se întinde și de-a chema somnul, să piardă măcar pe timpul nopții legătura apăsătoare cu viața. Dar, cu toată truda din trup, nu putea să închidă ochii, și se frământa, dincolo, în odaia socrului, frângându-și mâinile, pe marginea patului.

— Ce ne facem, tată, ce ne facem?

Moș Aron stătea pe scaun, la masă, unde își făcea seara socotelile morii. El era obișnuit să întârzie serile — nu se culca niciodată decât înspre miezul nopții, făcea socotelile încet, moșmonindu-le, poate unde erau încâlcite, fiindcă altminteri bătrânul morar avea mintea ageră.

Acum, ceasul de buzunar, agățat în perete, între geamuri, trecuse de unsprezece, dar gândul nu-i era la socotelile morii. Stătea așa, în lumina lămpii, și pe chip i se vedeau, adânci și învălmășite ca niciodată, cutele săpate acolo de viață.

— Ce ne facem, tată, dacă ni-i ia și-i duce, cu judecățile? Se frământa femeia — a doua noapte când nu închidea ochii.

— Acum liniștește-te! grăi, posomorit, bătrânul. A trecut primejdia!

— Și dacă o să vină șeful postului? Dacă s-or întoarce nu știu cum lucrurile împotriva noastră?

— N-au să se întoarcă! Ține seama că e amestecat aici și șeful gării. În el e norocul!

Apoi moș Aron își lăsă capul în piept, și cutele de pe chip i se adânciră, schimbându-i atâta înfățișarea, încât, dacă ar fi intrat abia atunci pe ușă, nu l-ar mai fi recunoscut nici noră-sa.

— Păcat de bietul Cazimir! oftă bătrânul. El nu are scăpare — și tare mă tem c-o să ispășească amarnic!

— Să ispășească! izbucni femeia. El mi-a scos copiii din minți, de nu le mai pot pune frâul.

— Nu păcătui, femeie! Cazimir e un suflet de om cum greu poți întâlni în lume…

Și după o mică tăcere, urmă bătrânul, la fel de posomorât, dar parcă simțindu-i-se în glas căldură și înviorare:

— Iar frâul poate că nu face cu toți treabă bună. Sânt mânji care, dacă nu cresc slobozi, ajung gloabe în loc să mănânce norii.

Femeia nu mai zise nimic, ci rămase acolo pe marginea patului, zbuciumându-se în tăcere. Afară se auzi câinele, lătrând cu nehotărâre, o dată — și tăcând iarăși, stârnit poate de o părere.

— Mai prost o să fie cu șeful postului! zise moș Aron, oftând, apucând necazul de alt colț, ocolit până acuma. De azi înainte n-o să mai am cu el zile bune…

Șeful postului venise aici, pe la vremea prânzului și stătuse la taină cu morarul, cum făcuse mai înainte la gară. Dar bătrânul, care fusese de cu noapte la jandarmerie, să se roage de el cum te rogi la icoane, acum se asprise deodată, închizându-se într-însul mai rău decât ariciul care scoate țepi să împungă vrăjmașii.

— Nu-ți dau nimic, domnule Grigore!

— O să ți-i poarte pe la judecăți, moș Aroane!

— Să mi-i poarte — și să-și ispășească greșelile!

— Dar știi că asta se pedepsește cu moartea?

— Cu moartea s-or fi pedepsind ucigașii și trădătorii.

— Și ce-au făcut ei, nu se cheamă trădare?

— Pe ce, domnule Grigore, că dumneata cunoști legea mai bine ca mine? Sântem noi în război cu polonejii?

— Sântem, nu sântem, de vreme ce erau închiși și le-a înlesnit fuga…

— Ei, atunci să ispășească. Să ispășim cu toții, dacă e nevoie, și eu, că le sânt bunic, și mama care le-a dat viață — tatăl, știi și dumneata că nu mai poate ispăși nimica… Dar să ispășească și șeful gării! Asta-i, domnule Grigore!

— Mie să-mi spui domnule șef, că am venit la dumneata în exercițiul funcțiunii, nu la sporovăială!

— Bine, domnule șef, umblă cu bine și încearcă-ți la alții exercițiul funcțiunii!

Poate săvârșise o greșeală, bătrânul, învrăjbindu-l. Nu știa cam la cât se gândea șeful postului, dar, oricât de mare i-ar fi fost gândul, până la urmă s-ar fi mulțumit și cu un sac de mălai, cu un căzănel de untură, — mai bine așa decât să plece cu mâna goală, spumegând în el mânia înfrângerii. Și fără cine știe ce pagubă, ar fi avut și moș Aron pace bună. Dar el, care se dusese cu noaptea-n cap să se roage, cu umilință și supunere, acum simțise în suflet nu știu ce răzvrătire și mugise, în el, fiindcă de auzit nu l-ar fi auzit nimeni:

„Dar să se sfârșească odată cu jandarmii și cu toate ticăloșiile!"…

Iar pe seară îi veniseră nepoții la moară, speriați și bătuți, plini de vânătăi ca răufăcătorii. Că, înainte de a le da drumul, șeful postului îi mai judecase o dată măsurându-le spinarea cu vâna de bou și le spusese, cu câte o mână în beregata fiecăruia, lovindu-i cu capul de zid, ca să nu-i uite sfatul:

— Și dacă scoateți o vorbă, să știți că vă împușc, năpârcilor! Ce-ați spus aici să vă iasă din cap, altfel, pământul vă înghite, și pe voi și pe mama voastră și pe bunicul. Și dacă ieșiți din casă până o începe școala, mai bine aruncați-vă în iaz decât să dați ochii cu mine ori cu jandarmii, că au poruncă să tragă în voi fără milă!

Acum copiii erau dincolo, încuiați în odaie. Mamei lor nu îi spuseseră nimica din amenințarea jandarmului, dar lui moș Aron îi mărturisiseră totul, și bătaia și vorbele. El nu i-ar fi încuiat cu cheia, socotind că nu-i frumos să-i țină în casă, închiși ca pușcăriașii — că, dacă ar fi vrut să fugă, mai era și geamul. Dar unde să se mai ducă de azi înainte, dacă lipsea cantonierul?

Ajungând cu gândul la Cazimir, moș Aron oftă iarăși.

— Hai, liniștește-te și du-te de te culcă, femeie, că se apropie miezul nopții! zise, după ce privi ceasul dintre geamuri. Ce-a fost rău s-a dus: nu mai are de ce să-ți fie teamă.

Femeia se ridică, trudnic, cu umerii aduși, ca bătrânele.

— Păi atunci, noapte bună, tată, și să ne ajute dumnezeu din ceruri!

Moș Aron se ridică, gârbovit în două zile cât nu te gârbovesc anii, și prinse să-și desprindă chimirul, când auzi, peste tindă, un țipăt:

— Tată!…

— Ce este, femeie? întrebă morarul, deschizând ușa.

— Nu sânt!… Unde s-au dus, tată, ce duh rău îi mână? începu să se zbuciume mama copiilor. Și pe unde au ieșit, că doar le-am încuiat ușa?

— Pe geam! răspunse, fără uimire, moș Aron, trecând pragul și arătând perdeaua de chembrică, fluturând sub adierea vântului primăvăratic.

Geamul era dat în lături, fugarii nici nu se mai osteniseră să-l închidă.

Femeia se lăsă pe marginea patului și începu să bocească:

— A intrat în ei duhul rău, tată, și acum îi duce pierzării!

— A intrat duhul vremurilor! răspunse, liniștit dar cu o adâncă mâhnire, bătrânul. Acum nu mai ai ce le face. Trebuie să-și ducă drumul până la capăt, sărmanii!…

De la căderea amurgului, când lumina care intra prin crăpăturile chepengului se ștersese, Petruș nu mai știa cât e ora. Mai târziu auzi clopotul, bătând pe peron, simți forfota stârnită în gară de venirea personalului și înțelese că era zece seara.

Stătea închis în beci din zorii zilei — și în tot acest timp nu făcuse altceva decât să caute o cale de scăpare. Chepengul, care răspundea în spatele gării, era prins într-o parte cu trei balamale, groase, în partea cealaltă cu lacăt, în belciuge țigănești, întoarse pe dedesubtul lemnului. Închizătoarea era făcută să se împotrivească furilor din afară, nu pedepsiților dinăuntru. Dacă băgai o dată, un fier ascuțit sub colții belciugelor, nu-ți mai rămânea decât să salți chepengul, cu o rangă, și lacătul zbura cât colo.

Greu era să găsești aceste unelte — și încă mai greu să aștepți ora de noapte când se liniștea totul în gară…

Pe la vremea prânzului se auziră pași, sus, scârțâi lacătul, chepengul se săltă de o palmă și șeful gării, băgând doar mâna, fără să-și arate chipul și fără să spună o vorbă, puse, pe prima treaptă a scării, un codru de pâine, o bucată de brânză și-o cană, poate cu apă. Tot era mai blând decât un paznic de închisoare: adăugase brânză, pe lângă apa și pâinea cuvenite pușcăriașilor!

Petruș așteptă, înlemnit, lângă peretele plin de mucegaiuri până se închise lacătul, iarăși. Găsise în beci doar un târnăcop: cu coada lui putea să salte chepengul, cu fierul putea să desfacă belciugele, dar mai întâi trebuia să-i sape loc, altminteri, vârful bont nu putea pătrunde. Lipsea o daltă, sau măcar un briceag — dar briceagul i-l luase jandarmul, tot așa cum îi luase și

cureaua pantalonilor, ba chiar și șireturile de la ghete, după deprinderea lui cu arestații, ca nu cumva închisul să se spânzure.

În tot beciul, Petruș nu găsise altă sculă decât un piron ruginit, bătut între cărămizi, și, după ce-l scosese cu trudă din tencuială, se apucase să râcâie ușor lemnul în jurul colților îndoiți ai belciugelor. Stătea la jumătatea scării, cu capul dat pe spate și mânuia răbdător pironul, trăgând cu urechea afară. Lemnul, înmuiat de putrezeală, nu arăta mare împotrivire, dar în schimb, unealta, cu vârful mâncat de rugină, abia apuca din el câte o fărâmiță. Mai ușor mergea cu unghia, dar curând așchiile intrară în carne și prizonierul, cu degetele însângerate, se întoarse la pironul tocit și își continuă râcâiala.

Pe urmă, în beci se lăsă întunericul, slaba lumină care pătrundea prin crăpăturile chepengului și prin răsuflătoare se șterse, semn că se făcea noapte afară.

Băiatul se trudi astfel, încă o vreme, tot încercând să vâre vârful târnăcopului sub belciuge — până ce, în sfârșit, izbuti să le prindă. Dar atunci se mulțumi cu atâta, nu le întoarse, fiindcă nu era încă ora, conteni lucrul, luă pâinea, brânză și apa, și, așezându-se pe ultima treaptă a scării, începu să mănânce, gânditor, fără să simtă gustul mâncării, socotind doar să-i dea trupului puterea de care avea nevoie de aici încolo.

Așa rămase acolo, pe scară, așteptând scurgerea orelor, ascultând chițcăitul șobolanilor, trăgând cu urechea afară.

După ce trecu trenul de zece, se mai simți câtva timp forfotă în gară, pașii oamenilor care veniseră cu trenul — și în sfârșit, liniștea fu apoi atât de mare, încât se auzea, prin tavan, tic-tacul pendulei.

Atunci, bâjbâind pe întuneric, căutând cu degetele însângerate locul săpat de cu ziuă, Petruș băgă fierul târnăcopului sub colțurile belciugului, și trase, până le îndreptă, unindu-le pe amândouă. Singura greutate rămasă acuma, era să nu-l simtă nimeni de afară.

Băiatul așteptă, încă o vreme, ascuțindu-și auzul: nu se mai simțea nici o mișcare în jurul gării: atunci înfipse coada târnăcopului sub chepeng, în dreptul belciugului, și trase, ușor, să nu stârnească nici o scârțâitură. Simți colții belciugului descrescând, scrijilind lemnul putred, până ce, deodată, lacătul sări în lături, prins numai de rama chepengului.

Inima lui Petruș sări o dată cu lacătul, într-o zvâcnitură; pocnitura seacă a fierului i se păru că are răsunetul unui foc de pușcă, în stare să trezească pe toată lumea din gară. Dar, după ce așteptă iarăși, înlemnit pe treptele scării,

băiatul își dădu seama că nu mișca nimic în jur, nu se trezise nimeni. Atunci mai urcă încă o treaptă și împinse ușor chepengul. Și deodată sub ochii lui ținuți la întuneric, se deschise o poartă de lumină: cerul, deasupra, era plin de stele…

Asta se întâmpla la ceasul când, în casa morii, moș Aron stătea posomorât la masă, iar noră-sa se frământa chinuită, pe marginea patului. În odaia de dincolo, copiii, încă speriați, se întorceau pe rând cu spatele la lumină și, ridicându-și cămășuțele, își măsurau unul altuia vânătăile.

— Nene, — zise Uță, între spaimă și uimire — dar p-asta știu că ți-a altoit-o! Ia te uită, ține de colea, de la umăr, peste spinare, până la mijlocul șalelor. Mă mir că n-ai murit acolo!

— Ei, nu moare omul, cu una, cu două! răspunse Trică, așezat și plin de înțelepciune. Pe tine te mai doare?

— Nu, doar mă ustură. Ca să-ți spun drept, prea rău nu m-a durut nici atuncea. Mai mult mi-era frică, de vâjâitură. Pe urmă, când mi se lipea vâna de bou în spinare, simțeam doar o arsură și ceva că mă înțeapă la inimă.

— Ei aș! Dac-ar fi așa, nu s-ar osteni jandarmii, de pomană! Atunci de ce răcneai, că am zis să nu-ți scuipi bojocii afară?!

— Am răcnit? întrebă Uță, cu mirare. Zău că nu mai știu, nene! Poate de frică!

Apoi adăugă, parcă desvinovățindu-se:

— Răcnesc ei oamenii în toată firea!

— Păi eu ce zic?! încuviință Trică.

— Și tu ai răcnit!

— Am răcnit, dar nu ca tine.

— Zău, nene?… Iu!…

— Ce ai?

— Mă ustură!

Le pusese moș Aron cârpe ude pe spinare, mai mult nu avea ce să le facă și se rupsese în el inima și i se îndurerase carnea văzând această sălbăticie.

Dar copiii nu putuseră îndura multă vreme oblojeala, le era mai ușor fără ea pe piele.

— Lasă, că trece în câteva zile! zise fratele cel mare, luptându-se cu usturimea.

Apoi copiii își lăsară ușor cămășuțele peste spinările învinețite, făcură lampa mică și dădură să se culce.

— Nene, tu cum dormi, pe o parte?

— Nu, că mă ustură șoldul.

— Și pe mine! se plânse Uță.

— Culcă-te cu burta-n jos.

— Nu pot, că gâfâi.

Dar somnul nu li se lipea de pleoape — și nu din pricina usturimilor. Aveau alte dureri, nu în carne, în suflete, și parcă nu îndrăzneau să aducă vorba despre nici una.

— La ce te gândești, nene? întrebă Uță, simțind că somnul nu s-a desprins încă din tavan, să-l învăluie pe nici unul.

— La Cazimir, răspunse Trică.

— Acum ce-o să fie?

— Nu știu, dar poate c-o să-i dea drumul. Nu poți să-l trimiți la judecată, dacă n-ai mărturie.

— Păi moș Visarion?

— Moș Visarion? Pe ce se întemeiază pâra lui? Pe o vorbă spusă în aiureală, de Culaie. Dacă am fi fost numai noi, ne punea la toți fiare și ne trimetea, să ne judece Curtea Marțială, că mărturia noastră era gata făcută. Dar așa, fiindcă a fost tatăl lui Petruș la mijloc, șeful postului a cocoloșit-o, că sânt prieteni, beau împreună…

Aici urmă o tăcere, după care Uță oftă și zise, cu adâncă mâhnire:

— Nene, dar să știi că la asta nu m-aș fi așteptat pentru nimic în lume! Adică să ne trimeată pe noi la Post, iar el…

— Nici eu nu m-am așteptat! șopti Trică, stăpânit de mai adâncă mâhnire.

— Noroc de Cazimir, că nu știe.

— O să afle el, azi, mâine…

— Nene, și tu chiar crezi c-o să-i dea drumul?

— S-ar putea: anume ca să nu se încurce lucrurile și să-l bage la apă pe șeful gării, adică să nu-l facă de rușine; ori mai știi, pentru una ca asta s-ar putea să-l dea afară și din slujbă, să rămână pe drumuri… Dar lasă, să nu-i purtăm lui grijă, că e prieten cu șeful postului.

Urmă o altă tăcere, după care iar oftă mezinul:

— Nene, nu pot să dorm.
— Încearcă!
— Mă tot gândesc la Petruș. Tu îl crezi rău la inimă?
— Nu știu: poate că-i numai slab — trăit în puf, ca domnișorii.
— N-ar fi trebuit să fim împreună.
— Acum lasă: ne-om lămuri noi într-o zi cu dânsul!
— Eu nu mai vreau să-l văd în ochi; să-și caute alți prieteni.
— Ba eu vreau, da' numai o dată — să-i spun tot ce-mi stă pe suflet…

În bătătură lătrase Ursei, cu nehotărâre și-apoi amuțise; câinii mai latră și de plictiseală, ori amăgiți de-o părere.

— Acum culcă-te! șopti Trică, după ce trase cu urechea afară.
— Mama de ce întârzie?
— Stă cu moș Aron, dincolo.
— O fi mâniată?
— Tu ce zici?… Hai, culcă-te, barem să ne găsească dormind, c-am necăjit-o destul zilele astea!

În clipa aceea, amândoi frații tresăriră.

— Ce-o fi? șopti Uță, ridicându-se într-un cot, dintr-o zvâcnitură.
— Sst! Ține-ți gura!

La geamul de la capul patului se auzise o ciocănitură sfioasă, întrebătoare.

Trică se aplecă repede spre masă și suflă în lampă, cufundând odaia în întuneric. Afară nu se mai auzea nimic, dar simțeai că e cineva acolo, pitit sub fereastră, așteptând, neîndrăznind să ciocănească încăodată — pesemne cu un anumit gând, să nu se trezească toată lumea.

Trică își dădu îndată seama de asta, era cineva care-i căuta pe ei — și se temea de ceilalți ai casei. Băiatul coborî din pat, ușor, se lipi de perete și trase colțul perdelei la o parte. Uță îl auzi deodată icnind, stăpânindu-și strigătul de uimire.

— Ce este?
— Petruș!
— Gonește-l! Nu mai are ce căuta la casa noastră!

Trică deschise geamul și, scoțând capul afară, întrebă cu asprime, fără să ridice însă glasul:

— Ce vrei?
— Sânteți singuri? Unde-i țața Stanca?

— Alături. Ce cauți aici?

— Trebuie să-l scăpăm pe Cazimir! răspunse, tot în șoaptă, glasul de-afară. E primejdie mare.

Uță coborî pe marginea patului.

— Gonește-l, nene!

Și, nemaiputând să-și stăpânească sila șl mânia, cel mic sări la geam, să-și spună gândul, mai departe:

— Du-te de-aici! Nu stăm de vorbă cu prietenii jandarmului.

— E primejdie mare! repetă, tremurând, glasul de sub fereastră.

— De ce ne-ai trimes la Post, să ne bată, și tu ai rămas acasă?

— N-am rămas eu… M-a ținut tata…

Acum, glasul băiatului, atât de stăpânit totdeauna, era aproape scăldat în lacrimi.

— M-au bătut și el și șeful postului — și p-ormă m-au închis în pivniță. Am scăpat abia acum și-am venit într-un suflet încoace. Uite!…

Cu aceste cuvinte, Petruș întinse mâinile, căutându-le pe ale neînduplecaților, să le arate degetele însângerate.

— Uite, sânt plin de sânge!

Nu se vedea sângele, dar se simțea că unghiile sânt rupte și vârfurile degetelor sfârtecate.

— Adică nu te-ai ascuns? întrebă Uță, începând să se domolească.

— Nu s-a ascuns! Tu n-auzi ce spune? îl repezi frate-su.

— Ce-aș fi câștigat? se miră Petruș, mâhnit în același timp de nedreapta lor judecată. Dacă erați voi la Post și spuneați toate, m-ar fi lăsat pe mine în pace? Nu am fost împreună, nu ne așteaptă aceeași pedeapsă?

— Așa e! încuviință Trică.

Uță nu mai zicea nimic, stătea bosumflat, cu capul în pământ, mustrându-se că îl judecase nedrept pe Petruș și că se lepădase de el fără a ști temeiul faptelor.

— Te doare? întrebă, pipăindu-i ușor degetele însângerate.

— Nu-i vorba de asta…

— Și pe noi ne-a bătut. Să vezi, avem numai vinețeli pe spate. Nenea are una…

— Ține-ți gura! îl opri frate-su. Spune, Petruș, ce trebuie să facem?

— Să vedem: trebuie să-l scăpăm pe Cazimir; vor să-l împuște.

Amândoi frații se traseră înapoi, înspăimântați, cu mâinile la gură, abia stăpânindu-și țipătul de groază, care le străbătuse ființele firave.

— Aveau de gând să-l împuște în noaptea asta, vorbi Petruș, mai departe. Să-l facă scăpat din arest și să tragă în el, fără judecată. Dar n-au să mai îndrăznească, fiindcă i-am auzit și le-am spus și-o să le fie teamă, că n-am să tac din gură decât dacă mă împușcă și pe mine tot astă noapte.

Nepoții morarului ascultau, speriați — și înțelegeau abia acum că prietenul lor se zbuciumase mult mai rău decât ei, cu toate că rămăsese acasă, și fusese în primejdie mai mare decât ei amândoi laolaltă.

— Spune, Petruș, ce trebuie să facem?

— Să vedem… Mâine, cu trenul de douăsprezece vine căpitanul de jandarmi, să cerceteze. Pe noi vor să ne țină deoparte, de la Culaie nu mai au ce să afle…

— Dar au să-l ridice!

Petruș șovăi, cu inima înghețată.

— Nu cred c-au să mai apuce să-l scoată din casă. Au să-l ducă numai pe Cazimir și-au să-l judece.

— Păi, dacă nu-i mărturie?… Doar cu vorbele lui moș Visarion, se poate face judecata?

— Nu-i nevoie de nici o mărturie. Cazimir a recunoscut faptele.

— Că i-a ascuns pe polonezi?

— Da; și că i-a ajutat să fugă.

— Singur?

— Singur; n-a vrut să ne bage și pe noi în judecată.

— Așa nu se poate! zise Trică, ridicând glasul.

— Nu se poate! întări și frate-su.

Petruș îi liniști și îi trase mai aproape.

— Vorbiți încet, să nu ne-audă de dincolo, că p-ormă nu mai avem ce face… Trică, voi vreți să-l scăpăm pe Cazimir de la moarte?

— Vrem! răspunseră deodată, sub stăpânirea groazei, amândoi frații.

— Atunci trebuie să mergem cu el, la judecată. O să ne dea și nouă pedeapsă, dar dacă o să cădem în genunchi și-o să plângem acolo, și o să spunem ce fel de om e Cazimir, judecătorii n-au să fie de piatră… N-o să-i mai lase inima să-l trimeată la moarte…

— Mergem! șopti Uță. Spune-ne cum să facem!

Petruș trase cu urechea, fiindcă i se păruse că s-a auzit mișcare în casă.

— Mâine, când o veni căpitanul jandarmilor, trebuie să-i ieșim în cale și să-i mărturisim faptele. Eu o să stau ascuns noaptea asta la voi, în livadă, iar mâine, pe la ceasul unsprezece, o să mă tupilez peste gârlă și-o să aștept trenul sub salcâmi, unde ne-am văzut ieri seară. Veniți și voi acolo, numai aveți grijă să nu vă prindă jandarmii, că umblă ca turbații.

— Mâine n-o să putem ieși din casă, zise Trică. Mama ne ține încuiați, cu cheia, și moș Aron e cu ochii asupra noastră.

Petruș își înmuie glasul, rămas singur să înfrunte viața.

— Atunci am să mă duc numai eu! Altceva ce pot face?

— Nene!… bâigui Uță, întorcându-se mustrător spre frate-su.

— Sst! Ține-ți gura!… Ascultă aici, Petruș: mâine o să fie greu; trebuie să fugim din casă acum, până nu vine mama. Așteaptă-ne!

Curând, trei umbre se strecurau prin livadă, sub cerul înstelat de primăvară, spre ulmul acela care avea o scorbură ca în toate poveștile. Dar acum, pentru toate trei umbrele, vremea poveștilor trecuse fără putință de întoarcere, încleștarea lumii ajunsese până la dânșii, alungându-le copilăria și fluturând, asupra lor, văluri negre de moarte.

Capitolul XXXV
RĂZBOIUL VINE PE SUS

În sat se stârnise fierbere, de ieri seară, când, din gură în gură, purtat de femei, de copii, de moșnegi, ajunsese până la ultima casă zvonul că fusese luat la Post cantonierul, pentru o faptă care se numea trădare de patrie. Lumea nu prea știa limpede despre ce e vorba, că ar fi pus o bombă la pod, ziceau unii, să arunce trenul în aer și să moară lume nevinovată. Asta, pe bună dreptate, stârnea furia oamenilor și ziceau ei: la ștreang cu leahul, să scape lumea de o liftă haină! Că ar fi avut telegraf fără fir, cantonierul — ziceau alții — și trimetea vești, vrăjmașului, despre fabrica din pădure și despre trenurile cu muniții care se duceau la vale, spre locurile unde luptau soldații.

Se mai spuneau multe, pe lângă acestea — și în sfârșit, erau unii care aflaseră că vina cantonierului nu stătea în altceva decât că înlesnise fuga polonezilor, scăpați de la iernare, astă toamnă, întâmplare cunoscută de toată lumea. Asupra greutății acestei din urmă vini, părerile oamenilor se împărțeau, după sufletul fiecăruia.

— Aha! Mănâncă pâinea noastră și ține cu-ai lui! ziceau unii.

— Și de ce n-ar ține? se mirau alți. Tu să fii în locul lui, ce-ai face?

— Dar aici e caz de trădare! E război, frate!

— Ce război? Ne-am luptat noi cu polonii?

— Atunci de ce-i ține la iernat?

— Asta nu se știe…

Nu știau ei, dar domnul Aristide știa, și le lămurise unora, cum ar fi fost notarul, secretarul primăriei și alții, că, retrăgându-se pe pământul unei țări neamestecate în luptă, adică neutre, oștile străine trebuiesc dezarmate și păzite până la sfârșitul războiului. Așa cer legiuirile internaționale. Deci, polonezii erau internați, nu iernați cum spunea prostimea.

Pentru mulți, ceea ce făcuse Cazimir trecea drept o faptă bună, iar când se mai află că pâra pornise de la moș Visarion, pe care nu-l suferea multă lume, mai tot satul trecu de partea cantonierului. Lumea ieșea pe la porți, pe uliță se simțea forfotă, neobișnuită în alte zile. Cei vecini cu jandarmeria se uitau peste uluci, să vadă răsuflătoarea arestului — fiindcă arestul era în pivniță și n-avea geam, ca orice odaie.

Pe răsuflătoarea îngustă, cu gratii grele, nu se vedea nimic, decât întuneric, în schimb, la geamul de sus o vedeau pe domnișoara Eleonora, cu părul în cordeluța trandafirie, frecându-și unghiile cu o pilă mică — așa cum face potcovarul cu copitele cailor, numai că el are o pilă mai mare.

Din când în când un jandarm ieșea în ușă și gonea lumea:

— Hai, plecați de-aici, ce căscați gura? Ori vi s-a făcut și vouă de pușcărie?!

Se adunase lume și pe ulița a doua, uitându-se în curtea lui Ilie Țeposu, unde un jandarm cu carabina alături stătea pe prispă, se vede ca să-l păzească pe Culaie, până venea căpitanul. Știau cu toții că băiatul trăgea să moară, și paza asta li se părea o batjocorire.

— Ce faci acolo, mă camarade? întrebă un moșneag scund, săltându-și capul peste ulucă.

— Se încălzește la soare, că-l ia cu rece la inimă! răspunse un glas din mulțime.

Vorbele acestea îi stârniră și pe alții, oameni de toate felurile, care se săltară peste ulucă și începură să zădărească jandarmul:

— Mă camarade, fii cu ochii în patru, să nu fugă oftica pe lângă tine!…

— Și vezi, dacă iese sufletul pe ușă, prinde-l, să-l duci la Post, altfel te închide pe tine!

— Așa e! Se cheamă c-ai scăpat arestantul și-i iei locul la pușcărie!

Jandarmul ridică ochii, vru să pună mâna pe pușcă și să arunce o înjurătură, dar se răzgândi: primise poruncă să-și țină gura, să nu zgândăre lumea, că și-așa umbla pornită pe drumuri.

— Auzi, mă camarade, fii cu grijă să nu ți se molipsească pușca; altminteri, când te-oi libera, nu ți-o mai primește la companie!

În casă și în curte nu se simțea nici o mișcare; parcă erau duși cu toții, sau muriseră.

În schimb, peste drum, la moș Visarion, era forfotă mare, se auzeau glasuri de copii, strigăte, alergătură, toate însoțite de pițigăiala neîntreruptă a bătrânului. Trică și Uță, sclavii, nu mai veniseră, de două zile; degeaba se dusese după ei hapsânul: moș Aron îl îmbrâncise și-l făcuse de rușine în fața oamenilor aflați la moară.

— Am să te chem la judecată! se stropșise moș Visarion, uitând că abia deunăzi fusese aici să-i ceară sfat morarului, în legătură cu cucuiul.

Drept răspuns, moș Aron pusese mâna pe o scurtătură, și dacă oaspetele nedorit n-ar fi luat-o la fugă, uitând de vătămătură, ar fi rămas cotonogit în mijlocul drumului.

Astfel, ca să nu-i rămână prunii nesăpați la rădăcină, moș Visarion fusese nevoit să tocmească pe alții, copii din tot satul, douăzeci la număr, cărora trebuia să le plătească treizeci de lei ziua, ceea ce-i dădea iarăși mâncărimi în vârful cucuiului.

Dar pe lângă această ciudă și această mâncărime, îl frământa și alte gânduri, o bănuială pe care nu i-o spusese jandarmului. Dacă băiatul lui Ilie Țeposu era amestecat în fuga polonezilor, s-ar fi putut să rămână curați nepoții morarului? Că doar și ei păzeau toată ziua cantonul, cu toții fuseseră aici să cumpere motociclul, cu toții umblaseră pe uliță, cu automobilul, iar astă iarnă, iar umblaseră împreună, cu sania care mergea singură. Avusese din capul locului bănuială, bătrânul, dar se gândise să nu-i înfunde și pe ceilalți, că altminteri, cine-i mai săpa prunii?

Dar acum când Trică și Uță lipseau de două zile iar moș Aron îl alungase, în loc să-i dea nepoții pe mână, nu mai avea nici o pricină să-și țină ascunsă acea bănuială; dimpotrivă, găsea prilej să-și pună sare pe inimă, să-i înfunde și pe dânșii, nu doar pe Cazimir, care-i învățase la rele.

Acestea erau gândurile care mocneau în capul bătrânului, amestecate cu multa lui șiretenie: să-i înfunde, dar nu la șeful de post, ci la căpitanul care trebuia să vină azi, cu cercetările. Fiindcă, în preajma cantonului mai fusese unul, băiatul șefului de gară, și ce-și zicea bătrânul: n-o să-l bage la apă șeful de post, pe șeful de gară, de vreme ce sânt prieteni — și atunci, degeaba ar fi pâra: jandarmii ar închide ochii și pe lângă băiatul din gară, ar scăpa și ceilalți, și-atunci s-ar chema că nu e dreptate în lume.

Dreptatea pentru moș Visarion, era să-și săreze el inima.

— Băgați hârlețul mai adânc, leneșilor, nu râcâiți pământul așa, ca găinile! pițigăia el între timp, alergând de la un prun la altul, cu mâna pe vătămătură.

Fiindcă gândurile de răzbunare nu-l împiedecau să fie cu mintea și cu ochii la cele ce se întâmplau în juru-i; dacă plătea treizeci de lei pe zi fiecărui mucos, apoi înțelegea să stoarcă untul din el. Că-l apucau alte mâncărimi în cucui, numai când se gândea ce de bănet va trebui să scoată deseară.

— Dați-i zor, dați-i zor, leneșilor și pungașilor, că-i ceasul prânzului și n-ați făcut nimic până acuma!

Nu se făcuse chiar ceasul prânzului, dar nici nu mai era mult până atunci; soarele ajuns aproape sus lumina livada din plin, cum lumina ulița, cu oamenii strânși la poarta de peste drum, cum lumina satul întreg, și valea, limpezită de neguri până la mari depărtări.

În gară se auzi un tren, fluierând.

— Acu' vine căpitanul! zise un om, de lângă uluci. Mă camarade, vezi să iei poziția de drepți.

— Și să raportezi! adăugă altul, râzând. Auzi, mă, să raportezi cum scrie la regulament: să trăiți, dom' căpitan, n-am scăpat nici un microb!

Moș Visarion coborî și el spre poartă, cu minteanul pe umeri, grăbindu-se să se ducă la Post.

— A venit trenul? întrebă pe oamenii din drum.

— Păi dumneata n-ai auzit?

— L-am auzit, dar nu-i ora; ori s-a smintit ceasul meu.

— N-ar fi de mirare, c-ar și avea de la ce!

— Care-ai spus asta? pițigăi bătrânul, făcându-se deodată nespus de mânios, și înaintând, cu mâna la vătămătură, spre locul de unde pornise glasul, bătându-și joc de el.

Un moșneag, mărunțel, cel care se luase primul de jandarm mai adineauri, îi ținu drumul și-i puse umărul sub piept.

— Stai la un loc, măi Visarioane, că te faci de râs!

— Așa?! Sânteți vorbiți? Ei lasă că am eu grijă de voi! Pieriți de pe ulița mea! N-aveți nimic de făcut? La lucru, trântorilor! D-aia curg petecele de pe voi.

— Huideo! se auzi un glas în mulțime.

Alte glasuri se ridicară, umplând ulița de vuiet. Parcă oamenii își ieșiseră din minți.

— Nu-i personalul, e un mărfar! strigă un copil, care se cățărase pe gard, să vadă în gară.

Locomotiva fluieră și începu să pufăie, pornind la drum. Huruitul trenului, care trecea pe jos, se amestecă îndată cu huiduielile și cu strigătele mulțimii. Strigau laolaltă, de parcă ar fi dat o molimă în ei, și moșnegii, și femeile, și flăcăii, iar copiii chirăiau, sărind într-un picior, bucurându-se de ocara pe care o suferea moș Visarion.

— Huo, la oase, hodorogule!
— Huideo!
— Dați-i mă, una în cucui!
— Fugi de-aici, câine bătrân, că te burdușim!
Bătrânul se trăgea de-a-ndăratelea spre poartă, neînțelegând ce-i apucase pe toți, și pe măsură ce el se îndepărta, cuprins de frică, strigătele creșteau, mai vârtos. Pe deasupra capetelor începură să zboare bulgări de pământ.
— Dați-i, mă, nu-l lăsați, al dracului boșorog!
De departe, strigătele mulțimii semănau cu zumzetul pe care-l fac albinele la urdiniș. Oamenii de pe celelalte ulițe ieșiseră în ogrăzi, și trăgeau cu urechea, să desprindă înțelesul acestei stârneli.
Și nimeni nu băgă de seamă că, din vale, dinspre câmp, răsărise deodată un alt zumzăit, mai întins și mai adânc, pornit parcă din cer, parcă de pe pământ. Pe ulița a doua, oamenii îl încolțiseră în poartă pe moș Visarion, și-acuma îl înghionteau, așteptând să le crească mânia și să-l ia mai zdravăn în pumni.
Un flăcău întinse mâna peste capetele celor din față și-l apucă de cucui. Copiii, cocoțați pe uluci, parcă își ieșiseră din minți de atâta chirăit; cine ar fi visat vreodată să-l vadă așa pe moș Visarion, zbătându-se cu cucuiul prins?
Zumzăitul celălalt, care venea din jos, crescuse între timp, și îndată acoperi toată hărmălaia uliței.
— Avioane! strigă un copil, căzând de pe gard.
Oamenii își întoarseră capetele spre vale, lăsându-l pe moș Visarion. Se auzea zumzăitul, aproape asurzitor, se simțea că-i aproape, că parcă tremura țărâna sub tălpi, dar nu se vedea nimic, nici pe pământ, nici pe cer. În clipa următoare, pe gâtuitura văii năvăli un nor de lăcuste uriașe, cu burțile argintii, care zburau jos, tupilându-se printre dealuri, ca și cum ar fi vrut să scape de un urmăritor.
— Sânt de-ale noastre! zise, un glas, speriat puțin de huruitul lor, nu de altă primejdie care ar îi putut veni.
Unii o luară la fugă, prin livezi, alții rămaseră în drum.
— Stați mă, că sânt nemțești!
La jandarmerie, șeful de post stătea cu nasul în hârtii, încheind procesul verbal cu privire la arestarea lui Cazimir, când deodată se auzi telefonul,

zbârnâind. Sgomotele de afară nu pătrundeau limpezi aici, și soneria telefonului întrecea orice zumzăit.

— Alo, da… Alo…

Deodată, jandarmul păli: în aceeași clipă se auziră și avioanele, huruind, pe deasupra satului, făcând să zbârnâie geamurile, ca sub dezlănțuirea unor tunete prelungi. De deasupra, răzbiră țipete de femei.

— Alarmă!… răcni șeful de post, către jandarmul aflat la ușa cancelariei. Năstase, fuga la biserică; să tragă clopotele. Strigă la oameni să intre în pivniți!…

Pe scări se rostogoleau pași și țipete de femei. Jandarmul ieși speriat, în întâmpinarea lor.

— Alarmă!… Duceți-vă în beci, că vin îndată și eu! Pandele!…

— Da, dom’ șef!

Ordonanța cobora după femei, zăpăcit de țipetele lor și de huruitul avioanelor.

— Du-te în beci cu cucoana și cu domnișoara și ai grijă de ele. M-ai înțeles?

— Da, dom’ șef!

Șeful postului rămase în mijlocul sălii, descumpănit; nu știa încotro s-o ia, ce datorie are acum, cu toate că de doi ani făcuse mereu exerciții de alarmă în sat, după instrucțiuni, învățându-i pe oameni cum să se ferească de bombe, cum să stingă focul dacă s-ar fi aprins vreun acoperiș… Dar cine se mai gândea la bombardamente acum? Frontul era departe, văzduhul rămânea liniștit, și dacă-ți țineai capul între umeri, sau ți-l băgai ca strutul, în nisip, putea să și uiți că-i stare de război…

Huruitul parcă slăbise în acest timp: jandarmul își puse centironul, zăpăcit, își luă pușca, șapca din cui și ieși în ușa Postului, năuc. Nu se vedea nimic de aici, copacii înfrunziți ascundeau vederea în jur, dar din jos creștea un nou huruit, mai năpraznic decât primul.

— Intră în pivniță! strigă șeful postului, către un om, care stătea ca prostul, în drum.

— Dar ce e, dom’ șef?

— Alarmă, n-auzi?

— Păi de ce nu trage clopotul?

— Lasă clopotul și fugi din drum, că te împușc!

Clopotul nu se auzea, și nici n-avea să se audă, curând, fiindcă jandarmul trimes la biserică nu-l găsise pe dascăl, care ținea cheia clopotniței.

„Las’ că mă pun eu cu milităria pe voi!” mai avu timp să gândească șeful de post.

Pe urmă rămase cu ochii holbați, în sus. Nu văzuse primul val de avioane trecând, și când se ivi al doilea, mărimea lor și huruitul năpraznic îl îngrozi. De deasupra izbucni deodată pârâit de mitralieră. Jandarmul se trânti jos, cu capul la pământ, fără să vadă ce se petrecea pe sus.

Avioanele grele, de bombardament, zburau printre dealuri, legănându-și aripele argintii, iar deasupra lor, altele, ușoare și iuți, se roteau, urmărindu-se unele pe altele, dându-se peste cap, răsturnându-se pe o aripă, țâșnind în sus, picând, ca și cum s-ar fi jucat niște peștișori într-o apă limpede — numai că jocul lor era însoțit de păcănitul mitralierelor, neîntrerupt.

Câte unul se desprindea din cerc și încerca să se repeadă, spre pământ, ca un uliu, să cadă asupra celor care se tupilau pe jos, ascunzându-se printre dealuri. Dar altele, aruncându-se mai năpraznic în joc, îi tăiau calea, de sus, de jos, scuipând cu mitralierele asupra lui…

Satul rămăsese pustiu: oamenii se ascunseseră prin pivniți, prin magazii, prin șanțuri și stăteau țepeni acolo, cu nasul în pământ. Alții, de pe ulița de sus, fugiseră la deal și se topiseră printre copaci: de-a-colo se vedea limpede că primejdia nu venea spre ei, se îndrepta în alte părți. Unul câte unul, se ridicaseră de jos, și, ascunși pe după copaci, priveau, fără spaimă, lupta, jocul care se petrecea în fața lor.

Pârâitul mitralierelor, risipindu-se pe cer, avea alt sunet și alt ecou decât pe pământ, de aceea nici nu părea ucigător.

Deodată, unul din avioanele mici se răsuci scurt pe o aripă lăsând în urmă o dâră lungă de fum.

— L-a atins! strigă un flăcău.

Avionul lovit venea acum spre pământ, învârtindu-se ca un titirez și din bot îi ieșeau flăcări, întinzându-se înapoi și fluturând, încât ai fi zis că-s niște panglici lungi, roșii.

— Altul! Îi vânează ca pe ciori! strigă același flăcău.

Un alt avion se prăbușea, într-adevăr, înșurubându-se în văzduh și lăsând în urmă foc și fum. Dar nu era numai acela. În câteva clipe, cerul, până atunci limpede, se umplu de flăcări și de nori cenușii; lupta avioanelor, privită de departe, părea încă un joc, dar dacă pe lângă ochi adăugai

închipuirea, îți dădeai seama că era un joc sângeros, cu fiecare dâră de fum întinsă spre pământ, zvârcolindu-se de moarte, un om, atins de glonț ori împresurat de flăcări.

Și astfel, valea aceasta a Gârleimari, vestită pentru prunii ei și pentru țuica mai bună decât în alte părți, satul acesta îndepărtat de front, unde nu se auzise tunul bubuind, pe unde nu trecuseră lungile coloane de soldați care mergeau la luptă, care nu cunoștea războiul decât din răsfrângerile lui, lipsuri sporind, neliniști, asprimi, și din plicurile galbene vestind sfârșitul oamenilor duși de-aici, — cunoscu războiul dintr-o dată, venit asupra lui pe sus, în clipa când îl credeau la sute de kilometri depărtări. Și, de sus, unde pârâiau mitralierele în jocul lor, nevinovat ai fi zis, războiul se năpusti deodată spre pământ. Pământul începu să tremure și valea se zvârcoli, sub năpraznice bubuituri, umplându-se de flăcări și de fum…

Capitolul XXXVI
RĂZVRĂTIREA ALBINELOR

Primul val de bombardiere trecu, fără să se întâmple nimic, stârnind numai forfotă în sat, aruncând oamenii pe brânci. Cei de sus le văzură ducându-se tot așa, printre dealuri și pierzându-se peste păduri. Dar, deodată, în urma lor, pădurea Hristoveanca începu să se frământe și să salte în sus, ca și când o furtună, nesimțită, altminteri, ar fi smuls copacii din rădăcini. Un nor de țărână țâșni, spre cer, luând cu el trunchiuri întregi care se văzură zburând, parcă în căutarea altui sol, unde să se așeze, spre a alcătui acolo altă pădure, în locul celei fărâmițate aci.

Acestea le vedeau cei de pe deal — dar cei de jos nu știau încă nimic. O clipă mai târziu, toată suflarea satului simți, în pivniți, în gropi, în magazii, pământul sguduindu-se, pereții caselor tremurând, geamurile zornăind — și urechile tuturora se surpară sub izbitura unui năprasnic bubuit.

Era o bubuitură întinsă și parcă fără sfârșit, alcătuită din sute de bubuituri, care se nășteau una din alta, întrecându-se între ele, contopindu-se și iar rupându-se, pârâind, ca și cum fiecare ar fi vrut să pătrundă mai adânc și să se ridice mai sus, să cuprindă și cerul, și fundul pământului, spre a le nimici.

În clipa aceea, al doilea val trecea peste sat, dar nimeni nu mai auzea huruitul lui, nici pârâitul avioanelor de vânătoare, care se luptau deasupra lor, în jocul acela de păsărele zglobii.

Deodată, de sus, trei rândunici, trup lângă trup, își puseră ciocul în jos și se lungiră ca niște săgeți, țintind să cadă asupra uliilor care zburau pe lângă pământ. Alte săgeți se năpustiră, din părți, căutând să le taie calea, ca până atunci, dar ajunseră prea târziu — și începură să pârâie în urma lor, venind după ele, în jos.

Cele trei săgeți ținteau toate același loc, spre coada valului de bombardament, unde, un avion uriaș părea că șovăie, desprins din marele cârd. Îndată, mitraliere mai grele, cu pârâitul mai rar și mai clonțos, începură să clănțăne de jos, ca niște cățele furioase care se apără de lup.

Una din cele trei săgeți se frânse, și se duse înlături, învăluită în flăcări: alta se răsuci, scurt, și schimbând drumul, se alungi pe fundul văii, căutându-și drumul spre câmp. A treia venea drept în jos, până ce, deodată,

o flacără îi țâșni din bot, dar până ce să se rupă în bucăți, căzu asupra avionului greoi, își înfipse flacăra în trupul lui — și se prăbușiră laolaltă, peste pod, făcând să țâșnească în sus grinzile de fier, ca niște așchii sărite din topor.

Oamenii, ascunși, simțiră bubuitura lângă ei, mai asurzitoare decât cele de până atunci, bombele și rezervoarele de benzină explodând într-un singur trăsnet, nimicitor.

— A căzut peste tren! strigă flăcăul mai îndrăsneț, de sus, singurul care nu se culcase încă la pământ.

Spuse asta în prima clipă, când nu se văzuse decât flacăra, țâșnind: dar în clipa următoare, când traversele podului și vagoanele, sfârtecate, se ridicară în văzduh, cu roțile pe sus — și când năpraznica bubuitură sosi aici, pe două căi, și prin pământ, făcându-l să se vălurească asemeni oceanelor în furtuni, și prin văzduh, învârtejindu-l și scuturând de el ca de un țol rupt — flăcăul se trânti jos, cu fruntea în frunzișul putred — și amuți.

Din vale, în acest timp venea al treilea val, ceva mai pe sus, și deasupra lui avioanele de vânătoare se luptau, necontenit. Dar unde se duceau și ce aveau de nimicit, ar fi fost greu să știi, fiindcă în fața lor, pădurea Hristoveanca, lovită de două ori la rând, ardea, de la un capăt la altul, împânzind cerul cu fum.

La bubuiturile dinainte se adăugau altele, cu alt sunet, mai șters, mai înăbușit, care împresurau pădurea, o dată cu focul: pesemne, flăcările cuprinseseră magaziile cu muniții, necunoscute de nimeni și obuzele explodau, pe rând, stârnite unul de altul și încingând pădurea într-un lanț de bubuituri.

Pe sus se auzea, uneori, fluierând câte o zburătură de fier care ajungea până în sat și cădea, pocnind, pe acoperișuri, prin curți, prin pruni, scuturându-le ramurile abia înflorite și întinzând petalele în covoare albe, pe pământ.

Bubuiturile se înlănțuiră astfel, o vreme, într-un chip ai fi zis liniștit — până ce, deodată parcă se opriră — timp cât ai clipi; al treilea val de bombardiere, căutând să se ridice mai sus, tocmai intra deasupra pădurii, în fum. Și, fără să aștepți clipa, fără să știi cum, toate câte se aflau laolaltă, strânse mănunchi, țâșniră deodată cu toată greutatea lor, în sus, ca și când le-ar fi împins mâna unui uriaș, nevăzut. Din mijlocul pădurii se ridică, sub burțile lor argintii, un vârtej de foc, un vulcan cu craterul străpuns,

aruncându-și lava fierbinte în văzduh. Pesemne un mare depozit de pulbere fusese atins.

Avioanele se văzură învălmășindu-se în norii de fum, dându-se peste cap, rupându-se în bucăți, zburând înjumătățite, după alte legi decât legile zborului cunoscute de ele până atunci. Apoi nu se mai văzu nimic decât pară și fum. Iar bubuitura vulcanului deslănțuit se întinse pe vale, în jos și în sus, până la câmpie, până în munți. Oamenii, prăbușiți la pământ, rămaseră fără văz și fără auz, parcă neînsuflețiți…

Unui singur, în cuprinsul satului se mai mișca, târându-se pe brânci, înnebunit, dar nu de bubuituri. Albinele lui moș Visarion, stârnite de vârtejurile care veneau pe sus, parcă își ieșiseră din minți: țâșneau, în roiuri, din stupi, învălmășindu-se în gura urdinișurilor, rătăcind bezmetice printre pruni, negăsindu-și locul unde să se așeze, întrecând în unele clipe tunetul exploziilor cu zumzăitul lor, că erau mii și zeci de mii.

Bătrânul se târa pe brânci, de la un stup la altul, încercând să le oprească, să nu-i fugă și să se piardă în păduri, astupându-le urdinișurile cu bulgări de pământ, cu frunziș putred, cu orice îi cădea sub mâini, dar cum se îndepărta, gâfâind, albinele își făceau loc prin astupătoarea lui și țâșneau afară, alăturându-se roiurilor care rătăceau, printre pruni.

— Lino, Tudoro! striga moș Visarion, la câte un răstimp, chemându-și nurorile în ajutor.

Dar femeile fugiseră, cu copiii, de la început, să se ascundă în pădure, sus. În toată ograda nu mai rămăsese decât câinele, băgat în fundul cotețului, de unde se auzeau urlând, laolaltă cu toți câinii satului.

— Niță!… Ilie!… gâfâia bătrânul, istovit, strigându-și nepoții și luptându-se cu albinele învălmășite în jurul lui.

Nu auzea bubuiturile din pădure, nu ținea seama de schijele care șuierau pe sus — o singură spaimă îl stăpânea, să nu-i rămână stupii goi, să nu i se piardă avutul așa într-o singură zi.

— Înapoi! Înapoi, nebunelor! răcnea, certându-și albinele, ca și când ele ar fi putut să înțeleagă glasul și mânia lui.

Un timp albinele îl ocoliră, nefiindu-le aminte să se oprească la nimic, urmându-și zborul învălmășit și din ce în ce mai bezmetic. Câte una, prinsă în urdiniș, își înfigea acul în mâna lui, dar bătrânul era deprins cu înțepăturile — și chiar dacă n-ar fi fost deprins, acum nu mai putea să simtă

nici o usturime în trup, usturându-l prea tare inima și zbuciumându-se prea mult.

— Înapoi, înapoi! Ce-ați înnebunit! gâfâia, fluturându-și brațele în calea lor, încercând să le întoarcă din drum, ca pe un când de orătănii.

Dar deodată albinele, care până atunci îl ocoliseră, nimeriră asupra lui. Cu voie, sau fără voie, poate în furie, poate în orbire, un roi, ca o dâră groasă de fum, căzu asupră-i și i se lipi de trup. Într-o clipă, capul bătrânului nu se mai văzu, rămase ca un mușuroi, cu țugui în vârf, fără gură, fără urechi, fără ochi, fără nimic al chipului omenesc, îmbrăcat într-o țesătură de urzici care colcăia zumzăind.

Moș Visarion ridică mâinile, fulgerat în tot trupul și încercă să le dea jos, să se scuture, bălăbănindu-și capul și răcnind, îngrozit:

— Ajutor, ajutor! Lino, Niță!… Săriți, oameni buni!

Roiul îi pătrunse în sân, prin despicătura cămășii, ca printr-un urdiniș, și se învălmăși dedesubt, pe piept, la subțiori, pe pântece, întinzându-se pe toată pielea, în spate, pe umeri, pe șira spinării, până în chimir, năvalnic și împrospătat de alte roiuri care îl urmau, ca și când albinele ar fi găsit până la urmă adăpostul dorit.

— Ajutor!… Ajutor!… răcnea moș Visarion, cu glasul mai stins.

Apoi se năpusti, orbește, spre poartă, dar după câțiva pași se prăbuși. Albinele, înnebunite, tăbărâră asupra lui. Bătrânul se zvârcolea, în țărână, apărându-se cu mâinile înmuiate și gemând, din ce în ce mai pierdut:

— Ajutor!… Săriți, oameni buni!…

O clipă rămase nemișcat, încât ai fi zis că s-a stins, dar după aceea, trupul i se svârcoli din nou, se ridică anevoie de jos și se duse înainte, împleticindu-se, fără puterea judecății, până ajunse în poartă unde căzu, cu picioarele în ogradă și cu capul în drum, cu albinele roind peste trupul lui.

Iar când, mai târziu, roiul se duse, luat de vânt, în țărâna presărată cu albine moarte, ca un țol gălbui, rămase trupul bătrânului, de nerecunoscut, zvâcnind moale la câte un răstimp, cu pielea roșie, bășicată și umflată ca un cimpoi, că nu mai știai unde-s ochii, unde nasul, unde gura, unde urechile: numai cucuiul din creștet părea neschimbat, doar că se lungise și se ascuțise la vârf, îndreptat amenințător către oamenii care ar fi putut trece pe drum…

Dar nimeni nu trecea pe drum, casele rămâneau părăsite și ulițele pustii. În pădurea Hristoveanca, după explozia mare, care de bună seamă cuprinsese depozitul de pulbere, bubuiturile nu mai conteneau, și schijele de obuz continuau să zboare pe sus, căzând asupra satului din când în când, destul ca să-i țină pe oameni ascunși.

Avioanele se duseseră, și chiar dacă nu s-ar fi dus, și chiar dacă ar fi venit altele pe urma lor, nu mai aveau drum; cerul, pe tot cuprinsul vederii, se făcuse negru de fum, în vreme ce la orizont, spre miazănoapte, pâlpâiau cu furie flăcări ruginii.

Șeful de post coborâse în pivniță, unde-i erau nevasta și fata și le îmbărbăta, spunându-le din timp în timp, cu gândul aiurea:

— Liniștiți-vă, că nu-i nimic! Acuma s-au dus!

Dar când se auzea altă explozie și alte schije șuierând pe sus, cucoana și domnișoara se agățau de brațul lui, sgâlțâindu-l și strigând, fiecare cu glasul și cu spaima ei, amestecate în același horcăit:

— Scapă-ne! Du-ne de-aici!

— Unde să vă duc? Liniștiți-vă, că nu-i nimic! Uite, acuma s-a mântuit!

De-aici, de sub pământ, nu-și dădea seama că explodează fabrica de muniții, nu vedea flăcările și fumul, credea că sânt încă avioanele care lasă bombele prostește, prin păduri, și se duc.

După un timp, se auzi clopotul bisericii dăngănind. Jandarmul trimes să dea alarma, îl găsise în sfârșit pe dascăl, într-un beci, prin vecini, îi luase cheia clopotniței și acum trăgea de frânghie, zorit. Sunetele clopotului se amestecau, în chip de neînțeles, cu exploziile, cu șuierul schijelor, mărind spaima oamenilor ascunși.

Șeful de post înjură, printre dinți, judecind astfel nu doar pe dascăl și pe jandarm, ci satul întreg.

— Asta se cheamă alarmă? Ei lasă, că dacă-i așa, o să mă pun eu cu alarma pe voi!

Trecuse demult ora când ar fi trebuit să vină trenul, în gară, dar nu se simțise nici urmă de tren: pesemne rămăsese undeva, la câmp, așteptând să se termine prăpădul de-aici.

Pe la ceasul trei după prânz, din jos se auzi crescând un huruit adânc.

— Vin altele! țipă domnișoara Eleonora, încleștându-se de brațul tatălui ei.

Acesta simți alte nădușeli, năvălind peste cele de până atunci. Era militar din tinerețe, dar nu fusese niciodată pe front, nu știa ce-i acela bubuit de tun, și bubuiturile care nu mai conteneau, îi tocau curajul, încet-încet, amenințând să-l arunce în aceeași spaimă ca a femeilor.

— Pandele! strigă gâtuit.

— Da, dom' șef!

Soldatul, mai puțin temător, rămăsese în sălița de sus, uitându-se pe geam, — și numai când auzea vreo schijă, venind, se trântea pe dușumea, într-un colț, cu capul în zid.

— Ia vezi, ce e! ii porunci șeful postului, de jos. Vin altele?

Huruitul crescuse și se apropia de sat: Pandele își scoase capul pe ușă și văzu un nor de praf, întinzându-se departe, pe drum. Apoi urechea îi desluși, peste huruit, semnale de clopot care băteau, neîntrerupt.

— Vin niște mașini, dom' șef! Mi se pare că-s pompierii!

— Stați liniștite, că nu-i nimic! își îmbărbăta șeful de post familia. Eu trebuie să mă duc sus!

Cucoana și domnișoara se agățară de brațele lui.

— Nu ne lăsa singure, că murim!

— Ei, hai, liniștiți-vă, dacă vă spun că nu-i nimic!

Un șir de automobile roșii, cu pompieri, se ivi la cotul șoselei și trecu vijelios prin sat, bătând necontenit din clopote și ridicând praful până la cer. După ele venea o coloană lungă de autocamioane, ducând soldați, cu căști în cap, cu armele în bandulieră, ținând în mâini târnăcoape, sape și găleți.

După ce coloana se pierdu, apărură câteva automobile, deschise, vopsite în culori tărcate de camuflaj: în ele se vedeau ofițeri cu galoane aurite și ici, colo, câte un civil. Ultima se opri la postul de jandarmi, și un ofițer strigă, fără să se dea jos:

— Unde-i șeful de post?

— E aici, să trăiți, dom' căpitan! răspunse Pandele, din prag.

Șeful de post zăbovi, până ce să scape de jos și să urce gâfâind scările, cu șapca strâmbă, cu centironul căzut sub pântecele ascuțit.

— Mișcă-te mai repede! strigă ofițerul din mașină, mânios. Țara arde și tu te moșmondești?!

— Să trăiți, dom' căpitan, tocmai încheiam procesul verbal.

— Ce proces-verbal?

— Cu cantonierul, să trăiți.

— Ce-ai înnebunit?! De asta îți arde ție acum?… Vezi că vine în urmă un autocamion: ia-ți toți jandarmii pe care îi ai, lasă numai unul la Post, și porniți repede după noi.

— Și cu arestatul, ce fac, domnule căpitan?

Ofițerul îl fulgeră cu ochii, vru să scoată o înjurătură, dar se poticni și zise, abia stăpânindu-se în graba și furia lui:

— Că doar n-oi vrea să mi-l dai mie acum! Lasă-l la arest și haide, că avem altele de făcut!

Apoi arătă, zorit, spre Pandele, care stătea în prag, neclintit:

— Băiatul ăsta să vină cu mine! Haide, jandarm, ia-ți arma și urcă-te ici!

— Domnule căpitan, — vorbi, fâstâcit, șeful de post — pe acesta vroiam să-l las de pază aici.

— Lasă pe altul, că n-avem timp de pierdut!

Mașina se duse, cu comandantul legiunii și cu Pandele, lăsându-l pe șeful de post în marginea drumului, năucit. Dacă Pandele se dusese, iar el trebuia să plece, pe urma căpitanului, cu cine își mai lăsa familia, că nevasta și fata nu-i suferea pe nici unul, toți li se păreau neciopliți și murdari? Chiar și pe Pandele, câte luni nu trebuise să-l muștruluiască, până a-l putea primi în apropierea lor!

— Adunarea! răcni șeful de post, cocoșându-se, fiindcă tocmai în clipa aceea o schijă fluiera pe sus.

Jandarmii se iviră cu greu, trei câți erau aici, unul din spatele casei, alții de la vecini, în timp ce mai marele lor răcnea, în drum:

— Fricoșilor, v-ați ascuns!… Fuga la rastel, și luați-vă armele! Chemați-l și pe Eftimie, de la Țeposu! Adunarea, numaidecât!

În timp ce un jandarm se repezea la gard, să-l strige pe cel din curtea lui Ilie Țeposu, pus acolo să păzească bolnavul, dinspre biserică venea și Năstase, care trăsese de clopot până mai adineauri. Venea, prin mijlocul drumului, bălăbănindu-și capul, năuc. Șeful de post îl întâmpină, cocoșat, parcă fiindu-i frică să stea drept, cu capul în văzduhul plin de vâjâit.

— De unde vii? îl întrebă mânios.

— De la biserică, dom’ șef.

— Ce-ai făcut acolo?

— Am dat alarma, să trăiți!

— Care alarmă, mă?… Așa se dă alarma, după ce vin avioanele? Așa ai învățat tu?

— Păi dumneavoastră m-ați trimes, dom’ șef…

Cu acest răspuns, asupra jandarmului se abătu o ploaie de pumni și de înjurături. El le primea bălăbănindu-și mai departe capul, că amețise trăgând clopotul, și nu se întreba de ce este bătut. Șeful de post dădea, icnind, și nici el nu știa de ce dă, cu toate că gura îi spunea, de la sine, cu fiecare pumn:

— Na alarmă, ține alarmă, satură-te, alarmă ai vrut, uite alarmă ici!…

Departe, peste păduri, se ridică, fără veste, tunetul asurzitor al altei explozii, făcând să vuiască valea prelung. Șeful de post se trânti în șanțul drumului, cu capul în pământ. Jandarmul rămase în picioare, neîndrăznind să se adăpostească lângă mai marele lui. Numai când auzi o schijă fluierând, pe sus, se încovrigă, fără să știe cum, și înțepeni așa, parcă așteptând să vină schija, spre a încheia șirul de pumnii. Dar schija se duse mai departe și pocni pe un acoperiș.

Capitolul XXXVII
CEI DE AFARA ȘI CEI DIN PIVNIȚE

Când se iviseră primele avioane, dinspre câmp, nepoții morarului și Petruș stăteau pitulați în lăstăriș, pe malul gârlei, între gară și pod, așteptând să se facă ora și să se ducă la tren, pe furiș, în întâmpinarea căpitanului de jandarmi.

Până în zori, rămăseseră ascunși în scorbura ulmului unde îi ascunseseră și pe polonezi, atunci. Dar, ivindu-se prima geană de lumină spre răsărit, socotiseră că nu e bine să mai rămână în preajma morii, deoarece simțindu-li-se lipsa demult, poate moș Aron pornea să-i caute, odată cu venirea zilei. Așa încât hotărâră să se îndepărteze de locul primejdios, și să-și găsească adăpost mai aproape de gară, unde trebuiau să se afle la prânz.

Și astfel, nemâncați, rebegiți de frig, trecuseră Iazul Sărac, clănțănind din dinți, se pitulaseră peste calea ferată și mai departe își urmaseră drumul, prin crâng, până ce ajunseseră la acel loc potrivit, de unde puteau vedea gara, fără ca ei să fie văzuți. De-aici, la timpul potrivit, când aveau să audă locomotiva fluierând, nu le rămânea decât să treacă gârla și în câteva minute să fie la macaz, ca apoi, o dată cu intrarea trenului în gară, să se repeadă pe peron, clipă în care nimeni nu-i mai putea opri.

Așa stătuseră ei toată dimineața, învinețiți de frig, până ce soarele, ridicându-se mai sus, începuse a-i încălzi, milostiv.

Uță, ghemuit în frunziș, adormise cu capul pe genunchii lui Trică. Acesta și Petruș, ghemuiți și ei pe pământul desmorțit, stăteau tăcuți, nemaiavând nimic de vorbit. Peste noapte, chipurile li se subțiaseră și sub ochi le ieșiseră pete viorii, dar așa ochii păreau mai vii și mai hotărâți.

— Ți-e foame? întrebă Petruș, la un timp.

— Mi-e, dar pot să rabd: nu știu ce-o să facem cu ăsta mic, când s-o trezi… Oare acolo, ne-o da să mâncăm?

— Ne dă!… Doar n-o să ne lase să murim!

— Și dacă ne-o pune în porție abia mâine? O să rabde Uță atâta timp?

— O să ne rugăm ca să-i dea măcar lui.

Uță bolborosi ceva, prin somn, își morfoli buzele, ca sugaci și înghiți în sec, dar nu se trezi, fiindcă toată noaptea nu închisese ochii, de frig.

— Visează mâncare! zise Trică, privindu-l, amărât. I-auzi cum îi ghiorăie mațele!

Apoi tresări:

— Auzi? Trenul!

În gară suna clopotul de pe peron. Petruș se uită la soare, și clătină din cap, îndoit:

— Nu poate fi personalul, că mai e până la prânz. Trebuie să fie vreun mărfar.

Mai târziu se auzi locomotiva, fluierând la cotitura de jos, de unde intra între dealuri și Trică o recunoscu, după fluier.

— Așa e! Asta-i Șerpoaica!

Nu Trică, ci Uță botezase astfel această locomotivă, care trăgea mărfarele, dar de unde îi venise numele nu se lămurise nici până azi; poate unde avea roți mai multe și mai mici decât locomotiva personalului, ceea ce o făcea să semene cu un șarpe, târându-și inelele pe pământ.

Mărfarul intră în gară, curând și nu zăbovi acolo mult timp. Se auzi fluierul, aburii începură a pufăi și trenul se urni din loc, spre pod, zdrăngănindu-și fiarele printre pruni. Tocmai în clipa când locomotiva fluiera, dinspre câmp se desluși un huruit înfundat, care creștea, cu o iuțeală de neînchipuit.

— Ce-o fi asta? întrebă Petruș, ridicându-se în picioare în lăstăriș. Oare să fie un camion?

Trică ascultă, cu urechea lui pricepută la mașini și numaidecât clătină din cap:

— Nu: doar dacă or fi o sută, la un loc.

De aici, unde se aflau copiii, valea se vedea mai departe, până la gura ei, între dealuri, fiindcă albia gârlei deschidea un drum larg, în jos, către câmp. Și huruitul venea aici mai deschis, nefiind împiedicat de nimic.

— Avioane! strigă Petruș.

Trică sări în sus și capul lui Uță căzu, în frunziș.

— Nene, de ce-ai plecat? bombăni băiatul, încă adormit.

— Scoal’ că vin avioane!

Până să se dezmeticească mezinul, valul de bombardiere era deasupra lor, acoperind cerul cu uriașele lui aripi argintii și umplând văzduhul de huruit, că parcă pârâiau zările, gata a se nărui.

Ce trei copii le priveau buimaci, din lăstăriș, dar înainte de a se dumiri vreunul, în vreun chip, se pierdură fulgerător în sus, purtându-și umbrele peste prundiș — și din vale porni alt huruit.

La pichetul de pază, aflat la capul celălalt al podului, începu să sune o toacă de fier; câțiva soldați, numai în cămăși, fugeau de la gârlă, împiedicându-se pe prund. Santinela de pe pod fugea de asemeni, către pichet, făcând semne cu arma pe sus, către trenul care-i venea în față, pufăind. Îndată locomotiva începu să fluiere, semnale scurte, de oprire și frânele se auziră, scrâșnind.

Era în clipa când, de sus, pornea pârâit de mitraliere și avioanele de vânătoare se încăierau, în jocul lor care părea nevinovat și zglobiu.

— Sânt străine, vin să bombardeze! strigă Petruș. Culcați-vă la pământ!

Dar nici Trică nici Uță nu ascultară porunca lui, nici el nu se culcă, ci rămaseră toți trei în picioare, mai degrabă uimiți decât speriați, fiindcă nu văzuseră niciodată avioane așa de multe și așa de mari.

Trenul se opri, pe pod, numai locomotiva și câteva vagoane ajunseseră dincoace, între salcâmi.

— Ce proști! spuse Petruș, mirat de nesocotința lor. Să oprească pe pod!

— Da' de ce-i rău? întrebă Uță, căruia îi pierise și somnul, și frigul și foamea, trezindu-i-se curiozitatea cunoscută de ceilalți.

— Fiindcă podul poate fi bombardat!

— Da' de ce să-l bombardeze?

Uță știa podul de când era mic și privise prima oară în jur, cu ochii lui de copil: îl văzuse o dată cu moara, cu cantonul, cu gârla, cu dealurile și nu înțelegea cui îi cășunase acuma pe el.

Între timp, frânarii coborâseră din gherete și fugeau pe pod, ca niște gângănii speriate, să ajungă la un adăpost, pe pământ. Petruș îl văzu pe mecanic — îl cunoștea, domnul Chițu, un om scund și gras, nepotrivit de loc cu Șerpoaica lui — dându-și drumul pe taluzul împânzit cu salcâmi, să se ascundă jos, în crâng: fochistul venea după el, cu un zimbil în mână, poate având înăuntru mâncarea de prânz.

— Nene, alea de sus ce fac? întrebă Uță, cu ochii pe cer.

— Se bat între ele! N-auzi cum pârâie mitralierele?

— Păi de ce se bat?

— Astea sânt avioane de vânătoare: ale noastre vor să le doboare pe cele de bombardament, și ale lor le împiedică.

Uță nu era pe deplin dumirit, ar fi vrut să mai întrebe ceva, dar în clipa aceea, unul din avioane, lovit, se răsuci pe o aripă și căzu, spre pământ, arzând. Asta dovedea că avioanele se luptau, într-adevăr, că nu era o joacă, așa cum ai fi crezut — și băiatul, speriat, nu mai întrebă nimic, ci rămase încremenit, cu ochii în sus.

Al doilea val de bombardiere era acum deasupra lor făcând iar să se cutremure zările de pârâit.

— La pământ! porunci Petruș.

Dar nici de data asta, nu se supuse nici unul din ei. Rămaseră în picioare, cu capul în sus, cu cefele înțepenite și amorțiți la trup: huruitul îi înspăimânta pe toți, dar nu li se părea că l-ar îndura mai ușor dacă s-ar trânti jos, cu capul în pământ — ca și cum ar fi mai ușor să închizi ochii în fața celui ce se pregătește să-ți tragă un pumn!

Deodată însă, dinspre miazănoapte, încotro se pierduseră avioanele venite întâi, se ridică un tunet care întrecea orice huruit — și tunetul crescu din el însuși, se înmulți, amenințând să nimicească întregul pământ, — și-atunci copiii, fără voia lor, se prăbușiră, unul peste altul, în frunziș.

— Bombardează fabrica de muniții! mai avu cuget și glas să zică Petruș.

— E prăpăd! adăugă Trică.

Și tocmai în acea clipă, când te-ai fi așteptat la orice, numai la asta nu, Uță începu să scâncească, de parcă ar fi fost copil mic:

— Nene, mi-e foame! N-ai ceva, să mănânc?…

Fratele mai mare îi dădu un ghiont, având în suflet un amestec de spaimă și râs.

— Ține-ți gura, cu foamea ta! Tocmai acum te-a răzbit?

Apoi amuți. Peste tunetele exploziilor și peste huruitul de sus, se ridică un șuier ascuțit, venind din cer și îndreptându-se asupra lor, sunet necunoscut și de neînțeles.

— Uite! îngăimă Trică, strângându-l de mână pe Petruș.

Trei avioane mici, ca niște bulgări de argint se prăbușeau din cer, parcă trăgându-l după ele, fiindcă în urma lor fluturau pânze azurii. Nu ajunse decât unul jos, celelalte se pierdură pe drum, unul în flăcări, altul fugit, încolțit de o puzderie de apărători, năpustiți din părți. Dar chiar și-asupra ultimului rămas, bombardierele prinseră să scuipe toate deodată snopi de foc, umplând cerul de pârâituri.

— Cade! strigă, încleștat, Petruș.

Ultimul avion se făcu deodată roșu în bot, ca și când ar fi fost o jivină însuflețită și cineva ar fi lovit-o în frunte, cu un satâr, făcând să-i țâșnească sângele șuvoi. O clipă, jivina șovăi, legănându-și aripele în văzduh, apoi se așeză pe un drum și veni întins, asupra ultimului bombardier, cu care se contopi arzând.

Uță clănțănea din dinți, agățat cu o mână de Petruș, cu alta de frate-su. Și când avionul de bombardament se prăbuși, arzând, peste tren și peste pod — în clipa când încă nu știai ce va mai fi, băiatul scânci, încleștându-și degetele mai adânc:

— Mi-e foame, nene! Mi-e…

Apoi amuți și se îndesă în frunziș. Nu văzu ci doar auzi. Trică și Petruș însă văzură înaintea tunetului trenul și grinzile podului zburând în sus, risipindu-se pe cer ca niște fulgi luați de vânt. Și când vederii i se adăugă auzul, închiseră ochii, crezând că s-au sfârșit, fiindcă de data asta nu mai era de întâmpinat doar un pumn.

De data asta rezervoarele de benzină și bombele, unite într-un singur bubuit, trosniră, la două sute de metri mai sus — distanță care nu te punea la adăpost, tot una ca și cum ar fi trosnit alături, în lăstăriș.

Pe sus se auziră fiarele smulse vâjâind, jos se simți pământul tremurând — și câteva clipe inimile tuturor se opriră din mers, mințile nu mai judecară, trupurile li se răciră, și ei, fără minte în cap și fără sânge în trup, nu mai știură dacă sânt morți sau vii.

Primul care vorbi, clănțănind, după ce pământul se liniști și nu mai zburară fiare pe sus, fu mezinul, urmându-și cu o încăpățânare de neînchipuit jelania oprită de năpraznicul bubuit:

— …foame, nene! Vreau să mănânc!

Trecea timpul și nu se mai auzea clopotul în gară, sunând, nu se auzea vreo locomotivă fluierând.

— Oare de ce nu vine? întrebă Trică, neliniștit. Să nu fie încă ora?

— Cred c-a trecut de mult, răspunse Petruș.

Se dusese și al treilea val de bombardament, se liniștise vuietul, deasupra, numai peste pădurea Hristoveanca, învăluită de flăcări, văzduhul se mai zvârcolea, stârnit de bubuitul exploziilor.

Lui Uță nu-i mai era foame, nu se mai jeluia, dar tot întreba, întorcând capul, aci spre Trică, aci spre Petruș:

— Ia spuneți! Ce facem acum?

Planul lor se stricase, părea că trenul n-o să mai vină și astfel nu mai venea nici căpitanul de jandarmi. Între timp cine știe ce se întâmpla la Post — poate îl scoteau pe Cazimir și-l trimiteau la oraș, — atunci nu le mai rămânea nimic de făcut.

— Trebuie să ne apropiem și să iscodim! hotărî Petruș. Hai să trecem gârla, n-o să ne vadă nimeni — și să ne ascundem în salcâmii de la macaz; pe urmă o să vedem…

Valea părea pustie și satul adormit; în preajma podului ale cărui fiare atârnau pe prund, cu vagoanele fărâmițate prăbușite în râu, nu se simțea nici o mișcare, nu se vedea un soldat, un frânar, ca și când toți ar fi murit.

Copiii trecură prin gârlă, tupilându-se, aplecându-și umerii când simțeau o schijă venind pe sus — dar schijele îi ocoleau, ca și când ar fi știut și ele ce au ei de făcut.

De la macaz, se vedeau șinele, goale, lucind în soare — și peronul gării pustiu: nu mișca nimic, nicăieri, nici în sat, nici pe drum.

— Voi stați aici, zise Petruș, când ajunseră între salcâmi. Eu mă furișez până la colț, să văd ce-i pe la Post.

— Ia stai! îl opri Trică. Asta ce-o fi?

Din jos se auzea crescând un alt huruit, și deasupra șoselei, spre câmp, se ridica un nor de praf cenușiu.

— Sânt mașini, continuă băiatul, cu urechea deprinsă la zgomotul motorului. Nu te duce încă; să vedem ce-o fi.

Pe sus trecură pompierii, apoi autocamioanele cu soldați și la urmă cele câteva mașini mici.

— Acum mă duc! hotărî Petruș. E prea multă zăpăceală ca să mă vadă cineva, tocmai acum.

Huruitul mașinilor se pierduse, departe, înghițit de exploziile care nu mai conteneau. Din când în când mai venea câte o schijă, pe sus, dar acum copiii se deprinseseră cu ele, ghiceau chiar și unde au să cadă, cât de departe, după bâzâit — și nu se lipeau la pământ decât dacă le simțeau deasupra lor.

Petruș se strecură printre salcâmi, ajunse în drum și, pitulându-se pe după garduri, mai merse până ce văzu jandarmeria. Șeful de post era afară, cu

patru jandarmi, tot aplecându-se când șuiera o schijă pe sus. Curând din jos veni în goană un autocamion, plin cu soldați și opri în fața jandarmeriei. Petruș văzu, în norul de praf stârnit de venirea lui, cum șeful de post cu cei patru jandarmi se cățărau la spate, cu carabinele pe după gât, și pe urmă autocamionul porni, străbătând satul pustiu.

— Trică, jandarmii s-au dus! gâfâi, întorcându-se în goană la locul dintre salcâmi.

— Unde s-au dus?

— Nu știu: pesemne la foc: s-au dus, cu un camion, șeful de post și patru jandarmi. Înseamnă că aici a rămas numai unul.

Spunând aceste cuvinte, glasul îi era așa de gâfâitor, ochii așa de înfierbântați, încât Trică aproape înțelese gândul lui.

— Și ce vrei să facem?

— Să-l scoatem pe Cazimir!

— Haide! strigă Uță, sărind în sus, gata să se repeadă la Post, cu totul și cu totul fericit și înflăcărat de acest gând. Haidem la Cazimir!

Ceilalți îl potoliră, mai chibzuiți:

— Ai răbdare, să vedem cum!

— Voi știți unde-i arestul? întrebă Petruș.

— În beci.

— Acolo v-a băgat?

— Nu, ne-a ținut în cancelarie, sus.

— Oare cu ce-o fi închis?

— Pesemne cu zăvor și cu lacăt.

Petruș cugetă, un pic: acum se pricepea oarecum la chipul cum poți să vii de hac unei închisori.

— Voi așteptați-mă aici; mă duc pe-acasă, să iau un târnăcop.

— Și cu jandarmul ce facem?

— Să vedem întâi unde-o fi: am eu un plan, o să vi-l spun atunci.

Cu aceste cuvinte, Petruș o luă printre salcâmi, ajunse la gară, se ascunse după puț și pândi: nu mișca nimic în jur, totul părea mort; sub zidurile gării zăceau țăndări de sticlă, explozia cea mare spărsese geamurile și acum vântul intra slobod în odăi.

Băiatul trase cu urechea, să desprindă un sgomot, un pas pe pietriș, dar nu se auzea nimic: dintr-un salt fu lângă zid, în clipa când o schijă cădea pe

acoperiș, fărâmând țigla și aruncând-o în țăndări la pământ. O nouă explozie făcu pământul să se cutremure, parcă mișcând zidul gării din loc.

Petruș se strecură după colț, săltă chepengul pivniței, puse piciorul pe scară, dar, după ce coborî câteva trepte, încremeni.

Taică-su era în fața lui, jos, ghemuit în nisip, și îl privea buimac, speriat de lumina care năvălise deodată în beci.

— De unde vii? bâigui.

Și deodată lui Petruș, care venea de afară, de sub cerul înroșit, de sub schijele care pârâiau neîntrerupt, nu-i mai fu teamă de tatăl lui care stătea ascuns, aici.

— De la treburi! răspunse, aplecându-se să ia târnăcopul de jos.

Văzându-l că pleacă, fără alt cuvânt, taică-su întinse mâna spre el, dar nu o mână amenințătoare, ci o mână care se ruga, cerându-i parcă milă și ajutor.

— Și-acum unde te mai duci?

— La treburi, tată! răspunse băiatul, ca un om mare, grăbit.

— Petruș, nu te duce! Maică-ti îi e rău.

Abia acum, după ce ochii i se deprinseseră cu întunericul din beci, Petruș o văzu, mai în fund, pe maică-sa vitregă întinsă pe un țol, gemând și zvârcolindu-se, cu mâinile îndesate în urechi, să n-audă exploziile de sus. Alături văzu, cu uimire, un butoi, întors cu fundul în sus și de sub buza butoiului ieșind o gheată, care nu putea fi decât a lui Valerică. De fiecare dată când pământul vuia, butoiul începea să se clatine, și un glas înăbușit se auzea, de dedesubt:

— Mamă, mi-e frică!… Mamă, nu mai vreau!

Petruș simți cum îl cuprinde frica și pe el: era mai rău pentru cei ce stăteau sub pământ, fiindcă aici, fiecare explozie răsuna mai adânc, făcându-te să crezi că-i aproape, la câțiva pași și îndată bolta se va prăbuși.

— Petruș, nu te duce, stai cu noi! îl rugă taică-su.

Băiatul șovăi, nu ca să rămână, ci ca să caute un cuvânt de spus. Simțea că, după toate câte se întâmplaseră de ieri până azi, ceva se schimbase pentru totdeauna în sufletul și în firea lui. Orice ar fi fost să se întâmple în viitor, n-avea să se mai teamă niciodată de taică-su, ci avea să-l înfrunte, oricând, cu ochii pironiți în ochii lui, așa de speriați și de rătăciți acum.

— Nu pot, tată! răspunse, în sfârșit. Am altceva de făcut.

Apoi urcă scările, cu târnăcopul în mână, închise chepengul la loc, intră în casă, pe la bucătărie, se duse în cămară — toate ușile erau vraiște — luă un zimbil din cui și aruncă în el tot ce găsi la îndemână: două pâini, o jumătate de curcan fript, câteva felii de brânză, un jambon abia început, un cozonac, un maldăr de pesmeciori cu unt — și nu se opri decât atunci când nu mai încăpu nimic. Dar din ușă se întoarse, încă o dată, să ia borcanul cu muștar, fiindcă uitase de el — și bănuia că, fără muștar, lui Uță și lui Cazimir jambonul n-o să li se pară așa de bun.

Capitolul XXXVIII
BUTOIUL CU VIN

Năstase, jandarmul care dăduse alarma și-apoi înghițise acei pumni, pentru vina de-a fi îndeplinit o poruncă primită prea târziu, era un om cam tăcut și tontălău, cum îl socoteau și șeful de post, și camarazii lui. Era prost, sau numai făcea pe prostul? — s-ar fi întrebat altcineva, care își judecă semenii mai puțin pripit. Dar răspunsul la această întrebare n-ai fi putut să-l dai numai după felul cum se dusese după dascăl, cum trăsese clopotul, când era prea târziu și cum, în sfârșit, stătuse supus sub ploaia de pumni.

Omul nu mai era tânăr, nu-și făcea armata acum, și-o făcuse demult, avea vreo patruzeci de ani, era gospodar cu casă, cu nevastă și copii și fusese luat la mobilizare o dată cu toți care aveau vârsta lui. Când începuse războiul și postul de jandarmi, aflat în apropierea fabricii de muniții, fusese întărit, ca în toate satele din jur, sosise și Năstase aici, împreună cu alți trei rezerviști. Slujba în sat îi plăcea, nu prea avea multe de făcut, instrucție nici pomeneală, război nici atât — doar că înghițea uneori ghionți de la șeful de post.

Numai ceva nu era pe gustul lui aici: țuica — deși vestită până și la București. Năstase venea de la Drăgășani și era deprins cu vinul ușurel și blajin, încă de flăcău, dacă nu chiar mai demult.

Aici toată lumea bea țuică — era și rușine să treci pe la poarta unui român și să nu primești ceșcuța pe care omul ți-o întindea peste uluci — nu fiindcă aveai haină de jandarm, ci fiindcă așa cerea bunăcuviința satului. Oamenii se cinsteau cu orice prilej, și chiar fără prilej, neînsemnând prin asta că erau bețivi: dar cum poate grădinarul să nu mănânce castraveți, cum poate podgoreanul să nu bea vin, iar rachierul țuică, făcută sub ochii lui?

Vin, în sat nu se pomenea, decât la cârciumă — și nu prea bun, pe lângă că mai era și scump: pe aici creșteau pruni, nu vii. Șeful de post însă, ca și perceptorul și alți câțiva aveau grijă, toamna, să aducă, de la Valea Călugărească, loc vestit pentru podgorii, câte un butoi-două și să-l împartă între ei, punându-l la pivniță, în butoaie mai mici. De-acolo îl trăgeau cu mațul, în damigene și în balerci, și pe urmă îl beau sănătoși.

De mult tânjea Năstase după butoiul din beciul jandarmeriei, dar acolo nu intra decât șeful de post și uneori Pandele, nedoritor de vin și deci

neprimejdios. Chiar și arestații, când se băgau la arest, nu ajungeau acolo decât însoțiți de unul din cei doi pivniceri, deoarece ușa arestului răspundea în beci, chit că nu chiar lângă butoi, acesta aflându-se mult mai în fund.

Iată însă că astăzi, întâmplarea făcuse să rămână Năstase stăpân pe tot ce era la Post.

— Du-te în beci și ai grijă de cucoana și de domnișoara! îi poruncise mai marele lui, după ce-l năucise în pumni.

De ce tocmai Năstase și nu altul, din ceilalți patru jandarmi? Dar oare în zăpăceala aceea, te mai puteai gândi care-i mai bun?

Șeful de post se dusese, cu autocamionul, înfruntând războiul acasă la el, când nici n-ar fi bănuit — iar jandarmul, rămas de pază, coborâse în beci, îndeplinind întocmai porunca lui.

Atât că, ajungând jos, nu se opri cu ochii la cucoana și la domnișoara lăsate în pază, ci se duse drept în fund, la butoi…

Prost sau nu, Năstase nu era un fricos, asta s-a văzut, altfel n-ar fi umblat prin mijlocul uliței, în vuietul exploziilor și sub schijile care șuierau pe sus. În chip ciudat însă, cum ajunse jos, nu se simți la îndemână: vuietul de-afară părea mai primejdios, pământul tremura mai adânc iar țipetele cucoanei îi dădeau fiori.

— Cine ești tu? gemu cucoana, cu degetele înfipte în urechi, cu ochii căscați.

— Să trăiți, cucoană, sânt jandarmul Năstase Scurticelu! răspunse ostașul, tremurând, pe lângă butoi, că începea să-i fie al naibii de frică aici jos.

— Unde-i domnu' șef? De ce nu vine? De ce…

— Să trăiți, cucoană, dom' șef a plecat la foc!

Cucoana care până atunci stătuse pe un scăunel, rezemată de zid alunecă și căzu la pământ.

— Mor!… gemu. Acu' mor, s-a sfârșit!…

Domnișoara începu să plângă, icnit, ascunzându-și capul, cu părul blond, în poalele maică-si.

— Cucoană, să trăiți! vorbi Năstase, crezând că așa le-o mai liniști. Dom' șef nu s-a dus de capul dumnealui, că nu v-ar fi lăsat dânsul singure aici… Așa a poruncit dom' căpitan de la legiune. Dar mi-a dat ordin să am eu grijă de dumneavoastră. Acum, vă rog, cucoană, nu mai țipați, sărut mâna, să trăiți, că nu folosește la nimic.

În clipa aceea, un tunet prelung veni, prin pământ, făcând să huiască beciul și să tremure cărămida din zid. Cucoana și domnișoara scoaseră câte un țipăt, gâtuit și amuțiră, să crezi c-au murit.

Năstase simți fiori reci din ceafă până-n călcâi. Hotărât, era mai bine afară, ori ce-ai fi zis!… Omul trase cu urechea, șovăi — să stea, să se ducă? Dar primise poruncă să rămână aici. Pe urmă puse mâna pe butoi, îl pipăi, își apropie nasul de vrană, scoase dopul, mirosi, — vin bun! Mațul era alături, în cui: îl luă, îl vârî de vreo doi coți, până-l auzi plescăind, pe urmă îl puse la gură și începu să sugă, ca pruncul flămând…

Exploziile afară se înșiruiau, fără sfârșit, pocnituri seci, pocnituri adânci, din când în când câte un tunet care zguduia pământul, iar în beci făcea să cadă molozul din zid.

Cucoana șefului de post și domnișoara amuțiseră, trântite pe jos, cu degetele în urechi — nu mai aveau putere să țipe, nici să privească în jur, stăteau cu ochii închiși, și când îi deschideau, o clipă, păreau pe deplin rătăciți. Zbuciumul și încordarea lor țineau de la prânz și acum se făcuse ceasul patru, fără să se poată prevedea un sfârșit. O asemenea încercare e grea pentru un bărbat, dar’mite pentru niște femei, slabe și nepregătite de război!

— Sărut-mâna, cucoană, ia de colea și bea un gât, ăsta dă puteri și coraj!

Năstase, cu mustața udă de vin, cu chipul îmbujorat, se legăna în fața cucoanei, întinzându-i o bardacă găsită în beci, pe care o umpluse de la furtun.

— Ce vrei? bolborosi cucoana, neînțelegând dintr-odată fapta lui.

— Ia de bea un gât, face bine, zău!

— Ai umblat la vin, porcule! Am să-i spun lui domnu’ șef că te-ai îmbătat!

Jandarmul dădu bardaca pe gât și zise râzând ca prostul în fața ei:

— Las’ că până să vină el, mă trezesc!…

Și trântind vasul de pământ adăugă:

— Dacă o mai veni!… Auzi, cucoană, eu de trezit o să mă trezesc, asta e sigur, dar că el o să mai vină nu știe decât dumnezeu!…

Spre această oră, exploziile se întețiseră, părea că focul ajunsese la un depozit lung de muniții, care săreau în aer, pe rând, să fi zis că nu se vor mai sfârși.

Năstase ascultă, fără să se mai teamă atât, pe urmă se duse la zid, împleticit, își luă carabina, lăsată jos, se înfipse în mijlocul beciului și începu să facă instrucție, comandându-și singur, cu glasul înveselit:

— La umăr, arm'!… La picior, arm'!… Pentru onor, arm'!…

Dar, după fiecare comandă, pare-se nemulțumit de felul cum o îndeplinea, se mustra singur, și își comanda din nou:

— La loc mișcarea! Nu e bine, jandarm! Bate patul puștii cum ai învățat! Pe umăr arm'!

Această instrucție veselă ținu un timp, până ce jandarmul se plictisi de stat în loc și simți nevoia să mărșăluiască, bătând pasul de pământ.

— Cu cântec, înainte, mers! își comandă, râzând.

Și porni, în pas de defilare, cu arma pe umăr, cântând, cu glas de bețiv, un cântec învățat la regiment, încă pe când fusese recrut:

Ce veseli sântem noi
Că mergem la război
Un-doi, un-doi …

Cucoana și domnișoara se uitau din când în când la el, cu ochii rătăciți, fără să înțeleagă nimic.

— Bate pasul, jandarm! răcnea Năstase, în pauzele cântecului. Bate pasul că nu-i pingeaua ta!… Ce veseli sântem noi, un-doi, un-doi…

Așa mergând, la o vreme, în loc să-și urmeze cercul, bătătorit până atunci, o luă înainte, pe coridorul care ducea spre scări și se propti cu vederea turbure, în ușa arestului. Carabina îi căzu de pe umeri zdrăngănind, iar el rămase cu nasul în răsuflătoarea cu gratii prin care te puteai uita în arest.

— Care ești acolo, mă? întrebă jandarmul, chiorându-se la omul închis.

În arest era un pat de scânduri, fără nimic pe el și Cazimir stătea pe marginea lui, fără să se fi mișcat din loc, de ieri seară când îl băgaseră aici.

Dacă ațipise peste noapte, ațipise așa, în capul oaselor, cu trupul țeapăn și îndurerat, chinuit numai de gândul copiilor și al lui Miroslav — că de ființa lui puțin îi păsa. Dar îi era milă de bietul motan, și i se frângea inima gândindu-se că și copiii erau închiși undeva, apăsați de grele bănuieli — cu toate că ei, tot timpul se lepădase de ei: da, veneau uneori pe la canton, le făcuse automobil și sanie cu motor, da, erau prietenii lui, dar în noaptea

aceea nu avuseseră nici un amestec, nu știau nimic. Dar Culaie, Culaie — că el vorbise, spusese cu gura lui despre fugari? „Nu știu, domnule șef — poate era prin preajma cantonului și i-o fi văzut — și din spaimă i s-o fi tras și boala. Altfel, n-a avut nici un amestec, bietul copil!”… Știa că băiatul trage să moară, poate murise între timp, și gândul acesta, amestecat cu celelalte gânduri, îi dădea în gură un gust de leșie și-o adâncă sfârșeală în trup.

Se mai înviorase doar la prânz, când auzise avioanele venind, și exploziile zguduind pământul — nu că din asta ar fi așteptat într-un fel scăparea lui, dar se gândea că poate o nimeri o bombă, un obuz deasupra Postului, și s-o sfârși cu toți, el unul nemaiavând pentru ce trăi — tot moartea îl aștepta, aici, mai curând, sau la Curtea Marțială, mai târziu. Știa că la vremea asta războiul se încrâncena, se înrăutățea fața lumii înainte de a se întinde ca un balsam pacea blândă asupra ei, se prăbușeau fronturile în răsărit, iar dincoace polonezii lui se răzvrăteau, ca toți asupriții, lovindu-l în spate pe zurbagiu. Și poate printre răzvrătiți erau și fugarii de atunci, cărora le înlesnise fuga el cu acei bravi copii. Și atunci, cum putea nădăjdui că judecătorii, speriați, aveau să-i arate îngăduință tocmai lui?…

— Care ești acolo, mă? repetă jandarmul, amețit de vin.

Cazimir întoarse capul spre el dar nu răspunse nimic.

Năstase zgâlțâi de gratii:

— Mă camarade, deschide ușa, n-auzi?!

La această poruncă, omul închis nu-și putu înfrâna un zâmbet și mormăi, ridicând din umeri:

— Eu să-ți deschid?

Jandarmul se dumiri:

— A, ești la arest?! Și de ce, taică?… Ia stai să-ți aduc un pic de vin!

Dar în ce să aduci vin? Bărdaca se spărsese și mațul nu ajungea de la butoi până la ușa arestului. Năstase se scărpină în cap, apoi începu să sugă din nou, pentru el, dacă nu putea să-i dea și celui închis.

Nu mult timp după aceea, dormea, cu burta în jos, pe nisipul umed din beci, tolănit lângă butoi și mațul de cauciuc se legăna deasupra lui.

— Mamă, nu mai pot! bâigui domnișoara Eleonora, cu capul ascuns în poala maică-si. Mai ține mult?

În acea clipă, o nouă explozie făcu să tremure zidurile pivniții: pe sus se auzi o vâjâitură, și îndată un geam zornăi, iar bolta de deasupra se sgudui,

sub o bușitură care făcu să curgă molozul, fâșâind.

Cucoana șefului de post nu mai avu glas să țipe — o bombă căzuse deasupra și-avea să ajungă jos, numaidecât.

— Am murit! bâigui, lăsându-se moale, pe nisip.

Fiică-sa căzu peste ea, încleștată cu mâinile în fustele ei, așteptând să explodeze bomba care căzuse sus.

Pe scara beciului se auzi un pas, coborând ușor, un cap se ivi după colț, cercetând cu luare-aminte întunericul beciului, în clipa când altă bușitură făcea să curgă molozul de sus. Domnișoara Eleonora se zvârcoli cu mâinile în urechi, și, întorcând capul, văzu în fața ei un băiat, plin de praf, nădușit, gâfâind, cu un târnăcop în mâini.

— Ce cauți aici? Cine ești? întrebă, privindu-l cu ochii zgâiți.

Iar băiatul răspunse, liniștit în graba lui:

— Petruș!

Afară, Trică și Uță stăteau pitiți sub zidul jandarmeriei, cu câte un bolovan în mâini.

— Nene, arunc? întrebă mezinul, umflat în obraji, morfolind o bucată de curcan fript.

— Așteaptă!

Pe sus se auzi o schijă, vâjâind. Trică așteptă, deprins cu acest sunet, până ce îl simți deasupra — și-atunci porunci scurt:

— Acuma!

Uță înghiți, grăbit, se săltă pe vârfuri, își făcu vânt, aruncă bolovanul pe fereastră, apoi băgă mâna în sân și scoase hartanul de curcan, din care începu să muște, cu sârg.

Bolovanul se rostogoli pe dușumele, bubuind: în beci bolta tremura, făcând să curgă molozul în capul lui Năstase care dormea dus lângă butoiul cu vin.

Capitolul XXXIX
MOARTEA ROBULUI

Pe seară, pădurea ardea încă, umplând cerul de flăcări, nelăsându-i soarelui loc de apus — dar exploziile păreau că s-au mai liniștit. Nu se întorsese nimeni de la foc, nu știai cât o fi prăpădul de întins și ce nădejdi sânt să fie oprit.

Oamenii începură să iasă din adăposturi, unde stătuseră toată după amiaza, pitiți, își cătară drumul, pe după uluci, ferindu-se de schijele care tot mai vâjâiau pe sus. Dar prea puțini intrau în casele cu pereții înroșiți pe afară și pe dinăuntru de lumina focului care după ce-i lovea în plin, pătrundea pe ferestre, jucând: cei mai mulți se duceau pe șosea, în sus. Afară din sat, sub un tăpșan unde se puteau adăposti, și de unde drumul se deschidea până la păduri, se adunase sumedenie de oameni și așteptau, să vadă pe cineva venind.

Nu erau mulți oameni din sat acolo, la fabrica de muniții — dar, oriunde ar fi fost ei duși, la război sau în alte fabrici, asupra tuturor apăsa aceeași primejdie acum — și, plângându-i pe aceștia, despre care puteau crede că au murit, satul își plângea toți morții lui. Femeile boceau, dându-se cu fruntea de pământ, moșnegii stăteau încruntați, cu ochii pe drum, iar copiii, rătăciți și ei pe aici, smiorcăiau, de spaimă, de foame, că nu mâncaseră toată ziua nimic.

Era, printre femei, bocind laolaltă cu ele, și Maria lui Ilie Țeposu, cu cei doi copii mai mici. Femeia își bocea și bărbatul, aflat acolo, în mijlocul prăpădului, își bocea și băiatul mai mare, pe care, de la prânz, îl lăsase zăcând, singur, ea nemaiputându-i fi de nici un ajutor. Socotise că-i mai bine să se ducă la adăpost, cu cei mici, ca barem să-i scape pe ei, decât să stea în casă, la căpătâiul bolnavului și să cadă un obuz peste ei, omorându-i pe toți. Dar acum o durea ceva în inimă, de atâta așteptare și de atâta spaimă, și nu știa către cine să-și îndrepte mai întâi gândul chinuit, către bărbat, sau către copil? Ce făcea unul, acolo, între magaziile cu pulbere care săreau pe sus, și se făcea celălalt aici, singur, cu moartea veghindu-i la căpătâi?

Femeia se lovi cu fruntea de pământ și gemu:

— Cine-a adus blestemul pe noi? Cu ce-am greșit, oameni buni, cu ce-am greșit să ne chinuim atât?…

Dar Culai, împotriva credinței ei, nu era singur la acel ceas: în afară de moartea aflată de veghe, la căpătâiul lui, în odaie mai era Cazimir, cu cei trei copii care-l scăpaseră din arest.

Uță stătea la geamul dinspre drum, Trică pândea în jos către Post, să dea de veste dacă s-ar fi văzut vreun jandarm venind — însă, după semne, jandarmii n-aveau să se întoarcă tocmai curând.

Petruș vorbea în șoaptă cu Cazimir, punând la cale cele ce aveau acum de îndeplinit.

În chip de neînțeles, când se deschisese ușa arestului, în loc să se bucure, cantonierul se răstise la salvatorul lui:

— Pleacă de-aici! Ce, n-ajunge cât ați pătimit? Vreți să înfundați pușcăriile?

Cu multă greutate îl scosese băiatul din beci. Dar acum, prin cine știe ce întorsătură făcută în sufletul său, ochii lui Cazimir, așa de blânzi și de supuși alteori, vărsau în jur foc și scântei. Și vorbele lui Petruș se potriveau acum întocmai cu gândurile lui.

— Trebuie să fugi, Cazimire! Trebuie să scapi — și p-ormă să vii înapoi. Noi o să te așteptăm. Să vii…

— Am să viu, că am o socoteală cu șeful de post!

Culai gâfâia în pat, cu ochii închiși, plin de nădușeli. Nu simțea nimic din câte se întâmplau în jur, nu tresărea la explozii, parcă îi pierise auzul: din când în când deschidea pleoapele și, în lumina flăcărilor care intrau pe geam, se uita la Cazimir și la Petruș, aflați lângă el, dar nu părea să vadă și să recunoască pe vreunul din ei.

Peste drum, la casa lui moș Visarion se auzea o femeie bocind. Era Lina, cea mai tânără dintre nurori — și bocea fără să simtă nimic în suflet, supunându-se obiceiului la mort.

Pe bătrân îl găsiseră spre seară niște oameni, zvârcolindu-se în drum și-l duseseră în casă, milostivi, dar mai mult decât atâta nu avuseseră ce să-i facă, veninul albinelor se răspândise pretutindeni în trup.

Când venise Lina, de sus, cu copiii, bătrânul horcăia strângând o lumânare în pumn: unul din vecini, simțindu-i sfârșitul, îndeplinise și această datină, căutase luminarea, i-o aprinsese, să moară ca orice creștin.

Tudora, cealaltă noră, se dusese afară din sat și bocea acolo, laolaltă cu toate femeile, fără să știe de ce…

După ce moș Visarion își dăduse duhul, horcăind, omul se dusese și Lina rămăsese singură în casă, speriată de câte se întâmplaseră într-o zi, neștiind de unde să înceapă ceva, spre cuvenita grijire a mortului — și bocea și ea, cu gândul aiurea, bocetul fiind lucrul cel mai ușor de făcut.

Din când în când, oprindu-se, ieșea pe prispă și striga la copii, să-i vină vreunul în ajutor, dar dracii, din șase câți erau, nu se vedea niciunul, pe nicăieri.

— Niță, Lae, unde naiba sânteți?

Peste un timp Lina simți pași împleticindu-se pe scările prispei și ușa tindei se buși, sărind în lături. Niță, băiatul Tudorei, nu al ei, stătea în prag, clătinându-se, să fi zis că-i bolnav, numai că râdea, cu gura până la urechi, iar ochii i se răsuceau în cap, neoprindu-se nicăieri.

— Ce-i cu tine? întrebă speriată femeia, ridicându-se de lângă mort.

Băiatul își aținti o clipă ochii asupra ei, râsul i se strâmbă pe chip, apoi își duse mâinile la pântece, se prăbuși în prag și începu să verse din el, zvârcolindu-se ca un otrăvit. Tinda se umplu de un miros acru și dulceag, de miere și de țuică amestecate la un loc.

— Ce-ai făcut, drace?! Ai băut!

Femeia sări peste el și alergă la povarnă. Înăuntru, alți patru, la lumina unei lumânări care ardea lipită pe un butoi, înfulecau fiecare, ca niște căpcăuni, din câte un fagure de miere, mâncând-o cu ceară cu tot, năclăiți până în păr. O oală mare, cu țuică, năclăită ca și mâinile lor, trecea de la unul la altul, și ei, după ce mușcau din fagure, sorbeau din ea, pe rând, strâmbându-se, că nu găseau băuturii nici înțeles, nici gust bun.

— Ce faceți aici, apucaților? răcni femeia, din prag. Ați dat iama la țuică?

Al cincilea copil venea din spatele ei, aducând din pivniță un braț de faguri: mierea curgea pe el, năclăindu-i cămășuța și nădragii, de sus până jos.

Lina puse mâna pe o scurtătură, și se repezi la ei:

— Afară de-aici, hoților și bețivilor!

Uță, care pândea la geamul dinspre drum, auzi țipete și chirăieli, văzu niște umbre cenușii rostogolindu-se prin ograda lui moș Visarion.

— Mă duc să văd ce e, zise, curios.

Și se tupilă pe lângă prispă, tot uitându-se înapoi, spre Post, apoi sări peste drum și intră în ograda bătrânului. Copiii se rostogoleau pe jos, gemând, ținându-se cu mâinile de pântece. Uță trecu printre ei, se urcă pe prispă, își lipi capul de geam — și se trase înapoi, speriat. Moș Visarion zăcea în pat, cu capul roșu, umflat cât o baniță, cu o lumânare arzându-i lângă cucui.

— Ce cauți aici? strigă Lina, ivindu-se de la povarnă, cu scurtătura într-o mână, cu cana de țuică în alta.

Trăsese și ea câteva înghițituri zdravene, pe drum, înainte de a se întoarce la mort și a se apuca din nou de bocit.

Uță nu răspunse nimic, ci se strecură, pe sub scurtătura ei, luând-o la fugă, în jos spre drum — și intră ușurel în odaia unde așteptau ceilalți.

— A crăpat moș Visarion! șopti, pe jumătate speriat, pe jumătate bucuros — în orice caz mulțumit că el aducea această știre întâi.

Culai, nemișcat până atunci, străin de cele ce se petreceau în jur, deschise pleoapele, încercă să se ridice într-un cot și bâigui, stins:

— Sultanu'?…

Cazimir se ridică, se uită la el, lung, apoi îngenunche lângă pat, îi puse mâna pe fruntea năpădită de nădușeli, și rămase o clipă așa, cu capul în jos, ca și cum ar fi vrut să-și ia, fără vorbe, rămas bun de la băiatul bolnav.

— E timpul să mergem! spuse pe urmă, ridicându-se anevoie de jos. Mai mult decât atât, n-o să se întunece, dacă arde pădurea.

Petruș se uită pe geam.

— N-o să ne vadă nimeni, Cazimire. Tot satul e pustiu. Uță, ieși tu întâi. Știi drumul: noi venim după tine; dacă simți ceva, ne fluieri.

— Cazimire!… șopti în clipa aceea Culai.

Se opriră cu toții, mirați de glasul lui. îi simțise, îi recunoștea?

— Cazimire… să știi, eu, nu atunci…

Vorbea cu ochii închiși, dar parcă vederea îi trecea prin pleoapele vineții. Cantonierul îngenunche iarăși, lângă pat.

— Culaie, mă auzi?

— Da. Tu ești… Cazimir!… Să știi… n-am răcit… atunci…

Stăteau cu toții în jurul patului și nu-i luminau decât flăcările care jucau în geam — și în lumina asta, o clipă se văzură cu toții în odaia cantonului, când Cazimir potrivea focul pe vatră și le spunea năzdrăvănii născocite de el.

— Cazimire, ce e… afară? șopti Culai.

— Război.

— Și… și tu… unde te duci?

Cantonierul nu răspunse: i se prelingeau lacrimi pe obrazul zbârcit.

— V-am… auzit! gâfâi bolnavul, cu ochii închiși.

— O să vin înapoi, Culaie, și atunci o să fii sănătos.

Băiatul zâmbi, șters, și zâmbetul făcu sa i se vadă mai limpede semnele morții pe chip.

— Să… faci… avion?

O detunătură adâncă se auzi, peste păduri, făcând să pârâie tavanul odăii.

— Da, Culaie, să facem avion: m-am și gândit cum…

Culaie clătină din cap, și zâmbetul i se șterse de pe chip.

— Voi… Eu, nu!

Copiii se uitau la el împietriți, sângerându-le inimile pentru blândul prieten pierdut, fără să simtă însă groaza morții, fiindcă era numai moarte în jur.

— Haide, Cazimire! șopti Petruș. Să nu ajungem prea târziu.

Glasul bolnavului se auzi din nou, mai limpede — și parcă în el se simțea o undă de râs:

— Cazimire, și turcul… ce-a zis?

Dar, neprimind răspuns, Culai deschise deodată ochii mari, se ridică într-un cot, se uită la toți, pe rând, cu priviri tulburi, pline de neliniște, de spaimă și chipul i se subție, sub văzul tuturor, ca și când l-ar fi supt ceva dinăuntru, storcând ce mai era viu în el, lăsând doar o umbră pământie în loc.

Și după ce rămase o clipă așa, topindu-se repede sub ochii lor, bolnavul deschise gura și horcăi:

— Ați… săpat prunii?…

Apoi căzu pe spate și înțepeni, cu ochii sticloși, deschiși peste măsură, ca și cum în ultima privire vroia să cuprindă toate chipurile celor ce rămâneau după el…

Capitolul XL
CALE LIBERĂ

Locomotiva dormea, cu cazanul rece, pe șinele înroșite de foc: o schijă lovise acoperișul marchizei, smulgând jumătate din el — încolo totul era nevătămat, și aștepta numai mecanicul, dar mecanicul zăcea jos, sub taluz, cu picioarele în lăstăriș, cu fața la cer, părând neatins… Și totuși, dacă nu se ridicase de acolo până acum, însemna că nici n-avea să se mai ridice vreodată, să plece cu locomotiva la drum.

Uță aruncă o privire în jos, unde umbra mortului se vedea ca un sac cenușiu, și întoarse repede ochii, cuprins de fiori. Nu era primul mort pe care-l întâlnea: dincoace de pod, printre vagoanele sfârtecate și aruncate pe prund, văzuse și alte umbre zăcând la pământ, frânarii, pesemne, care nu avuseseră timp să se îndepărteze destul și-i culcase explozia avionului prăbușit.

Încolo, oameni vii nu întâlniseră, decât în sat, câte unul rătăcit; dincoace de gârlă locul era pustiu: nu se vedeau nici soldații, la pichet — poate zăceau și ei uciși, sub taluz, sau poate primiseră ordin să plece la foc, aici nemaiavând ce păzi.

Cazimir puse piciorul pe scara locomotivei și, ținându-se de bară cu mâna sănătoasă, ajunse sus. Uță îi întinse zimbilul cu mâncare, apoi se urcă și el. Trică și Petruș veneau în urmă, aducând câte un braț de lemne, luate de la canton, să facă focul la cazan, altfel fără lemne, cărbunii nu se aprindeau.

— Îi mai știi rostul, Cazimire? întrebă Petruș de jos.

Drept răspuns, cantonierul scoase o cutie de chibrituri din buzunar, scăpără, aprinse felinarul mic, agățat deasupra focarului și se uită la sticla de nivel, să vadă câtă apă e în cazan, apoi aruncă o privire asupra comenzilor aflate în fața sa. Nu se mai urcase pe locomotivă de peste cinci ani, dar pare-se tainele mașinei îi erau limpezi în cap — nimic nu se schimbase, fiecare pârghie, fiecare robinet se afla la locul știut și nu-l mirau. Puse mâna pe roata de marș, trase de regulator, îl împinse la loc, cercetă frâna, apoi îngenunche în fața focarului și-i deschise ușa.

Uță în acest timp, cu o mână lua lemnele pe care i le întindeau cei de jos, cu alta scotocea în zimbil, să vadă ce-a mai rămas din curcan.

— Termină cu hăpăitul! îl mustră Trică, simțindu-l că mestecă într-una, cu obrajii umflați. O să-l lași pe Cazimir nemâncat!

Sfârșind cu lemnele, Petruș puse un picior pe scară.

— Cazimire, dacă aprinzi focul, în cât timp crezi că ai presiune?

— Cam în două ceasuri, că apa nu s-a răcit de tot!

— Trică, atunci hai!

Cei doi băieți coborâră taluzul și se întoarseră la canton: acum aveau de făcut partea cea mai grea. Fusese ușor să ajungă aici, ușor să deslege locomotiva de trenul bombardat, ușor să aducă lemne — apa, cărbunii și păcura nu lipseau. Mai trebuiau să-i deschidă și drumul spre munte, sa ceară cale liberă, fără de care Cazimir nu putea să plece, fiind primejdie să dea peste un tren, undeva.

La poarta cantonului, Trică se uită în urmă; pe coșul locomotivei începuse să iasă fum, semn că focul ardea în focar.

— Oare n-o să se vadă? întrebă, îngrijorat.

Petruș se uită și el în urmă. Vedeai fumul, dacă îl căutai, altminteri, pentru orice ochi, se pierdea în fumul celălalt, fiindcă tot cerul era învolburat.

De-aici, de unde priveliștea se deschidea mai larg decât din sat, pădurea Hristoveanca se vedea în toată întinderea ei — dar nu mai era pădure, ci un crater uriaș care clocotea. Focul nu mai înainta în părți, pompierii și soldații izbutiseră poate să-i pună zăgaz, în schimb, la mijloc flăcările încă dănțuiau — și te întrebai ce mai putea să ardă, dacă nu chiar pământul înfierbântat? Părea, într-adevăr că focul se adâncea, săpând o gură de puț, uriașă, ca să se unească în miezul pământului, cu focul din iad. Din când în când mai izbucnea o detunătură și-atunci flăcările se împrospătau, iar valea, cutremurată, vuia.

— Sânt toți acolo, zise Petruș. N-are cine să ne vadă. Numai hai repede, că nu-i timp de pierdut.

— Oare cât o fi ceasul?

— Cred că n-a trecut de nouă.

Cantonul stătea ascuns printre copaci: la lumina flăcărilor, lucea câte un ciob de sticlă rămas la geam. Băieții intrară pe poartă, înfiorați.

— Pe unde o fi Miroslav?

— Cine știe! Umblă după mâncare, ori l-or fi zăpăcit exploziile.

— Și-acum ce-o să facă el fără Cazimir? întrebă Trică, uitând o clipă că avea în față griji mult mai mari.

Cazimir îl căutase, strigase după el, dar cotoiul nu se arătase, poate rătăcea, de alaltăieri când stăpână-su fusese arestat. În odaia cantonului polița lui punea o pată întristătoare pe peretele alb. Cantonierul zăbovise numai o clipă aici — nu avea nimic de luat, decât fotografia aceea veche, pe care o purta cu el de un sfert de veac. Câte drumuri nu făcuse cu ea — și iată că astăzi soarta îl silea să plece iar!

Acum Cazimir arunca lopeți de cărbuni, în focar, slujindu-se de mâna beteagă așa cum putea — și cu fiecare lopată, în inima lui prindea tărie un simțământ nou, încă nelămurit, care pe de o parte îl umplea de întristare, pe de alta îl învrăjbea. Îi era în minte chipul lui Culaie, așa cum zăcea, cu ochii sticloși, întins țeapăn în pat. Îi muriseră cei doi copii, odată, și-i murise al treilea, azi. Iar cei aflați lângă el, puteau să moară mâine, cât timp nu se clădea pacea lumii, cât timp zurbagiii o mai tulburau. Și gândul, răzvrătindu-i inima pașnică, îl făcea să mânuiască lopata cu furie, cum ar fi lovit cu un par în acei zurbagii ucigași. Și-n timp ce un ochi îi lăcrăma, după copilul pierdut azi, ochiul celălalt vărsa scântei, ațâțat ca flăcările din focar.

— Cazimire, da' păcură nu bagi? întrebă Uță, curios chiar și în acest ceas.

— Nu, că n-am aburi în cazan.

— Aburi? Păi ce-are a face aburul, cu păcura?

— Fără aburi nu merge injectorul: trebuie să crească întâi presiunea.

— Cazimire, și până unde te duci?

— Până la capul liniei.

— E departe până acolo?

— Departe!

— Și în cât timp ajungi?

— Dacă-i dau bătaie, într-un ceas și încă într-un ceas.

Băiatul îl privi, mirat. Așa îi vorbea Cazimir la început, când el avea numai patru ani și se încurca în socoteli, fiindcă nu știa să numere nici până la cinci. Dar azi Uță avea nouă ani, știa numerele până la un milion, știa adunarea, scăderea, înmulțirea și împărțirea, mai bine decât cei de vârsta sa — nu de la Gât Mort, ci de la Trică și de la Petruș care-l învățau.

— Adică în două ceasuri! zise, oarecum bosumflat.

— Păi eu n-am spus tot așa? Una și cu una nu fac două?

— Da’ tu știi câți ani am eu azi?

Cazimir se rezemă în lopată, își șterse nădușeala de pe obraz și se uită la el. Cu care ochi? Cu cel învrăjbit sau cu cel întristat? Nu; în clipa asta, parcă, peste vrajbă și întristare, amândoi ochii zâmbeau.

— Păi să tot ai vreo șapte, hai?

— Șapte și cu unu și cu încă unu! răspunse Uță, cu glas înțepat.

Cantonierul lăsă lopata deoparte și, aplecându-se, îl cuprinse cu brațul sănătos, săltându-l și lipindu-l de piept — și acum amândoi ochii îi lăcrămau.

— Uță-Uță-tărăbuță! îi șopti la ureche cum îi spunea când copilul avea abia patru ani. Ești și deștept, nu numai viteaz!

— Ăsta ce e? întrebă Uță, ajungând cu nasul la un fel de ceas prins sus, pe cazan, și găsind prilejul să lase ca neînțeleasă lauda.

— Manometru.

— Da?… Și ce face?

— Arată presiunea aburului.

— Presiunea?

— Adică tăria lui; ca să știi dacă poți pleca.

— Și-acum cât e de tare?

— Două atmosfere.

— Astea ce sânt?

Cazimir îl lăsă jos și se scărpină în cap.

— Atmosferele?… Cu astea se măsoară tăria aburului, așa cum se măsoară de pildă mălaiul, la cântar…

— Aha!… Și ca să pleci, câte atmosfere trebuie să ai?

— Ar trebui vreo șapte, dar ajung și cinci, că sânt izolat.

— Cum adică, izolat?

— Adică fără vagoane.

— Aha!… Dar n-o să-ți fie frică singur pe drum?

— Nu, că tot singur sânt de mulți ani.

Aici Uță simți în glasul cantonierului un tremur ciudat.

— Cazimire, zise deodată, tainic, ca și cum s-ar fi temut că-l poate auzi cineva. Nenea n-o să mă lase, dar eu vreau… Ia-mă cu tine! Uite, mă ascund după cărbuni și dacă te întreabă, spune-le c-am plecat.

— Nu se poate, Uță! răspunse Cazimir, dându-i drumul din brațe și aplecându-se spre focar.

— De ce?… Crezi că mănânc mult? La nevoie pot să și rabd.
— Nu de asta-i vorba. Acolo unde mă duc eu n-au ce căuta copiii. E viață grea!
— Dar unde te duci?
— În munți.
— Și-acolo ce-ai să faci?
— Nu știu: am să iau și eu urma altora: trebuie să scap de jandarmi.
Să scape de jandarmi, mai mult nu știa Cazimir, în acest ceas. Dar vroia să scape, să-și păstreze viața, cum nu vroise niciodată de un sfert de veac — fiindcă viața i-o dăruiseră copiii, și el îi simțise prețul tocmai prin acest dar. Și cea mai mică mulțumire pe care le-o putea aduce, era să nu-i lase orfani.
— Cazimire, acum câte atmosfere ai?
— Patru.
Presiunea din cazan, că dacă ar fi avut cazanul atâta presiune câtă era în inima sa, de mult ar fi explodat!
— Dar nenea și Petruș de ce întârzie? Să nu mă duc la ei? Poate le-aș ajuta.
— Lasă-i că știu ei ce fac.
În acest timp, Trică și Petruș se cățărau prin copaci, desfăcând firul de telegraf, firul lor, pe care-l întinseseră cu atâta trudă acum un an.
— Cred că ajunge, spuse Petruș, după ce îl dădură jos pe vreo sută de pași.
Măsurase din ochi cât era de la canton până la stâlpul de lângă pod, pe unde treceau firele celelalte, ale drumului de fier — și socotea că au sârmă destulă ca să ajungă acolo, să o poată lega.
— Deapăn-o repede, și hai!
Băieții se strecurară înapoi, pe sub copaci; Petruș mergea înainte, descurcând firul, iar Trică îl înfășură, pe braț. Așa ajunseră la canton — și de acolo îl întinseră în partea cealaltă, unde se vedea stâlpul de telegraf. Sârmele, care treceau pe pod, erau rupte și pesemne atârnau vraiște, pe undeva, dar de la stâlp înapoi, spre gara Șipotul rămăseseră nevătămate, se vedeau.
— Ai să te poți urca? întrebă Petruș, uitându-se la stâlpul înalt.
— N-avea grijă. Du-te la canton și când îl nimeresc fă-mi semn, aprinde cu chibrit, la geam.

Erau multe fire pe stâlp: telefonul, telegraful local, care mergea numai până la gara Șipotul, firul cantoanelor și altele, de te încurcau: ei trebuiau să găsească firul direct, care lega toate gările și, dacă le încercai unul câte unul, trebuia să-l dibuiești, fiindcă desigur la ora asta șefii de gară, neliniștiți, chemau orașul, și la telefon și la telegraf.

Trică luă sârma în gură și, cuprinzând stâlpul cu brațele și cu picioarele, începu să se cațere în sus, ca într-un copac.

— Ia-le pe rând! îi mai spuse Petruș, încăodată. Dar nu te zori; așteaptă la fiecare cât ai număra până la douăzeci, ca să am când îți face semn. Dacă vezi lumină la geam, leagă firul și așteaptă-mă până viu. După aia trebuie să-l dăm jos, să nu i se prindă urma.

Apoi Petruș o luă la fugă spre canton, intră gâfâind și se așeză cu urechea la zumăr. El venise aici cu ideea acestui telegraf, el se zbătuse să adune manipulatoarele, bateriile, sârma — stârnind, la început, atâta supărare în sufletul lui Cazimir. Dar când pusese telegraful, Petruș nu bănuise că jucăria de atunci își va găsi o dată întrebuințarea de azi.

Acum asculta zumărul copilăriei și în locul bâzâitului atât de cunoscut, își auzea inima bătând. Și dacă firul mai era rupt și în alt loc, în sus? Și dacă nu-l găseau, și dacă găsindu-l, se încurca la transmisie și șefii de gară cereau lămuriri?

Deocamdată însă zumărul tăcea și degeaba aștepta el cu chibritul în mâini… Și dacă sârma de sus era ruginită și Trică nu făcea contactul, strâns? S-ar fi putut să treacă peste firul direct, fără să știe, și atunci firul ar fi rămas pierdut — nu era timp să le iei încăodată pe toate la rând. Și s-ar mai fi putut să-l găsească, dar firul să fie mut — și-atunci nici să nu știe că l-au găsit. Nu s-ar fi putut oare să dea peste el într-o clipă de liniște, și să treacă mai departe, fără să bănuiască nimic?

Ar fi trebuit să-i spună lui Trică să aștepte mai mult la fiecare fir… Atâtea ar fi trebuit să facă, atâtea să fi spus!… Și jandarmii se puteau întoarce, că n-aveau să lase noaptea locurile nepăzite, oricâtă nevoie ar fi fost de ei la foc. Și dacă se întorceau, ar fi găsit ușa arestului spartă, și-ar fi început urmărirea, și primul drum ar fi fost la canton…

Stătea cu o ureche ațintită la zumărul mut, cu alta ascultând afară, spre sat, să simtă dacă nu se aude huruit de automobil. Iar inima, în acest timp, îi bătea atât de vijelios în piept și sângele îi pocnea așa de tare în urechi, încât,

dacă s-ar fi pornit zumărul, dacă ar fi huruit automobilele, poate nici nu le-ar fi auzit.

Deodată Petruș tresări — și o clipă rămase țeapăn, cu ochii pironiți la cutiuța neagră de pe prichici. Nu era un șoarece care chițăia, nici un bondar, — ci zumărul, bâzâind.

Băiatul se repezi la geam, cu un mănunchi de chibrituri în mâini, scăpără aprinzându-le pe toate deodată, cu spaima că Trică s-ar putea să nu vadă semnalul și să treacă la alt fir. Rămase așa până ce flacăra îi arse degetele: se scutură și, fără să mai simtă arsura, aprinse alt mănunchi de chibrituri… Nu numărase, în gând, dar își dădu seama că trecuse timp destul: zumărul bâzâia înainte, dovadă că Trică îi văzuse semnalul și nu trecuse la alt fir.

Petruș răsuflă ușurat, își potoli bătăile inimii, puse mâna pe manipulator, și apăsă hotărât: trei puncte-linie, trei puncte-linie, litera S și T, indicativul gării Șipotul.

După primul țăcănit, zumărul amuți; se desprinsese legătura? Nu! În clipa următoare gara răspundea la apelul lui: „Aici ST”…

Băiatul chemă gara Pietrei: punct-două linii-punct și gara răspunse: „Aici P”…

Așa chemă toate gările, până la Repedea și când veni și răspunsul acesteia, strânse din dinți — și începu să transmită mesajul de care atârna scăparea lui Cazimir:

— Punct-linie-donă puncte… Liber fără oprire locomotiva izolată 1003 interes militar.

Gara Repedea răspunse cea dintâi:

— Liber locomotiva izolată 1003!

Fără să ceară lămuriri! În zăpăceala acelor clipe, șefii de gară nu se mai întrebau din ce punct pornea mesajul vijelios. Răspunseseră toți, pe rând, de la munte în jos, până la cel din Șipotul:

— Liber fără oprire locomotiva izolată 1003!

Aici răspunsul se pierdea în vânt, o dată cu bâzâitul zumărului, dar Petruș știa că în toate acele gări rămânea înregistrat pe banda telegrafului. Și în clipa asta șefii de gară dădeau porunci, acarii se repezeau la macazuri, linia se deschidea liberă în calea lui Cazimir!…

Petruș alergă la stâlp, unde Trică aștepta, cățărat în vârf.

— Dă firul jos și vino! Am transmis!

Apoi trecu drumul, merse prin șanț, până în dreptul locomotivei, care duduia și acolo se cățăra pe taluz.

— Liber, Cazimire!

— Are cinci atmosfere! vesti Uță, de sus.

Cantonierul ieși din marchiză, se strecură pe lângă cazan, până în față, și aprinse felinarul de sus.

— Petruș, ține chibritul și aprinde-le pe alea de jos!

— Am chibrituri, Cazimire!

Băiatul se aplecă peste tampon, deschise ușița felinarului și apropie chibritul aprins de fitil. Și numai în clipa aceea văzu că mâna, care apăsase cu atâta hotărâre pe manipulator, îi tremura atât de tare, că nu putea nimeri fitilul.

— Uță, vino încoa!

Era de necrezut că după ce făcuse atâtea, după ce spărsese ușa arestului, după ce îl adusese pe Cazimir până aici, după ce judecase fiecare amănunt, fiindcă tot planul fugii se născuse în mintea lui, nu era în stare să țină în mână un chibrit.

Uță coborî de pe marchiză, ca un împărat de pe tron.

— Aprinde felinarele, Uță, hai, că nu-i timp de pierdut!

Trică venea și el fuga, de jos, cățărându-se pe taluz.

— Auziți?

— Ce-i?

În duduitul locomotivei, cei de sus nu auzeau nimic, nu mai auzea nici el acum, dar jos, în drum, urechea îi prinsese, pe ulița satului, huruit de automobil.

— Se-ntorc jandarmii!

— Dă-i drumul, Cazimire! strigă Petruș. Și dacă ajungi la Valea Seacă, lasă încet și sări din mers să se ducă mașina înainte — așa o să-ți ia urma mai greu!

Cantonierul șovăi, cu mâna pe regulator, apoi se întoarse, coborî scările și îi cuprinse pe toți trei într-un singur braț, strângându-i la piept. Crescuseră mari, copiii, dar ce mici erau pe lângă el!

— Cazimire, acum câte atmosfere ai? întrebă Uță, cătând în sus, spre marchiza de unde fusese detronat.

Cantonierul nu-i răspunse: nu era în stare să spună nimic: dar copiii îi simțiră inima bătrână bătându-i în piept, îi simțiră brațul tremurând, îi

văzură obrazul ud și nu mai așteptară alt cuvânt.

— Du-te, Cazimire! șopti Petruș.

Cazimir urcă scările — și din ușa marchizei se mai întoarse o dată spre ei. Așa cum stătea acolo, sus, luminat din spate de flăcările focarului iar din față de celelalte flăcări, în duduitul locomotivei pe care avea s-o mâne la drum, în munți, părea un uriaș, ca în vechile lui povești, năpraznic într-un fel, în altfel neînchipuit de omenos și de blând.

— Acum duceți-vă acasă și să stați cuminți! izbuti să spună cantonierul, în sfârșit.

Uță întinse mâinile spre el; tot nu-i venea să creadă că prietenul lor se duce și ei rămân singuri, aici. Dar îndată, auzi aburul fâșâind, văzu biela lucioasă mișcându-se, învârtind de roți și locomotiva se urni.

— Să te întorci, Cazimire! strigă, luând-o la fugă, pe lângă scară, împiedicându-se în traverse și în pietriș.

Petruș și Trică fugeau și ei, alături, cu ochii în sus. Nici lor nu le venea să creadă că rămâneau singuri, fără Cazimir.

— Te așteptăm, Cazimire! Să vii!

El le făcu un semn cu mâna — și apăsă mai mult pe regulator; dacă le spuse un cuvânt atunci, nimeni nu-l auzi, fiindcă aburii începură să pufăie mai vârtos și locomotiva se întinse la drum.

Cei trei copii se opriră, lipiți unul de altul, ca și cum li s-ar fi făcut teamă de singurătatea lor și rămaseră așa, pe marginea liniei, până ce umbra neagră a tenderului se pierdu în noaptea înroșită de nesățiosul război.

Capitolul XLI
FIRUL S-A RUPT

Și abia după ce duduitul locomotivei se pierdu, în depărtări, dinspre sat se auzi limpede huruind un automobil.

— Uite-i că vin! șopti Petruș, strângându-i de braț pe ceilalți doi.

În șoseaua care cobora spre prund se vedeau luminile slabe, albăstrii, ale unor faruri de camuflaj, bâjbâind prin întuneric, căutând vadul, semn că se îndreptau spre canton.

— Ce facem? întrebă Trică, gâtuit.

— Duceți-vă fuga și smulgeți ce-a mai rămas din fir, măcar până la iaz, să nu-l poată dibui. Iar voi să nu mai ieșiți din casă, până n-o trece toată zarva. Dacă vin jandarmii să vă întrebe, nu știți, n-ați văzut nimic. Moș Aron n-o să vă dea de gol, îl știu.

— Și telegraful?

— Unde l-ați ascuns?

— În sobă.

— Luați-l și aruncați-l în iaz.

— De ce? scânci Uță. N-o să mai avem nevoie de el?

— Nu! răspunse Petruș, scurt.

Era în glasul lui hotărârea unui comandant de oști care, retrăgându-se, dă foc în urmă, nimicind avutul și truda oamenilor pașnici, ca să nu le lase dușmanului hrăpăreț.

— Tu ce faci? întrebă Trică, văzându-l că pornește fuga, în jos.

— Mă duc să scot telegraful de la canton! Haideți repede, că vin!

În poarta cantonului Trică șovăi; se auzea automobilul coborând vadul de dincolo — în câteva minute, dacă nu se împotmolea, putea să fie aici, dar nu-i venea să plece, așa, fără nici un cuvânt.

— Când ne mai vedem? întrebă, pripit.

— Nu știu!

Și cu asta Petruș se repezi înăuntrul cantonului, lăsându-i nedumeriți, în drum.

— Haide, Uță! șopti Trică, luând-o la fugă, pe sub copaci, spre locul unde lăsase capătul firului atârnând la pământ. Înțelegea graba lui Petruș, dar i se

părea ciudat ultimul lui cuvânt: nu știu! — nici măcar o vorbă de rămas bun.

— Ce-o fi cu el? întrebă Uță, ca și când i-ar fi citit în gând.

Și Trică, fără să-și dea seama, răspunse, cu vorba lui Petruș:

— Nu știu!

Găsiră firul de jos și, apucându-l, porniră în fugă spre Iazul Sărac, trăgând fără milă de el, smulgându-l din copaci, fără să le mai pese că l-ar putea rupe, că l-ar putea încâlci. Dar, la fiecare smucitură, simțeau amândoi durere în inimă, ca și când ar fi smuls firul din inimile lor. Și mâinile care stricau ceea ce alcătuiseră cu trudă atunci, le erau reci, le era rece și amorțit totul în trup.

Dinspre gara Șipotul se ridică un fluier de locomotivă, un fluier lung, care parcă era un semnal pentru ei.

— Auzi-l pe Cazimir!…

Uță venea repede în urma lui Trică, strângând firul pe care frate-su îl smulgea de sus: dar, când ajunse la iaz, băiatul se trânti deodată la pământ și începu să plângă cu suspine adânci.

— Ce ai?

Mezinul hohoti:

— Cazimir!…

Nu putea spune altceva, plânsul îi îneca toate cuvintele în gând și el repeta, într-una, chemarea lui, ca în ziua când sunase prima oară telegraful, la canton, linie-punct-linie-punct, litera C, numele lui Cazimir.

— Haide, Uță!

Fratele mai mare se aplecă lângă el și-l ridică de umeri, cu blândețea unui moșneag în care toate asprimile s-au tocit.

— Nene, să nu-l arunci!

— Ce?

— Firul… Și telegraful!…

— Nu se poate! Așa a spus Petruș!

Trecură prin iaz, cu apa până la genunchi, și ajungând pe insula morii, mezinul începu iar să suspine — trăgând cu urechea în sus, nădăjduind că va mai auzi o dată locomotiva, fluierând. Dar în afară de exploziile rărite, care izbucneau de dincolo, de peste râu, și pe care auzul lor nu le mai prindea demult, valea rămânea tăcută, nici un semn nu mai venea de la Cazimir. În schimb, sârma telegrafului parcă zbârnâia, când o smulgeau de

sus, și în urechea mezinului zumărul bâzâia semnalul cunoscut: linie-punct-linie-punct…

Iar Uță suspina, trimițându-și într-una chemarea, cu glasul stins pe sub prunii livezii, înfloriți:

— Cazimir!… Cazimir!… Cazimir!…

Era în clipa când Petruș, cu manipulatorul și cu zumărul în sân, trecea în fugă taluzul drumului de fier, cu ochii la farurile albăstrii care urcau vadul, în spatele cantonului, pe drumul unde era fabrica de benzină a lui Cazimir. Fugise tocmai la timp!

Deodată băiatul tresări: dintre vagoanele fărâmate răsări, fără veste, o umbră neagră, îndreptându-se spre el — și în huruitul automobilului se ridică un miorlăit prelung.

— Miroslav!

Răsărise ca atunci, anul trecut, când el venea prima oară la canton — și, în turburarea pe care i-o strecurase cantonierul în suflet, se speriase, lângă Culai, crezând o clipă că Miroslav era însăși necuratul, întrupat în cotoi.

Motanul se opri la câțiva pași și miorlăi iarăși, mai încet, parcă întrebător. Petruș simți mișcare, jos, la canton și nu mai zăbovi, fiindcă în locul acesta putea fi văzut.

— Miroslav! șopti, dându-și repede drumul pe taluz.

Vedea ochii motanului, lucind, ca farurile automobilului, și coada fluturându-i neliniștită pe cerul înroșit.

— Hai, Miroslav, vino aici!

Motanul întoarse capul spre canton, unde pesemne simțea oameni străini, pe urmă se uită la Petruș, și iar miorlăi, mai încet, parcă suspinând, ca și când l-ar fi chemat și el pe Cazimir.

Băiatul făcu un pas înapoi, îmbiindu-l, blând:

— Vino aici, Miroslav!

Miroslav nici nu pleca, dar nici nu se hotăra să vină la el.

— Hai, *pane* Miroslav! zise Petruș, folosind, fără să se fi gândit, chemarea lui Cazimir.

Și atunci cotoiul coborî, veni aproape și începu să se frece de picioarele lui, miorlăind încet, din gât, poate chemând, poate plângând.

Petruș se aplecă, îl luă în brațe și porni cu el, prin lăstăriș. Nu știa unde-l va duce, ce soartă va avea Miroslav, fiindcă nu-și știa nici soarta lui, dar nu putea să-l lase aici singur, în drum…

Nimeni nu știa, nici nepoții morarului, nici Cazimir — că atunci n-ar mai fi fugit — nu știa că domnișoara Eleonora îl văzuse cu târnăcopul în mâini, lovind în ușa arestului și scoțând-o din țâțâni.

Da, domnișoara Eleonora îl văzuse — se uitase tot timpul la el, cu ochii îngroziți, fără să-l poată opri, fără să îngâime un cuvânt. Dar îl văzuse, și avea să-l spună, afară doar dacă nu-și pierduse mințile între timp…

El nu știa ce va urma de-aici. S-ar fi putut să scape, prin înțelegerea făcută ieri dimineață între taică-su și șeful de post… Dar mai degrabă nu! Acum era aici comandantul legiunii de jandarmi și evadarea lui Cazimir nu se mai putea ascunde nici cu bani, nici cu prietenii… Aveau să-l ducă — și singura îngăduință pe care ar fi cerut-o, ar fi fost să i-l lase pe Miroslav.

Știa însă că nu i s-ar fi îngăduit, și asta era ultima lui grijă acum. De altceva nu-i mai păsa, dacă îl scăpase pe Cazimir, dacă nu cădea nici o bănuială nouă pe ceilalți copii. Fiindcă fapta lor din trecut, știută numai de șeful postului, nu mai putea fi scoasă la lumină acum, dacă nu fusese spusă la timp. Șeful de post trebuia să înțeleagă că dacă ar fi vorbit, s-ar fi aflat toată înțelegerea lui cu tatăl lui Petruș. Iar lui taică-su Petruș avea să-i spună acum un singur cuvânt:

— Taci!

Dar să-l spună în așa chip, încât taică-su să-și dea seama că nu-l va cruța dacă va vorbi, că va da în vileag totul, trimițându-i la închisoare, și pe el, și pe șeful de post.

Și cu acest cuvânt, Petruș era sigur că pe Trică și pe Uță nu-i va mai turbura nici un jandarm — și era mulțumit.

Era mulțumit că mai avusese timp să scoată telegraful din canton — ca să nu se nască noi bănuieli — nădăjduia că nepoții morarului îi îndepliniseră porunca, scoțând firul pe care cercetările ar fi putut ajunge la ei.

Și, oricât ar părea de ciudat, mai era mulțumit și de altceva, că domnișoara Eleonora îl văzuse — fiindcă așa, avusese prilejul s-o vadă și el. În clipele acelea când pereții beciului tremurau, zguduiți de explozii, când pârâia ușa arestului sub loviturile de târnăcop, când nu avea în gând decât scăparea lui Cazimir, peste gândul acesta se așternuseră, defilând fulgerător, o sumă de amintiri și de imagini vechi: domnișoara Eleonora dansând cu cercul împodobit de flori, cu flori la cingătoare și în păr, domnișoara Eleonora, Nora, Norica, suavă ca norii străvezii de pe cer, cu ochii albaștri și cu părul blond, automobilul răsturnat în șanț, sub acei ochi,

sania gonind pe drumul înzăpezit, și glasul ei, și mâinile, ținându-l de umeri, și părul ei fluturând la urechea lui…

Îi veniseră în minte serile când o privea, din ograda lui Culai, legănându-se în hamac, între pruni, lăsând să se vadă numai un braț, uneori, o șuviță de păr, fluturată de vânt…

Și își amintise tușea lui Culai, florile roșii răsărite pe zăpada murdară, și glasul băiatului astăzi mort, gâfâind: „Tare-i frumoasă, Petruș! Ca primăvara de frumoasă, ca primăvara cu vara laolaltă!… Dar e rea, să știi, e rea ca moartea, ca viscolul care bate iarna și chinuiește copacii!”

Toate acestea se așezaseră în gândul lui, peste gândul scăpării lui Cazimir:

Domnișoara Eleonora îl văzuse, se uitase la el cu ochii rătăciți — și el își amintise glasul ei din tren: Vreau să fac o faptă care să uimească lumea, vreau să fiu eroină!…

Eroina tremura, trântită pe nisipul din beci, uitându-se la el cum spărgea ușa arestului și neputând face o mișcare, să-l împiedice, neputând scoate un cuvânt…

Și el văzuse că ochii ei albaștri erau plini de cețuri, ca smârcurile în zorile plumburii, că obrazul ei suav era hâd, cordelușa căzută pe gât semăna cu un ștreang, rochia trandafirie se umpluse de nisip — și nici o floare la cingătoare, nici o floare în părul încâlcit! Și o dată cu ultimul pârâit al ușii scoase din țâțâni, se ștersese din mintea lui imaginea care îl urmărise atât timp, domnișoara Eleonora arătându-și adevăratul chip… Putea să vorbească orice acum — băiatul avea sufletul limpede și era mulțumit…

Ajungând în dreptul gării, Petruș ieși din lăstăriș și porni pe prund. La gârlă se opri, scoase manipulatorul și zumărul din sân, le ținu în mână numai o clipă, apoi le aruncă în apa care susura la picioarele lui. Poate în clipa asta, dincolo, Trică arunca în iaz manipulatorul lui — și astfel se rupea pentru totdeauna legătura cu copilăria lor, pe care războiul o curmase înainte de timp.

Mai trecuse o dată gârla, tot pe aici, Petruș, toamna trecută, în ultima zi a vacanței — și apa era rece atunci. Poate era mai rece acum, aducea de sus ultimele zăpezi, din munți, dar el nu mai simțea asprimea ei — avea în trup alte asprimi. Nu se mai descălță — trecu așa, cu apa până la genunchi și când ajunse dincolo, privi încă odată înapoi, ca atunci…

Podul se vedea, sfârtecat, cu fiarele atârnând în jos, pe prund — și i se părea că la fel zace sfârtecată, copilăria lui… Știa că în locul podului fărâmat avea să se facă altul, mai bun, să fie loc și pentru căruțe, și pentru tren — să piară spaima din inima bieților drumeți, să nu se mai chinuiască boii și caii prin vad, când vin ploile și apele cresc, împrăștiind mâlul pe prund.

Numai copilăria n-avea să i-o dea nimeni înapoi — dar nici nu mai avea nevoie de ea.

Îl așteptau griji de bărbat — și ca să aibă inima tare, spre a le înfrunta, trebuia să uite că, după legiuirile vieții, mai era tot copil.

— Hai, pane Miroslav, la drum!

Simțind răceala nopții, mai pătrunzătoare pe gârlă, unde vântul bătea slobod, de sus, Miroslav se lipi de pieptul băiatului, căutându-și culcuș.

În față pâlpâiau palid luminile gării, felinarele de la macazuri și semafoare, galbene, roșii și verzi — te mirai de ce le mai aprinsese Dumitru vânătorul, dacă nu venea nici un tren…

Petruș porni către ele, ținându-l pe Miroslav la sân. Motanul, neștiutor nici de soarta lui, nici de-a celui care îl ocrotea acum, se lipi mai tare de el șl începu să toarcă, mulțumit. Și Petruș îi simți căldura, pătrunzându-i în trup și fu bucuros că măcar câteva clipe mai ducea cu el, învăluitoare, amintirea lui Cazimir.

Către miazănoapte, pâlpâirile de pe cer se ștergeau, trăgându-se încet în jos, spre pământ; arareori se mai auzea câte o explozie detunând, stingheră, ca la sfârșitul unei bătălii… Acum venea timpul să se strângă morții și răniții, de pe câmp. Câți?…

Petruș era viu, era viu Cazimir, vii nepoții morarului, viu Miroslav — din tabăra lor pierise doar unul. Dar orice război își are morții lui… Bine că scăpase cel ce le ducea steagul! Și bine că toți cei rămași vii, puteau să-l aștepte neîntinați, cu frunțile sus!

Ajungând la macaz, Petruș se uită o ultimă oară în urmă; focul slăbit nu mai lumina valea — nu se deslușea nimic, decât apa gârlei, sclipind rece, întinzând o pată șerpuitoare pe prund. Dar el vedea, cu un ochi care învingea întunericul, toate locurile unde îi rămânea copilăria: podul, cantonul, moara, unite printr-un fir care venea până la inima lui.

Și vedea încă mai departe drumul de fier, ducându-se către munți, vedea semafoarele din gări, ridicându-se și dezvelindu-și luminile verzi — cale

liberă pentru Cazimir. Și-n duduitul locomotivei vedea bielele întinzându-se ca brațele unui înotător peste apa rece a nopții, roțile trecând peste macazuri și depănând kilometrii drumului salvator.

Iar aici Miroslav, cuibărit la sânul lui, torcea mulțumit. Și auzindu-l cum toarce, lui Petruș i se părea că motanul îi șoptește tainic numele cunoscut:

— Cazimir… Cazimir… Cazimir…

Sfârșit